

Ayet ve Hadislerin Işığında

Sevgi ve Dostluk

Doç. Dr. İsmail KARAGÖZ

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI

Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 559
Halk Kitapları: 144

Baskı Kontrol
Altan ÇAP

Tashih
Altan ÇAP
Mehmet Ali SOY

Dizgi ve Grafik
Mehmet KARADAŞ
Hasan EKİNCİ
Hüseyin DİL

Grafik
Recep KAYA

Din İşleri Yüksek Kurulu Kararı: 25.04.2002/65

Sertifika No: 12930
2013-06-Y-0003-559
ISBN: 978-975-19-3273-0

Baskı
Kalkan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Tel.: (0312) 341 92 34

© Diyanet İşleri Başkanlığı

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı
Tel.: (0312) 295 72 93-94
e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

Dağıtım ve Satış
Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü
Tel: (0 312) 295 71 53 - 295 71 56
Faks: (0 312) 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr

Ayet ve Hadislerin Işığında
SEVGİ VE DOSTLUK

Doç. Dr. İsmail KARAGÖZ
7. baskı

Ankara-2013

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	15
GİRİŞ.....	19
SEVGİNİN ANLAMI, ÇEŞİTLERİ VE SEVGİYİ OLUŞTURAN ETKENLER	19
GİRİŞ.....	21
1. SEVGİ ANLAMINI İFADE EDEN KAVRAMLAR	22
2. SEVGİYİ OLUŞTURAN ETKENLER	23
a) Sağlıklı ve Varlıklı Yaşama Arzusu.....	24
b) İyilik ve İkram	24
c) Güzel ve İyi Şeyler.....	24
ç) Güzel Ahlâk ve Dürüstlük.....	24
d) Rûhî Bağ ve Ünsiyet.....	25
3. SEVGİNİN ÇEŞİTLERİ	25
a) Lezzet ve Şehvet Sevgisi.....	25
b) Çıkar, Menfaat Sevgisi.....	26
c) Erdem, Fazîlet Sevgisi	26

BİRİNCİ BÖLÜM

İNSANLARIN SEVGİSİ

GİRİŞ.....	29
1. İYİ VE ÖVGÜYE LAYIK OLAN SEVGİ	30
a) Allah'ı Sevmek	30
b) Allah İçin Sevmek	33
c) Peygamberi Sevmek.....	36
ç) Aile Fertlerini Sevmek	41
d) Müminleri Sevmek.....	43

e) İnsanları Sevmek	55
f) Dünya ve Ahiret Nimetlerini Sevmek	59
g) Affetmeyi ve Affedilmeyi Sevmek	61
ğ) Allah'ın Sevdiklerini ve Hayırlı Olan Şeyleri Sevmek.....	62
2. KÖTÜ OLAN VE YERİLEN SEVGİ.....	63
a) Allah'tan Başka Tapılanları Sevmek	63
b) Sadece Dünyayı ve Nimetlerini Sevmek	66
c) Toplumda Kötülüklerin Yayılmasını İstemek.....	68
ç) Hak Etmediği Şeyle Övünmeyi Sevmek.....	69
d) Hiç Ölmeyecekmiş Gibi Uzun Ömürlü Olmayı Sevmek, İstemek	69
e) Allah'ın ve Müminlerin Düşmanlarını Sevmek	70
f) Müminlere Sıkıntı Verecek Şeyleri Sevmek, İstemek.....	71
g) İnsanların El Pençe Divan Durmalarını Sevmek, İstemek	72

İKİNCİ BÖLÜM

ALLAH'IN SEVGİSİ

GİRİŞ.....	75
I. ALLAH'IN SEVDİĞİ, RAZI OLDUĞU VE MERHAMET ETTİĞİ İNSANLAR	76
1. ALLAH SEVGİSİNİ KAZANMANIN ÖNEMİ	76
2. ALLAH'IN SEVDİĞİ İNSANLAR VE AMELLER	79
2. 1. AYETLERDE BİLDİRİLENLER	79
a) Allah Muhsinleri Sever	79
b) Allah Muttakileri Sever	80
c) Allah Âdil Müminleri Sever	81

ç) Allah Sabreden Müminleri Sever	81
d) Allah Mütevekkil İnsanları Sever.....	82
e) Allah Temizlenenleri Sever	83
f) Allah Tevbe Edenleri Sever	84
g) Allah Cihat Yapanları Sever.....	85
ğ) Allah Müminlere Karşı Alçak Gönüllü Olanları Sever	86
2. 2. HADİSLERDE BİLDİRİLENLER.....	86
a) Allah'ın En Çok Sevdiği İnsanlar	87
aa) İyi Geçimli Müminler	87
bb) İnsanlara Faydalı Müminler.....	87
cc) Bedenen Kuvvetli Müminler.....	88
çç) Ahlâkı En Güzel Müminler.....	88
dd) Cömert Müminler	90
b) Allah'ın Sevdiği İnsanlar.....	92
aa) Hoşgörülü, Merhametli ve Yumuşak Davranışlı Müminler	92
bb) Allah'a Kavuşmayı Arzu Eden Müminler.....	94
cc) Hayâ ve İffet Sahibi Müminler	95
çç) Birr Sahibi Müminler	97
dd) Allah'ın Verdiği Nimetlerden Yararlanan Müminler	97
ee) Gönül Zengini Müminler	98
ff) Sanatkâr Müminler.....	99
gg) Doğru Sözlü, Emanete Riayet Eden ve Komşusuna Eziyet Etmeyen Müminler	100
ğğ) Misafirperver Müminler	101
hh) İşlerini İyi ve Sağlam Yapan Müminler	103

ii) Yaptıklarını Allah İçin Yapan ve Birbirlerini Allah İçin Seven Müminler	103
ıı) Namusuna Düşkün Müminler	104
jj) Allah'a Dua Eden Müminler	105
kk) İslamî Hükümleri Uygulayan Müminler	106
ll) Hilm Sahibi Müminler	106
c) ALLAH KATINDA EN SEVİMLİ OLAN AMELLER	108
aa) İman, Sıla-i Rahim, Emr-i Bi'l-Ma'ruf ve Nehyi An'il-Münker.....	108
bb) Devamlı Yapılan İbadetler.....	109
cc) Namaz, Ana-Babaya İyilik ve Allah Yolunda Cihat	110
çç) Zikir, Tesbih, Tahmîd, Tekbir ve Tehlîl	110
dd) Allah İçin Sevmek ve Allah İçin Kızmak.....	113
ee) Müslümanı Sevindirmek	113
ff) İdarecilere Hak Sözü Söylemek.....	113
gg) Davud (a.s.)'ın Kıldığı Gibi Namaz Kılmak ve Oruç Tutmak	114
ğğ) Sıhhat ve Afiyet İstemek	114
3. ALLAH'IN RAZI OLDUĞU İNSANLAR	116
3- 1. Genel Olarak Bütün Müminler	117
3- 2. Allah Yolunda Hicret Eden ve Müminlere Yardım Eden Müminler.....	118
3- 3. Mallarıyla ve Canlarıyla Allah Yolunda Çalışan Müminler.....	119
3- 4. Hudeybiye'de Peygamberimiz (s.a.s.) İle Biat Eden Müminler.....	120

3- 5. Allah ve Peygambere Düşman Olanları Dost Edinmeyen Müminler.....	121
3- 6. Sadık Müminler	121
3- 7. Şükreden Müminler	122
3- 8. Salih Ameller İşleyen Müminler.....	122
3- 9. Muttaki Müminler.....	123
3- 10. Huzura Ermiş Müminler	123
3- 11. Zikreden Müminler	124
3- 12. Şirke Bulaşmadan İbadet Eden ve Kur'ân'a Sarılan Müminler.....	124
3- 13. Ana-Babasını Hoşnut Eden Müminler	125
3- 14. Temizliğe Riayet Eden Müminler.....	126
4. ALLAH'IN MERHAMET ETTİĞİ İNSANLAR	127
4- 1. KONU İLE İLGİLİ KUR'ÂN KAVRAMLARI	127
a) Rahmet ve Merhamet.....	127
b) Rahman.....	128
c) Rahim.....	128
ç) Zü'r-Rahmeti	131
4- 2. ALLAH'IN RAHMETİNİ VA'D ETTİĞİ İNSANLAR	132
a) Muttaki Müminler.....	133
b) Salih Müminler	133
ç) Kur'ân'a Sarılan Müminler.....	133
ç) İtaatkâr Müminler	134
d) Namaz Kılan Müminler	134
e) Zekâtını Veren Müminler	135
f) Muhsin Müminler.....	135

g) Mallarından Allah Yolunda İnfak Eden Müminler ...	135
ğ) Musibetlere Sabreden Müminler	136
h) Emr-i Bi'l-Ma'ruf ve Nehyi Ani'l-Münker Yapan Müminler	136
i) Allah Yolunda Cihat Eden Müminler.....	137
ı) Kötülüklerden Korunan Müminler	137
j) Okunan Kur'ân'ı Dinleyen Müminler	137
k) Ahiretten Korkan Müminler	138
l) Hoşgörülü Müminler	138
m) Merhametli Müminler	138
5. KUTULUŞA ERENLER	142
II. ALLAH'IN SEVMEDİĞİ, GAZAP ETTİĞİ, RAHMETİNDEN MAHRUM ETTİĞİ İNSANLAR VE HOŞLANMADIĞI AMELLER	145
1. ALLAHIN SEVMEDİĞİ İNSANLAR.....	146
1- 1. Allah Kâfirleri Sevmez	146
1- 2. Allah Zalimleri Sevmez	146
1- 3. Allah Hainleri Sevmez.....	147
1- 4. Allah Haddi Aşanları Sevmez.....	148
1- 5. Allah Müsrifleri Sevmez.....	148
1- 6. Allah Müstekbirleri Sevmez	149
1- 7. Allah Kendini Beğenen ve Övünen Kimseleri Sevmez	149
1- 8. Allah Şımaranları Sevmez	150
1- 9. Allah Fesadı sevmez ve Müfsitleri Sevmez.....	151
1- 10. Allah Çok Günah İşleyenleri Sevmez.....	151

1- 11. Allah Kötü Sözlerin Açıkça Söylenmesini Sevmez Ancak Zulmedilen Hariç	152
1- 12. Allah Nankörleri Sevmez.....	152
1- 13. Allah fuhşu, tefahhuşu, sokaklarda yüksek sesle konuşmayı ve bağırıp çağırmayı sevmez	153
2. ALLAH'IN GAZAP ETTİĞİ İNSANLAR	154
2- 1. GAZAP ETME ANLAMINI İFADE EDEN KUR'ÂN KAVRAMLARI	154
a) Ğadab	154
b) Makt.....	154
c) Buğz.....	154
ç) Suht.....	155
d) Ğayz.....	155
e) Ğıll	155
f) Dağn	155
g) Kerâhe.....	155
2- 2. ALLAH'IN GAZAP ETTİĞİ İNSANLAR	155
a) İnkâr Edenler	156
b) Nimetler Konusunda Azanlar	160
c) İslam Uğrunda Yapılan Savaştan Kaçanlar	160
ç) Kasten Bir İnsanı Öldürenler	161
d) Müminlere Kin Tutanlar	161
e) Yapamayacağı Şeyleri Söyleyenler	162
f) Koğucular, Laf Taşıyıcılar	162
g) Fasık İnsanlar.....	162
ğ) Dua Etmeyenler	162
h) Düşmanlıkta Aşırı Gidenler.....	163

i) Bidatçiler	163
1) Ağzı Bozuk ve Kaba Davranışlı Olanlar	163
j) Çok Yemin Edenler	164
k) Zalim Yöneticiler.....	164
l) Sebepsiz Yere Boşanan Eşler	165
3. ALLAH'IN RAHMETİNDEN MAHRUM ETTİĞİ İNSANLAR (LANET EDİLENLER)	166
3- 1. Kâfirler	167
3- 2. Münafıklar	167
3- 3. Müşrikler	167
3- 4. Yahudiler	167
3- 5. Puta ve Batıla İnananlar, 'Kâfirler, Müminlerden Daha Doğru Yoldadır' Diyenler	168
3- 6. Allah ve Peygamberine Eziyet Edenler	169
3- 7. Kasten Bir Mümini Öldürenler.....	169
3- 8. İlâhî Gerçekleri Gizleyenler	169
3- 9. Zalimler	169
3- 10. İffetli Kadınlara Zina Suçu İsnat Edenler	170
3- 11. Allah'a Verdiği Sözü Bozanlar, Bozgunculuk Yapanlar ve Akrabalık Bağlarını Kesenler	170
12. Firavun ve Kavmi.....	170
3- 13. Ad Kavmi	170
3- 14. Rüşvet Alıp Verenler.....	171
3- 15. Ana-Babasına Lanet Edenler	171
3- 16. Hırsızlar	171
3- 17. Hayvanları Allah'tan Başkası Adına Kesenler	171
3- 18. İçkiciler.....	172

3- 19. Zina Edenler ve Homoseksüeller	172
3- 20. Karaborsacılar.....	172
3. 21. Mümine Zarar Verenler	173
3- 22. Arazinin Sınırlarını Değiştirenler	173
3- 23. Döğme Yapanlar ve Yaptıranlar	173
4. ALLAH'IN HOŞLANMADIĞI FİİL VE DAVRANIŞLAR	176
5. HÜSRANA UĞRAYAN İNSANLAR	191

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DOSTLUK

I. DOST KAVRAMINI İFADE EDEN KUR'ÂN KAVRAMLARI	199
1. Velî, Vâlî ve Mevlâ Kelimeleri	199
2. Halîl ve Hulle Kelimeleri	200
3. Hamîm	201
4. Bitâne	202
5. Sadîk	202
6. Habîb Kelimesi	203
7. Karîn Kelimesi	203
8. Haden Kelimesi	204
9. Aşîr Kelimesi	204
10. Velîce Kelimesi	205
11. Refîk Kelimesi	205
II. DOST EDİNMENİN ÖNEMİ	206
1. Hakikî ve Vefakâr Dost	208

2. Menfaatperest Dost	208
3. Hilekâr Dost	208
III. MÜ’MİNLERİN DOSTLARI	209
1. Allah.....	209
2. Melekler	214
3. Peygamber ve Müminler	214
IV. MÜ’MİNLERİN DOST/SIRDAŞ EDİNEMEYECEĞİ KİMSELER	216
1. Kâfirler	216
2. Münafıklar.....	216
3. Yahudi ve Hristiyanlar	216
4. Allah, Peygamber ve Müminlerin Düşmanları.....	217
5. Şeytanlar.....	222
6. Tağutlar	223
7. Putlar	224
V. DOSTLUĞUN ZİDDİ: DÜŞMANLIK.....	224
1. Allah’ın Düşmanları.....	226
2. İnsanların Düşmanları	227
3. Peygamberlerin Düşmanları.....	230
4. Müminlerin Düşmanları	231
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	231
BİBLİYOGRAFYA	235
DİZİN	239

ÖNSÖZ

İnsan; Allah'ın yeryüzünde kendisine ibadet etmesi için yaratıp halife yaptığı, yerde ve göklerde bulunan her şeyi hizmetine sunduğu en değerli yaratığıdır.

İnsan; ilâhî emanetleri yüklenmiş, Allah'ın Rab oluşunu ikrar etmiş, akıl, vicdan, düşünme, anlama, okuma, yazma, dileme, seçme, sevme ve kızma gibi yetenek ve duygularla mücehhez kılınmış bir varlıktır.

Allah, insanı “ibadet” ile sorumlu tutmuş, bu görevini hakkıyla yerine getirebilmesi için de önder ve örnek olarak peygamberler, rehber olarak da kitaplar göndermiştir. Ancak insanı “ibadet” konusunda zorlamamış, sadece emir ve yasaklarına uyanlara “mükâfat”, uymayanlara ise “ceza” olduğunu ve hangi inanç, söz, fiil ve davranıştaki insanları sevip sevmediğini bildirerek iyi bir mümin olmayı teşvik etmiştir.

Sevgi, insanda doğuştan var olan bir duygudur. İnsanı, işinde, mesleğinde ve görevinde motive eden, insanlarla kaynaşmayı, yaratıklara ve doğaya karşı saygılı ve hoşgörülü olmayı sağlayan, fert, aile ve toplumlara huzur ve mutluluk veren manevi bir güçtür. Ancak diğer yetenek ve duygular gibi sevgi de eğitim, öğretim, aile, okul, çevre, kültür, gelenek ve göreneklerin etkisiyle iyi veya kötü şeylere yönelebilir. Sevginin iyi şeylere yönelmesi ne kadar güzelse, kötü şeylere yönelmesi de o

kadar çirkindir. Bu sebeple her şeyde rehber olan Kur’ân, sevgi konusunda da bize rehberlik etmekte, neyi sevip sevmeyeceğimizi, Allah’ın hangi nitelikteki insanları sevip sevmediğini bildirmektedir.

Kur’ân ve Sünnette “sevgi” üzerinde çok durulmuştur. Çünkü “sevgi” her şeyin başıdır. Anneler, babalar ve diğer canlılar yavrularını sevgi sayesinde yetiştiriyorlar, zahmetlerine katlanabiliyorlar. Aileler, sevgi sayesinde varlıklarını sürdürebiliyorlar. Bir toplumda yaşayan insanlar ancak karşılıklı sevgi sayesinde huzurlu olabiliyorlar.

Sevgi; saygıyı, merhameti, barışı ve kardeşliği tesis ediyor. Sevginin olmadığı yuvalar yıkılıyor, yavrular perişan oluyor, işler sonuçsuz kalıyor.

Öte yandan içki, uyuşturucu, kumar, fuhuş, yalan, hile, fesat ve dedi-kodu gibi çirkin söz, fiil ve davranışları sevmek, fert, aile ve toplumları perişan ediyor.

Sevginin ileri şekline “*dostluk*” denir. İnsan daima iyi kimselerle dostluk kurmalıdır. Çünkü nice insanlar, kötü kimseleri dost edinmeleri sebebiyle perişan olmuşlar, nice insanlar da dostları sayesinde iyiye ve güzel şeylere yönelebilmişler, mutlu ve huzurlu olabilmişlerdir. Bu nedenle insanlar, neyi sevip sevmeyeceklerini, kimi dost edinip edinemeyeceklerini iyi kavramalıdır. Her konuda olduğu gibi sevgi ve dostluk konusunda da insanı en doğruya yönelten Kuran’dır.¹

Kur’ân’da, “*Rabbine rağbet el*”² yani; O’nun sevgisini, rızasını ve rahmetini kazanmaya çalış buyrulmuştur. Allah’ın sevgisini, rızasını ve rahmetini kazanabilmek için; sevdiği, razı

¹ İsra, 17/9.

² İnşirah, 94/8.

olduğu ve merhamet ettiği; sevmediği, lanet ettiği ve hoşlanmadığı insanları bilmek gerekmektedir.

İşte elinizdeki bu eserde Kur'ân'ın “sevgi” ve “dostluk” konusundaki rehberliği anlatılmaya çalışılmıştır. Konular işlenirken Kur'ân ve Sünnet (hadisler) esas alınmıştır. Eser, bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde “sevginin anlamı, çeşitleri ve sevgiyi oluşturan etkenler”, birinci bölümde “insanlar açısından sevgi”, ikinci bölümde “Allah açısından sevgi”, üçüncü bölümde ise “dost edinme” üzerinde durulmuştur.

Ayetler referans gösterilirken sadece sure ve ayet numaraları yazılmış ve arası eğik bir çizgi ile ayrılmıştır (2/30) gibi. Hadisler; Buhârî ve Müslim'in *el-Câmiu's-Sahîh*, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce ve Dârimî'nin *es-Sünen*, Malik'in *el-Muvatta'*, Ebu Ya'la ve Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*, İbn Ebî Şeybe'nin *el-Musnannaf*, İbn Hıbban'ın *es-Sahîh*, Beyhaki'nin, *Şuabü'l-İmân* ve *es-Sünenü'l-Kübra*; el-Hindî'nin *Kenzü'l-Ummâl*, es-Süyûtî'nin, *el-Câmiu's-Sa'îr* ve bunun şerhi olan *el-Münâvî'nin Feyzü'l-Kadîr*, et-Taberânî'nin, *el-Mü'cemü'l-Kebîr*, el-Münzirî'nin *et-Terğîb ve't-Terhîb* ve diğer hadis kitaplarından alınmıştır. Bu eserlerin cilt, sayfa, bölüm ve hadis numaraları verilmiştir. Diğer kaynakların yazar adı, kitabın cilt ve sayfa numarası yazılmış, detaylı bilgi bibliyografyada verilmiştir. (Yazır, I, 511 gibi)

Hadis kitapları her okuyucunun elinde bulunamayabileceği düşünülerek aslına bakmak isteyen okuyuculara kolaylık olması açısından hadis metinleri yazılmış, herkesin evinde Kur'ân bulunduğu ve isteyenlerin aslına bakma imkânı olduğu için ayet metinleri yazılmamıştır.

Eserin hazırlanması sürecinde sürekli desteğini gördüğüm eşim Fatma Karagöz'e; eseri okuyarak değerli görüş ve önerileriyle katkıda bulunan değerli meslektaşlarım Doç. Dr. Halil Altuntaş ile Şükrü Özbuğday'a; dizgi, tashih, grafik ve baskıda emeği geçen herkese şükranlarımı sunuyorum.

Başarı Allah'tandır.

Doç. Dr. İsmail KARAGÖZ

10.04.2002, Etlik-Ankara

GİRİŞ

SEVGİNİN ANLAMI, ÇEŞİTLERİ VE SEVGİYİ OLUŞTURAN ETKENLER

الْأَرْوَاحُ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ فَمَا تَعَارَفَ مِنْهَا اتَّخَلَفَ وَمَا تَنَافَرَ مِنْهَا اخْتَلَفَ

“Ruhlar (*sınıf sınıf, zümre zümre*) toplanmış cemaatlerdir. Onlardan birbirleriyle (*hak yolunda*) tanışanlar sevişip anlaşılmışlardır. (*Hak hususunda*) yabancılaşanlar (*dünyada*) ihtilafa düşmüş ve anlaşılamamışlardır.”³

³ Buhârî, Enbiya, 3; Müslim, Birr, 159, 160, III, 2031; Ebu Dâvûd, Edeb, 19, V, 169; Ahmed, II, 295;

GİRİŞ

Ruh ve bedenden oluşan insanı Allah, bir takım duygularla yüklemiştir. Bu duygulardan birisi de “sevgi”dir. Renkleri, şekilleri, ırkları, cinsiyetleri ve kabiliyetleri farklı olduğu gibi insanların sevgileri ve sevdikleri şeyler de farklıdır. Kimi insanlar, seyahati, yüzmeyi ve sporu; kimi insanlar okumayı, öğrenmeyi, çalışmayı ve üretmeyi; kimi insanlar çok konuşmayı ve sohbet etmeyi; kimi insanlar da malı, mülkü, makam ve şöhreti sever. Bu ve benzeri farklılıklara rağmen “sevgi” bütün insanlarda ortak bir özelliktir. Her insanda doğuştan “sevgi” duygusu vardır. Diğer yeteneklerinde olduğu gibi “sevgi” yeteneği de insanda olumlu veya olumsuz yönde gelişebilir. Ailenin, çevrenin, kültürün, eğitim ve öğretimin etkisiyle insandaki “sevgi” iyi şeylere de kötü şeylere de yönelebilir. Bu sebeptendir ki kimi insanlar; “zulüm”, “kötülük”, “ihanel”, “yalan”, “hile”, “tembellik”, “ıçki”, “kumar”, “hırsızlık”, “yalan”, “hainlik” gibi kendisine, ailesine, topluma ve bütün insanlara zararlı olan şeyleri sever; kimi insanlar da “iman”, “ibadet”, “dürüstlük”, “iyilik”, “çalışma”, “insanlara yardım”, “temizlik” ve “sadakat” gibi güzel ve iyi olan şeyleri sever.

İnsanlar için rehber olan⁴ Kur’ân, her konuda olduğu gibi “sevgi” konusunda da “*insanı en doğru olana iletir.*”⁵ Kur’ân’da “sevgi” ve “dostluk” konusu yer almış, insan doğasındaki sevgiden, müminlerin neyi ve kimleri sevmesi gerekti-

⁴ Bakara, 2/185.

⁵ İsra, 17/9.

ğinden, Allah'ın hangi nitelikteki insanları sevdiği ve sevmediğinden, övülen ve yerilen sevgiden ve kimlerle dostluk kurulup kurulamayacağından söz edilmiştir.

1. SEVGİ ANLAMINI İFADE EDEN KAVRAMLAR

“Sevgi”, ayet ve hadislerde “*hubb*”, “*mahabbet*”, “*vüdd*” ve “*meveddet*” kelimeleri ile ifade edilmiştir.

“*Hubb*” ve “*mahabbet*” kelimeleri sözlükte; sevmek, beğenmek, rağbet etmek, istemek, meyletmek, hoşlanmak ve tercih etmek; “*vüdd*” ve “*meveddet*” kelimeleri ise; sevmek, temenni etmek, arzu etmek, dilemek ve dostluk anlamlarındadır.⁶

Rızâ,

Rahmet,

Velî,

Bitâne,

Velîce,

Habîb,

Sadîk,

Hamîm,

Halîl,

Aşîr ve

⁶ İbn Manzûr, I, 289-296, 325, II, 453; Asım Efendi, I, 86; Levis Me'lûf, s. 113, 893.

Karîn kelimeleri de sevgiyi ifade eder. İnsan ancak sevdi-
lerinden razı olur ve onları dost edinir.

“*Sevgi*”, *iradeden* daha geneldir. Her *sevgi*, *iradedir*. Ancak her *irade*, *sevgi* değildir.

Canlı, anlayışlı ve bilgili varlıkların bir özelliği olan sevgi, kalp ve duyu organlarının zevk aldığı ve hoşlandığı şeylere meyletmesidir.

Gönül, hissedip beğendiği şeylerden; göz, gördüğü güzelliklerden; kulak, dinlediği güzel seslerden; burun, aldığı güzel kokulardan; dil, tadıp hoşlandığı yiyecek ve içeceklerden zevk alır ve bunları sever.

Gönül ile idrak edilen şeylere meyil ve sevgi beş duyu ile idrâk edilen şeylere meyil ve sevgiden daha kuvvetli ve daha büyüktür.

Mevlânâ'nın dediği gibi sevgi; acıyı tatlıya, toprağı altına, hastalığı şifaya, zindanı saraya, belayı nimete ve kahrı rahmete dönüştürür.

Sevginin zıddı; “*kızmak*”, “*nefret etmek*”, “*kin tutmak*”, “*hoşlanmamak*” ve “*düşmanlık beslemek*”tir. Kur’ân’da; “*vüdd*” ve “*hubb*” kelimelerinin zıddı olarak “*ğadap*”, “*suht*”, “*makt*”, “*ğayz*”, “*ğill*”, “*la’net*” ve “*kerâhe*” kavramları kullanılmıştır.

2. SEVGİYİ OLUŞTURAN ETKENLER

Sevginin oluşması için sevicecek şeyleri tanımak şarttır. İnsan, bilmediği, tanımadığı, görmediği, anlamadığı ve duymadığı şeyleri sevemez. Sevgi, tanıma ve bilme sonucu oluşur. İnsanın gölgeyi sevebilmesi için güneşi, sıcağı bilmesi ve hissetmesi;

bir nimeti sevebilmek için, onu bilmesi ve yokluğunu anlaması gerekir.

Sevgiyi oluşturan etkenleri şöyle özetleyebiliriz:

a) Sağlıklı ve Varlıklı Yaşama Arzusu

Her insan sağlıklı yaşamayı, mal, mülk, makam ve çocuk sahibi olmayı sever. Yokluğunu, noksanlığını, fakir, itibarsız ve hastalıklı olmayı sevmez. Bu, insanın doğasında olan bir duygudur.

b) İyilik ve İkrâm

İnsan, kendisine iyilik yapılmasını ve ikram edilmesini sever. Bu sebeple, “insan, ihsanın/iyiliğin kuludur” denilmiştir. İnsan, kendisine iyilik edenleri ve ikramda bulunanları, iyilik ve ikramları sebebiyle sever. İyilik ve ikram çoğalırsa sevgi de çoğalır, azalırsa sevgi de azalır, yok olursa sevgi de yok olur. İnsan; malı, mülkü, makamı, evladı, akrabaları, eşini, dostunu kendisi için ister ve sever.

c) Güzel ve İyi Şeyler

İnsan; güzel ve iyi olan şeyleri sever. Bu sevgide etken, iyi ve güzel şeyin bizzat kendisidir. Gerçek sevgi, budur. Çünkü çıkara dayanmaz. Güzel bir sanat eseri, bir tabiat manzarası, bir şelale, akarsular, ormanlar, yeşillikler sırf güzel oldukları, göz ve insan tabiatı bunlardan hoşlandığı için sevilir.

ç) Güzel Ahlâk ve Dürüstlük

İnsan; iyi davranışlı, dürüst, adil, çalışkan, terbiyeli, güzel ahlâk sahibi, söz dinleyen ve saygılı olan insanları sever.

d) Rûhî Bağ ve Ünsiyet

İnsan her hangi bir çıkarı olmadığı ve bir güzellik bulunmadığı halde rûhen kaynaştığı, aralarında ilgi ve benzerlik bulunan insanları sever. Bu hususta Peygamberimiz (s.a.s.);

الْأَرْوَاحُ جُنُودٌ مُّجَنَّدَةٌ فَمَا تَعَارَفَ مِنْهَا ائْتَلَفَ وَمَا تَنَافَرَ مِنْهَا اخْتَلَفَ

“Ruhlar (*sınıf sınıf, zümre zümre*) toplanmış cemaatlerdir. Onlardan birbirleriyle (*hak yolunda*) tanışanlar sevişip anlaşmışlardır. (*Hak hususunda*) yabancılaşanlar (*dünyada*) ihtilafa düşmüş ve anlaşmamışlardır” buyurmuştur.⁷

İnsan, rûhen kaynaştığı ve kendisine benzeyen insanlara meyler. Çocuk çocukla, büyük büyükle, ilim adamı ilim adamı ile sanatkâr sanatkâr ile marangoz marangoz ile çiftçi, çiftçi ile anlaşır ve kaynaşır.

3. SEVGİNİN ÇEŞİTLERİ

Rağıb el-İsfehânî, “*insanın iyi gördüğü şeyi arzu etmesidir*” diye tarif ettiği sevgiyi üç kısma ayırmıştır:

a) Lezzet ve Şehvet Sevgisi

Eşlerin birbirlerini sevmeleri, yiyecek ve içecek maddelerini sevmek bu tür bir sevgidir.

“(İyi insanlar), yemeğe (*mala ve mülke olan*) sevgilerine rağmen yoksula, yetime ve esire yedirirler (*yardım ederler.*)”⁸

⁷ Buhârî, Enbiya, 3; Müslim, Birr, 159, 160, III, 2031; Ebu Dâvûd, Edeb, 19, V, 169; Ahmed, II, 295;

⁸ İnsan, 76/8.

“İnsanlara, kadınlara karşı düşkünlük cazip kılındı”⁹ ayetlerindeki *sevgi* kelimeleri bu tür sevgiyi ifade etmektedir.

b) Çıkar, Menfaat Sevgisi

Kendisinden yararlanan bir şeyi ve kimseyi sevmek bu tür bir sevgidir. “(Ey müminler!) seveceğiniz bir şey daha var. Allah’tan yardım ve yakın bir fetih / zafer”¹⁰ ayetindeki *sevgi* bu tür bir sevgidir.

c) Erdem, Fazîlet Sevgisi

İlimle ve eğitim-öğretimle uğraşanların birbirlerini bilgi ve öğrenme sebebiyle sevmeleri bu tür bir sevgidir.¹¹

⁹ Al-i İmran, 3/14.

¹⁰ Saf, 61/13.

¹¹ Rağıb, s. 105.

BİRİNCİ BÖLÜM
İNSANLARIN SEVGİSİ

وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا وَلَا تُوْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا أَوْ لَا
أَذْلُكُمُ عَلَى شَيْءٍ إِذَا فَعَلْتُمُوهُ تَحَابَبْتُمْ أَفْشُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ

“Nefsim kudretinde olan Allah’a yemin ederim ki iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe (*gerçek anlamda*) iman etmiş olamazsınız. Yaptığınız zaman birbirinizi sevebileceğiniz bir şeyi size söyleyeyim mi? Aranızda selamı yayınız.”¹

¹ Müslim, İman, 93, V, 74. Ebu Dâvûd, Edep, 142, V, 378.

GİRİŞ

Sevginin insanda doğuştan var olduğunu söylemiştik. İnsandaki bu sevgi, “*iradeye dayalı*” veya “*irade dışı*” olabilir. Ana-babadaki çocuk sevgisi, karşı cinse duyulan sevgi, mal ve mülk edinme sevgisi “irade dışı” bir sevgidir. İnsanın mal ve mülke karşı düşkünlüğünü Peygamberimiz (s.a.s.), şöyle bildirmiştir:

لَوْ كَانَ لِابْنِ آدَمَ وَادِيَانِ مِنْ ذَهَبٍ لَأَحَبَّ أَنْ يَكُونَ لَهُ نَالِيَةٌ وَلَا يَمْلَأَهُ فَاهُ إِلَّا
الْتِرَابُ

“Âdemoğlunun iki vadi dolusu altını olsa üçüncüsünün de olmasını ister. (*İnsanın*) gözünü ancak toprak doldurur.”¹³

Hadiste geçen “*Âdemoğlu*”, tabiri umum ifade eder. Dolayısıyla ister-istemez, az veya çok her insanda bu sevgi vardır. Kur’ân’da; kadına, çocuklara ve mala-mülke karşı sevginin insana cazip gösterildiğinin bildirilmesi bu gerçeği ifade eder:

“Kadınlardan, oğullardan kantarlarca yığılmış altın ve gümüşten (*para, mal-mülk ve servetten, otlağa*) salınmış atlardan, hayvanlardan (*hayvanlardan*) ve ekinlerden (*toprak ürünlerinden*) gelen zevklere aşırı düşkünlük (*sevgi*) insanlara süslü (*cazip*) gösterilmiştir.”¹⁴

“İnsan, malı çok sever.”¹⁵

“Malı pek çok seviyorsunuz.”¹⁶

¹³ Tirmizî, Zühd, 27, IV, 569.

¹⁴ Al-i İmran, 3/14.

¹⁵ Adiyat, 100/8.

Allah'ı, Peygamberi, iman edip salih ameller işlemeyi, müminleri, Yaratıcı'dan ötürü yaratıkları ve benzeri şeyleri sevmek iradeye dayalı sevgidir.

İyi ve kötü, övülen ve yerilen sevgiden söz etmek mümkündür. Kişinin Allah'ı, Peygamberi, ahireti, iyilikleri ve benzeri şeyleri sevmesi iyi ve güzeldir. Sadece dünyayı, şehvetlerini, kötülüklerin yapılmasını, toplumda yayılmasını ve benzeri şeyleri sevmek kötü ve çirkindir. Kur'an'da övülen ve yerilen, iyi ve kötü sevgi söz konusu edilmiştir. Şimdi bunları görelim.

1. İYİ VE ÖVGÜYE LAYIK OLAN SEVGİ

a) Allah'ı Sevmek

“İnsanın Allah'ı sevmesi”; Allah'ın emir ve yasaklarına, kaza ve kaderine razı olması, O'na itaat etmesi ve dîni görevleri yerine getirmeye itina göstermesi ile belli olur.

İnsanın en çok Allah'ı sevmesi gerekir. Çünkü insanı yaratan, yaşatan ve rızık veren Allah'tır. Peygamberimiz (s.a.s.);

أَحِبُّوا اللَّهَ لِمَا يَغْذُوكُمْ بِهِ مِنْ نِعَمِهِ

“Sizi nimetleriyle rızıklandığı için Allah'ı seviniz” buyurmuştur.¹⁶

İmanı bize sevdiren, kalplerimizi imanla süsleyen, küfrü, fıskı (*itaatsizliği*) ve isyanı çirkin gösteren yüce Allah'tır. Kur'an'da;

“Fakat Allah size imanı sevdirmiş ve onu gönüllerinize tezyin etmiştir. Küfrü, fıskı ve isyanı da size çirkin göstermiştir”¹⁷ buyurulmuştur.

¹⁶ Fecr, 89/20.

¹⁷ Tirmizî, Menâkıb, 33, V, 664.

¹⁸ Hucurat, 49/7.

Çünkü iman, insanın dünya ve ahiret saadetine vesile olur. Peygamberimiz (s.a.s.),

اَللّٰهُمَّ حَبِّبْ اِلَيْنَا الْاِيْمَانَ

“Allah’ım! Bize imanı sevdire”¹⁹ diye dua etmiştir.

Kur’ân’da, “İman eden kimseler en çok Allah’ı severler” denilmiş²⁰ ve “Yoksula, yetime ve esîre O’nun (*Allah’ın*) sevgisi için yemek yedirip ‘biz size sırf Allah rızası için yediriyoruz, sizden bir karşılık ve teşekkür beklemiyoruz’²¹ diyen müminler, “iyiler” (*ebrâr*) ve “*Allah’ın kulları*” (*ibâdallah*) olarak övülmüş ve kendilerine cennet ve nimetleri vaat edilmiştir.²²

Sevgi; özveri, fedakârlık, sabır, tahammül, itaat, çalışma ve salih ameller ister. Yüce Allah, Kur’ân’da; kendisini seven insanları şöyle tanıtmıştır:

“Ey müminler! Sizden kim dininden dönerse (*bilsin ki Allah,*) öyle bir toplum getirir ki O, onları sever. Onlar da O’nu severler (*ve onlar*); müminlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı onurlu ve zorludurlar. Allah yolunda çalışırlar. Hiçbir kınayıcının kınamasından korkmazlar.”²³

Bu ayette Allah’ı seven insanların beş özelliği zikredilmiştir:

- İman,
- Müminlere karşı mütevâzî olma,
- Kâfirlere karşı izzet sahibi olma,
- Allah yolunda çalışma,

¹⁹ Ahmed, III, 424.

²⁰ Bakara, 2/165.

²¹ İnsan, 76/8-9.

²² İnsan, 76/5-9.

²³ Maide, 5/54.

– İslam’ı yaşama konusunda hiçbir kınayıcının kınamasından korkmama.

Mümin, kendisi Allah’ı sevdiği gibi söz, fiil ve davranışlarıyla insanlara da Allah’ı sevdirmeye çalışmalı ki böylece Allah’ın sevgisini kazanabilsin. Nitekim Peygamberimiz (s.a.s.),

حَبِّبُوا اللَّهَ إِلَى عِبَادِهِ يُحِبِّكُمْ اللَّهُ

“İnsanlara Allah’ı sevdirebilirsiniz ki Allah da sizi sevsin”²⁴ buyurmuştur.

Allah’ı seven insan Peygamberin gösterdiği yolda yürür ve ona uyar. Bu sebeple Yüce Allah,

“(Ey peygamberim!) De ki: Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin”²⁵ buyurmuştur.

Allah ve Peygamberin emir ve yasaklarına uymamak, Allah sevgisiyle bağdaşmaz. Allah’ı seven, Allah’ın emir ve yasaklarına uyar. Aksi davranış; “Ben Allah’ı severim fakat emrini ve yaşağını dinlemem” demek olur ki bu imanla ve yukarıdaki ayette ifade edilen gerçeğe bağdaşmaz.

Allah’ı seven ve O’nun sevgisine ulaşmak isteyen insanın bu uğurda hiçbir fedakârlıktan kaçınmaması ve bu sevgiye hiçbir şeyi engel yapmaması gerekir. Aksi takdirde Allah’ı sevdiği kuru bir laftan ibaret kalır ve ilâhî uyarı ile muhatap olur. Şu ayet bu gerçeği ifade etmektedir:

“(Ey Peygamberim!) De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım akrabanız, kazandığınız mallar, kesatından (iflasından, yok olmasından) korktuğunuz mallar, hoşlandığınız evler, size Allah’tan, Peygamberinden ve O’nun yolunda çalışmaktan daha sevimli ise Allah’ın emrinin (ilahi azabın) gelmesini bekleyin.”²⁶

²⁴ Taberânî, VIII, 107; Süyûtî, I, 426: No: 3685.

²⁵ Al-i İmran, 3/31.

²⁶ Tevbe, 9/24.

Bu ayet, müminlerin Allah ve Peygamberi; eş, dost, ana, baba, çocuk ve yakınlarından, mal, mülk ve makam kısaca her şeyden çok sevmesini öngörmektedir.

“Biz Allah’ın sevgilileriyiz” diyen ama Allah’ın emir ve yasaklarına uymayan Yahudi ve Hıristiyanlarla ilgili olarak Kur’ân’da;

“Biz Allah’ın oğulları ve sevgilileriyiz” dediler. (*Ey Peygamberim!*) De ki: “O halde niçin günahlarınızdan dolayı Allah size azap ediyor”²⁷ denilmiştir.

b) Allah İçin Sevmek

Mümin, en çok Allah’ı sevdiği gibi diğer sevdiklerini de Allah için sever. Bu davranış, “kâmil iman” bir sonucudur. Şu hadisler de bunun delilidir:

مَنْ أَحَبَّ لِلَّهِ وَأَبْغَضَ لِلَّهِ وَأَعْطَى لِلَّهِ وَمَتَّعَ لِلَّهِ فَقَدْ اسْتَكْمَلَ الْإِيمَانَ

“Kim Allah için sever, Allah için kızar, Allah için verir ve Allah için men ederse (*o kimsenin*) imanı kemale ermiştir.”²⁸

Peygamberimiz (a.s.) üç niteliğe salıp olan müminin imanın tadını bulduğunu bildirmiş, üç nitelikten ikincisi olarak;

مَنْ أَحَبَّ عَبْدًا لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ

“Sevdiği insanı ancak Allah için seven kimse”yi zikretmiştir.”²⁹

Ancak, “*Allah için sevmek*” ile “*Allah’ı sever gibi sevmek*” arasındaki farkın iyi bilinmesi gerekir. “*Allah için sevmek*”, Allah’ın rızasını kazanmak için çıkarsız sevmek, O’nun hatırına sevmektir. “*Allah’ı sever gibi sevmek*” ise, müminin özelliği

²⁷ Maide, 5/18.

²⁸ Ebû Dâvûd, Sünnet, 16, V, 60.

²⁹ Buhârî, İman, 14, I, 11; Tirmizî, İman, 10, V, 15.

değildir. Çünkü mümin hiçbir sevgiyi Allah sevgisinin seviyesine çıkarmaz.

اَلْحُبُّ فِي اللهِ وَالْبُغْضُ فِي اللهِ مِنَ الْإِيمَانِ

“Allah için sevmek ve Allah için kızmak iman gereğidir.”³⁰

اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنِيْ حُبَّكَ

“Allah için sevmek amellerin en fazîletlisidir.”³¹

Bu sebeple mümin Allah’ı sevmeye, O’nun sevgisini kazanmaya çalışmalı ve bu konuda Allah’tan yardım istemelidir. Peygamberimiz (s.a.s.),

اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنِيْ حُبَّكَ

“Allah’ım! Beni sevginle rızıklandır”³² diye dua etmiş ve Dâvûd (a.s.)’un,

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَسْأَلُكَ حُبَّكَ اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ حُبَّكَ اَحَبَّ اِلَيَّ مِنْ نَفْسِيْ وَاهْلِيْ وَمِنْ الْمَاءِ الْبَارِدِ

“Allah’ım! Senin sevgini istiyorum. Allah’ım! Sevgini bana canımdan, eş ve çocuklarımdan ve soğuk sudan daha sevimli kıl”³³ diye dua ettiğini bildirmiştir. Çünkü

اَفْضَلُ الْاَعْمَالِ الْحُبُّ فِي اللهِ وَالْبُغْضُ فِي اللهِ

“Amellerin en faziletlisi Allah için sevmek ve Allah için kızmaktır.”³⁴

³⁰ Buhârî, İman, 1, I, 8.

³¹ Ebû Dâvûd, Sünnet, 3, V, 7.

³² Tirmizî, Deavât, 74, V, 523.

³³ Tirmizî, Deavât, 73, V, 522.

³⁴ Ebu Dâvud, Sünnet, 3, V, 7.

Sevdiğini Allah için seven gerçek mümindir. Şu hadisler bu gerçeğin ifadesidir:

لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لَاحِيَهُ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ

“Biriniz kendisi için sevdiğini kardeşi için sevmedikçe (gerçek manada) iman etmiş olamaz.”³⁵

ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ طَعْمَ الْإِيمَانِ مَنْ كَانَ يُحِبُّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ وَمَنْ كَانَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا وَمَنْ كَانَ أَنْ يُلْقَى فِي النَّارِ أَحَبَّ إِلَيْهِ أَنْ يَرْجَعَ فِي الْكُفْرِ بَعْدَ أَنْ انْقَضَى اللَّهُ مِنْهُ

“Kendisinde (şu) üç (haslet) bulunan kimse imanın tadını bulmuştur: Sevdiği kimseyi sadece Allah için seven kimse, Allah ve Resulü kendisine her şeyden daha sevimli olan kimse, Allah kendisini küfürden kurtardıktan sonra ateşe atılmak kendisine küfre düşmekten daha sevimli olan kimse.”³⁶

Allah sevgisini artırabilmek için; Allah’ı çok iyi tanımak ve Allah’ın rızasını her şeyin üstünde tutmak gerekir.

İnsanın Allah’ı sevmesinin alâmeti;

- Allah’a kavuşmayı sevmesi, ölümden korkmaması,
- Allah’a iman edip itaat etmesi, inkâr ve isyan etmemesi,
- Gönlü, zihni ve dili ile daima Allah’ı zikretmesi,
- Kur’ân’ı, Peygamberi ve Allah’ın sevdiklerini sevmesi,
- İsteklerini yalnız Allah’a arz etmesi,
- Allah’a isyan olan söz, fiil ve davranışlarına üzülmesi,
- İbadetin nefesine ağır ve zor gelmemesi,

³⁵ Ahmed, III, 278.

³⁶ Müslim, İman, 68, I, 66; Buhârî, İman, 9.

– Allah’a ibadet ve itaat edenlere karşı şefkatli ve merhametli, kâfir ve asilere karşı onurlu ve zorlu olması,³⁷

– Mal ve mülkünden Allah için harcaması, sevdiğini Allah için sevmesi, kızdığına Allah için kızması,

– Allah’tan gelene razı olması,

İnsanın Allah’a ve Peygambere itaat edebilmesi, Kur’ân ve Sünnette yer alan ahkâma uyması ile mümkün olur.

c) Peygamberi Sevmek

Allah’ın müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdiği Peygamberleri özellikle bütün insanlığın Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.s)’i sevmek Allah’ı sevmenin bir sonucudur. Çünkü Allah, bizi sevmesini, bizim Peygambere uymamıza bağlamıştır.³⁸ Peygambere uyabilmek için, onu tanımak, onun peygamberliğini tasdik etmek ve onu sevmek gerekir. Mealini yukarıda verdiğimiz Tevbe Suresinin 24. ayetinde eş, çocuk, baba-oğul, mal-mülk gibi hiçbir şeyin Allah ve Peygamberinden daha sevimli olmaması gerektiği bildirilmiştir.

Peygamber sevgisi, imanın gereğidir. Sahabeden Ebu Rizîn el-Ukaylî,

قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا الْإِيمَانُ قَالَ أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ
وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ وَأَنْ يَكُونَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْكَ مِمَّا سِوَاهُمَا

“Ya Resûlullah! İman nedir diye sormuş, bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.s.); “(*İman*), bir tek Allah’tan başka ilah bulunmadığına, Onun eşi ve ortağının olmadığına, Muhammed’in Allah’ın kulu ve elçisi olduğuna şahitlik etmek, Allah ve Peygamberi sana bu ikisinin dışındaki her şeyden daha sevimli olmasıdır”³⁹ buyurmuştur.

³⁷ Feth, 48/29.

³⁸ Al-i İmran, 3/31.

³⁹ Ahmed, IV, 11.

Buhârî, *el-Câmi'u's-Sahîh* adlı hadis kitabında İman bölümünün sekizinci bahsinin başlığını,

”حُبُّ الرَّسُولِ مِنَ الْإِيمَانِ“ *“Peygamberi sevmek imandandır”*⁴⁰ şeklinde koymuştur. Böylece Buhârî, Peygamber sevgisine dikkati çekmiş ve Ebu Hüreyre ile Enes’ten rivayet edilen şu hadisleri kitabına almıştır:

لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ

“Biriniz ben kendisine (ana-)babası, çocukları ve bütün insanlardan daha sevimli oluncaya kadar iman etmiş olamaz.”⁴¹

ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِنَّ وَجَدَ خَلَاوَةَ الْإِيمَانِ أَنْ يَكُونَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا وَأَنْ يُحِبَّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ وَأَنْ يَكْرَهُ أَنْ يَكْرَهُهُ فِي الْكُفْرِ كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُقْذَفَ فِي النَّارِ

“Kimde şu üç şey bulunursa (*o kimse*) imanın tadını bulmuştur. (*Bu üç şey*); Allah ve Peygamberinin kendisine bu ikisinin dışında her şeyden daha sevimli olması, kişinin sevdiğini Allah için sevmesi ve ateşe düşmekten hoşlanmadığı gibi küfre dönmekten hoşlanmamasıdır.”⁴²

Kur’ân’da, “Peygamber, müminlere canlarından daha ileridir. Peygamber’in eşleri de onların anneleridir”⁴³ buyrulmuştur.

Peygamberimiz (s.a.s.),

مَا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَأَنَا أَوْلَىٰ بِهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ اِفْرُوا إِنْ شِئْتُمْ

النَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ

⁴⁰ Buhârî, *Sahih*, I, 9

⁴¹ Buhârî, İman, 8, I, 9.

⁴² Buhârî, İman, 9, I, 9; Tirmizî, İman, 10, V, 16.

⁴³ Ahzab, 33/6.

“Hiçbir mümin yoktur ki ben ona dünya ve ahiret (işle-
rin)den daha evla olmayayım” demiş (ve delil olarak) isterseniz
“peygamber, müminlere canlarından evladır”⁴⁴ ayetini oku-
yun”⁴⁵ demiştir.

Allah sevgisinde olduğu gibi Peygamber sevgisi de sözden
ibaret olmamalıdır. Peygamberi sevmek; Kur’ân ve Sünnette
yer alan hükümleri uygulamak, Hz. Muhammed’i (s.a.s.), ken-
dine örnek ve önder, Kur’ân’ı da rehber edinmekle mümkün
olur. Peygamberi seven ahirette onunla beraber olur. Sahabeden
Enes (r.a.)’in bildirdiğine göre, bir sahabî Peygamberimiz
(s.a.s.)’e,

أَنْ أَعْرَابِيًّا قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ مَتَى السَّاعَةُ؟ قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ مَا أَعَدَدْتُ لَهَا؟ قَالَ
حُبُّ اللَّهِ وَرَسُولِهِ قَالَ أَنْتَ مَعَ مَنْ أَخْبَبْتُ

– “Kıyamet ne zaman kopacak diye sormuş”, Allah’ın Resu-
lû de ona,

– “Kıyamet için ne hazırladın?” diye karşılık vermiştir.
Adam,

– “Allah ve Peygamberinin sevgisini” demiş, bunun üzeri-
ne Resûlullah (s.a.s.),

– “Öyle ise, sen sevdiğin ile berabersin” buyurmuştur.⁴⁶

Mümin, Peygamberini Allah için sevmelidir. Peygamberi-
miz (s.a.s.);

“Beni Allah sevgisinden ötürü seviniz”⁴⁷ buyurmuştur.

Mümin, Peygamberi sevdiği gibi çocuklarını da bu sevgi ile
yetiştirmelidir.

Peygamberimiz (s.a.s.), Allah’ın nuru⁴⁸ ve sevgilisidir:

⁴⁴ Ahzab, 33/6.

⁴⁵ Buhârî, İstikraz, 11, III, 85.

⁴⁶ Müslim, Birr, 161, III, 2032; bk. Tirmizî, Zühd, 50, IV, 595.

⁴⁷ Tirmizî, Menâkıb, 33, V, 664.

أَلَا وَآنَا حَبِيبُ اللَّهِ وَلَا فَخْرَ

“Biliniz ki ben Allah’ın sevgili kuluyum, dostuyum. (*An-cak*) övünme yoktur (övünmüyorum)” hadisi bu gerçeğin ifâdesidir.⁴⁹

Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.);

- Âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir.⁵⁰
- Müminler için en ideal örnektir.⁵¹
- Şahit, uyarıcı, davetçi ve aydınlatıcı bir ışıktır.⁵²
- Büyük bir ahlâk üzeredir.⁵³

وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ أَخْلَاقًا

“O ahlâk bakımından insanların en iyisi idi.”⁵⁴

- Onun ahlâkı Kur’ân ahlâkıdır.⁵⁵

Onu seven Allah’ı sevmiş, ona uyan Allah’a uymuş olur. O şefkatli ve merhametlidir:

“Andolsun içinizden öyle bir peygamber geldi ki sizin sıkıntıya uğramanız ona ağır gelir. Size çok düşkün, müminlere karşı çok şefkatli ve merhametlidir.”⁵⁶

Peygamberi çok seven kıyamet gününde ona yakın olacaktır. Bu sevgi ve yakınlığı elde edebilmek için de güzel ahlâk sahibi olunması gerekmektedir. Şu hadis bu gerçeğin ifâdesidir:

⁴⁸ Maide, 5/15.

⁴⁹ Tirmizî, Menakıb, I, V, 588.

⁵⁰ Enbiya, 21/107.

⁵¹ Ahzab, 33/21.

⁵² Ahzab, 33/45-46.

⁵³ Kalem, 68/4.

⁵⁴ Tirmizî, Birr, 69, IV, 368.

⁵⁵ Müslim, Salatü’l-Müsafirîn, 139, I, 512.

⁵⁶ Tevbe, 9/128.

إِنَّ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِلَيَّ وَأَفْرَبِكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَحَابِسُكُمْ أَخْلَاقًا وَإِنَّ مِنْ
أَبْغَضِكُمْ إِلَيَّ وَأَبْعَدِكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ الثَّرَاوُونَ وَالْمُتَشَدِّقُونَ
وَالْمُتَفَيِّهُونَ

“Sizin kıyamet gününde bana en sevimli ve meclisime en yakın olanınız ahlâkı en güzel olanlarınızdır. En sevimsiz ve meclisime en uzak olanlarınız ise çenesi düşük, boşboğaz, insanlara dil uzatan ve kibirli olanlarınızdır.”⁵⁷

Bir insanın Peygamberi seviyor olabilmesi için;

– Onun hak peygamber ve tebliğ ettiği İslam’ın hak din olduğunu kabul etmesi, gücü nispetinde Kur’ân ve Sünnete uyması,

– Onu kendine örnek ve rehber edinmesi,

– Ona salât ve selam getirmesi, Ona isyan ve eziyet etmemesi gerekir.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Allah’a ve Peygambere itaat edin ki merhamete mazhar olasınız.”⁵⁸

“Kim Allah’a ve Peygamberine isyan ederse apaçık bir sapıklığa düşmüş olur.”⁵⁹

“Allah, ona rahmet eder, şanını yüceltir ve melekleri, onun için bağış dilerler, şanını yüceltirler. Ey müminler! Siz de ona salât edin (*dua edin, şanını yüceltin*) ve içtenlikle selam edin.”⁶⁰

“Allah ve Peygamberine eziyet edenler, Allah onlara dünya ve ahirette lanet etmiş ve onlar için alçaltıcı bir azap hazırlamıştır.”⁶¹

⁵⁷ Tirmizî, Birr, 71, IV, 370.

⁵⁸ Al-i İmran, 3/132.

⁵⁹ Ahzab, 33/36.

⁶⁰ Ahzab, 33/56.

Allah'ı Peygamberini ve hak dini inkâr eden Allah'a ve Peygambere eziyet etmiş; iman edip İslam'ın emir ve yasaklarına uyan kimse de Allah'ı ve Peygamberi sevmiş olur.

Kadın-erkek bütün sahabîler Peygamberimiz (s.a.s.)'i çocuklarından, yakınlarından ve mallarından çok seviyorlardı. Müşrikler tarafından esir alınan Hubeyb ve Zeyd'e; "Eğer yerine Muhammed'in öldürülmesini isterseniz ölümden kurtulacaksınız" denilmişti. İki sahâbî, ölümü tercih etmişler ve "Değil onun öldürülmesine, ayağına Medine sokaklarında bir dikenin batmasına bile râzı olmayız, müslüman olarak ölmek dinimizi terk etmekten daha hayırlıdır" demişlerdir.

ç) Aile Fertlerini Sevmek

Aile; anne, baba ve çocuklardan oluşur. Aileye kardeşler, büyük baba ve büyük anne de dâhildir. Ailenin temel direği karı-koca, meyvesi de çocuklardır. Karı-koca başlangıçta iki yabancı insan iken Allah onların kalplerine evlilik bağı ile "sevgi" ve "merhamet" var ederek onların birbirlerini sevmelerini ve böylece huzura ermelerini sağlar. Bu sevgi, kendilerinden bir parça olan çocuklarla daha da pekişir. Anne-babaya, çocuk sevgisi verilir ve bu sevgi ile çocuklar yetiştirilir. Dolayısıyla ailenin temeli sevgiye dayanır. Bu sevgiyi şu ayet açıkça ifade etmektedir:

"Allah'ın varlığının delillerinden biri de kendileriyle kaynaşmanız (*huzur ve sükûn bulmanız*) için size kendi nefislerinizden eşler yaratması ve aranızda sevgi ve merhamet koymasıdır."⁶²

Sevginin oluşmadığı aileler, mutlu olamamakta ve varlıklarını sürdürememektedirler.

Eşlerin birbirlerini sevmeleri; karşılıklı saygıyı ve haklara uymayı; *ana-babanın çocuklarını sevmesi*; onları sevgi, şefkat

⁶¹ Ahzab, 33/57.

⁶² Rum, 30/21.

ve merhamet ile yetiştirmeyi, din ve ahlâk terbiyesi vermeyi, eğitim ve öğretimlerini yaptırıp bir meslek edinmelerini sağlamayı; *çocukların ana-baba-larını sevmeleri*; onlara saygılı olmayı, iyilik etmeyi ve onlara öf bile dememeyi gerektirir.⁶³ Kişinin ana-babası müşrik bile olsa onlara saygılı olması ve ihtiyaçlarını karşılaması gerekir. Bu Peygamberin (s.a.s.) tavsiyesidir. Ana-baba haklarını ihlal etmek (*ukuk'l-vâlideyn*), büyük günahlardan biridir.⁶⁴

Ana-babanın, çocuklarını öpmesi, onları kucaklaması, okşaması ve onlarla oynaması sevginin sonucudur. Çocukların, anne-babalarının elini öpmesi, onlara hizmet etmesi, sözlerini dinlemesi de sevgi ve saygının sonucudur.

Sevginin oluşması için ana-baba ve çocukların birbirlerine adil davranmaları gerekir. Peygamberimiz (s.a.s.);

إِعْدِلُوا بَيْنَ أَوْلَادِكُمْ فِي التُّخْلِ كَمَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْدِلُوا فِي الْيَمْرِ وَاللُّطْفِ

“Çocuklarınızın size iyilik, hürmet ve itaatte âdil olmalarını sevdiğiniz gibi siz de onlar arasında hediye vermede ve bağışta bulunmada âdil olunuz” buyurarak çocuklar arasında âdil olmasını istemiştir.⁶⁵

Aile fertleri birbirlerini sevmeli ancak bu sevgi, onları iman ve ibadetten alıkoymamalıdır. Aksi takdirde insan hüsrana uğrar. Yüce Allah; “Ey müminler! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah’ı anmaktan alıkoymasın. Kim bunu yaparsa işte onlar hüsrana uğrayanlardır”⁶⁶ buyurmuştur.

Eş ve çocuklardan insana düşman olanlar bulunabilir. Bu düşmanlıktan sakınılması gerekir. Şu ayet bu gerçeği ifade etmektedir:

⁶³ İsra, 17/23–24.

⁶⁴ Buhârî, Edeb, 7, 8, VII, 71.

⁶⁵ İbn Hıbban, XI, 503, No: 5104; Süyûtî, No: 1162, I, 139.

⁶⁶ Münafıkun, 63/9.

“Ey müminler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar vardır. Onlardan sakının. Ama affeder, hoşgörülü olur ve bağışlarsanız (*sizin için daha iyi olur*) ki Allah da çok bağışlayan çok esirgeyendir.”⁶⁷

Akrabaları sevmek de aile sevgisinin bir parçasıdır. Şu hadisler bu gerçeği ifade etmektedir:

فَإِنَّ صَلَاةَ الرَّجْمِ مَحَبَّةٌ فِي الْأَهْلِ

“Akrabalar arasında ilişkileri devam ettirmek (*sıla-i rahim*) ailede sevgi doğurur.”⁶⁸

مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُبْسَطَ لَهُ فِي رِزْقِهِ وَأَنْ يُنْسَأَ لَهُ فِي أَثَرِهِ فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ

“Rızkının çok olmasını, ecelinin bereketlenmesini seven kimse akrabalarıyla ilişkisini devam ettirsin.”⁶⁹

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعُ رَحِمٍ

“Akrabalık bağlarını koparan kimse (*cezasını çekmeden*) cennete giremez.”⁷⁰

d) Müminleri Sevmek

Müminleri sevmek de iman etmenin, Allah ve Peygamberini sevmenin bir sonucudur. Çünkü müminler, imanları sebebiyle kardeş olmuşlardır. *إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ* “Müminler ancak kardeş-tirler”⁷¹ ayeti bu gerçeğin ifadesidir. Kitapları, peygamberleri ve dinleri aynıdır. Bu aynılık; sevgiyi, sevgi de saygıyı, hoşgörüyü ve yardımlaşmayı gerektirir.

Kur’ân’da; Medineli Müslümanların (*Ensarın*) Mekke’den gelen müslümanları (*muhacirleri*) sevdikleri, onlara yardım et-

⁶⁷ Teğabün, 64/14.

⁶⁸ Tirmizî, Birr, 49, IV, 351.

⁶⁹ Müslim, Birr, 201, III, 1982; Buhârî, Edeb, 12, VII, 72,

⁷⁰ Müslim, Birr, 19, III, 1981.

⁷¹ Hucurat, 49/10.

tikleri, hatta onları kendilerine tercih ettikleri (*îsâr*) bildirilmektedir.

“Ve onlardan önce o yurda (*Medine*’ye) yerleşen ve imana sarılanlar (*ensar*) kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilen (*ganimetler*)den ötürü göğüslerinde bir ihtiyaç duymazlar. Kendilerinin ihtiyaçları olsa bile (*mümin kardeşlerini*) kendilerine tercih ederler.”⁷²

Bu davranış, imanın gereğidir. Nitekim Peygamberimizin (s.a.s.), şu sözleri bu gerçeğin ifadesidir.

وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا وَلَا تَأْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا أَوْ لَا
أَذَلَّكُمْ عَلَى شَيْءٍ إِذَا فَعَلْتُمُوهُ تَحَابَبْتُمْ أَفْشُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ

“Nefsim kudretinde olan Allah’a yemin ederim ki iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe (*gerçek anlamda*) iman etmiş olamazsınız. Yaptığınız zaman birbirinizi sevebileceğiniz bir şeyi size söyleyeyim mi? Aranızda selamı yayınız.”⁷³

لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِإِخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ

“Sizden biriniz kendisi için sevip arzu ettiği şeyi mümin kardeşi için de sevip arzu etmedikçe (*gerçek anlamda*) iman etmiş olamaz.”⁷⁴

Müminlerin birbirlerini sevmeleri gerektiğini bundan daha güzel ifade etmek mümkün değildir. İyi bir mümin olabilmek için müminleri sevmek şart koşulmuştur. Her ne kadar sevginin yeri kalp ise de müminlerin söz, fil ve davranışlarıyla bunu dışarıya yansıtmaları, sadece kendilerini değil müminleri de düşünmeleri, sevgiyi pekiştirecek şeyleri yapmaları, birlik ve beraberlik içerisinde olmaları gerekir. Peygamberimiz (s.a.s.)’in şu sözleri bunun delilidir:

⁷² Haşr, 59/9.

⁷³ Müslim, İman, 93, V, 74. Ebu Dâvûd, Edep, 142, V, 378.

⁷⁴ Buhârî, İman, 7, I, 9.

الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ

“Kişi sevdiği ile beraberdir.”⁷⁵

إِذَا أَحَبَّ الرَّجُلُ أَخَاهُ فَلْيُخْبِرْهُ أَنَّهُ يُحِبُّهُ

“Bir insan kardeşini sevdiği zaman ona, onu sevdiğini bildirsin.”⁷⁶

أَبْدِ الْمَوَدَّةَ لِمَنْ وَادَكَ فَإِنَّهَا أَثْبَتُ وَأَدْوَمُ

“Seni sevene sen de sevgini açıkla. Çünkü sevene sevgi izharı aradaki sevginin derinleşmesine ve devamına sebep olur.”⁷⁷

إِذَا أَحَى الرَّجُلُ الرَّجُلَ فَلْيَسْأَلْهُ عَنْ إِسْمِهِ وَإِسْمِ أَبِيهِ وَمِمَّنْ هُوَ فَإِنَّهُ أَوْصَلَ لِلْمَوَدَّةِ

“Bir insan birini dost/kardeş edinirse onun adını, baba adını (soyadını) ve kim olduğunu sorsun. Çünkü bu, sevginin devamını sağlar.”⁷⁸

إِذَا أَحَبَّ أَحَدُكُمْ صَاحِبَهُ فَلْيَأْتِهِ فِي مَنْزِلِهِ فَلْيُخْبِرْهُ أَنَّهُ يُحِبُّهُ لِلَّهِ

“Biriniz arkadaşını sevdiği zaman onu evinde ziyaret etsin kendisini Allah için sevdiğini ona bildirsin.”⁷⁹

Bir insana onu sevdiğini bildirmek sözle olabileceği gibi davranışla, onun maddî ve ma'nevî bir ihtiyacını karşılamakla, ona yardım etmekle, ona zarar verecek şeylerden sakınmakla da olur. Asıl olan da budur.

*** Gerçek anlamda sevginin oluşması halinde kişi şu davranışları sergiler**

⁷⁵ Buhârî, Edep, 96, II, 2034; Müslim, Birr, 165, III, 2034; Tirmizî, Zühd, 50, IV, 595.

⁷⁶ Ebû Dâvûd, Edeb, 122, V, 343; Ahmed, IV, 130.

⁷⁷ Taberânî, bk. Suyûtî, No: 45, I, 18.

⁷⁸ Tirmizî, Zühd, 53, IV, 599.

⁷⁹ Ahmed, V, 145, 173; Münâvî, I, 247, No: 357.

* Zulmetmemek, müslümanın ihtiyaçlarını karşılamak ve varsa kusurunu bağışlamak:

اَلْمُسْلِمُ اَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يُسْلِمُهُ وَمَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ اَخِيهِ كَانَ
اَللّٰهُ فِي حَاجَتِهِ وَمَنْ فَرَجَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً فَرَجَ اَللّٰهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرْبَاتِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ
وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اَللّٰهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

“Müslüman, müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez. Onu (*düşmana*) teslim etmez, (*onu yardımsız bırakmaz*). Kim mümin kardeşinin bir ihtiyacını karşılasa Allah da onun bir ihtiyacını karşılar. Kim müslümanın bir sıkıntısını giderirse Allah da onun kıyamet günü sıkıntılarından bir sıkıntısını giderir. Kim müslümanın bir ayıbını örterse Allah da onun kıyamette bir ayıbını örter.”⁸⁰

* Eli ve dili ile müslümanın malına ve canına zarar vermemek:

اَلْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ

“Müslüman o kimsedir ki, müslümanlar onun elinden ve dilinden güvende olurlar.”⁸¹

اَلْمُؤْمِنُ مَنْ اَمِنَهُ النَّاسُ عَلَى دِمَائِهِمْ وَاَمْوَالِهِمْ

“Mümin o kimsedir ki, insanlar, mallarına ve canlarına karşı ondan emin olurlar.”⁸²

ان النبی قال وَاللّٰهُ لَا يُؤْمِنُ وَاللّٰهُ لَا يُؤْمِنُ وَاللّٰهُ لَا يُؤْمِنُ قِيلَ وَمَنْ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ
قَالَ الَّذِي لَا يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقِهِ

“Hz. Peygamber; “Vallâhi iman etmiş olamaz, vallâhi imân etmiş olamaz, vallâhi imân etmiş olamaz” buyurmuş, kim ey

⁸⁰ Buhârî, Mezalim, 3, III, 98.

⁸¹ Buhârî, İman, 4, 1, 8; Tirmizî, İman, 12, V, 17.

⁸² Tirmizî, İman, 12, V, 17; Nesâî, İman, 8, İbn Mâce, Fiten, 2, Ahmed, III, 154.

Allah'ın Resûlü" denilmesi üzerine: "Komşusu şerlerinden emin olmayan kimse" cevabını vermiştir.⁸³

* İyi geçimli olmak:

الْمُؤْمِنُ يَأْلَفُ وَيُؤْلَفُ وَلَا خَيْرَ فِيمَنْ لَا يَأْلَفُ وَلَا يُؤْلَفُ

"Mümin başkalarıyla hoş geçinir ve kendisiyle hoş geçinilir. Başkalarıyla hoş geçinmeyen ve kendisiyle hoş geçinilmeyen kimsede hayır yoktur."⁸⁴

إِنَّ أَحَبَّكُمْ إِلَيَّ أَحَاسِنُكُمْ أَخْلَافًا الْمَوَاطِنُونَ أَكْثَافًا الَّذِينَ يَأْلَفُونَ وَيُؤْلَفُونَ

"Benim katımda en sevimliniz, ahlâkça en güzel ve etrafındakiyle hoş geçinenizdir ki onlar herkesi sever, herkes de onları sever."⁸⁵

* Yardım etmek:

لَيْسَ الْمُؤْمِنُ بِالَّذِي يَشْبَعُ وَجَارُهُ جَائِعٌ إِلَى جَنْبِهِ

"Yanı başında komşusu açken tok yatan kimse (*gerçek manada*) mümin değildir."⁸⁶

الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا

"Mümin mümine karşı parçaları birbirine destek olan yapı gibidir."⁸⁷

* Aldatmamak, sözünü yalanlamamak, ihanet etmemek, hakir görmemek ve zarar vermemek:

مَنْ عَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا

"Bizi aldatan bizden değildir."⁸⁸

⁸³ Buhârî, Edeb, 29, VII, 78.

⁸⁴ Ahmed, II, 400; V, 225.

⁸⁵ Beyhakî, Şuabü'l-İmân, VI, 232, 234 No: 7983, 7988; Tayâlisî, Müsned, I, 297.

⁸⁶ Hakîm, II, 15; IV, 184; Süyûtî, No: 7609. II, 827.

⁸⁷ Tirmizî, Birr, 18, IV, 325.

اَلْمُسْلِمُ اَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَخُونُهُ وَلَا يَكْذِبُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ
حَرَامٌ عَرَضُهُ وَمَالُهُ وَدَمُهُ التَّقْوَى هَهْنَا بِحَسَبِ اِمْرٍ مِّنَ الشَّرِّ اَنْ يَّخْفِرَ اَخَاهُ
الْمُسْلِمِ

“Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona hainlik etmez. Onu yalanlamaz. Onu yardımsız ve yüz üstü bırakmaz. Her müslümanın diğer müslümana ırzı, malı ve kanı haramdır. Takva/ihlâs işte şurada (*kalpte*)dir. Kişiye şer olarak müslüman kardeşini hakir görmesi yeter.”⁸⁹

مَنْ ضَارَّ ضَارَّ اللهُ بِهِ وَمَنْ شَاقَّ شَاقَّ اللهُ عَلَيْهِ

“Kim (*bir insana*) zarar verirse Allah da ona zarar verir. Kim (*bir insana*) güçlük çıkarırsa Allah da ona güçlük çıkarır.”⁹⁰

* Kusur aramamak, özel hayatını araştırmamak:

وَلَا تَحَسَّسُوا وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا تَنَاقَسُوا

“Birbirinizin eksikliğini görmeye ve işitmeye çalışmayın, birbirinizin özel ve mahrem hayatını araştırmayın, menfaatte benlik yarışına girmeyin.”⁹¹

* Dargın durmamak, haset etmemek, kin tutmamak, ilişkiyi kesmemek:

لَا تَقَاطَعُوا وَلَا تَدَابَرُوا وَلَا تَبَاغَضُوا وَلَا تَحَاسَدُوا وَكُونُوا عِبَادَ اللهِ اِخْوَانًا وَلَا
يَجِلُّ لِمُسْلِمٍ اَنْ يَّهْجُرَ اَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثٍ

“(Ey müminler!), Birbirinizle ilgiyi kesmeyin, birbirinize sırt çevirmeyin, birbirinize kin tutmayın, haset etmeyin, kardeş-

⁸⁸ Müslim, İman, 164; Tirmizî, Büyü’, 74, III, 606; Ebu Dâvud, Büyü’, 52, III, 731; İbn Mace, Ticaret, 36, II, 749; Ahmed, II, 147.

⁸⁹ Müslim, Birr, 32, III, 1986; Tirmizî, Birr, 18, IV, 325.

⁹⁰ Tirmizî, Birr, 27, IV, 332.

⁹¹ Müslim, Birr, 28, III, 1985.

ler olun. Bir müslümanın üç günden fazla kardeşine dargın durup onu terk etmesi helal olmaz.”⁹²

* Küçüklere merhamet etmek, büyüklerin haklarına riayet etmek:

لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا وَيَعْرِفْ شَرَفَ كَبِيرَنَا

“Küçüğüne merhamet etmeyen, büyüğüne saygı göstermeyen bizden değildir.”⁹³

لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا وَلَمْ يُوقِرْ كَبِيرَنَا

“Küçüğümüze şefkat göstermeyen, büyüğümüzün hakkını, şerefini bilmeyen bizden değildir (*sünnetimize, ahlâkımıza uymamıştır.*)”⁹⁴

Peygamberimiz (s.a.s.),

أَنْصُرُ أَخَاكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا نَنْصُرُهُ مَظْلُومًا فَكَيْفَ نَنْصُرُهُ ظَالِمًا؟ قَالَ تَأْخُذْهُ فَوْقَ يَدَيْهِ

– “(Ey mümin!, Mümin) kardeşine zalim olsun mazlum olsun yardım et” buyurdu, bunun üzerine kendisine,

– “Ya Resûlellah! Mazlum olan kişiye yardım edebiliriz, fakat zalime nasıl yardım edeceğiz” dediler. Peygamberimiz (s.a.s.),

– “Zalimin iki elini tutar zulmüne mani olursunuz” demiştir.⁹⁵

* Gıyabında onu savunmak:

مَنْ رَدَّ عَنْ عَرِضِ أَحِبِّهِ رَدَّ اللَّهُ عَنْ وَجْهِهِ النَّارَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

⁹² Tirmizî, Birr, 24, IV, 329; Ebu Dâvud, Edeb, 55, V, 213.

⁹³ Tirmizî, Birr, 15, IV, 322.

⁹⁴ Tirmizî, Birr, 15, IV, 321; Ebû Dâvûd, Edeb, 66.

⁹⁵ Buhârî, Mezalim, 4, III, 98.

“Kim din kardeşinin ırzından bir şeyi (*yerme ve giybeti*) savar, mani olursa Allah da kıyamet gününde cehennem ateşini onun yüzünden savar.”⁹⁶

الْمُؤْمِنُ مِرْآةُ الْمُؤْمِنِ الْمُؤْمِنُ أَخُو الْمُؤْمِنِ يَكْفُ عَلَيْهِ ضَيْعَتُهُ وَيَحُوطُهُ مِنْ
وَرَائِهِ

“Mümin müminin aynasıdır. Mümin, müminin kardeşidir. Onun malını, mülkünü yokluğunda saldırıya karşı korur ve onu giyabında savunur.”⁹⁷

إِنْ أَحَدَكُمْ مِرْآةُ أَخِيهِ فَإِنْ رَأَى بِهِ آدَى فَلْيُحِطْ عَنْهُ

“Sizden biriniz (*din*) kardeşinin aynasıdır. Onda bir eza (*noksanlık, kusur*) görürse hemen onu gidersin.”⁹⁸

*Müminin üzüntülerini paylaşmak:

الْمُسْلِمُونَ كَرَجُلٍ وَاحِدٍ إِنْ اشْتَكَى عَيْنُهُ اشْتَكَى كُلُّهُ وَإِنْ اشْتَكَى رَأْسُهُ اشْتَكَى
كُلُّهُ

“Müslümanlar, bir tek insan gibidir. Eğer insanın gözünde bir şikâyeti olursa, bütün vücudu bundan etkilenir. Eğer başında bir ağrısı olursa yine bundan bütün bedeni etkilenir, (*müminler de böyle olmalıdır*).”⁹⁹

* Müminler hakkında iyi niyetli olmak:

الْمُؤْمِنُ غَيْرُ كَرِيمٍ

“Mümin, iyi niyetli, temiz kalpli ve kerimdir.”¹⁰⁰

⁹⁶ Tirmizî, Birr, 20, IV, 327

⁹⁷ Ebû Dâvûd, Edeb, 57, V, 217.

⁹⁸ Tirmizî, Birr, 18, IV, 326.

⁹⁹ Müslim, Birr, 67, III, 2000.

¹⁰⁰ Tirmizî, Birr, 41, IV, 344.

* Karşılaşınca selam vermek, selamını almak, tokalaşmak, davetine katılmak, ziyaret etmek ve ölürse cenazesine katılmak:

حَقُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ سِتٌّ إِذَا لَقِيْتَهُ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ، وَإِذَا دَعَاكَ فَأَجِبْهُ، وَإِذَا اسْتَنْصَحَكَ فَأَنْصَحْ لَهُ، وَإِذَا عَطَسَ فَحَمِدَ اللَّهَ فَشَبِّهْهُ، وَإِذَا مَرَضَ فَعُدُّهُ، وَإِذَا مَاتَ فَاتَّبِعْهُ

“Müslümanın müslüman üzerindeki hakkı altıdır: Müslüman’la karşılaştığın zaman ona selam ver, seni da’vet ederse davetine katıl, senden öğüt/fikir isterse öğüt ver, aksırır ve Allah’a hamd ederse ona karşılık ver (*Allah sana merhamet etsin=yerhamükâllah de*), hastalandığı zaman ziyaret et ve öldüğü zaman cenazesine katıl.”¹⁰¹

مَا مِنْ مُسْلِمَيْنِ يَلْتَقِيَانِ فَيَتَصَافَحَانِ إِلَّا غُفِرَ لَهُمَا قَبْلَ أَنْ يَنْفَرَا

“Karşılaşınca tokalaşan iki müslüman yoktur ki oradan ayrılmadan önce bağışlanmış olmasınlar.”¹⁰²

* İyiliklerine karşı teşekkür etmek:

مَنْ لَا يَشْكُرُ النَّاسَ لَا يَشْكُرُ اللَّهَ

“İnsanlara teşekkür etmeyen Allah’a da teşekkür etmez.”¹⁰³

* Mümine güler yüzlü davranmak, ona iyiliği emretmek, onu kötülükten alıkoymak

تَبَسُّمُكَ فِي وَجْهِ أَخِيكَ لَكَ صَدَقَةٌ وَأَمْرُكَ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهْيُكَ عَنِ الْمُنْكَرِ صَدَقَةٌ وَإِرْشَادُكَ الرَّجُلَ فِي أَرْضِ الضَّلَالَةِ لَكَ صَدَقَةٌ

“Mümin kardeşinin yüzüne tebessüm etmen, iyiliği emretmen, kötülükten men etmen ve bir yabancı bölgede bir kişiye yol göstermen senin için bir sadakadır.”¹⁰⁴

¹⁰¹ Müslim, Selam, 5, II, 1705

¹⁰² İbn Mâce, Edeb, 15, II, 1220.

¹⁰³ Tirmizî, Birr, 35, IV, 339.

Bu Peygamber sözleri, müminlere karşı sevginin alametlerini dile getirmekte ve müminleri sevmenin nasıl olması gerektiğini anlatmaktadır. Buna göre **sevgi**; iki şekilde belli olur:

1. Sözle olur: İnsan, sevdiğini sözlü olarak bildirir, ben seni seviyorum der.

2. Fiil ve davranışlarla olur. Asıl olan sevgi budur. Bu sevgi iki şekilde gerçekleşir:

a) Sevdiğine Yararı Dokunmak

– Kendisi için sevip arzu ettiğini mümin kardeşi için de sevip arzu etmek,

– Müminleri sevindirmek,

– Müminlere selam vermek, tokalaşmak, selamlarını almak, ikramda bulunmak ve iyilik etmek,

– Müminlerin ihtiyaçlarını gidermek, ayıplarını, kusurlarını ve hatalarını örtmek ve gizlemek,

– Müminlerle geçimli olmak,

– Müminlere güvenmek ve güvenilir olmak,

– İyi ve kötü günlerinde müminlerin yanında olmak,

– Müminlerin davetine katılmak,

– Müminlere öğüt vermek,

– Hastalandığında ziyaretine gitmek,

– Öldüğünde cenazesine katılmak,

– Gıyabında mümini savunmak, malını ve ırzını korumak,

– Bir kusurunu görürse düzeltmek,

– Saygılı ve şefkatli olmak,

– İyiliklerine teşekkür etmek,

¹⁰⁴ Tirmizî, Birr, 36, IV, 340.

- Güler yüzlü olmak,
- Yol göstermek,
- Müminlere destek vermek,
- İyi niyet beslemek,
- Haklarına saygı göstermek,
- İyiliği emredip kötülükten men etmek.

b) Zarar Verici ve Üzücü Davranışlarda Bulunmamak

- Müminlere zulmetmemek,
- Eli ve dili ile müminlerin canına, malına ve ırzına zarar vermemek,
- Müminleri aldatmamak,
- Müminlere hile yapmamak,
- Müminlere hainlik etmemek,
- Müminleri hakir görmemek,
- Müminlere sırt çevirmemek,
- Müminlerle dargın durmamak,
- Müminlere kin tutmamak,
- Müminleri yalanlamamak,
- Müminlerle ilişkiyi kesmemek,
- Müminlere buğz etmemek.
- Müminlere kin tutmamak,
- Özel hayatını araştırmamak,
- Eksiğini aramamak.

Kur’ân’da müminlere eziyet etmenin günah olduğu bildirilmiştir:

“Mümin erkeklere ve mümin kadınlara işlemedikleri şeyler yüzünden eziyet edenler, bir iftira ve açık bir günah yüklenmişlerdir.”¹⁰⁵

Dövmek, işkence etmek, sövmek, iftira etmek, gıybetini yapmak, alaya almak, hakkını vermemek, inancına ve fikrine saygı göstermemek ve benzeri her türlü olumsuz ve kötü söz, fiil ve davranış mümine eziyet etmektir.

Müminlerin; sevgi, merhamet ve şefkatte bir vücut gibi olmaları gerektiğini şu hadis bize bildirmektedir:

مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى

“Müminlerin birbirlerini sevmeye, merhamet ve şefkat etmede durumları bir vücut gibidir. O vücudun bir uzvu sızlar ve acı duyarsa diğer uzuvlar, onun acısına ortak olur ve yardıma koşarlar.”¹⁰⁶

Müminler birbirlerini bir takım çıkarlar için değil Allah için sevmelidirler. Peygamberimiz (s.a.s.), kıyamet günü arşın gölgesinde gölgelenecek olan yedi sınıf insandan bir sınıfının “*Allah için birbirini seven kimseler*.”¹⁰⁷ Olduğunu.

Allah’ın kıyamet günü,

إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَيْنَ الْمُتَحَابُّونَ بِجَلَالِي الْيَوْمَ أُظِلُّهُمْ فِي ظِلِّي يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلِّي

“Benim celalim hakkı için birbirlerini sevenler nerede, gölge den başka hiçbir gölgenin bulunmadığı bugün onları gölge de gölgelendireceğim” dediğini haber vermiştir.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Ahzab, 33/58.

¹⁰⁶ Buhârî, Edeb, 27, VII, 77; Müslim, Birr, 66, II, 1999.

¹⁰⁷ Buhârî, Ezan, 36, I, 161.

¹⁰⁸ Müslim, Birr, 37, III, 1988, bk. Ahmed, I, 77.

Ancak sevmeye ölçülü olunmalıdır. Hz. Ali,

أَحِبِّ حَبِيبَكَ هَوْنًا مَا عَسَى أَنْ يَكُونَ بَغِیْصَكَ یَوْمًا مَا وَابِغِضَ بَغِیْصَكَ هَوْنًا مَا
عَسَى أَنْ يَكُونَ حَبِیْبَكَ یَوْمًا مَا

“Sevdiğini ölçülü sev, bir gün ona kızabilirsin, kızdığını da ölçülü kız bir gün onu sevebilirsin”¹⁰⁹ demiştir.

e) İnsanları Sevmek

Mümin-kâfir, muttakî-zalim, itâatkâr-âsi, bütün insanları yaratan, yaşatan ve rızık veren Allah’tır.

İnsan;

Allah’ın yeryüzünde halifesi olarak yaratılmıştır.¹¹⁰

Îlâhî emanetleri yüklenmiştir.¹¹¹

Allah’tan bir ruh taşımaktadır.¹¹²

Allah ile ezeli antlaşma ve ahitleşme yapmıştır.¹¹³

Bedeni ile mükemmel olup¹¹⁴ pek çok yaratıktan üstün kılınmıştır.¹¹⁵

Meleklerle karşı övülmüştür.¹¹⁶

Yerde ve gökte ne varsa hepsi hizmetine sunulmuştur.¹¹⁷

Saygı, sevgi ve hizmete layık Allah’ın en değerli varlığıdır.

İnsana saygı, Allah’a saygı; insana hizmet, Allah’a hizmet ve ibadettir. Yunus’un “*yaratılanı sev Yaratandan ötürü*” dedi-

¹⁰⁹ Tirmizî, Birr, 60, IV, 360.

¹¹⁰ Bakara, 2/30.

¹¹¹ Ahzab, 33/72.

¹¹² Hicr, 15/29.

¹¹³ A’raf, 7/172-173; Bakara, 2/27; Taha, 20/115.

¹¹⁴ Tin, 95/4.

¹¹⁵ İsra, 17/70.

¹¹⁶ Bakara, 2/33.

¹¹⁷ 31/20.

ği gibi insan, hangi niteliğe sahip olursa olsun insan olması hasibiyle sevgiye layıktır. Bu sebeple olmalı ki Peygamberimiz (s.a.s.),

أَحَبُّ لِلنَّاسِ مَا تُحِبُّ لِنَفْسِكَ

“Nefsin için sevdiğini insanlar için de sev”¹¹⁸ buyurmuştur. Şu kudsi hadis insan sevgisini ne kadar güzel dile getirmektedir:

Peygamberimiz (s.a.s.)'in bildirdiğine göre yüce Allah kıyamet günü der ki:

يَا بَنِي آدَمَ مَرِضْتُ فَلَمْ تَعُدْنِي قَالَ يَارَبِّ كَيْفَ أَعُوذُكَ وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِينَ قَالَ
أَمَّا عَلِمْتُ أَنَّ عَبْدِي فَلَانًا مَرِضَ فَلَمْ تَعُدَّهُ أَمَّا عَلِمْتُ أَنَّكَ لَوْ عُدْتَهُ لَوَجَدْتَنِي
يَا بَنِي آدَمَ اسْتَطَعْمَنُكَ فَلَمْ تُطْعِمْنِي قَالَ يَارَبِّ وَكَيْفَ أَطْعِمُكَ وَأَنْتَ □ عِنْدَهُ
رَبُّ الْعَالَمِينَ قَالَ أَمَّا عَلِمْتُ أَنَّهُ اسْتَطَعْمَكَ عَبْدِي فَلَانٌ فَلَمْ تُطْعِمْهُ أَمَّا عَلِمْتُ
أَنَّكَ لَوْ أَطْعَمْتَهُ لَوَجَدْتُ ذَلِكَ عِنْدِي يَا بَنِي آدَمَ اسْتَسْقَيْتُكَ فَلَمْ تَسْقِني قَالَ
يَارَبِّ كَيْفَ أَشْقِيكَ وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِينَ قَالَ اسْتَسْقَاكَ عَبْدِي فَلَانٌ فَلَمْ تَسْقِهِ أَمَّا
إِنَّكَ لَوْ سَقَيْتَهُ وَجَدْتُ ذَلِكَ عِنْدِي

“– Ey Âdemoğlu! Ben hastalandım, beni ziyaret etmedin. İnsan cevap verir;

– Ey Rabb'im! Sen âlemlerin Rabbisin. Ben seni nasıl ziyaret edecektim? Yüce Allah cevap verir:

– Hani filan kulum hastalandı da onu ziyaret etmedin ya. Eğer onu ziyaret etseydin beni onun yanında bulurdun.

– Ey Âdemoğlu! Ben senden yemek istedim de beni doyurmadın. İnsan cevap verir:

– Ey Rabbim! Sen âlemlerin Rab'bisin. Ben seni nasıl doyuracaktım? Allah cevap verir:

¹¹⁸ Ahmed, II, 310, IV, 70.

– Hani filan kulum senden kendisini doyurmasını istedi de onu doyurmamıştın ya. Eğer onu doyursaydın beni onun yanında bulacaktın.

– Ey Âdemoğlu! Ben senden bana su ikram etmeni istedim de benim susuzluğumu gidermemiştin. İnsan cevap verir:

– Ey Rabb'im! Sen âlemlerin Rabbisin. Ben sana nasıl su ikram edebilirdim? Allah cevap verir:

– Hani filan kulum senden su istemişti de ona su vermemiştin. Eğer onun susuzluğunu giderseydin beni onun yanında bulacaktın.¹¹⁹

Bu kudsî hadis, insanı sevmenin ancak ona hizmet etmekle mümkün olacağını ifade etmektedir. İnsana hizmet etmek, imanın gereğidir. Nitekim Peygamberimiz (s.a.s.), şu sözlerinde bu gerçeği dile getirmektedir:

عَنْ مُعَاذٍ أَنَّهُ سَأَلَ النَّبِيَّ عَنْ أَفْضَلِ الْإِيمَانِ قَالَ أَنْ تُحِبَّ لِلَّهِ وَتَبْعَصَ لِلَّهِ
وَتَعْمَلَ لِسَانَكَ فِي ذِكْرِ اللَّهِ وَمَاذَا يَأْرُسُوهَ اللَّهُ قَالَ أَنْ تُحِبَّ لِلنَّاسِ مَا تُحِبُّ
لِنَفْسِكَ وَتَكْرَهُ لَهُمْ مَا تَكْرَهُ لِنَفْسِكَ

Muaz ibn Cebel'in en faziletli imanı/ameli sorması üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.): "Allah için sevmen, Allah için kızman ve dilinle Allah'ı çok zikretmendir" buyurmuştur. Muaz'ın başka nedir demesi üzerine, "Kendin için sevdiğini insanlar için de sevmek, kendin için hoşlanmadığın şeyi insanlar için de hoşlanmamandır"¹²⁰ demiştir.

وَاجِبٌ لِلنَّاسِ مَا تُحِبُّ لِنَفْسِكَ تَكُنْ مُسْلِمًا

"Nefsin için sevdiğini insanlar için de sev ki (iyi bir) müslüman olasın."¹²¹

¹¹⁹ Müslim, Birr, 43, III, 1990.

¹²⁰ Ahmed, V, 247.

¹²¹ Tirmizî, Zühd, 2, IV, 551.

لَا يَبْلُغُ الْعَبْدُ حَقِيقَةَ الْإِيمَانِ حَتَّى يُحِبَّ لِلنَّاسِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ مِنَ الْخَيْرِ

“İnsan kendisi için sevdiği hayırlı şeyleri insanlar için de sevmedikçe imanın hakikatine ulaşamaz.”¹²²

Bir insanın sevgisini kazanabilmek için, o insana iyilik etmenin yanında menfaatine dokunmamak ve gönlünü kırmamak gerekir.

Yunus’un dediği gibi;

* Gönül bir pınardır, çeşmesi var, taşı yok,

Yıkma kimsenin kalbini yapacak ustası yok

* Gönül Çalab’ın tahtı, Çalap gönüle baktı

İki cihan bedbahtı kim gönül yıktı ise

* Bir kez gönül kırdın ise bu kıldığın namaz değil,

Yetmiş iki millet dahi elin yüzün yumaz değil.

Sinan Paşa’nın şu sözü de kalp kırmanın kötülüğünü dile getirmektedir:

* Kalb-i mümin arş-ı Rahman’dır.

Anı kırmak ziyade tuğyandır.

Mümin olmayan insanları sevmek; onların İslam’a uygun olmayan inanç, düşünce, eylem, söylem ve davranışlarını benimsemek değildir. Böyle bir davranış, mümine zarar verir. Onun için Kur’ân’da;

“Sakin zalimlere en küçük bir meyil göstermeyin (*İslam’a uymayan inanç ve düşüncelerini benimsemeyin*). Yoksa size ateş dokunur”¹²³ denilmiştir.

¹²² İbn Hıbbân ve Ebû Ya’lâ V, 407, No: 3001; Hindî, I, 42, No: 101.

¹²³ Hud, 11/113.

f) Dünya ve Ahiret Nimetlerini Sevmek

İnsanın malı ve mülkü sevmesi doğaldır. Çünkü dünya malına düşkünlük insanın fitratında vardır.¹²⁴ Bu mümin için de böyledir. Yüce Allah,

“Sevdiğiniz şeylerden (*Allah için*) harcamadıkça asla iyiliğe ulaşamazsınız” buyurmuştur.¹²⁵ Ayetteki “sevdiğiniz şeylerden” maksat mal ve mülktür.

Yeryüzünde ve gökyüzünde bulunan her şeyi Allah, insan için, özellikle müminler için var etmiştir:

“O Allah ki yeryüzünde olanların hepsini sizin için yarattı.”¹²⁶

“(Ey Peygamberim!) De ki; Allah’ın kulları için çıkardığı zîneti ve güzel rızıkları kim haram kıldı?” De ki: “O (*ziynet ve rızıklar*), dünya hayatında iman eden kimselerindir. Kıyamet gününde ise yalnız onlarındır.”¹²⁷

Dolayısıyla dünya nimetlerinden en iyi bir şekilde ve en çok yararlanmak müminlerin hakkıdır. Ancak müminler, iman etmeyen insanlar gibi sadece dünya nimetlerini sevip ahiret nimetlerini unutmazlar:

“Bunlar, şu çabuk geçen dünyayı seviyorlar da önlerindeki ağır bir günü (*ahireti*) bırakıyorlar.”¹²⁸

“Hayır, siz çabuk (*geçen şu dünyayı*) seviyorsunuz da ahireti bırakıyorsunuz.”¹²⁹

Dünya ve mal-mülk sevgisi, iman, ibadet ve ahlâkı bir tarafa bıraktırmamalı, Allah’ı, kabir hayatını, hesap vermeyi ve

¹²⁴ Al-i İmran, 3/14; Fecr, 89/20; Adiyat, 100/8.

¹²⁵ Al-i İmran, 3/92.

¹²⁶ Bakara, 2/29, bk. Lokman, 31/20.

¹²⁷ A’raf, 7/32.

¹²⁸ İnsan, 76/27.

¹²⁹ Kıyame, 75/21.

ahiret nimetlerini unutturmamalıdır. Peygamberimiz (s.a.s.), bu gerçeği şöyle dile getirmiştir:

سَيَأْتِي زَمَانٌ عَلَى أُمَّتِي يُحِبُّونَ حَمْسًا وَيَنْسُونَ حَمْسًا يُحِبُّونَ الدُّنْيَا وَيَنْسُونَ
الْآخِرَةَ وَيُحِبُّونَ الدُّوْرَ وَيَنْسُونَ الْقُبُورَ وَيُحِبُّونَ الْمَالَ وَيَنْسُونَ الْحِسَابَ
وَيُحِبُّونَ الْعِيَالَ وَيَنْسُونَ الْحُورَ وَيُحِبُّونَ النَّفْسَ وَيَنْسُونَ اللَّهَ هُمْ مِتَّى بُرَاءَ وَأَنَا
مِنْهُمْ بَرِيءٌ

“Bir zaman gelecek ki ümmetim beş şeyi sevecek ve beş şeyi unutacaktır:

1. Dünyayı sevip ahireti unutacaklar,
2. Dünya ev(ler)ini sevip kabri unutacaklar,
3. Malı ve mülkü sevip hesabı unutacaklar,
4. Eşlerini sevip hurileri unutacaklar,

5. Nefisleri(nin arzu ve isteklerine uymayı) sevip Allah'ı unutacaklar. Onlar benden beri (uzak), ben de onlardan beriyim.”¹³⁰

“Mal ve oğullar, dünya hayatının süsüdür.”¹³¹

İnsanların bunlardan müstağnî olması mümkün değildir. Ancak bunlar, aynı zamanda insanlar için dünyada birer imtihandır:

“Biliniz ki mallarınız ve çocuklarınız birer imtihandır.”¹³²

İnsan bu imtihanı unutmamalı, “oyun, eğlence, süs, övünme, mal ve evlat çoğaltma yarışı” olan dünya insanı aldatmamalıdır.¹³³ Bilmeli ki, Allah'ı ve O'nun ayet-lerini unutanlar, aynı

¹³⁰ Askalâni, s. 58.

¹³¹ Kehf, 18/46.

¹³² Enfal, 8/28.

¹³³ Hadîd, 57/20.

şekilde ahirette unutulacaklar ve nimetlerden mahrum bırakılacaklardır.

Yüce Allah buyurur ki: “İşte böyle (*kör olarak diriltildin, çünkü*) sana bizim ayetlerimiz geldi de sen onları unuttun. Bugün sen de böyle unutuluyorsun.”¹³⁴

Çünkü sadece dünya malını isteyenlerin ahirette nasipleri yoktur:

“İnsanlardan kimi, “Rabb’imiz bize dünyada ver, der. Onun ahirette nasibi yoktur.”¹³⁵

Mümin; mala ve mülke olan sevgisine rağmen ahireti unutmadığı gibi fakir ve yoksullara yardımı da unutmaz, onlara yardım eder,¹³⁶ malından Allah yolunda harcar:

“(Muttakî müminler o kimselerdir ki,) kendilerine verdiğimiz rızktan (*Allah rızası için*) harcarlar.”¹³⁷

Mümin; tabiatı, çevreyi, yeşilliği, temizliği,¹³⁸ vatanını ve milletini sever ve bu sevginin gereğini yerine getirir, getirmelidir.

g) Affetmeyi ve Affedilmeyi Sevmek

İnsan, nefis sahibidir. “Nefis daima kötülüğü emreder.”¹³⁹ İnsan, hayra ve şerre kabiliyetli olması hasebiyle¹⁴⁰ günah fiiller işleyebilir. Günahkâr insan için Allah’ın tövbe kapısı daima açıktır. Üstelik tövbe, Allah’ın müminlere bir emridir:

“Ey Müminler! Samimi bir tövbe ile Allah’a tövbe edin.”¹⁴¹

¹³⁴ Taha, 20/126.

¹³⁵ Bakara, 2/200.

¹³⁶ Bakara, 2/177; İnsan, 76/8.

¹³⁷ Bakara, 2/3.

¹³⁸ Tövbe, 9/108.

¹³⁹ 12/53.

¹⁴⁰ Şems, 91/8.

¹⁴¹ Tahrim, 66/8.

Bu sebeple mümin, bir günah işlediği zaman hemen Allah'ı hatırlar, günahına tövbe eder, Allah'tan bağış diler¹⁴² ve affedilmeyi sever;

“Allah'ın sizi bağışlamasını sevmez misiniz?”¹⁴³

Mümin, affedilmeyi sevdiği gibi kendisine karşı kusur işleyen insanları affetmeyi de sevmelidir. Allah muttaki müminleri,

“Bollukta ve darlıkta Allah yolunda harcayan, öfkesine hâkim olan ve insanları affeden kimseler” olarak tanıtmıştır.¹⁴⁴

ğ) Allah'ın Sevdiklerini ve Hayırlı Olan Şeyleri Sevmek

Neyin hayır neyin şer olduğunu en iyi bilen Allah'tır. Şu ayet bunun açık delilidir:

“Bazen hoşlanmadığınız bir şey sizin için iyi / hayırlı olabilir ve sevdiğiniz bir şey de sizin için kötü / şer olabilir. Allah bilir siz bilmezsiniz.”¹⁴⁵

Onun için mümin, daima Allah'tan hakkında hayırlı olan şeyleri ister, Allah'tan gelene razı olur ve Allah'ın sevdiği şeyleri sever. Peygamberimiz (s.a.s.),

اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنِيْ حُبَّكَ وَحُبَّ مَنْ يَنْفَعُنِيْ حُبُّهُ عِنْدَكَ

“Allah'ım! Senin sevgin ve sevgisi bana fayda verecek kimsenin sevgisi ile beni rızıklandır”¹⁴⁶ diye dua etmiş ve Dâvûd, Peygamberin (s.a.s.),

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْأَلُكَ حُبَّكَ وَحُبَّ مَنْ يُجِبُّكَ

“Allah'ım! Ben senden sevgini ve seni seven kimsenin sevgisini istiyorum” diye dua ettiğini bildirmiştir.¹⁴⁷ Mümin de Al-

¹⁴² Al-i İmran, 3/135.

¹⁴³ Nur, 24/22.

¹⁴⁴ Al-i İmran, 3/134.

¹⁴⁵ Bakara, 2/216.

¹⁴⁶ Tirmizî, Deavât, 74, IV, 523.

¹⁴⁷ Tirmizî, Deavât, 73, V, 522.

lah'ın sevdiği vasıftaki insanları sever. Bu insanları ikinci bölümde zikredeceğiz.

Sonuç olarak; Allah'ı, Peygamberini, müminleri, ana-babayı, eş ve çocukları, insanları, ahiret nimetlerini unutmamak şartıyla dünya nimetlerini, başarılı olmayı, Allah'ın yardımını ve affını, affetmeyi, hayırlı şeyleri ve Allah'ın sevdiği kimseleri sevmek iyi, güzel ve övgüye layık sevgidir. Ancak sevgi, gözü kör, kulağı sağır etmemelidir:

“Peygamberimiz (s.a.s.), Ebu'd-Derda'ya,

حُبُّكَ الشَّيْءَ يُعْمِي وَيُصِمُّ

“Bir şeyi (aşırı) sevmen seni kör ve sağır eder”¹⁴⁸ demiştir.

Kur'ân'da kınanan, beğenilmeyen, yerilen ve kötü olan sevgiden de söz edilmiştir.

2. KÖTÜ OLAN VE YERİLEN SEVGİ

Allah ve Peygamberin iyi ve hoş görmediği şeyleri sevmek, sevginin olumsuz boyutunu oluşturur. Şimdi bunları görelim:

a) Allah'tan Başka Tapılanları Sevmek

“Allah'ın dini ki Allah insanları o din üzerine yaratmıştır”¹⁴⁹ ayetinde beyan edildiği gibi din duygusu insanda doğuştan vâr olduğu için Tevhit Dini'nden sapan bazı insanlar, Allah'ın dışında kendilerine tanrılar edinmişler, onlara tapmışlar ve onları Allah'ı sever gibi sevmişlerdir. Bu husus, Kur'ân'da şöyle bildirilmiştir:

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ

¹⁴⁸ Ebû Dâvûd, Edep, 125, V, 347.

¹⁴⁹ Rum, 30/30.

“İnsanlardan kimi, endad edinir ve onları Allah’ı sever gibi severler.”¹⁵⁰

Ayette geçen “**endad**”, “nid” kelimesinin çoğuludur. “**Nid**”, sözlükte; “eş, denk, misil, nazîr ve benzer” anla-mındadır. Ayette ise; “Allah’a ortak koşanların, ma’bud edindikleri putlar” anlamına geldiği gibi “insanların Allah’a isyan konusunda itaat edip rehber edindikleri başkanları, büyükleri ve ileri gelenleri” anlamına da gelir¹⁵¹ ki bu önderler onları hak yoldan uzaklaştı-rırlar. Nitekim bu kimselerin, insanları “Allah’ın yolundan sap-tırmak için Allah’a eşler (**endad**) koştukları” bildirilmiş¹⁵² ve bu sebeple “Allah’a eşler (**endad**) koşmayın”¹⁵³ buyrulmuştur.

“**Endad**” kelimesinin bir benzeri de “erbab” kelimesidir. Yüce Allah, Yahudilerin hahamlarını (*bilginlerini*), Hristiyan-ların İsa’yı (a.s.) ve ruhbanlarını (*din adamlarını*) Allah’tan ayrı “Rab” edinmelerini kınamış ve Kur’ân’da şöyle bildirmiştir:

“(Ahirette), zayıf sayılanlar, büyüklük taslayanlara;

-“Siz olmasaydınız elbette biz müminler olurduk” diyecek-ler. Büyüklük taslayanlar ise zayıf sayılanlara;

-“Size doğru yol geldikten sonra sizi ondan biz mi çevirdik? Zaten siz kendiniz mücrimler idiniz” derler.

Zayıf sayılanlar, büyüklük taslayanlara;

-“Aksine gece gündüz hile (*kurar, kötülük telkin ederdiniz*) Allah’ı inkâr etmemizi ve O’na eşler (**endad**) koşma-mızı em-rederdiniz” derler.”¹⁵⁴

Üzeyir Peygambere (s.a.s.) Allah’ın oğlu diyen Yahudiler ile İsa Peygambere (s.a.s.) Allah’ın oğlu diyen Hristiyanlar.¹⁵⁵

¹⁵⁰ Bakara, 2/165.

¹⁵¹ Mehmet Vehbi, I, 280.

¹⁵² İbrahim, 14/30, 39/8.

¹⁵³ Bakara, 2/22.

¹⁵⁴ Sebe’, 34/31-33.

¹⁵⁵ Tevbe, 9/30.

“Hahamlarını ve rahiplerini Allah’tan ayrı Rabler edindiler. Meryem oğlu Mesih’i de (*Rab edindiler*). Hâlbuki kendilerine bir tek Tanrı olan Allah’a ibadet etmeleri emredilmişti. O’ndan başka tanrı yoktur. O, onların ortak koştukları şeylerden beridir.”¹⁵⁶

Yahudi iken müslüman olan Adiy İbn Hatim, yukarıdaki ayeti Peygamberden (s.a.s.) duyunca;

قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا لَسْنَا نَعْبُدُهُمْ فَقَالَ أَلَيْسَ يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَتُحَرِّمُونَهُ
وَيُحِلُّونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَتُحِلُّونَهُ قَالَ قُلْتُ بَلَى قَالَ فَعِلْكَ عِبَادَتَهُمْ

“Ya Resûlellah! Biz hahamlarımıza tapmazdık” demiş, bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.s.); “Onlar, Allah’ın helalini haram kılıyorlar siz de haram kılmıyor muydunuz? Onlar, Allah’ın haram kıldığını helal sayıyorlar, siz de onu helal saymıyor muydunuz? Diye sormuş. Adiy de,

“Evet, öyle yapardık” demiştir. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.s.), “İşte bu, onların (*hahamlarına*) ibadetidir”¹⁵⁷ buyurmuştur.

Abdullah ibn Abbas, bu konuda;

لَمْ يَأْمُرُوهُمْ أَنْ يَسْجُدُوا لَهُمْ وَلَكِنْ أَمَرُوهُمْ بِمَعْصِيَةِ اللَّهِ فَطَاعُوهُمْ فَسَمَّاهُمْ
اللَّهُ بِذَلِكَ أَرْبَابًا

“Hahamları kendilerine secde etmelerini emretmiyorlar fakat Allah’a isyan olan şeyleri emrediyorlar, onlar da buna itaat ediyorlardı. Allah, onlara bu sebeple “*erbab*” (*rablar*) diye isim verdi” demiştir.¹⁵⁸

İnsanların birbirlerini sevebilmeleri ve birlikteliklerini oluşturabilmeleri için Allah’tan başka putlar edinmeleri de Allah’a ortak koşmaktır. İbrahim (a.s.), kavmine;

¹⁵⁶ Tevbe, 9/31.

¹⁵⁷ Taberi, VI, 10/114, 9/31 ayeti.

¹⁵⁸ Taberi, VI, 10/115.

“Siz dünya hayatında aranızda sevgi oluşturmak için Allah’ı bırakıp putları mabut edindiniz” demiştir.¹⁵⁹

İnsanın Allah’a isyan pahasına nefsinin her isteğine boyun eğmesi de nefsini “rab”, “nid” ve “tanrı” edinmektir. Yüce Allah, “Hevaya (*nefsin Allah’a isyan olan arzu ve isteklerine*) uymayın” buyurmuş¹⁶⁰ ve arzularına uyanları, onu tanrı edinmek olarak nitelemiştir:

“Arzularını (heva) tanrı edineni gördün mü?”¹⁶¹

Buna mukabil, “Rabbinin makamından korkup nefsini hevadan koruyan kimseye” cennet va’d etmiştir.¹⁶²

b) Sadece Dünyayı ve Nimetlerini Sevmek

Mal, mülk, şöhret ve makam gibi dünya nimetlerini Allah’ı sever gibi sevmek ve ahireti unutmak dünyayı “tanrı” edinmek olur. Allah bu gibi kimseleri, “Hayır siz çabuk geçen şu dünyayı (*âcile*) seviyorsunuz da ahireti bırakıyorsunuz” diye kınamıştır.¹⁶³

Dünyayı ve nimetlerini, ahiret ve nimetlerine tercih edenleri yüce Allah, “kâfirler” olarak nitelemiştir; “(*Uğrayacakları*) şiddetli azaptan dolayı vay kâfirler(*in halin*)e! (Bu) kimseler, dünya hayatını ahirete tercih ederler.”¹⁶⁴

Dünya nimetleri de ahiret nimetleri de insan içindir. İnsan kısa ve geçici olan dünya nimetlerini tercih edip ahiret nimetlerini terk etmemeli, her iki dünyanın nimetlerine talip olmalıdır. Yüce Allah, dünya nimetlerini isteyene dünya nimetlerini; ahiret nimetlerini isteyene ahiret nimetlerini verir.¹⁶⁵

Ancak sadece dünyayı isteyenlerin ahirette nasipleri yoktur:

¹⁵⁹ Ankebut, 29/25.

¹⁶⁰ Sâd, 38/26.

¹⁶¹ Furkan, 25/43.

¹⁶² Naziât, 79/40-41.

¹⁶³ Kıyame, 75/21.

¹⁶⁴ İbrahim, 14/2-3; bk.Nahl, 16/108.

¹⁶⁵ Al-i İmran, 3/145.

“İnsanlardan kimisi; “Ey Rabb’imiz! Bize dünyada (*mal, mülk, iyilik*) ver derler (*ahireti unuturlar*), böyle kimselerin ahiretten nasıpları yoktur.”¹⁶⁶

Hem dünya hem de ahiret nimetlerini isteyenlere ise kazandıklarının karşılığını verir:

“İnsanlardan bir kısmı da; “Ey Rabb’imiz! Bize dünyada da iyilik ver ahirette de iyilik ver, der.”¹⁶⁷

Dünyanın mal ve mülkünü sevip ahireti unutanlar, o gün mal ve mülkün faydasını göremeyeceklerdir.¹⁶⁸

Yüce Allah; “Ahiret yerine dünya hayatına mı râzı oldunuz? Ancak dünya hayatının geçimi ahiretin yanında pek azdır”¹⁶⁹ buyurmuştur.

Peygamberimiz (s.a.s.),

مَنْ أَحَبَّ دُنْيَاهُ أَصْرَ بِأَحْرَتِهِ وَمَنْ أَحَبَّ أَحْرَتَهُ أَصْرَ بِدُنْيَاهُ فَأَيُّرُوا مَا يَبْقَى
عَلَى مَا يَفْنَى

“Kim (*sadece*) dünyasını severse ahiretine zarar verir. Kim de (*sadece*) ahiretini severse dünyasına zarar verir. Siz baki, sonsuz olanı (*ahireti*) fani, geçici olana (*dünyaya*) tercih edin”¹⁷⁰ ve *حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ* “Her hatanın başı dünya sevgisidir” buyurmuştur.¹⁷¹ Bunun anlamı, dünyayı terk edin demek değil, dünyayı da kazanın ama ahiretinize zarar vermeyin demektir.

Dünya, aile, evlat, akraba, mal-mülk, akar, hayvan, bağ-bahçe sevgisi, Allah sevgisinin zayıflamasına hatta yok olmasına sebep olabilir. Bu, insanın hüsrânı demektir. Bundan kurtu-

¹⁶⁶ Bakara, 2/200.

¹⁶⁷ Bakara, 2/201.

¹⁶⁸ Mearic, 70/11-14.

¹⁶⁹ Tevbe, 9/38.

¹⁷⁰ Ahmed, IV, 412; İbn Hıbban, II, No: 709; Hâkîm, IV, 308.

¹⁷¹ Beyhakî, Şuabü'l-İmân, VII, 308, No: 1050; Münâvî, III, 368, No: 3662.

labilmek için, dünya ve nimetlerini Allah'ın râzı olduğu yerlerde harcamak, imanı ve O'nun rızasını ön planda tutmak gerekir.

c) Toplumda Kötülüklerin Yayılmasını İstemek

İyilik ve kötülük, hayır ve şer, adalet ve zulüm, itaat ve isyan, hak ve batıl, doğru ve yanlış, sevap ve günah, hayatın, fert ve toplumların vakıalarıdır. Mümin, daima iyi, hayır, adalet, itaat, hak, doğru ve sevap olan şeyleri sever. Ama bir takım insanlar da vardır ki kötülükleri ve haksızlıkları, şer ve zulmü, isyan ve batılı, fuhuş, hırsızlık, arsızlık, yolsuzluk ve hile gibi yanlış ve günah olan şeyleri sever. Allah böyle insanlara dünya ve ahirette acıklı bir azap olduğunu bildirmiştir:

“İman edenler içinde edepsizliğin (*fuhşun*) yayılmasını sevip isteyenler için dünyada da ahirette de acı bir azap vardır.”¹⁷²

Edepsizliklerin ve kötülüklerin toplumda yayılmasını isteyenlere Allah, dünyada musibet, ahirette azap verir. Toplumu yönetenlerin ve fertlerin bu tür faaliyet ve davranışları önleyici tedbirler almaları ve kötülüklerle karşı mücadele etmeleri gerekir. Aksi takdirde toplumun fesadı kaçınılmaz olur. Bundan kötüler kadar iyiler de zarar görür. Şu ayet bu gerçeği ifade etmektedir:

“Öyle bir fitneden sakının ki o içinizden sadece zulmedenlere erişmekle kalmaz (*herkese şamil olur*).”¹⁷³

Bu tür faaliyetleri tasvip edip destek verenler ilâhî azapla karşılaşır. Yüce Allah;

“Zulmedenlere en küçük bir şekilde meyletmeyin, (*meylederseniz*) size ateş dokunur” buyurmuştur.¹⁷⁴

¹⁷² Nur, 24/19.

¹⁷³ Enfal, 8/25.

¹⁷⁴ Hud, 11/113.

ç) Hak Etmediği Şeyle Övünmeyi Sevmek

Övülmek ve beğenilmek, insanda yaratılıştan gelen bir duygudur. Dolayısıyla her insan; övülmeyi, beğenilmeyi ve sevilmeyi sever. Övme ve beğenme, insanı yaptığı işe teşvik olur. Ancak övülen ve beğenilen şey iyi, güzel ve doğru olmalı, sahibi de bunu hak etmelidir. Hak etmeden övülmeyi sevenleri Allah kınamaktadır:

“O ettiklerine sevinenlerin ve yapmadıkları şeylerle övülmeyi sevenlerin sakın iflah olacaklarını sanma, onların azaptan kurtulacaklarını zannetme. Onlar için acıklı bir azap vardır.”¹⁷⁵

Bu ayet, yaptıkları bir iş ile mağrur olan, yapmadıkları ile övülmeyi seven kâfir, münafık, müşrik ve mümin herkese şamildir.¹⁷⁶

Yapmadığı şeyle övülmeyi sevmek, gerçeği çarpıtmak ve Allah’ı unutmak demektir.

d) Hiç Ölmeyecekmiş Gibi Uzun Ömürlü Olmayı Sevmek, İstemek

“Her canlı ölümü tadacaktır”,¹⁷⁷ bundan kurtuluş yoktur. Çünkü bu, ilahî bir kanundur:

“Allah, eceli (*dünyadaki yaşama süresinin sonu*) geldiği zaman hiçbir canı asla ertelemez.”¹⁷⁸

Dünyada çok yaşama arzusu, insanın doğasında olan bir duygudur. Şu hadisler bu gerçeği ifade etmektedir:

يَهْرَمُ ابْنُ آدَمَ وَيَشْبُ مِنْهُ اِثْنَتَانِ الْحِرْضُ عَلَى الْعُمْرِ وَالْحِرْضُ عَلَى الْمَالِ

“Âdemoğlu ihtiyarlar. Fakat onda iki duygu daima genç kalır. Yaşama hırsı ve mal hırsı.”¹⁷⁹

¹⁷⁵ Al-i İmran, 3/188.

¹⁷⁶ Yazır, II, 1254.

¹⁷⁷ Ali-i İmran, 3/185.

¹⁷⁸ Münafikun, 63/11.

قَلْبُ الشَّيْخِ شَابٌ عَلَى حُبِّ اثْنَتَيْنِ طُولِ الْحَيَاةِ وَكَثْرَةِ الْأَمَالِ

“İhtiyarın kalbi iki şey konusunda sürekli genç kalır. Dünya sevgisi ve çok yaşama arzusu.”¹⁸⁰

İnsan; sağlıklı yaşamayı sever, ölmeyi ve hastalıklı olmayı sevmez. Ancak mümin, bir gün mutlaka öleceğini ve Rabb’ine döneceğini bilir ve ona göre hazırlıklı olur. Kâfir ve fasık insan ise hiç ölmeyecekmiş gibi dünya zevklerine dalar. Yüce Allah bu tür insanların var olduğunu bize bildirmektedir.

“İnsanların hayata en hırslı olanlarının Yahudiler ve bir kısım müşrikler olduğunu bulursunuz. Onlardan her biri bin sene yaşamak ister.”¹⁸¹

“İşledikleri günahlar sebebiyle asla ölümü temenni etmezler.”¹⁸² Ancak ölümü temenni etmemek ve ölümden kaçmak kurtuluş değildir:

“(Ey Peygamberim!) De ki: Sizin kendisinden kaçtığınız ölüm, muhakkak sizi bulacaktır.”¹⁸³

Müslüman, dünya nimetlerinden azami derecede yararlanmalı, ancak ölümü ve ahireti unutmamalıdır.

e) Allah’ın ve Müminlerin Düşmanlarını Sevmek

Allah Kur’ân’da şöyle buyurmuştur:

“Ey Müminler! Benim de düşmanım sizin de düşmanınız olan kimseleri dost edinmeyin. Siz onlara sevgi ulaştırıyorsunuz. Hal bu ki onlar, size gelen hakkı (*İslam*’ı) inkâr ettiler. Rabb’iniz Allah’a iman ettiniz diye sizi ve Peygamberi (*yurdunuzdan*) çıkarıyorlar. Eğer siz benim yolumda (*İslam uğruna*) cihada çıkmış ve benim rızamı istiyorsanız onlara (*kâfirlere*

¹⁷⁹ Tirmizî, Zühd, 28, IV, 570.

¹⁸⁰ Tirmizî, Zühd, 28, IV, 570.

¹⁸¹ Bakara, 2/96.

¹⁸² Bakara, 2/95; Cuma, 62/7.

¹⁸³ Cuma, 62/8.

*nasıl olup da içinizde) sevgi besliyorsunuz? Ben gizlediklerinizi de açığa vurduklarınızı da bilirim. Sizden kim bunu yaparsa (kâfirlere içinde sevgi beslerse) gerçekten doğru yoldan sapmış olur.*¹⁸⁴

Yüce Allah'ın; bu ayette, “benim düşmanım” ve “sizin düşmanınız” dediği kimseler Mekke müşrikleridir. Bu ayet; Peygamberimizin (s.a.s.) Mekke'ye sefer yapacağını kendisine bir sır olarak söylediği Bedir gazilerinden Hatıb ibn Ebî Beltea'nın Peygamberin bu sırrını açıkladığı ve bir kadına Mekkelilere götürmek üzere verdiği bir mektup üzerine inmiştir. Cibril (a.s.), durumu ve kadının bulunduğu yeri Peygamberimize bildirmiş, Peygamberimiz de Hz. Ali, Zübeyir ve Mikdat'ı kadının peşinden göndermiştir. Kadın, Mekke ile Medine arasında “Ravzai Haha” denilen yerde yakalanmış, mektup saç örgüsünün arasından çıkarılmış ve Peygambere getirilmiştir.¹⁸⁵

Ayette Hatıb ibn Ebî Beltea, bu davranışı sebebiyle kınanmıştır. Demek oluyor ki İslam'a ve müslümanlara düşmanlık eden insanlara yardım etmek, onları desteklemek, kollayıp gözetmek, onlara ajanlık yapmak ve onları sevmek doğru yoldan çıkmak ve yanlış bir davranış olmaktadır.

“**Allah düşmanı**”; Allah'ı, O'nun dinini ve haklarını tanımayan, Allah ve Peygamberi ile mücadele eden, onlara baş kaldıran kâfir, münâfık, müşrik ve zalimlerdir.¹⁸⁶

f) Müminlere Sıkıntı Verecek Şeyleri Sevmek, İstemek

Mümin, mümine sıkıntı verecek hiçbir şeyi arzu etmez ve sevmez. Bunu ancak zalimler yapabilir. Şu ayet bu gerçeği ifade etmektedir:

“Ey müminler! Kendinizden (*müminlerden*) başkasını dost/sırdış edinmeyin. Onlar, sizi şaşırtmakta, fesada ve zarara

¹⁸⁴ Mümtetine, 60/1.

¹⁸⁵ Yazır, VII, 4890-4893.

¹⁸⁶ Yazır, VII, 4895.

sokmakta (**habâî**) kusur etmezler. Size sıkıntı ve zahmet veren şeyleri arzu ederler. (*Size olan*) kinleri ağızlarından taşmıştır. Göğüslerinde (*size karşı*) gizledikleri (**kinleri**) daha büyüktür.”¹⁸⁷ (*Çünkü mümin olmayanlar*), sizi sevmezler.¹⁸⁸ Size bir iyilik dokunursa zorlarına gider (*hoşlanmazlar*). Başınıza bir musibet gelirse buna sevinirler.”¹⁸⁹

Allah, müminlerin, mümin olmayanları “**sırdas**” edinmelerini istememektedir. Çünkü mümin olmayanlar, müminleri sevmezler, onların hayrını ve iyiliğini istemezler. Tarih bunun örnekleriyle doludur.

g) İnsanların El Pençe Divan Durmalarını Sevmek, İstemek

Peygamberimiz (s.a.s.) bu hususta şöyle buyurmuştur:

مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَتَمَثَّلَ لَهُ الرَّجَالُ قِيَامًا فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ

“İnsanların kendisine el pençe divan durmasını seven, isteyen kimse cehennemdeki yerine hazırlansın.”¹⁹⁰

Bu davranış; kibrin, büyüklenmenin bir sonucudur. Allah, kibirlenenleri sevmediğini Kur’ân’da bildirmiştir.¹⁹¹

Buraya kadar insanların sevgisinden söz ettik. Sevgi, insana doğuştan vâir olan bir duygudur. Bu duygu iyiye de kötüye de yönelebilir. Allah katında iyi ve kötü olan sevgiyi Kur’ân ve Sünnet açısından değerlendirmeye çalıştık. Şimdi Allah’ın sevgisini, sevdiği insanları ve sevdiği amelleri görelim.

¹⁸⁷ 3/118.

¹⁸⁸ 3/119.

¹⁸⁹ 3/120.

¹⁹⁰ Ahmed, IV, 194.

¹⁹¹ Nahl, 16/23.

İKİNCİ BÖLÜM
ALLAH'IN SEVGİSİ

وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ

“Rabbinizden mağfiret dileyin, sonra O’na tövbe edin. Çünkü Rabbim, çok merhamet eden çok sevendir (*vedûd*).¹⁹²

¹⁹² Hud, 11/90.

GİRİŞ

Kur’ân’da Allah sevgisinden, Allah’ın sevdiği ve sevmediği insanlardan ve amellerden söz edilmiştir. Allah’ın güzel isimlerinden biri de “*vedûd*” ismidir. Kur’ân’da iki ayette Allah’ın “*vedûd*” olduğu bildirilmiştir:

وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ

“Rabbinizden mağfıret dileyin, sonra O’na tövbe edin. Çünkü Rabbim, çok merhamet eden çok sevendir (*vedûd*).¹

وَهُوَ الْعَفُورُ الْوَدُودُ

“O çok bağışlayan çok sevendir (*vedûd*).”²

Allah’ın “*vedûd*” ismi, ilk ayette “rahîm”, ikinci ayette ise “ğafûr” ismi ile birlikte geçmektedir. Allah’ın “çok sevmesi”, çok merhametli ve çok bağışlayıcı olmasının sonucudur.

“*Vedûd*”; mümin kullarını çok seven, güzel amelleri sebebiyle onlardan razı olan, onlara ihsan eden, onları öven anlamındadır. “*Vedûd*” kelimesine “salih kullar tarafından çok sevilen” anlamı da verilmiştir.³

Bu bölümde Allah’ın sevdiği ve sevmediği, razı olduğu ve olmadığı, rahmet ve lanet ettiği insanlardan, onların inanç, söz, fiil ve davranışlardan söz edeceğiz.

¹ Hud, 11/90.

² Bûruc, 85/14.

³ Hâzin, I, 355.

I. ALLAH'IN SEVDİĞİ, RAZI OLDUĞU VE MERHAMET ETTİĞİ İNSANLAR

Allah, Kur'ân'da sevdiği, razı olduğu ve merhamet ettiği, sevmediği, hoşlanmadığı, kızdığı ve lanet ettiği insanları bildirmiştir. Allah'ın bir insanı sevmesi, ona nimet ve sevap vermesi ve ondan razı olması demektir. Önce Allah'ın bir insanı sevmesinin önemini görelim.

1. ALLAH SEVGİSİNİ KAZANMANIN ÖNEMİ

Allah'ın bir insanı sevmesi; onun söz, fiil ve davranışlarından memnun ve razı olması, onlara nimet vermesi, itaat edip isyandan sakınmasını istemesi demektir. Allah'ın bir insanı sevmesi, o insanın doğru yolda olduğunun bir işaretidir.

Allah, bir insanı severse insanlar da o kimseyi severler. Peygamberimiz (s.a.s.), bir hadisinde bu hususu şöyle bildirmiştir:

إِنَّ اللَّهَ إِذَا أَحَبَّ عَبْدًا دَعَا جِبْرِيلَ فَقَالَ إِنِّي أُحِبُّ فُلَانًا فَأَحِبَّهُ قَالَ فَيَحِبُّهُ جِبْرِيلُ
ثُمَّ يُنَادِي فِي السَّمَاءِ فَيَقُولُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ فُلَانًا فَأَحِبُّوهُ فَيَحِبُّهُ أَهْلُ السَّمَاءِ قَالَ ثُمَّ
يُوضَعُ لَهُ الْقَبُولُ فِي الْأَرْضِ.

“Allah, bir kulu sevdiği zaman Cibril’e seslenir (ve ona şöyle der):

– “Ben, filanı seviyorum, sen de onu sev”. Bunun üzerine Cibril de onu sever ve gökyüzünde yaşayanlara seslenir (ve onlara şöyle der):

– “Allah, filanı seviyor, siz de onu sevin”. Bunun üzerine göktekiler de onu severler. Sonra yerdeki insanlardan onu tanıyan müslümanların gönlüne o kimse hakkında bir sevgi konulur

da müslümanlar arasında o kimse sevilir ve iyi kişi olarak anılır.”⁴

Peygamberimiz (s.a.s.)’in; Allah’ın, Cibril’in, göktekilerin ve yerdekilerin sevdiğini bildirdiği bu kimseler, iman edip salih amel işleyen kimselerdir. Yüce Allah Kur’ân’da şöyle bildirilmektedir:

“İman edenler ve salih amel işleyenler var ya, Rahman onlar için (*gönüllerde*) bir sevgi vâd edecek (*onları herkes sevecek*)tir.”⁵

Bu ayet ve hadiste zikredilen hüküm, bizim kültürümüze “Müslümanlar arasında sevimli olan Allah yanında da sevimlidir” şeklinde genel bir kanı olarak girmiştir.

Meryem Suresinin 96. ayeti, Allah’ın sevdiği insanları özetlemektedir. Bunlar da iman edip salih ameller işleyen kimselerdir. İslam’ı da=“iman+salih amel” şeklinde formüle edebiliriz. Nitekim Kur’ân’da birçok ayette iman edip salih amel işleyenlere cennet va’d edilmiştir.⁶ Salih amellere, bütün İslamî görevler dâhildir.

Mümin Allah ve Peygamberin emir ve yasaklarına, helal ve haramlarına ne kadar uyarsa o nispette Allah’ın sevgisini kazanmış olur. Peygamberimiz (s.a.s.), yüce Allah’ın şöyle bu yurduğunu bildirmişti:

إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَالَ ... وَمَا تَقَرَّبَ إِلَى عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْما
افْتَرَضْتُهُ عَلَيْهِ وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ

“Kulum bana ancak kendisine farz kıldığım şeyleri sevmesiyle yaklaşabilir. Kulum bana daima nafîle ibadetlerle yaklaşmak ister. (*Farz ve nafîle görevleri yapa yapa*) nihayet (*benim sevgimi kazanır da*) ben onu severim.”⁷

⁴ Müslim, Birr, 157, III, 2030.

⁵ Meryem, 19/96.

⁶ 64/9, 65/11.

⁷ Buhârî, Rikâk, 38, VII, 190.

Allah'ın sevgisini kazanmak mümin için çok önemlidir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.s.), yüce Allah'ın şöyle buyurduğunu bildirmiştir:

فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ وَبَصَرَهُ الَّذِي يَبْصُرُ بِهِ وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا وَلَئِنْ سَأَلَنِي لَأُعْطِيَنَّهُ وَلَئِنْ اسْتَعَاذَنِي لَأُعِيذَنَّهُ

“Ben kulumu sevdiğim zaman, onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı (*mesabesinde*) olurum. (*Bu azalarıyla olmasını istediği bütün dileklerini veririm*), benden bir şey istediği zaman istediğini ona ihsan ederim. Bana sığınırsa onu korurum.”⁸

Allah'ın sevdiği kullarına ihsanını Peygamberimiz (s.a.s.) şöyle bildirmiştir:

وَلَا يُلْقِي اللَّهُ حَبِيبَهُ فِي النَّارِ

“Allah, sevdiklerini ateşe/cehenneme koymaz.”⁹

إِنَّ اللَّهَ يُعْطِي الدُّنْيَا مَنْ يُحِبُّ وَمَنْ لَا يُحِبُّ وَلَا يُعْطِي الْآخِرَةَ إِلَّا مَنْ يُحِبُّ

“Allah, dünyayı, sevdiğine de sevmediğine de verir. Ahireti ise sadece sevdiği kimselere verir.”¹⁰

إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا حَمَاهُ الدُّنْيَا كَمَا يُطِلُّ أَحَدُكُمْ يَحْمِي سَقِمَهُ الْمَاءَ

“Allah, bir insanı sevdiği zaman, birinizin hastasını (*soğuk*) sudan koruduğu gibi onu dünya(*nın kötülüklerin*)den korur.”¹¹

Allah'ın bir insanı sevmesi o insan için büyük bir nimettir. Bu sebeple insan, Allah'ın sevgisine sebep olacak niteliklere sahip olmaya çalışmalıdır.

Yüce Allah, Kur'ân'da hangi niteliğe sahip olan insanları sevdiğini bildirdiği gibi Peygamberimiz (s.a.s.) de Allah'ın sev-

⁸ Buhârî, Rikak, 38, VII, 190.

⁹ Ahmed, III, 255.

¹⁰ Ahmed, I, 207.

¹¹ Tirmizî, Tıb, I, IV, 381; Ahmed, V, 427.

diği insanları bize bildirmiştir. Şimdi Kur’ân ve Sünnete göre Allah’ın sevdiği insanları zikrelelim.

2. ALLAH’IN SEVDİĞİ İNSANLAR VE AMELLER

2. 1. AYETLERDE BİLDİRİLENLER

Allah, Kur’ân’da hangi niteliğe sahip olan insanları sevdiğini bildirmiş ve böylece insanların bu niteliklere sahip olmalarını istemiştir. Allah’ın sevdiği insanlar şunlardır:

a) Allah Muhsinleri Sever

وَإِحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

“İhsan sahibi olun, çünkü Allah muhsinleri sever.”¹²

“**İhsan**” sözlükte; “bir şeyi iyi ve güzel yapmak, iyi, doğru, güzel ve yararlı fiil işlemek, (**ilâ**) ve (**be**) ön-takılarıyla kullanıldığında iyilik etmek, in’am ve ikramda bulunmak” anlamındadır.¹³

Kur’ân’da sözlük anlamına paralel olarak “ihsan” kavramı;

İyilik etmek ve iyi davranmak,¹⁴

İyi, güzel fiil ve salih amel işlemek,¹⁵

Bir ameli, bir fiili ve bir görevi en iyi bir şekilde ve hakkıyla yapmak”¹⁶ anlamında kullanılmıştır.

Kur’ân’da beş yerde “Allah, muhsinleri sever” buyrulmuştur.¹⁷

¹² Bakara, 2/195.

¹³ İbn Manzur, XIII, 115; Asım Efendi, IV, 590.

¹⁴ İsra, 17/23; Yusuf, 12/23, 100.

¹⁵ Nahl, 16/30; Yunus, 10/26; Necm, 53/31.

¹⁶ Bakara, 2/112; Al-i İmran, 3/135.

¹⁷ Bakara, 2/195; Al-i İmran, 3/134, 148; Maide, 5/13, 93.

Kur’ân’a göre; bir insanın muhsin olabilmesi için; mümin,¹⁸ muttakî,¹⁹ salih,²⁰ müstakîm,²¹ sabırlı²² ve ihlâslı²³ olması gerekir.

b) Allah Muttakileri Sever

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ

“Şüphesiz Allah muttakîleri sever.”²⁴

“Zarar verecek şeylerden sakınmak, bir şeyi bir tehlikeye karşı korumaya almak”²⁵ anlamındaki “*vikaye*” kökünden gelen “*muttakî*” kelimesi; kuvvetli bir himayeye girerek korunan, sakınan, kendisini muhafaza altına alan, bunun gereği olarak korunan ve çekinen” kimse demektir.²⁶

Kur’ân’a göre bir insanın muttakî olabilmesi için iman edip kendisini şirk, küfür ve nifaktan koruması, Allah ve Peygamberinin emrettiklerini yapması, yasaklarından ve haramlarından sakınması, günahları terk etmesi, dünya ve ahirette kendisine zarar verecek şeyleri yapmaktan çekinmesi gerekir.²⁷

Kur’ân’da üç ayette Allah’ın muttakîleri sevdiği bildirilmiştir.²⁸

Peygamberimiz (s.a.s.),

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْعَبْدَ التَّقِيَّ الْغَنِيَّ الْخَفِيَّ

“Allah, muttakî, (*mal ve gönül*) zengini ve riya korkusuyla nâfile ibadetlerini gizli yapan insanı sever”²⁹ buyurmuştur.

¹⁸ Saffat, 37/104-111.

¹⁹ Zariyat, 51/15-16.

²⁰ Ankebut, 29/9; Tevbe, 9/120.

²¹ Ahkaf, 46/12-14.

²² Hud, 11/115.

²³ Hac, 22/37.

²⁴ Tevbe, 9/4, 7.

²⁵ İbn Faris, VI, 131.

²⁶ Râzi, II, 20.

²⁷ Taberî, I, 99-100.

²⁸ Al-i İmran, 3/76; Tevbe, 9/4, 7.

c) Allah Âdil Müminleri Sever

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ

“Şüphesiz Allah, âdil olanları sever.”³⁰

Yüce Allah, Kur’ân’da üç ayette adil olanları sevdiğini bildirmiştir.³¹ “*Adalet*”, bir insanın insaflı olması, özünde, sözünde, fiil ve hükümlerinde doğru olması, her şeyi yerli yerinde yapması, dengeli davranması, haklıya hakkını, yetkili olması halinde haksıza cezasını vermesi, iman edip salih ameller işlemesi, haram ve günahlardan sakınması anlamındadır. Adil-muksıt insan olabilmek için iman edip salih ameller işlemek ve İslamî hükümleri uygulamak gerekir. Peygamberimiz (s.a.s.);

إِنَّ أَحَبَّ النَّاسِ إِلَى اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَذْنَاهُمْ مِنْهُ مَجْلِسًا إِمَامٌ عَادِلٌ

“Kıyamet gününde insanların Allah’a en sevimli ve meclis bakımından en yakın olanları âdil yöneticilerdir”³² sözü ile adil olmayı teşvik etmiştir.

Her konuda adil olmak Allah’ın emridir.³³ Mü’min; imanında, söz, fiil ve davranışlarında adil olmalıdır. Hele aile hayatında ve çocuklarına karşı adil olmada daha hassas davranmalıdır. Peygamberimiz (s.a.s.), yukarıdaki sözle-rinde bu gerçeği dile getirmektedir.

ç) Allah Sabreden Müminleri Sever

وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ

“Allah sabredenleri sever.”³⁴

“*Sabır*” sözlükte; hapsedmek, tutmak, birini bir şeyden alıkoymak ve dayanmak, anlamına gelir.”³⁵ Kur’ân’a göre insanın;

²⁹ Müslim, Zühd, 11, III, 2277.

³⁰ Maide, 5/42.

³¹ Maide, 5/42; Hucurat, 49/9; Mümtehdine, 60/8.

³² Tirmizi, Ahkâm, 4, III, 617.

³³ Nahl, 16/90.

³⁴ Al-i İmran, 3/146.

hem ilâhî musibetlere,³⁶ kâfirlerin eza, cefa ve alaylarına,³⁷ insanların kötülüklerine,³⁸ hem de nimetlerin şükrüne,³⁹ Allah'a ibadet ve itaate,⁴⁰ harama ve yasaklara,⁴¹ öfke ve sinirlenmeye,⁴² savaş, cihat ve kötülüklerle mücadeleye⁴³ karşı sabretmesi gerekir. Bu sayılanlara sabredebilen insan Allah'ın sevgisine mazhar olmuştur.⁴⁴ Peygamberimizin beyanı ile الصَّابِرُ ضِيَاءٌ “sabır, ziyadır, aydınlıktır.”⁴⁵

d) Allah Mütevekkil İnsanları Sever

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ

“Şüphesiz Allah, tevekkül edenleri sever.”⁴⁶

“Bir işi tamamen birine havale etmek, sipariş etmek” anlamındaki “v-k-l” kökünden gelen “*tevekkül*” kelimesi sözlükte, “Allah’a güvenip bağlanmak ve O’na teslim olmak” demektir.⁴⁷

“Allah’a güven, vekil olarak Allah yeter”⁴⁸ buyuran Allah, kendisine güvenenleri sevdiğini bildirdiği ayette şöyle buyurmuştur:

“(İstişare edip) bir işi yapmaya karar verdiğin zaman (bütün gücünle çalış), Allah’a (O’nun yardımına, çalışanın emeğini zayi etmeyeceğine) güven. Çünkü Allah mütevekkil olan insanları sever.”⁴⁹

³⁵ İbn Manzûr, IV, 438.

³⁶ Bakara, 2/155-156.

³⁷ Al-i İmran, 3/186; İbrahim, 14/12.

³⁸ Nahl, 16/126; Şura, 42/40.

³⁹ Hud, 11/11.

⁴⁰ Meryem, 19/65.

⁴¹ Enfal, 8/46.

⁴² Şura, 42/37; Al-i İmran, 3/134.

⁴³ Al-i İmran, 3/142, 8/66.

⁴⁴ Al-i İmran, 3/146.

⁴⁵ Tirmizî, Deavât, 86, V, 536.

⁴⁶ Al-i İmran, 3/159.

⁴⁷ Rağıb, s. 531.

⁴⁸ Ahzab, 33/3.

⁴⁹ Al-i İmran, 3/159.

“**Allah’a tevekkül**”, çalışmadan ve sebeplere sarılmadan işleri Allah’a havale etmek değil; insanın üzerine düşen bütün görevleri yaptıktan sonra Allah’ın başarılı kılacağına, rızık vereceğine, kendisini koruyacağına ve yardım edeceğine güvenmek, Allah’ın va’dinden dönmeyeceğine inanmaktır. Kur’ân’da, “çalışanların ücreti ne güzeldir” denildikten sonra “çalışanlar” (**âmilîn**) sabreden ve Rablerine tevekkül eden kimseler” olarak tanıtılmıştır.⁵⁰

e) Allah Temizlenenleri Sever

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ

“Şüphesiz Allah, çok temizlenenleri sever.”⁵¹

Allah, Kur’ân’da iki ayette temizlenenleri sevdiğini bildirmiştir. Tevbe suresinin 108. ayetinde; “Orada temizlenmeyi seven erkekler vardır. Allah da temizlenenleri sever” buyurmuştur ki burada söz konusu olan maddî temizliktir. Bedenin, elbiselerin, çevrenin, elle tutulur ve gözle görülür her şeyin temizliği buna dâhildir. Allah’ın sevgisine mazhar olabilmek için görsel temizliğe azamî titizliğin gösterilmesi gerekir. Şu hadisler temizliğin önemini vurgulamaktadır:

الطُّهُورُ نِصْفُ الْإِيمَانِ “Temizlik imanın yarısıdır.”⁵²

إِنَّ اللَّهَ طَيِّبٌ يُحِبُّ الطَّيِّبَ نَظِيفٌ يُحِبُّ النَّظَافَةَ كَرِيمٌ يُحِبُّ الْكَرَمَ جَوَادٌ يُحِبُّ الْجَوَادَ فَتَطَهَّرُوا أَفَنِيَّتَكُمْ

“Allah; iyidir, güzeldir (**tayyib**). İyiliği, güzelliği sever. Allah temizdir (**nazîf**), temizliği sever. Çok ikram edicidir (**kerîm**), ikramı sever. Cömerttir (**cevad**), cömertliği sever. (*Ey Allah’ın kulları!*) Avlularınızı temizleyiniz.”⁵³

⁵⁰ Ankebut, 29/58-59.

⁵¹ Tevbe, 9/108.

⁵² Ahmed, V, 342.

⁵³ Tirmizî, Edeb, 41, V, 112.

Kur'ân'ın "oku" emrinden sonra ikinci sırada inen ayetinde "elbiselerini temizle"⁵⁴ emri verilmiş, Bakara Suresinin 222. ayetinde "Allah, temizlenenleri sever" buyrulmuştur. Bu ayetteki temizlik, haramlardan kaçınmak yani adet halinde cinsel ilişkide bulunmamaktır. Dolayısıyla haramlara ve günahlara dalmak ma'nevi kirliliktir. Bunlardan arınmak ise temizliktir. Günahlar, insanı ma'nen kirlettiği gibi sevap olan fiiller de insanı manevi kirlerden arındırır. Kur'ân'da;

"Nefsini (*şirk, küfür, nifak ve isyandan*) temizleyen kurtuluşa ermiş, onu (*bunlarla*) kirleten ise ziyana uğramıştır."⁵⁵ "Onların mallarından bir miktar sadaka al ki onunla onları temizleyesin"⁵⁶ buyrulmuştur.

Allah, her türlü pisliklerden ve kirlerden temizlenenleri sevdiği gibi, şirk, küfür, nifak ve isyan gibi günahlardan temizlenenleri de sever.

f) Allah Tevbe Edenleri Sever

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ

"Şüphesiz Allah, tövbe edenleri sever."⁵⁷

Manevi kirlerden temizlenmenin yolu, günahları terk etmek ve Allah'a yönelmektir. "**Tövbe**", günahlardan dönmek demektir. Şirk, küfür ve nifaktan iman ederek, isyandan itaate dönerek tevbe edilir. Samîmi (*nasûh*) tevbe edebilmek için; günahın itiraf edilmesi, pişmanlık duyulması ve o günahın tamamen terk edilip bir daha işlenme-mesi, kul hakkı varsa hakkın sahibine ödenmesi veya helallaşılması gerekir. Yüce Allah, "Allah tövbe edenler sever"⁵⁸ buyurmuştur.

⁵⁴ Müddessir, 74/4.

⁵⁵ Tevbe, 91/9-10.

⁵⁶ Tevbe, 9/103.

⁵⁷ Bakara, 2/222.

⁵⁸ Bakara, 2/222.

g) Allah Cihat Yapanları Sever

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَانَهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُورٌ

“Allah kendi yolunda (*İslam uğrunda*) kurşun ile kaynatılmış binalar gibi saf bağlayarak savaşanları sever”⁵⁹

“**Cihad**”; müminin, kötülüklerle mücadele etmesi, İslam’ın tanınması, bilinmesi ve yaşanması için çalışmasıdır. Allah cihat edenleri sever. Çünkü cihat, gerçek müminlerin özelliklerinden biridir:

“İman edenler, hicret edenler, Allah yolunda cihat edenler, müminleri barındıranlar ve onlara yardım edenler var ya işte onlar gerçek müminlerdir. Onlar için bağış ve bol rızık vardır.”⁶⁰

Allah yolunda cihat edenler sadık müminlerdir: “Müminler; Allah’a ve Peygamberine iman eden, sonra şüphe etmeyen, malları ve canlarıyla Allah yolunda cihat eden kimselerdir. İşte ancak onlar sadık kimselerdir”⁶¹ ayeti bu gerçeğin ifadesidir.

Allah yolunda çalışanlar kurtuluşa ererler:

“İman edenler, mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihat edenlerin Allah katında dereceleri daha büyüktür. İşte kurtuluşa erenler onlardır. Rab’leri, onlara katından bir rahmet, rıza ve içinde sürekli kalacakları nimeti bol cennetleri müjdeler. Orada ebedî kalacaklardır. Gerçekten büyük mükâfat Allah katındadır.”⁶²

“Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla çalışanlar derece bakımından üstündürler.”⁶³

⁵⁹ Saf, 61/4.

⁶⁰ Enfal, 8/74.

⁶¹ Hucurat, 49/15.

⁶² Tevbe, 9/20-22.

⁶³ Nisa, 4/95.

ğ) Allah Müminlere Karşı Alçak Gönüllü Olanları Sever

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ
وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا
يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

“Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse, (*bilin ki*) Allah onların yerine öyle bir topluluk getirir ki, Allah onları sever, onlar da Allah’ı severler. Onlar müminlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı güçlü ve onurludurlar. Allah yolunda cihad ederler. (*Bu yolda*) hiç bir kınayıcının kınamasından da korkmazlar. İşte bu, Allah’ın bir lütfudur. Onu dilediğine verir. Allah lütfu geniş olanıdır, hakkıyla bilendir.”⁶⁴

Bu ayette Allah, müminlerin birbirlerine ve mümin olmanlara karşı nasıl bir tavır içerisinde olmaları gerektiğini ortaya koymaktadır. Müminler birbirlerine karşı kibirli değil, mütevâzî olurlar. Kâfirlere karşı vakur ve onurlu davranırlar, mümin olmanın şeref ve haysiyetini taşırlar. Allah böyle davrananları sevdiğini bildirmektedir.

Görüldüğü gibi Kur’ân’da Allah’ın; muhsin, muttakî, âdil, sabırlı, mütevekkil, temiz, tövbekâr, Allah yolunda çalışan ve müminlere karşı alçak gönüllü olan müminleri sevdiği bildirilmiştir.

2. 2. HADİSLERDE BİLDİRİLENLER

Ayetlerde Allah’ın sevdiği insanlar bildirildiği gibi, hadislerde de Allah’ın hangi davranışı sergileyenleri sevdiği bildirilmiştir. “Allah’ın sevdiği ve çok sevdiği” insanlar hadislerde ayrı ayrı zikredilmiştir. Şimdi bunları görelim.

⁶⁴ Maide, 5/54.

a) Allah'ın En Çok Sevdığı İnsanlar

aa) İyi Geçimli Müminler

أَحَبُّكُمْ إِلَى اللَّهِ أَحَابِسُكُمْ أَخْلَاقًا الْمَوْطُونُ أَكْثَرُ الَّذِي يَأْلَفُونَ وَيُؤْلَفُونَ

“Ahlâken, sizin Allah’a en sevimli olanınız, halk ile iyi geçinenler ve kendileriyle iyi geçinilen yumuşak huylu olanlardır.”⁶⁵

Peygamberimiz (s.a.s.), bu sözünü insanlar ile iyi geçimli ve yumuşak huylu olmayı teşvik etmektedir.

bb) İnsanlara Faydalı Müminler

أَحَبُّ النَّاسِ إِلَى اللَّهِ أَنْفَعُهُمْ لِلنَّاسِ

“İnsanların Allah’a en sevimli olanları insanlara en faydalı olanlarıdır.”⁶⁶

أَحَبُّ الْعِبَادِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى أَنْفَعُهُمْ لِعِيَالِهِ

“İnsanların Allah’a en sevimli olanı **iyaline** (eşine, çocuklarına, yakınlarına ve bütün insanlara) en faydalı olanıdır.”⁶⁷

“**İyal**” kavramına aile fertleri ve bütün insanlar dâhildir. Şu rivayetlerde bu husus açıkça geçmektedir:

الْخَلْقُ كُلُّهُمْ عِيَالُ اللَّهِ وَأَحَبُّهُمْ إِلَيْهِ أَنْفَعُهُمْ لِعِيَالِهِ

“Halkın hepsi Allah’ın iyalidir. Onların Allah’a en sevimli olanları iyaline en faydalı olanıdır.”⁶⁸

الْخَلْقُ عِيَالُ اللَّهِ فَأَحَبُّ الْخَلْقِ إِلَى اللَّهِ مَنْ أَحْسَنَ إِلَى عِيَالِهِ

⁶⁵ Beyhakî, Şabü'l-Îmân, VI, 232, 234; No: 7983, 7988; bk. Münzirî, III, 410.

⁶⁶ İbn Hıbbân, III, 209; Taberânî, el-Mu'cemü'l-Kebîr, X, 105; Münzirî, III, 394.

⁶⁷ Ebû Ya'la, Müsned, VI, 106; Beyhakî, Şuabü'l-Îman, bk. Münâvî, I, 174. No: 217; Aclûnî, I, 34.

⁶⁸ İbn Hıbbân, III, 209; Taberânî, el-Mu'cemü'l-Kebîr, X, 86; Ebu Ya'la, VI, 106; Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, I. 377.

"Halk, Allah'ın iyaledir. Halkın Allah'a en sevimli olanı Allah'ın iyaline iyilik edenidir."⁶⁹ Diğer bir rivayet şöyledir:

أَحَبُّ النَّاسِ إِلَى اللَّهِ أَنْفَعُهُمْ لِلنَّاسِ

"İnsanların Allah'a en sevimli olanları insanlara en faydalı olanlarıdır."⁷⁰

"Halka faydalı olmak"; onlara maddi ve manevi yardımda bulunmaktır. "Aile fertlerine faydalı olmak" ise onların yeme, içme, giyinme, barınma, sağlık, eğitim, öğretim vb ihtiyaçlarını karşılamaktır.

cc) Bedenen Kuvvetli Müminler

الْمُؤْمِنُ الْقَوِيُّ خَيْرٌ وَأَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِ الضَّعِيفِ وَفِي كُلِّ خَيْرٍ

"Kuvvetli mümin, zayıf müminden daha hayırlı ve Allah'a daha sevimlidir. (Ancak) her müminde hayır vardır."⁷¹

Bu sözü ile Peygamberimiz (s.a.s.), müminleri dinç, kuvvetli ve sağlıklı olmaya teşvik etmektedir. Sağlıklı ve kuvvetli mümin; kendine, ailesine, dinine, vatan ve milletine daha faydalı olur.

çç) Ahlâkı En Güzel Müminler

"**Güzel ahlâk**"; Kur'ân ve Sünnete uygun hareket etmek, "güler yüzlü olmak, insanlara iyilik etmek ve onlardan ezayı, sıkıntı ve kötülükleri önlemektir."⁷²

أَحَبُّ عِبَادِ اللَّهِ إِلَى اللَّهِ أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا

"Allah'ın kullarının Allah'a en sevimli olanları, ahlâkı en güzel olanlarıdır."⁷³

⁶⁹ Şâfi, Müsned, I, 419.

⁷⁰ Beyhakî, İuabü'l-İmân, No: 1924; İbn Hibban, II, 309; Aclûnî, I, 54; Münzirî, III, 394; Heysemî, I, 377; Münavi, I, 174.

⁷¹ İbn Mâce, Mukaddime, 10, Zühd, 14, I, 31; Müslim, Kader, 34.

⁷² Tirmizi, Birr, 62. IV, 363.

فَقَالُوا مَنْ أَحَبُّ عِبَادِ اللَّهِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى؟ قَالَ أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا

“Yüce Allah’a kulların en sevimli olanı kimlerdir?” diye sorulan bir soruya Peygamberimiz (s.a.s.), “Ahlâken en güzel olanlarıdır” cevabını vermiştir.”⁷⁴

Ahlâkı güzel olanlar Peygamberimize (s.a.s.) de en sevimli olanlardır. Şu hadis bunun ifadesidir:

إِنَّ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِلَيَّ وَأَقْرَبِكُمْ مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَحْسَنُكُمْ أَخْلَاقًا

“Kıyamet gününde sizin bana en sevimli ve meclis bakımından en yakın olanınız ahlâken en güzel olanınızdır.”⁷⁵

مَا شَيْءٌ أَثْقَلُ فِي مِيزَانِ الْمُؤْمِنِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ خُلُقٍ حَسَنِ

“Kıyamet günü müminin mizanında hiçbir şey güzel ahlâktan daha ağır değildir.”⁷⁶

Kişinin inanç, söz, fiil ve davranışlarında Kur’ân ve Sünnete uygun hareket etmesi ahlâktır. Peygamberimiz (s.a.s.),

بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ حُسْنَ الْأَخْلَاقِ

“Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim”⁷⁷ buyurmuş,

أَيُّ الْإِيمَانِ أَفْضَلُ “İmanın en fazîletlisi hangisidir?” Sorusuna,

فَالَ حُسْنُ الْخُلُقِ “Güzel ahlâktır” cevabını vermiştir.”⁷⁸

⁷³ Beyhakî, Şuabü'l-îman, No: 1924; bk. Süyûtî, I, 38, No: 218.

⁷⁴ İbn Hıbbân, bk. Münziri, III, 408.

⁷⁵ Tirmizî, Birr, 71, IV, 370.

⁷⁶ Tirmizî, 62, IV, 362.

⁷⁷ Malik, Huluk, 8.

⁷⁸ Ahmed, IV, 385.

Yüce Allah'ın, وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ “Sen büyük bir ahlâk üzeresin”⁷⁹ buyurduğu, فَإِنَّ خُلُقَ نَبِيِّ اللَّهِ كَانَ الْقُرْآنَ “Peygamberimiz (s.a.s.)’in ahlâkı, Kur’ân ahlâkı idi.”⁸⁰

dd) Cömert Müminler

Cömert olmak Allah’ın emridir:

وَمَنْ يُوَقِّ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

“Kim nefsinin cimriliğinden korunursa işte onlar kurtuluşa eren kimselerdir”⁸¹ ayeti buna delildir. Nefsin cimriliğinden kurtulmak, önemli bir iştir. Çünkü nefisler, cimrilığe hazırdır, insanın mayasında cimrilik vardır.⁸²

Peygamberimiz (s.a.s.), şu sözleriyle cömert olmayı teşvik etmiştir:

السَّخِيُّ قَرِيبٌ مِنَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِنَ الْجَنَّةِ قَرِيبٌ مِنَ النَّاسِ بَعِيدٌ مِنَ النَّارِ وَالْبَخِيلُ
بَعِيدٌ مِنَ اللَّهِ بَعِيدٌ مِنَ الْجَنَّةِ بَعِيدٌ مِنَ النَّاسِ قَرِيبٌ مِنَ النَّارِ وَالْجَاهِلُ السَّخِيُّ
أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ عَابِدٍ بَخِيلٍ

“Cömert, Allah’a yakındır, insanlara yakındır, cennete yakındır, cehennemden uzaktır. Cimri ise; Allah’a uzaktır, insanlara uzaktır, cennete uzaktır, cehenneme yakındır. Cömert cahil, cimri âbiddeden Allah’a daha sevimlidir.”⁸³

حَصَلَتَانِ لَا تَجْتَمِعَانِ فِي مُؤْمِنٍ الْبُخْلُ وَسُوءُ الْخُلُقِ

“İki haslet vardır ki müminde birleşmez. Cimrilik ve kötü ahlâk.”⁸⁴

⁷⁹ Kalem, 68/4.

⁸⁰ Müslim, Salatü'l-Müsafirîn, 139, I, 512.

⁸¹ Haşr, 59/9; Teğabün, 64/16.

⁸² Nisa, 4/128.

⁸³ Tirmizî, Birr, 40, IV, 342.

⁸⁴ Tirmizî, Birr, 41, IV, 343.

Muhtaç insanlara yardım etmek, müslümanın imanının gereğidir:

مَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ وَمَنْ فَرَّجَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ
بِهَا كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ

“Kim Müslüman kardeşinin bir ihtiyacını karşılar, Allah da onun bir ihtiyacını karşılar. Kim müslümanın bir sıkıntısını giderirse Allah da kıyamet günü onun sıkıntılarından bir sıkıntısını giderir.”⁸⁵

وَمَنْ يَسِّرْ عَلَى مُعْسِرٍ يَسِّرَ اللَّهُ عَلَيْهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

وَاللَّهُ فِي عَوْنِ الْعَبْدِ مَا كَانَ الْعَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيهِ

“Kim zor durumda olanın işini kolaylaştırırsa Allah da onun dünya ve ahirette işini kolaylaştırır.”⁸⁶

“Kul, Müslüman kardeşinin yardımında bulundukça Allah da onun yardımında bulunur.”⁸⁷

Bu hadisi şerifler müslümanların birbirleriyle yardımlaşmalarını teşvik etmektedir. İnsanlara yardım edenlere Allah’ın yardım edeceğini ve onları seveceğini bildirmektedir. Dolayısıyla Allah’tan yardım görmek isteyen ve Allah’ın sevgisini kazanmak isteyen kimse insanlara, özellikle darda ve sıkıntıda olanlara yardım etmelidir.

Hadislerde iyi geçimli, insanlara faydalı, güçlü, ahlâklı ve cömert müminleri Allah’ın çok sevdiği bildirilmektedir. Bu nitelikler, tamamen sosyal ilişkilere yöneliktir. Ferdin huzurlu olması, aile ve toplumun huzurlu olmasına bağlıdır. Allah ve peygamberi, İslam toplumunun mutlu ve huzurlu olmasını istemektedir, bu nedenle hadislerde sosyal ilişkileri iyiye götürecek davranışları teşvik etmektedir.

⁸⁵ Buhârî, Mezalim, 3, III, 98.

⁸⁶ Müslim, Zikir, 38, III, 2074; Ebu Dâvud, Edeb, 68, V, 235; Tirmizî, Birr, 19, IV, 326.

⁸⁷ Müslim, Zikir, 38, III, 2074; Ebu Dâvud, Edeb, 68, V, 235; Tirmizî, Birr, 19, IV, 326.

b) Allah'ın Sevdığı İnsanlar

aa) Hoşgörülü, Merhametli ve Yumuşak Davranışlı Müminler

Peygamberimiz (s.a.v)'in şu sözleri bunun delilidir:

أَحَبُّ اللَّهِ عَبْدًا سَمَحًا إِنْ بَاعَ سَمَحًا إِنْ ابْتَاعَ، سَمَحًا إِنْ قَضَى سَمَحًا إِنْ افْتَضَى

"Allah, alış-verişte, alacağını istemede ve borcunu ödemedede hoşgörülü olan insanı sever."⁸⁸

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ سَمْعَ الْبَيْعِ سَمْعَ الشِّرِّ رَأْيَ سَمْعِ الْقَضَاءِ

"Şüphesiz Allah, bir şeyi satmada, satın almada, borcu istemede ve ödemedede hoşgörülü olmayı sever."⁸⁹

Peygamberimiz (s.a.s.) bu hadisi ile sosyal hayatın bir gereği olan alış-veriş yapmak, borç etmek, borcu ödemek ve borcu istemek konusunda müsamahakâr olmayı teşvik etmektedir. "Müsamahakâr olmaktan maksat, satıcının alıcıyı, alıcının satıcıyı hoşgörü ile karşılaması, alım-satımda zorluk çıkarmaması, hile yapmaması, alıcının borcunu zamanında ödemesi, satıcının pazarlığı yapılan malı zamanında teslim etmesi, ödeme zorluğu çekene alacak-lının süre tanıması ve ödemedede kolaylık göstermesidir. Böyle bir davranış sosyal barışın devamına, kardeşliğin pekişmesine, huzursuzluk, çekişme ve kargaşa çıkmaması-na ve ticaret hayatının canlanmasına katkıda bulunacaktır.

إِنَّ اللَّهَ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرِّفْقَ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ

"Allah, rıfk sâhibidir, her işte yumuşak davranışlı olmayı sever."⁹⁰

İnsanlara karşı hoş görülü, merhametli ve her işte yumuşak davranışlı olmak olgunluğun göstergesidir. Peygamberimiz

⁸⁸ Buhârî, Büyü', 16, Malik, Büyü', 46, no: 100, s. 685.

⁸⁹ Tirmizî, Büyü', 75, No: 1319, III, 609.

⁹⁰ Müslim, Selam, 10, II, 1706; Ebu Dâvûd, Edeb, 11, V, 156; Buhârî, Edeb, 35, VIII, 80.

(s.a.s.), alış-veriş, borcunu isteme ve ödeme gibi her türlü insânî, ticarî ve sosyal ilişkilerde hoş görülû, anlayışlı, yumuşak ve merhametli olmayı teşvik etmektedir. Hoş görülû, yumuşak davranışlı ve merhametli insanlardan oluşan aile ve toplum huzurlu ve mutlu olur. Barış, kardeşlik, birlik ve beraberlik içinde yaşar. Şu hadisler bu gerçeğin ifadesidir:

إِنَّ اللَّهَ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرِّفْقَ وَيُعْطِي عَلَى الرِّفْقِ مَا لَا يُعْطِي عَلَى الْعُنْفِ

“Allah rıfk sahibidir, rıfkı (*yumuşak huylu olmayı*) sever. Şiddet ve kaba davranışta bulunana vermediğini yumuşak davranana verir.”⁹¹

إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَيُعْطِي عَلَى الرِّفْقِ مَا لَا يُعْطِي عَلَى الْخُرْقِ وَإِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا
أَعْطَاهُ الرِّفْقَ مَا مِنْ أَهْلِ بَيْتٍ يُحْرَمُونَ الرِّفْقَ إِلَّا أَخْرِمُوا

“Allah sertlik ve kabalığa vermediği şeyleri (*nimet ve sevabı*) rıfk ve mülâyemete verir. Allah bir kulu sevdiği zaman ona rıfkı ihsan eder. Rıfkıtan mahrum olan bir ev halkı (*birçok şeyden*) mahrum olur.”⁹²

إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّ الرِّفْقَ وَيَرْصَاهُ وَيُعِينُ عَلَيْهِ مَا لَا يُعِينُ عَلَى الْعُنْفِ

“Allah rıfkı sever, yumuşak davranışlılıktan razı olur. Sertliğe yapmadığı yardımı yumuşaklığa yapar.”⁹³

أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِمَنْ يُحْرَمَ عَلَى النَّارِ أَوْ بِمَنْ تُحْرَمُ عَلَيْهِ النَّارُ تُحْرَمُ عَلَى كُلِّ قَرِيبٍ

هَيِّنٍ سَهْلٍ

“Cehenneme (*girmesi*) haram olan veya cehennem kendisine haram olan kimseyi size haber vereyim mi? Cehennem her yumuşak huylu, uysal, sakin, (*bir işte*) kolaylık gösterenlere ve insanlara yakın olanlara haram olur.”⁹⁴

⁹¹ Müslim, Birr, 77, III, 2003; İbn Mace, Edeb, 9, II, 1266.

⁹² Taberânî, el-Mu'cemü'l-Kebîr, III, 306; No: 2274, bk. Münzirî, III, 416.

⁹³ Mâlik, II, 979; İbn Ebî fıeybe, V, 210, 214, No: 25301, 25335; Münzirî, III, 416.

⁹⁴ Tirmizî, Kıyâme, 45, IV, 654.

مَنْ يُحْرَمَ الرِّفْقَ يُحْرَمَ الْخَيْرَ

“Yumuşaklıktan mahrum kalan, hayırdan da mahrum kalır.”⁹⁵

مَنْ أُعْطِيَ حَظَّهُ مِنَ الرِّفْقِ فَقَدْ أُعْطِيَ حَظَّهُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَنْ حُرِمَ حَظَّهُ مِنَ الرِّفْقِ
فَقَدْ حُرِمَ حَظَّهُ مِنَ الْخَيْرِ

“Rıftan nasip verilen kimseye hayırdan da nasip verilmiştir. Rıftan nasip verilmeyen kimse ise hayırdan da mahrumdur.”⁹⁶

Hadislerde geçen “rıfk”; söz, fiil ve davranışlarda yumuşak, kibar ve nazik olmak; kaba, sert ve kırıncı olmamak demektir. Peygamberimiz (s.a.s.), bu sözleriyle insanları yumuşak huylu, güzel sözlü ve nazik davranışlı olmaya teşvik etmektedir.

bb) Allah’a Kavuşmayı Arzu Eden Müminler

مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ كَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ

“Kim Allah'a kavuşmayı severse Allah da ona kavuşmayı sever. Kim de Allah'a kavuşmaktan hoşlanmazsa Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz.”⁹⁷

“**Allah’a kavuşmayı sevmek**”; ölüm gerçeğini kabul etmek, ölüm için her zaman hazırlıklı olmak, Allah’ın rızasını, cennet ve nimetlerini arzu etmek ve bu amaçla ibadet etmektir. Allah’a kavuşmayı sevmek ölümü sevmek anlamına gelmez. Nitekim Peygamberimiz (s.a.s.)’-in yukarıdaki sözünü duyan eşi Hz. Aişe veya bazı hanımları;

– (Ya Resûlellah! Ölüm sevilir mi)?

⁹⁵ Müslim, Birr, 74, III, 2003. Ebu Dâvud, Edeb, 11. V, 157.

⁹⁶ Tirmizî, Birr, 67, IV, 367.

⁹⁷ Müslim, Zikir, 14-18, III, 2065-2067; Buhârî, Rikak, 41, VII, 191.

قَالَتْ عَائِشَةُ أَوْ بَعْضُ أَزْوَاجِهِ إِنَّا لَنَكْرَهُ الْمَوْتَ قَالَ لَيْسَ ذَلِكَ وَلَكِنَّ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا حُصِرَ الْمَوْتُ بُشِّرَ بِرِضْوَانِ اللَّهِ وَكَرَامَتِهِ فَلَيْسَ شَيْئٌ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا أَمَامَهُ فَأَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ فَأَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ وَإِنَّ الْكَافِرَ إِذَا حُصِرَ بُشِّرَ بِعَذَابِ اللَّهِ وَعُقُوبَتِهِ فَلَيْسَ شَيْئٌ أَكْرَهُ إِلَيْهِ مِمَّا أَمَامَهُ فَكَرَهُ لِقَاءَ اللَّهِ فَكَرَهُ اللَّهُ لِقَاءَهُ

– Biz ölümden hoşlanmayız demişlerdir. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.s.),

– “Ölüm sizin sandığınız gibi zor bir şey değildir. Mümine ölüm hali gelince Allah’ın o kulundan razı olduğu, ona ikram ve ihsanı müjdelendir. O mümine önünde karşılaşacağı ölümden daha sevimli hiçbir şey yoktur. O anda mümin Allah’a kavuşmayı ister/sever, Allah da ona kavuşmayı arzu eder/sever. Kâfir insan ise böyle değildir. Ölüm hali hazır olduğunda ona Allah’ın azap ve cezası olduğu bildirilir. O kâfir insana önünde karşılaşacağı ölümden daha kerih bir şey yoktur. Artık o anda kâfir Allah’a kavuşmayı istemez/sevmez. Allah da ona kavuşmayı istemez/sevmez.” demiştir.⁹⁸

cc) Hayâ ve İffet Sahibi Müminler

إِنَّ اللَّهَ حَيُّ سِتِيرٌ يُحِبُّ الْحَيَاءَ وَالسَّتْرَ فَإِذَا اغْتَسَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَسْتَبِرْ

"Allah, hayâ sahibi ve günahları örten, gizleyendir, avret yerlerini örtmeyi, (haya ve iffeti, günah olan söz ve fiilleri örtmeyi, gizlemeyi) sever. Biriniz guslettiği zaman avret yerlerini örtün."⁹⁹

“*Hayâ*”, utanma duygusudur. Bu duygu, sahibini kötülüklerden ve günah olan söz, fiil ve davranışlardan alıkoyar. Hayânın ortadan kalkması, kötü olan söz, fiil ve davranışların ifşası, bunların toplumda yayılmasına, ahlâkın bozulmasına ne-

⁹⁸ Kamil Miras, Tecrid, XII, 203; bk. Müslim, Zikr, 14-18, III, 2065-2067; Tirmizî, Cenâiz, 67, III, 380; Nesâî, Cenaiz, 10, IV, 9-10..

⁹⁹ Ebu Dâvud, Hammâm, 2, IV, 302; Nesâî, Gusl, 7, I, 200.

den olur. Bu sebeple olmalı ki, Peygamberimiz (s.a.s.), insanların kusurlarının gizlenmesini tavsiye etmiştir:

وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

“Kim müslümanın bir ayıbını, kusurunu örterse Allah da kıyamet günü onun bir ayıbını, kusurunu örter.”¹⁰⁰

Peygamberimiz (s.a.s.), şu sözleriyle müminlerin hayâlî ve iffetli olmalarını istemekte ve hayâ sahiplerini Allah’ın sevdiğini bildirmektedir:

الْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ

“Hayâ imandan bir şubedir.”¹⁰¹

الْحَيَاءُ وَالْعِي شُعْبَتَانِ مِنَ الْإِيمَانِ وَالْبِدَاءُ وَالْبَيَانُ شُعْبَتَانِ مِنَ النِّفَاقِ

“Hayâ ve az konuşma imandan iki şubedir. Kötü söz ve çok konuşma nifaktan iki şubedir.”¹⁰²

Çok konuşmadan maksat faydasız ve boş yere konuşmaktır. Kur’ân’da buna “*lağv*” denilmiş ve müminlerin lağviyattan yüz çevirdikleri bildirilmiştir.¹⁰³

الْحَيَاءُ وَالْإِيمَانُ قُرْنَا جَمِيعًا

“Hayâ ve iman (*birbirinin*) yakınlarıdır, ikisi bir arada bulunurlar.”¹⁰⁴

الْحَيَاءُ مِنَ الْإِيمَانِ وَالْإِيمَانُ فِي الْحَيَّةِ وَالْبِدَاءُ مِنَ الْحَفَاءِ وَالْحَفَاءُ فِي النَّارِ

“Haya imandan gelir. İman (*sahibi*) ise cennettir. Hayâsızlık ve yüzüstülük cefadan gelir. Cefa (*sahibi*) cehennemdedir.”¹⁰⁵

¹⁰⁰ Buhârî, Mezâlim, 3, III, 98.

¹⁰¹ Buhari, İmân, 16; Müslim, İmân, 57-59, I, 63; Ebû Davûd, Sünnet, 15, V, 56.

¹⁰² Tirmizî, Birr, 80, IV, 375.

¹⁰³ Müminun, 23/3.

¹⁰⁴ Hakim, I, 73; İbn Ebî Şeybe, el-Mussannef, V, 214, No: 25341.

¹⁰⁵ Tirmizî, Birr, 65, IV, 365.

الْحَيَاءُ لَا يَأْتِي إِلَّا بِالْخَيْرِ

“Hayâ ancak hayır getirir.”¹⁰⁶

إِنَّ مِمَّا أَدْرَكَ النَّاسُ مِنْ كَلَامِ النَّبِيِّ الْأُولَىٰ إِنْ لَمْ تَسْتَحِ فَاصْنَعِ كَمَا شِئْتَ

“Utanmazsan istediğini yap sözü insanların ilk peygamberlerden beri duyduğu sözlerdendir.”¹⁰⁷

çç) Birr Sahibi Müminler

“Allah, ebrarı sever.”¹⁰⁸ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْأَبْرَارَ

“**Ebrar**”; iman, salih ameller ve doğruluk gibi her türlü hayır ve iyi olan fiilleri işleyen müminlere denir. Yüce Allah, Kur’ân’da; إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ “İyiler (**ebrar**) muhakkak cennette olacaklardır”¹⁰⁹ buyurmuştur.

Peygamberimiz (s.a.s.)’in beyanı ile الْبِرُّ حُسْنُ الْخُلُقِ “birr, güzel ahlâktır.”¹¹⁰

Bakara suresinin 177. ayetinde ebrarın yani “iyi insanların” vasıfları sayılmıştır.

dd) Allah’ın Verdiği Nimetlerden Yararlanan Müminler

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ أَنْ يَرَىٰ أَثَرَ نِعْمَتِهِ عَلَىٰ عَبْدِهِ

“Allah, (*kuluna verdiği*) nimetinin izini kulunun üzerinde görmeyi sever.”¹¹¹

Bunun anlamı şudur: İnsan, Allah’ın verdiği nimetlerden yararlanmalı, helalinden yemeli, içmeli ve giyinmelidir. Cimri-

¹⁰⁶ Buhârî, Edeb, 78, VII, 100.

¹⁰⁷ Buhârî, Edeb, 78, VII, 100.

¹⁰⁸ İbn Mace, Fiten, 16.

¹⁰⁹ 82/13.

¹¹⁰ Müslim, Birr, 14-15, III, 1980.

¹¹¹ Tirmizî, Edeb, 54, V, 124.

lik edip harcamamazlık yapmamalıdır. Malı-mülkü olduğu halde yoksul gibi yaşamak doğru bir davranış değildir. İsraf etmeden, gösterişe kaçmadan insan, servetini kendisi ve bakmakla yükümlü olduğu insanlar için harcamalı, fakirlerin hakkını da vermelidir.

ee) Gönül Zengini Müminler

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْعَبْدَ التَّقَى الْغَنَى الْخَفِيَّ

“Allah, muttaki, zengin ve kendi işi ile meşgul olan (mümin) kulu sever.”¹¹²

Hadiste geçen “ğani” kelimesi, hem gerçek manada zengin olanı hem de gönül zengini olan insanı ifade eder. Peygamberimizin beyanı ile لَكِنَّ الْغَنَى غِنَى النَّفْسِ “Gerçek zenginlik gönül zenginliğidir.”¹¹³ Mümin hem gönül zengini hem de gerçek anlamda zengin olmalı, fakirlikten kurtulmaya çalışmalıdır. Peygamberimiz (s.a.s.),

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنَ الْخَيْرِ كُلِّهِ عَاجِلِهِ وَآجِلِهِ

“Allah’ım! Hemen ve daha sonra verilen her türlü hayrı istiyorum.”¹¹⁴

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَعَافِنِي وَارْزُقْنِي

“Allah’ım! Beni bağışla, bana merhamet et ve bana rızık ver.”¹¹⁵

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ ... وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْغِنَى وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْفَقْرِ

“Allah’ım! ... Zenginlik fitnesinin şerrinden ve fakirlik fitnesinin şerrinden sana sığınırım”¹¹⁶ diye dua etmiş ve تَعَوَّذُوا بِاللَّهِ

¹¹² Müslim, Zühd, 11, III, 2277.

¹¹³ Müslim, III, 2277 dip not, 2.

¹¹⁴ İbn Mace, Dua, 4, II, 1264.

¹¹⁵ İbn Mace, Dua, 4, II, 1264.

مِنَ الْفَقْرِ وَالْقِلَّةِ وَالذِّلَّةِ “Fakirlikten, yokluktan ve zilletten Allah’a sığınınız” tavsiyesinde bulunmuştur.¹¹⁷

Rızık için çalışmak insanın en başta gelen görevidir. Çalışmadan, yorulmadan bir şey elde etmek mümkün değildir. Allah’ın sayısız nimetlerinden yararlanabilmek için insanın çalışması ve üretmesi gerekir. Yüce Allah, “İnsan için ancak çalışmasının karşılığı vardır”¹¹⁸ buyurmuştur.

Allah, insanları çalışmaya teşvik etmektedir:

“Allah, işini, görevini iyi ve güzel yapanların ecrini zayıf etmez.”¹¹⁹

“Çalışanların ecri ne güzeldir.”¹²⁰

Allah’ın zengini sevdiğinin bildirilmesi, fakiri sevmez anlamına gelmez. Hadis çalışmayı ve mal-mülk edinmeyi teşvik etmektedir.

ff) Sanatkâr Müminler

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْعَبْدَ الْمُؤْمِنَ الْمُحْتَزِفَ

“Allah, sanatkâr mümin kulunu (*geçimi için çalışan, ticaret, ziraat, sanat vb iş yapanları*) sever.”¹²¹

İnsanın, kendisi ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin rızıkını temin etmek için çalışması farzdır. Bu görevini, helal yoldan elde eden insan, ibadet etmiş ve Allah’ın sevgisini kazanmış olur.

Bu hadislerde Peygamberimiz (s.a.s.), insanları çalışmaya, üretmeye ve kazandıklarını harcamaya, Allah’ın verdiği nimetlerden faydalanmaya teşvik etmektedir.

¹¹⁶ İbn Mace, Dua, 3, II, 1262.

¹¹⁷ İbn Mace, Dua, 3, II, 1263.

¹¹⁸ Necm, 53/39.

¹¹⁹ Tevbe, 9/120.

¹²⁰ Al-i İmran, 3/136.

¹²¹ Taberânî, XII, 740; Münavî, II, 290, No: 1872.

gg) Doğru Sözlü, Emanete Riayet Eden ve Komşusuna Eziyet Etmeyen Müminler

مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُحِبَّ اللَّهُ وَرَسُولُهُ فَلْيَصْطَقِ الْحَدِيثَ وَالْيُؤَدِّ الْأَمَانَةَ

وَلَا يُؤْذِ جَارَهُ

“Allah ve Peygamberinin kendisini sevmesini isteyen kimse, doğru söz söylesin, emaneti yerine getirsin ve komşusuna eziyet etmesin.”¹²²

Hadiste üç görevi yapan insanın, Allah'ın ve Peygamberin sevgisini kazanmış olacağı bildirilmiştir. Bunlar; “doğru sözlülük”, “emanetleri yerine getirmek” ve “komşuya eziyet etmemek”tir. Bu üç görev, toplumun huzuru ve barışı için çok büyük öneme hâizdir. Yüce Allah, doğru sözlü olunmasını istemektedir:

“Akranınız aleyhine de olsa söz söylediğiniz zaman adil olun (*doğru söz söyleyin.*)”¹²³

“Ey müminler! Allah’a karşı gelmekten sakının ve doğru söz söyleyin.”¹²⁴

أَحَبُّ الْحَدِيثِ إِلَى اللَّهِ أَصْدَقُهُ

“Sözlerin Allah'a en sevimlisi en doğru olanıdır.”¹²⁵

Müminûn Suresinde “Firdevs Cenneti”nin varisleri olan ve kurtuluşa erecekleri bildirilen müminlerin özelliklerinden biri olarak “onların emanetlere ve âhitlere riayet ettikleri”¹²⁶ bildirilmiştir.

Nisa Suresinin 36. ayetinde Yüce Allah, yakın komşuya ve uzak komşuya iyilik edilmesini emretmiş,

¹²² Beyhakî, Şuabü'l-İman, II, 201; VII, 81; Ma'mer b. Râşid, Câmi', XI, 7; Hindî, No: 43360, 44293.

¹²³ En'am, 6/152.

¹²⁴ Ahzab, 33/70.

¹²⁵ Ahmed, IV, 326.

¹²⁶ Müminun, 23/8.

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُوْذَى جَارُهُ

"Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse komşusuna eziyet etmesin."¹²⁷

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ لَا يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقِهِ

"Komşusu şerrinden emin olmayan kimse cennete giremez."¹²⁸

وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَأَتُومِنُ عَبْدُهُ حَتَّى يُحِبَّ لِجَارِهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ

"Nefsim kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki bir insan kendisi için sevdiğini komşusu içinde sevmedikçe iman etmiş olamaz."¹²⁹

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُحْسِنِ إِلَى جَارِهِ

"Allah'a ve ahiret gününe iman eden komşusuna iyilik etsin."¹³⁰

خَيْرَ الْجِيرَانِ عِنْدَ اللَّهِ خَيْرُهُمْ لِجَارِهِ

"Allah katında komşuların hayırlısı komşusuna hayırlı olanlarıdır"¹³¹ buyurmuştur.

ğğ) Misafirperver Müminler

إِنَّ اللَّهَ .. كَرِيمٌ يُحِبُّ الْكَرَمَ جَوَادٌ يُحِبُّ الْجَوَادَ سَخِيٌّ يُحِبُّ السَّخَاءَ

"Allah, çok kerem sahibidir (*kerîm*), keremi (*nazik, misafirperver, hoş görüşlü ve bağışlayıcı*) olmayı sever; cömerttir, cömertliği seve."¹³²

¹²⁷ Buhârî, Edeb, 31, VII, 78-79; Müslim, İman, 75, I, 68.

¹²⁸ Müslim, İman, 73, I, 68.

¹²⁹ Müslim, İman, 72, I, 68.

¹³⁰ Müslim, İman, 77, I, 80.

¹³¹ Ahmed, II, 168; Tirmizî, Birr, 28, V, 333.

¹³² Tirmizî, Edeb, 41, V, 112.

Misafirperver olmak da müslümanın şiarıdır. Peygamberimiz (s.a.s.)'in şu sözleri bu gerçeğin ifadesidir:

السَّخِيُّ قَرِيبٌ مِنَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِنَ الْجَنَّةِ قَرِيبٌ مِنَ النَّاسِ بَعِيدٌ مِنَ النَّارِ وَالْبَخِيلُ
بَعِيدٌ مِنَ اللَّهِ بَعِيدٌ مِنَ الْجَنَّةِ بَعِيدٌ مِنَ النَّاسِ قَرِيبٌ مِنَ النَّارِ وَالْجَاهِلُ السَّخِيُّ
أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ عَابِدٍ بَخِيلٍ

“Cömert Allah’a yakındır, insanlara yakındır, cennete yakındır, cehennemden uzaktır. Cimri, Allah’tan uzaktır, insanlardan uzaktır, cehenneme yakındır. Cömert cahil, Allah’a cimri âbiden daha sevimlidir.”¹³³

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ صَيفَهُ

“Allah’a ve ahiret gününe iman eden kimse misafirine ikram etsin.”¹³⁴

إِنْقُوا الشُّعْ فَإِنَّ الشُّعَ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ

“Cimrilikten sakınınız, çünkü cimrilik sizden öncekileri helak etmiştir.”¹³⁵

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ حَبٌّ وَلَا بَخِيلٌ وَلَا مَتَّانٌ

“Düzenbaz, cimri ve yaptığı iyiliği başa kakan cennete giremeyecek (ilk girenlerden olamayacak)tır.”¹³⁶

خَضَلَتَانِ لَا تَجْتَمِعَانِ فِي مُؤْمِنٍ الْبُخْلُ وَشَوْءُ الْخُلُقِ

“İki haslet vardır ki bunlar müminde bir araya gelmez. Bu hasretler: cimrilik ve kötü ahlâktır.”¹³⁷

¹³³ Tirmizî, Birr, 40, IV, 342.

¹³⁴ Buhârî, Edeb, 31, VII, 79.

¹³⁵ Müslim, Birr, 56, III, 1996.

¹³⁶ Tirmizî, Birr, 41, IV, 343.

¹³⁷ Tirmizî, Birr, 41. IV, 343.

hh) İşlerini İyi ve Sağlam Yapan Müminler

إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُحِبُّ إِذَا عَمِلَ أَحَدُكُمْ عَمَلًا أَنْ يُثْقِلَهُ

“Allah, sizden birinizin yaptığı işi, ameli ve görevi sağlam ve iyi yapmasını sever.”¹³⁸

إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُحِبُّ مِنَ الْعَامِلِ إِذَا عَمِلَ أَنْ يُحْسِنَ

“Allah, yaptığı işi iyi ve güzel (*ihsan*) yapan kimseyi sever.”¹³⁹

Hadislerde geçen “*itkân*” ve “*ihsan*”; bir işi ve görevi en iyi bir şekilde, güzel, doğru ve kaliteli olarak yapmaktır. Peygamberimiz (s.a.s.), ihsanı; “Allah’ı görüyormuş gibi ibadet etmendir” diye tarif etmiş¹⁴⁰ ve Yüce Allah’ın “her şeyde ihsanı farz kıldığını”¹⁴¹ bildirmiştir.

Yukarıdaki sözleriyle Peygamberimiz (s.a.s.), her yaptığı işi güzel ve sağlam yapan Allah’ın¹⁴² insanların hem namaz ve oruç gibi ferdî ibadetlerini hem de dünyevî ve uhrevî her iş ve görevlerini sağlam yapmalarını istediğini ve böyle davrananları sevdiğini bildirmiştir.

ii) Yaptıklarını Allah İçin Yapan ve Birbirlerini Allah İçin Seven Müminler

Peygamberimiz (s.a.s.), yüce Allah’ın şöyle buyurduğunu bildirmiştir:

¹³⁸ Taberânî, el-Mu'cemü'l-Evsat, I, 275 No: 897; Ebû Yâla, VII, 349, No: 4386; Beyhakî, Şuabü'l-İmân, IV, 334, No: 5313; Münâvî, II, 286, No: 1861.

¹³⁹ Beyhakî, Şuabü'l-İmân, IV, 335; Münâvî, II, 287, No: 1882.

¹⁴⁰ Buhârî, İman, 37, I, 18.

¹⁴¹ Müslim, Sayd, 57, II, 1548.

¹⁴² 32/7, 27/88.

إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ قَدْ حَقَّتْ مَحَبَّتِي لِلَّذِينَ يَتَحَابُّونَ مِنْ أَجْلِي وَحَقَّتْ مَحَبَّتِي
لِلَّذِينَ يَتَصَافُونَ مِنْ أَجْلِي وَحَقَّتْ مَحَبَّتِي لِلَّذِينَ يَكْرَؤُونَ مِنْ أَجْلِي وَحَقَّتْ
مَحَبَّتِي لِلَّذِينَ يَتَبَادَّلُونَ مِنْ أَجْلِي وَحَقَّتْ مَحَبَّتِي لِلَّذِينَ يَتَنَاصَرُونَ مِنْ أَجْلِي

“Benim için birbirlerini sevenlere benim sevgim gerekli olmuştur. Benim için saf tutanlara / bir arada bulunanlara benim sevgim gerekli olmuştur. Benim için birbirlerini ziyaret edenlere benim sevgim hak olmuştur. Benim için (*malını mülkünü hayra*) harcayanlara sevgim hak olmuştur. Benim için yardım-laşanlara sevgim gerekli olmuştur.”¹⁴³

وَحَقَّتْ مَحَبَّتِي لِلْمُتَصَادِّقِينَ فِيَّ وَالْمُتَوَاصِلِينَ

“Benim için sadaka verenlere ve sıra-i rahim yapanlara sevgim hak olmuştur.”¹⁴⁴

إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَيْنَ الْمُتَحَابُّونَ بِحِلَالِي الْيَوْمِ أَطْلُكُهُمْ فِي ظِلِّي
يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلِّي

"Allah kıyamet günü şöyle buyurur: Benim için birbirlerini sevenler nerede? Benim gölgemden başka gölgenin olmadığı bugünde onları gölgemde gölgelendireceğim.”¹⁴⁵

“*Allah için sevmek*”, dünyalık bir çıkar gözetmeden imanı, ahlâkı ve güzel amelleri sebebiyle bir insanı sevmek, kalbî me-yil göstermektir.

n) Namusuna Düşkün Müminler

إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُحِبُّ مِنْ عِبَادِهِ الْغَيُورَ

"Allah, gayûr (*kıskanç*) olan kulunu sever.”¹⁴⁶

¹⁴³ Ahmed, IV, 386, V, 233; Malik, Şiir, 5, no: 16, II, 954.

¹⁴⁴ Ahmed, V, 229.

¹⁴⁵ Müslim, Birr, 37, III, 1988; Malik, Şiir, 5, 11, 952.

¹⁴⁶ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, VIII, 215, No: 8441; Münâvî, II, 294, No: 1884.

“**Ğayûr**”, namusuna çok düşkün ve namusuna halel getirecek şeylere karşı çok duyarlı olan kimseye denir.

إِنَّ اللَّهَ يَغَارُ وَإِنَّ الْمُؤْمِنِينَ يَغَارُونَ وَغَيْرُهُ اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ الْمُؤْمِنِينَ مَا حَرَّمَ عَلَيْهِ

“Allah kıskanır. Mümin de kıskanır. Allah’ın kıskançlığı müminin haram kılınan bir şeyi işlemesidir.”¹⁴⁷

“**Allah’ın kıskançlığı**”; insanların kıskançlığı anlamında değil, her türlü kötülüğün yapılmasına razı olmaması anlamındadır. İnsan kıskançlığı ise; kişinin eşini, çocuklarını ve sevdiklerini kötülüklerden korumada titiz olmasıdır.

jj) Allah’a Dua Eden Müminler

“**Dua**”, insanın isteklerini Allah’a arz etmesidir. Peygamberimiz (s.a.s.), dua edilmesini, duanın mahza ibadet olduğunu bildirmiştir:

سَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّ أَنْ يُسْأَلَ وَأَفْضَلُ الْعِبَادَةِ انْتِظَارُ
الْفَرَجِ

“Allah’ın fazlından isteyin. Çünkü Allah, kendisinden istenilmesini sever. İbadetin en faziletlisi sıkıntının kaldırılmasını beklemektir.”¹⁴⁸

مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَسْتَجِيبَ اللَّهُ لَهُ عِنْدَ الشَّدَائِدِ وَالْكَرْبِ فَلْيُكْثِرِ الدُّعَاءَ فِي الرَّخَاءِ

“Sıkıntı ve musibet zamanlarında Allah’ın duasını kabul etmesini isteyen kimse rahat zamanında çok dua etsin.”¹⁴⁹

الدُّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ “Dua sırf ibadettir.”¹⁵⁰

الدُّعَاءُ مُخُّ الْعِبَادَةِ “Dua ibadetin özüdür.”¹⁵¹

¹⁴⁷ Müslim, Tevbe, 36, III, 2114; Buhârî, Nikâh, 107, VI, 156.

¹⁴⁸ Tirmizî, Deavât, 116, V, 565.

¹⁴⁹ Tirmizî, Deavât, 9, V, 462.

¹⁵⁰ Tirmizî, Deavât, 1, V, 456.

¹⁵¹ Tirmizî, Dua, 1, Deavât, V, 456.

“Dua (*insana*) fayda verir.”¹⁵² إِنَّ الدُّعَاءَ يَنْفَعُ

أَفْضَلُ الدُّعَاءِ الْحَمْدُ لِلَّهِ

“Duanın en faziletli olanı el-hamdü lillah (*her türlü övgü Allah’a özgüdür*) demektir.”¹⁵³

لَيْسَ شَيْءٌ أَكْرَمَ عَلَى اللَّهِ مِنَ الدُّعَاءِ

“Allah’a duadan daha üstün bir şey yoktur.”¹⁵⁴

يُسْتَجَابُ لِأَحَدِكُمْ مَا لَمْ يَعْجَلْ يَقُولُ دَعَوْتُ فَلَمْ يُسْتَجَبْ لِي

“Dua ettim de kabul olmadı diyerek acele etmediğiniz müddetçe duanız kabul edilir.”¹⁵⁵

Zikrettiğimiz bu hadisler ve benzerleri duanın Allah katındaki değerini ortaya koymaktadır.

kk) İslamî Hükümleri Uygulayan Müminler

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ أَنْ تُؤْتَى رُخْصَةٌ كَمَا يُحِبُّ أَنْ تُؤْتَى عَزَائِمُهُ

"Allah, İslam'ın aslî hükümleri ile (*azîmetle*) amel edilmesini sevdiği gibi ruhsat ile amel edilmesini de sever.”¹⁵⁶

Farz ve azimet olan görevlerin ifası, sünnet ve ruhsat olan görevlerin ifasından daha önemli ve önceliklidir. Ancak Allah, farz ve azimet veya sünnet ve ruhsat olsun her görevin yapılmasını sever.

II) Hilmi Sahibi Müminler

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْحَيَّ الْعَفِيفَ الْخَلِيمَ

¹⁵² Tirmizi, Deavât, 102, V, 552.

¹⁵³ Tirmizi, Deavât, 9, V, 462.

¹⁵⁴ Tirmizi, Deavât, 1, V, 455.

¹⁵⁵ Tirmizi, Deavât, 12, V, 464; Müslim, Zikir, 9, III, 2095.

¹⁵⁶ İbn Hibbân, II, 69, No: 354; İbn Ebî fîeybe, V, No: 26466; Münâvî, II, 292, No: 1879.

“Allah, hayâ, iffet ve hilm sahibi mümini sever.”¹⁵⁷

“**Hilm**”; nefse, öfkeye ve kızgınlığa hakim olmak, yumuşak davranışlı ve sakin olmak, cahillik etmemek, aceleci olmayıp teenni ile hareket etmek demektir. Hilmin iki boyutu vardır: Akıl ve ahlâk. İnsanın her işinde akıllı davranması, ahmaklık ve cahillikten uzak olması hilm olduğu gibi affedici, sabırlı, hoşgörülü, sakin, vakur ve ağır başlı olması ve ahlâkî davranması da hilmidir. Yukarıdaki hadis her iki anlamda hilm sahibi olmayı teşvik etmektedir.

Zikrettiğimiz hadislerde; Allah'ın hoşgörülü, merhametli, yumuşak davranışlı, Allah'a kavuşmayı arzu eden, hayâ ve iffet sahibi, iyiliksever, zengin, helâl rızık elde etmek için çalışan, sanatkâr, doğru sözlü, emanete riayet eden, komşusuna eziyet etmeyen, ikram eden, işlerini iyi ve sağlam yapan, yaptıklarını Allah için yapan ve birbirlerini Allah için seven, namusuna düşkün, dua eden, dostluğu sürdüren, farzları yapan, yardımsever müminleri sevdiği bildirilmektedir. Bu hadisler, bize Allah ve peygamberin rızasına uygun davranışta bulunan, kendisine, ailesine, insanlara ve topluma yararı dokunan insanları Allah'ın sevdiğini ifade etmektedir.

Hadislerde; Allah'ın tevhidi, güzelliği ve affetmeyi de sevdiği bildirilmektedir.

إِنَّ اللَّهَ وَثَرٌ يُحِبُّ الْوَثَرَ

"Allah tektir (eşi ve benzeri yoktur), teki (kendisini birleyenleri) sever."¹⁵⁸

Allah; zatında, sıfatlarında ve fiillerinde eşsizdir, tektir. Hiçbir şey ona benzemez. Allah'ın tekliğini esas alan inanca “tevhit” denir. Zikrettiğimiz hadis, bu gerçeği ifade etmektedir.

إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ

¹⁵⁷ İbn Ebî Şeybe, V, 214, No: 25335.

¹⁵⁸ Buhârî, Deavat, 68, VII, 169; Müslim, Zikir, 5-6, III, 2062-2063.

"Allah, güzeldir, güzelliği (*güzel olan şeyleri ve güzel davrananları*) sever."¹⁵⁹

Bu sözü ile Peygamberimiz (s.a.s.), hem Allah'ın zatında, fiil ve sıfatlarında güzel olduğunu bildirmekte hem de insanların inanç, söz, fiil ve davranışlarında güzel olmasını teşvik etmektedir.

Allah, çok bağışlayan ve çok affedendir. Tövbe eden kullarını affetmeyi sever. Peygamberimiz (s.a.s.);

اَللّٰهُمَّ اِنَّكَ عَفُوٌّ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّيْ

"Allah'ım! Sen affedicisin, kerimsin, affetmeyi seversin, beni affet" diye dua etmiştir.¹⁶⁰

Affedici olmak, Allah'ın ahlâkıdır. Allah'ın ahlâkı ile ahlâklanmak, Allah'ın sevgisini çeken bir davranıştır.

c) ALLAH KATINDA EN SEVİMLİ OLAN AMEL- LER

Allah'ın en çok sevdiği amellerin bazıları şunlardır.

aa) İman, Sıla-i Rahim, Emr-i Bi'l-Ma'ruf ve Nehyi An'il-Münker

أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ إِيْمَانٌ بِاللَّهِ ثُمَّ صَلَوةُ الرَّحْمَنِ ثُمَّ الْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيُ
عَنِ الْمُنْكَرِ

"Amellerin Allah'a en sevimli olanı; iman etmek, sonra rabaları ziyaret etmek, onlara yardım etmek, hal ve hatırlarını sormak, (*sıla-i rahim*), sonra iyiliği emretmek ve kötülükten men etmektir."¹⁶¹

Sözlükte "tasdik etmek" anlamında olan "iman"; Kur'an'da zikredilen ve Peygamberimiz (s.a.s.)'in bildirdiği ve tevatüren

¹⁵⁹ Müslim, İman, 147, I, 93.

¹⁶⁰ Tirmizi, Deavat, 85, V, 534.

¹⁶¹ Ebû Ya'lâ, Müsned, XII, 229, No: 6839; Münziri, III, 336.

sabit olan gerçekleri doğrulamak, iman esaslarını kabul etmektir. İman etmek insanın birinci sırada gelen dini görevidir.

“*Emr-i bi'l-ma'ruf*”; ayet ve hadislerde yer alan hükümlerin, iyilik ve güzelliğin yayılmasını istemek ve insanları buna teşvik etmektir.

“*Nehy-i ani'l-münker*”; ayet ve hadislerde zikredilen haramların, kötülüklerin, günah olan söz, fiil ve davranışların terk edilmesini istemek, insanları bunlardan alıkoymaya çalışmaktır.

İyiliği emretmek ve kötülüğü men etmek müminlerin görevidir. “Mümin erkek ve mümin kadınlar birbirlerinin dostlarıdır. İyiliği emrederler, kötülükten men ederler” ayeti bunun delilidir.¹⁶² Aksi davranış ise münafıkların özelliğidir.¹⁶³

“*Sıla-i rahim*” ise akrabalarla ilişkiyi devam ettirmek, onların iyi ve kötü günlerinde yanlarında olmak, onlara maddi ve manevi yardımda bulunmaktır. Sıla-i rahim, müminlere Allah ve Peygamberin kesin emridir, farzdır. Kur’ân’da; lanet ve gazaba uğrayanların davranışlarından biri olarak sıla-i rahmi terk etmek zikredilmiştir.¹⁶⁴

Peygamberimiz (s.a.s.),

لَا يَذْخُلُ الْجَنَّةَ فَاطِعٌ رَحِمٍ

“Akrabalık bağını koparan (*cezasını çekmeden*) cennete giremez”¹⁶⁵ buyurmuştur.

bb) Devamlı Yapılan İbadetler

أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى أَدْوَمُهَا وَإِنْ قَلَّ

"Amellerin Allah'a en sevimli olanı az da olsa devamlı olandır."¹⁶⁶

¹⁶² Tevbe, 9/71.

¹⁶³ Tevbe, 9/67.

¹⁶⁴ 47/22-23.

¹⁶⁵ Müslim, Birr, 19, III, 1981.

¹⁶⁶ Müslim, Misafirin, 218, I, 541; bk. Buhârî, Libas, 43, VII, 50.

İbadetlerde asıl olan devamlılıktır. Mümin, ölünceye kadar, imanını korumalı, ibadetlere devam etmelidir. Yüce Allah, şöyle buyurmuştur:

“Ey Müminler! Allah’tan O’na yaraşır biçimde sakının ve ancak müslümanlar olarak ölün.”¹⁶⁷

“Ölüm gelinceye kadar Rabbine ibadet et.”¹⁶⁸

cc) Namaz, Ana-Babaya İyilik ve Allah Yolunda Cihat

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ سَأَلْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ الْعَمَلِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ؟ قَالَ الصَّلَاةُ عَلَى وَفَّيْهَا قَالَ ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ بِرُّ الْوَالِدَيْنِ قَالَ ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

Abdullah ibn Mes’ûd, “Peygamberimiz (s.a.s.)’e,

“Amellerin hangisi Allah’a daha sevimlidir” diye sordum. “Vaktinde kılınan namazdır” buyurdu. Sonra hangisidir dedi(m). “Ana babaya iyilik etmektir” dedi. Sonra hangisidir dedi(m). “Allah yolunda cihat etmektir” buyurdu, demiştir.¹⁶⁹

Hadiste zikredilen namaz, ana-babaya iyilik ve Allah yolunda çalışmak (*cihat*) farz olan görevlerdir.

çç) Zikir, Tesbih, Tahmîd, Tekbir ve Tehlîl

Peygamberimiz (s.a.s.), Muaz ibn Cebel’in;

أَيُّ الْأَعْمَالِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ؟ قَالَ أَنْ تَمُوتَ وَلِسَانُكَ رَطْبٌ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ

“Amellerin Allah’a en sevimlisi hangisidir?” sorusuna “Dilin Allah’ın zikri ile ıslak iken (*devamlı zikir halinde iken*) ölmendir” cevabını vermiştir.¹⁷⁰

Ümmü Enes’e;

¹⁶⁷ 3/102.

¹⁶⁸ 15/99.

¹⁶⁹ Buhârî, Mevâkîtü’s-Salât, 5, I, 134; Müslim, Îmân, 139, I, 90.

¹⁷⁰ Taberânî el-Mu’cemü’l-Kebîr, XX, 93, No: 181; Münzirî, II, 395; bk. Tirmizî, Deavat, 4, V, 458; Ahmed, IV, 188.

وَأَكْثَرِي مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ فَإِنَّكَ لَا تَأْتِيَنَّ اللَّهَ بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ كَثْرَةِ ذِكْرِهِ

“Allah’ı çok zikret. Çünkü sen Allah’ı çok zikretmekten daha sevimli bir amel getiremezsin” demiştir.¹⁷¹

Şu hadis, Allah’a en sevimli olan tesbih, tahmîd, tekbir ve tehlili bildirmektedir:

أَحَبُّ الْكَلَامِ إِلَى اللَّهِ أَرْبَعُ شُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ

“Sözlerin Allah’a en sevimli olanı; Allah’ı noksan sıfatlardan tenzih ederim (*sübhânallah*), her türlü övgü Allah’a aittir (*el-hamdü lillâh*), Allah’tan başka ilah yoktur (*lâ ilâhe illallah*) ve Allah en büyüktür (*Allahü ekber*) sözleridir.”¹⁷²

“**Zikir**”; dil, kalp ve uzuvlarla, söz, fiil ve amellerle Allah’ı anmaktır.

“**Tehlîl**”, lâ ilâhe illallah (*Allah’tan başka ilah yoktur.*)

“**Tesbîh**”, sübhânellâh (*Allah’ı noksan sıfatlardan tenzih ederim.*)

“**Tahmîd**”, el-hamdü lillâh (*her türlü övgü Allah’a özgüdür.*)

“**Tekbir**”, Allahü ekber (*Allah en büyüktür*) demektir.

Tehlil, tesbih, tahmîd ve tekbir, Kur’ân okumak, namaz kılmak, varlıkların yaratılışlarını düşünmek, dua etmek zikrin çeşitlerindendir.

Yüce Allah, “Ey müminler! Allah’ı çok zikredin”¹⁷³ buyurmuş, Peygamberimiz (s.a.s.) de Allah’ı zikir, tesbih, tahmîd, tekbir ve tehlil konusunda şöyle buyurmuştur:

أَفْضَلُ الذِّكْرِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

¹⁷¹ Taberânî, bk. Münziri, II, 400.

¹⁷² Müslim, Edeb, 12, II, 1685; bk. İbn Mace, 56, Edeb, II, 1253.

¹⁷³ 33/41.

“Zikrin en faziletli olanı lâ ilâhe illallah diyerek zikretmektir.”¹⁷⁴

لَيْسَ أَحَدٌ أَحَبَّ إِلَيْهِ الْمَدْحُ مِنَ اللَّهِ

“Allah kadar övülmek, kendisine sevimli olan hiç kimse yoktur.”¹⁷⁵

لَا أَقُولُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكْبَرُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ

“Allah’ı noksan sıfatlarından tenzih ederim (*sübhânellah*), her türlü övgü Allah’a aittir (*el-hamdü lillah*), Allah’tan başka ilah yoktur (*lâ ilâhe illâallah*), Allah en büyüktür (*Allâhü ekber*) cümlelerini söylemem bana üzerine güneşin doğduğu her şeyden daha sevimlidir.”¹⁷⁶

Hadisler, Allah’ı zikretmenin önemini ve faziletini vurgulamaktadır.

Ebu Zer (r.a.) Peygamberimiz (s.a.s.)’i ziyaret etmiş ve

إِنَّ أَبَا ذَرٍّ عَادَ رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ يَا بَنِي آنَتَ وَأُمِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الْكَلَامِ أَحَبُّ إِلَيَّ
اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ؟ قَالَ مَا اضْطَفَى اللَّهُ لِلْمَلَائِكَةِ سُبْحَانَ رَبِّيَ وَيَحْمَدِهِ

- “Anam babam sana feda olsun ya Resûlellah! Sözlerin Allah’a en sevimli olanı hangisidir diye sormuş Peygamberimiz (s.a.s.) de,

- “Allah’ın melekleri için seçtiği “sübhâne Rabbî ve bi hamdihî” (*Rabbimi noksan sıfatlardan tenzih ederim ve överim*) demektir cevabını vermiştir.”¹⁷⁷

¹⁷⁴ İbn Mace, Edeb, 55.

¹⁷⁵ Müslim, Tevbe, 32, III, 2114; Tirmizî, Deavât, 97.

¹⁷⁶ Tirmizî, Deavat, 129, V, 578.

¹⁷⁷ Tirmizî, Deavat, 128, V, 576.

dd) Allah İçin Sevmek ve Allah İçin Kızmak

أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ الْحُبُّ فِي اللَّهِ وَالْبُغْضُ فِي اللَّهِ

“Amellerin Allah’a en sevimli olanı, Allah için sevmek ve Allah için kızmaktır.”¹⁷⁸

مَنْ أَحَبَّ لَ اللَّهِ وَأَبْغَضَ لِلَّهِ وَأَعْطَى لِلَّهِ وَمَنَعَ لِلَّهِ فَقَدْ اسْتَكْمَلَ الْإِيمَانَ

“Kim Allah için sever Allah için kızar, Allah için verir ve Allah için men ederse imanı kemâle ermiştir.”¹⁷⁹

Bu sözleri ile Peygamberimiz (s.a.s.), insanların ihlâslı olmasını istemekte, her yaptığı işte Allah’ın rızasını düşünmeyi ve ona göre hareket etmeyi teşvik etmektedir.

ee) Müslümanı Sevindirmek

أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ بَعْدَ الْفَرَائِضِ إِدْخَالُ الشُّرُورِ عَلَى الْمُسْلِمِ

“Farzlardan sonra amellerin Allah’a en sevimli olanı müslümanı sevindirmektir.”¹⁸⁰

“*Müslümanı sevindirmek*”; müslümana maddi ve manevî bir yardımda bulunmak, iyi ve kötü gününde yanında olmak, hayırlı işlerinde ve başarılarında tebrik etmek ve bir musibete maruz kaldığında teselli etmek ile olur. Peygamberimiz (s.a.s.) böyle bir davranışın, Allah’a en sevimli amellerden olduğunu bildirmektedir.

ff) İdarecilere Hak Sözü Söylemek

أَحَبُّ الْجِهَادِ إِلَى اللَّهِ كَلِمَةُ حَقٍّ تُقَالُ لِإِمَامٍ جَائِرٍ

“Cihadın Allah’a en sevimli olanı, zalim yöneticiye hak sözün söylenmesidir.”¹⁸¹

¹⁷⁸ Beyhakî, bkz. Münâvî, I, 167, No: 202.

¹⁷⁹ Ebu Dâvud, Sünnet, 16, V, 60; bk. Tirmizî, Kıyâme, 60, IV, 670; Ahmed, III, 438.

¹⁸⁰ Taberânî, el-Mu’cemü'l-Kebîr, XI, 71, No: 11079; Münâvî, I, 167, No: 200.

Doğru yoldan sapmış, yanlışlara dalmış bir yöneticiye gerçekleri söylemek, onun doğrulara yönelmesini sağlamak hem o yöneticinin hem de toplumun yararına olan bir davranıştır. Peygamberimiz (s.a.s.) böyle bir davranışı Allah yolunda cihat olarak nitelemektedir.

gg) Davud (a.s.)’ın Kıldığı Gibi Namaz Kılmak ve Oruç Tutmak

أَحَبُّ الصَّلَاةِ إِلَى اللَّهِ صَلَاةُ دَاوُدَ وَأَحَبُّ الصَّيَامِ إِلَى اللَّهِ صِيَامُ دَاوُدَ وَكَانَ يَنَامُ
نِصْفَ اللَّيْلِ وَيَقُومُ ثُلُثَهُ وَيَنَامُ شُدُسَهُ وَيَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا

“Allah’a en sevimli olan namaz, Dâvud’un namazıdır. Allah’a en sevimli olan oruç Dâvud’un orucudur. Dâvud, gecenin yarısında uyur (*sonra kalkar*) üçte birinde namaz kılar, (*sonra*) altıda birinde yine uyurdu. O, bir gün oruç tutar bir gün de iftar ederdi.”¹⁸²

Bu hadiste sözü edilen namaz ve oruç, farz olan namaz ve oruç değil Allah için nafil olarak kılınan namaz ve tutulan oruçtur.

ğğ) Sıhhat ve Afiyet İstemek

مَا سَأَلَ اللَّهُ شَيْئًا أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ أَنْ يُسْتَلَّ الْعَافِيَّةُ

“Allah’tan istenen şeylerin en sevimli olanı On’dan sıhhat ve afiyet istenilmesidir.”¹⁸³

İnsan, dünya ve ahiretini ancak sıhhat ve afiyet içerisinde olduğu zaman kazanabilir. Onun için sıhhat ve âfiyet insan için çok önemlidir. Bu hadis, sağlıklı olmanın önemini vurgulamaktadır.

¹⁸¹ Ebû Dâvûd, Melahim, 17; Tirmizî, Fiten, 13, IV, 471; Nesâî, Bi’at, 37, VII, 161; Ahmed, III, 19; Süyûtî, I, 38, No: 210.

¹⁸² Nesâî, Sıyâm, 69, IV, 198; bk. Miras, IV, 54.

¹⁸³ Tirmizî, Deavat, 85, V, 535.

*** Hadislerde Allah'ın Şunları da Sevdiği bildirilmektedir:**

Peygamberimiz (s.a.s.)'in beyanına göre,

أَحَبُّ الدِّينِ الْخَنِيفِيَّةُ السَّمْحَةُ

“Allah’a en sevimli olan din; kolaylık ve tevhid üzere kurulmuş olan İslam Dinidir.”¹⁸⁴

İslam Dini, Allah'ın son hak dinidir. İslam'dan başka bir din Allah katında makbul değildir.¹⁸⁵

أَحَبُّ الْبِلَادِ إِلَى اللَّهِ مَسَاجِدُهَا

“Beldelerin Allah’a en sevimlisi, mescitlerdir.”¹⁸⁶

Mescitler, yeryüzünde Allah'ın evleri, O'na ibadet edilen en yüce mekânlardır. Hadis, bu gerçeği ifade etmektedir.

أَحَبُّ بُيُوتِكُمْ إِلَى اللَّهِ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ مُكْرَمٌ

“Evlerinizin Allah’a en sevimli olanı, içinde yetime ikram edilen evdir.”¹⁸⁷

Yetimlere ikramda bulunmak, onların ihtiyaçlarını karşılamak büyük sevaptır, Allah'ın sevgisini kazandıran bir davranıştır. Peygamberimiz (s.a.s.) bu sözü ile yetimlere iyilik edilmesini ve onlara iyi davranılmasını teşvik etmektedir.

إِنَّ أَحَبَّ الطَّعَامِ إِلَى اللَّهِ مَا كَثُرَتْ عَلَيْهِ الْأَيْدِي

“Yemeklerin Allah'a en sevimli olanı çok kimsenin birlikte yediği yemektir.”¹⁸⁸

Bu sözü ile Peygamberimiz (s.a.s.), yemeğin bir kaptan yenmesini değil, sofrada misafir bulundurulmasını, konuksever-

¹⁸⁴ Buhârî, İman, 29, I, 15.

¹⁸⁵ 3/85.

¹⁸⁶ Müslim, Mesâcid, 288, I, 464.

¹⁸⁷ Taberânî, el-Mu'cemü'l-Kebîr, XII, 296, No: 13434; Süyûtî, I, 38, No: 219.

¹⁸⁸ Ebû Ya'la, IV, 39 No: 2045; Süyûtî, I, 38, No: 213.

liği, insanlara ikramda bulunmayı ve nimetlerin bölüşülmesini teşvik etmektedir. Nur Suresinin 61. ayetine göre yemeğin bir kaptan veya ayrı ayrı kaplardan yenmesinde bir günah yoktur.

أَحَبُّ الْأَسْمَاءِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى عَبْدُ اللَّهِ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ

“İsimlerin Allah’a en sevimli olanı Abdullah ve Abdurrahman isimleridir.”¹⁸⁹

“Abdullah”, Allah’ın kulu, “Abdurrahman”, Rahman’ın kulu demektir. Bu isimler, insanın Allah’a kulluğunu ifade etmektedir.

Zikrettiğimiz hadislerde Peygamberimiz (s.a.s.):

İman etme, yakınlarla ilişkileri sürdürme, iyiliği emretme, kötülüklerden sakındırma, ibadetlerde devamlılık, namaz kılma, ana-babaya iyilik, Allah yolunda cihat, Allah’ı zikir, Allah için sevmek, Allah için kızmak, müslümanı sevindirmek, yöneticilere hak sözü söyleme, Allah’tan sağlık dileme gibi görevleri ifâ etmenin Allah katında sevimli olduğunu bildirmektedir. Hadislerde sayılanlar; müslümanın Allah’a, nefesine, ailesine ve topluma karşı görevlerin genel olarak ifade etmektedir.

3. ALLAH’IN RAZI OLDUĞU İNSANLAR

“Allah’ın kulundan razı olması”; onun inanç, amel, söz, fiil ve davranışlarını kabul edip sevap vermesi, onu affedip cennet ve nimetleriyle mükâfatlandırması demektir.

“**Kulun Allah’tan razı olması**” ise, Allah’ın emir ve yasaklarını, helal ve haramlarını, kaza ve kaderini iyi, güzel ve hoş karşılamasıdır.

Allah’ın bir kulundan razı olması, o kul için dünya ve ahirette en büyük bahtiyarlık ve en büyük nimettir. Yüce Allah, Süleyman (a.s.)’ın; “Rabb’im! Bana ve ana-babama lütfettiğin nimete şükretmemi ve senin razı olduğun salih ameller işleme-

¹⁸⁹ Ebu Dâvud, Edeb, 69, V, 236.

mi bana nasip eyle ve beni rahmetinle salih kullarının arasına dâhil et” diye dua ettiğini bildirmiştir.¹⁹⁰

Peygamberimiz (s.a.s.),

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ وَبِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ

“Allah’ım! Gazabından rızana, azabından affına sığınırım”¹⁹¹ diye dua etmiştir.

Maide suresinin 16. ayetinde yer alan "*ridvanehû*" tamlaması, müfessir Hazin'e göre İslam dinini ifade etmektedir.

“Allah onunla (*Kur’ân ile*) **rızasının** peşinde gidenleri azaptan kurtuluş yollarına iletir ve onları kendi izniyle karanlıklardan aydınlığa çıkarıp onları doğru yola iletir.”¹⁹²

Allah’ın rızasını aramak, müminin özelliğidir.¹⁹³ Kur’ân’da; müminler, Allah’ın rızasına uymakla, kâfirler ise Allah’ın gazasına dönmekle nitelenmişlerdir:

“Hiç Allah’ın rızasına uyan (*mümin*) kimse Allah’ın gazasına uğrayan ve yeri cehennem olan (*kâfir*) kimse gibi olur mu?”¹⁹⁴

Allah ve Peygamberi razı edilmeye layıktır.¹⁹⁵ En büyük nimet Allah’ın rızasıdır.¹⁹⁶

Allah, Kur’ân’da hangi özelliklere sahip insanlardan razı olduğunu bildirmiştir. Bu bölümde Allah’ın razı olduğu insanları zikredeceğiz.

3- 1. Genel Olarak Bütün Müminler

Kur’ân’da bir insandan Allah’ın razı olmasının ön şartı olarak iman zikredilmektedir. Diğer vasıflar, imana ilave olarak

¹⁹⁰ Neml, 27/19; bk. Ahkaf, 46/15.

¹⁹¹ İbn Mâce, Dua, 3, II, 1263, bk. Müslim, Salat, 222, I, 352.

¹⁹² Maide, 5/16.

¹⁹³ Feth, 48/29.

¹⁹⁴ Al-i İmran, 3/162.

¹⁹⁵ Tevbe, 9/62.

¹⁹⁶ Buhârî, Rikak, 51, VII, 200.

yapılan niteliklerdir. Allah'ın müminlerden razı olduğunu bildirdiği ayet şöyledir:

“Allah mümin erkek ve mümin kadınlara içinde ebedi kalmak üzere altlarından ırmaklar akan cennetler ve Adn cennetlerinde güzel meskenler vaat etti. **Allah'ın (onlardan) razı olması hepsinden büyüktür.** İşte büyük kurtuluş budur.”¹⁹⁷

Bir önceki ayette, müminlerin şu altı özelliği zikredilmiştir:

Müminler, bir birlerinin dostlarıdır,

İnsanlara iyiliği emrederler,

Onları kötülüklerden men ederler,

Namazlarını dosdoğru kılarlar,

Zekâtlarını verirler,

Allah ve Resulüne itaat ederler.

3- 2. Allah Yolunda Hicret Eden ve Müminlere Yardım Eden Müminler

Allah yolunda hicret edenlere “**muhacir**” denir. Kur'ân'da, imanları uğruna Mekke'deki evlerini, ticarethanelerini, bağlarını, bahçelerini ve tarlalarını terk ederek Medine'ye göç eden müslümanlar bu nitelikle övülmüşlerdir. Müslümanlara yardım edenlere ise “**ensâr**” denir. Kur'ân'da Mekke'den Medine'ye hicret eden müminlere yardım eden Medine'li müslümanlar "ensar" vasfı ile övülmüşlerdir. Muhacir ve Ensar, İslam'ı yaşamak ve yaşatmak için her türlü fedakârlığa katlanmış ve Allah'ın rızasını kazanmışlardır. Yüce Allah, bu hususu Kur'ân'da şöyle bildirmektedir:

“Muhacirlerden ve Ensardan (*İslam'a girmekte*) ilk öne geçenler ve onlara güzelce tabi olanlar, **Allah onlardan razı olmuştur. Onlar da Allah'tan razı olmuşlardır.** Allah, onlara

¹⁹⁷ Tevbe, 9/72.

altlarından ırmaklar akan, içlerinde ebedi olarak kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş budur.”¹⁹⁸

Bu özelliğe sahip olan müminleri yüce Allah “hakîkî müminler” olarak nitelemiştir:

“İman edip hicret edenler ve Allah yolunda çalışanlar, (*muhacirleri*) barındıranlar ve onlara yardım edenler var ya işte onlar hakîki müminlerdir. Onlar için mağfiret ve bol rızık vardır. Sonradan iman edip hicret edenler ve sizinle beraber cihat edenler de sizdendir.”¹⁹⁹

Mekkeli ve Medineli müslümanlar gibi hareket eden her müslümandan Allah razı olur.

Peygamberimiz (s.a.s.), Allah’ın yasakladığı şeylerden kaçınan kimseleri de “*muhacir*” olarak nitelemiştir:

الْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ مَا نَهَى اللَّهُ عَنْهُ

“*Muhacir*, Allah’ın yasakladığı şeylerden hicret eden (*sakınan, kaçan*) kimsedir.”²⁰⁰

3- 3. Mallarıyla ve Canlarıyla Allah Yolunda Çalışan Müminler

Mekke’den Medine’ye hicret eden müminlerden razı olduğu gibi gerektiğinde hicret eden, malı ve canı ile Allah yolunda çalışan müminlerden de razı olur.

Yüce Allah bu hususu şu ayetlerde açıkça bildirmiştir:

“İman edip hicret edenler ve Allah yolunda malları ve canlarıyla cihat edenler (*bunların*) Allah katında dereceleri daha büyüktür. İşte kurtuluşa erenler de bunlardır. Rab’leri onları katından bir **rahmet ve rıza ile müjdeliyor**. Onlar için, içinde tükenmez nimetler bulunan cennetler vardır. Onlar orada ebedî

¹⁹⁸ Tevbe, 9/100.

¹⁹⁹ 8/74-75.

²⁰⁰ Buhârî, İman, 4, I, 9.

olarak kalacaklardır. Şüphesiz ki Allah katında büyük mükâfat vardır.”²⁰¹

Peygamberimiz (s.a.s.)’in beyanı ile

الْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ

“**Mücâhid**, nefsi ile cihad eden kimsedir.”²⁰²

أَفْضَلُ الْجِهَادِ أَنْ يُجَاهِدَ الرَّجُلُ نَفْسَهُ وَهَوَاهُ

"Cihâdın en faziletlisi, kişinin nefsi ve hevası (*kendisini günaha sürükleyen arzu ve istekleriyle*) mücadele etmesidir."²⁰³

3- 4. Hudeybiye’de Peygamberimiz (s.a.s.) İle Biat Eden Müminler

Hicretin altıncı yılında Peygamberimiz (s.a.s.), 1500 kişilik bir kabile ile umre yapmak için yola çıkar. Hudeybiye denilen yere vardığında Hıraş ibn Umeyye adındaki müslümanı, umre yapmak istediklerini bildirmesi için Mekke’ye gönderir. Hıraş, Peygamberin isteğini Mekkelilere anlatır. Bunun üzerine Mekkeliler, Hıraş’ın devesini vururlar ve kendisini de öldürmek için üzerine hücum ederler. Ehabîş adında biri Hıraş’ı ölümden kurtarır. Ölümden kurtulan Hıraş, Hudeybiye’ye döner ve başına gelenleri Peygamberimize anlatır. Peygamberimiz (s.a.s.), “Onlarla savaşa gelmediklerini, umre yapmak istediklerini” bildir-mesi ve Mekkelileri İslam’a davet etmesi için Osman ibn Af-fan’ı gönderir. Hz. Osman Mekke’ye gider, haberi tebliğ eder. Mekkeliler, “İstersen sen Kâbe’yi tavaf et fakat hepinizin gel-mesine razı olmayız” derler. Osman, “Peygamberimiz (s.a.s.) tavaf etmedikçe ben tavaf etmem” der. Bunun üzerine Mekkeliler, Hz. Osman’ı tutuklarlar. Osman’ın tutuklandığı haberi, Peygamberimiz (s.a.s.)’e “Osman öldürüldü” şeklinde ulaşır. Bu haber üzerine Peygamberimiz (s.a.s.), yakın arkadaşlarına, “Mekkelilerle çarpışmadan buradan gitmeyiz” der. Peygambe-

²⁰¹ Tevbe, 9/20–22; bk. Nisa, 4/100; Hac, 22/58-59.

²⁰² Tirmizî, Cihad, 2. IV, 165.

²⁰³ İbnü'n-Neccar, bk. Süyûtî, No: 1261.

rimizin bu isteği herkese duyurulur. Bu konuda Peygamber ile biat etmeleri istenir. Bütün müslümanlar, bir ağacın altında oturan Peygamberimiz (s.a.s.) ile “kaçmamak üzere” biat ederler. Mekkeliler bu biat olayından haberdar olurlar ve korkup Osman’ı salı verirler.”²⁰⁴

Yüce Allah Kur’ân’da bu biat yapanlardan razı olduğunu bildirmiştir:

“(Ey Peygamberim!) Allah, ağacın altında biat eden müminlerden razı olmuştur. Allah, onların gönüllerindeki (doğruluk ve vefayı) bildiği için onların üzerine güven ve huzur (sekînet) indirdi ve onlara yakın bir fetih verdi.”²⁰⁵

3- 5. Allah ve Peygambere Düşman Olanları Dost Edinmeyen Müminler

Yüce Allah, Kur’ân’da müminlere kâfirleri dost edinmeyi yasaklamıştır. Bu yasağa uyarak Allah ve Peygamber düşmanlarıyla dost edinmeyenlerden razı olduğunu Mücadele Suresinin 22. ayetinde bildirmiştir:

“Allah’a ve ahiret gününe iman eden bir toplumun -babaları, oğulları, kardeşleri yahut akrabaları da olsa- **Allah’a ve Peygambere düşman olanlarla dostluk ettiğini göremezsin**. İşte Allah, onların kalbine imanı yazmış ve katından onları bir ruh (Kur’ân) ile desteklemiştir. Onları içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyacak (ve onlar) orada ebedi olarak kalacaklardır. **Allah, onlardan razı olmuş**, onlar da Allah’tan razı olmuşlardır. İşte onlar, Allah taraftarı olanlardır. İyi bilin ki kurtuluşa erecekler de sadece Allah taraftarı olanlardır.”

3- 6. Sadık Müminler

“**Sadık**” özünde, sözünde, fiil ve davranışlarında dosdoğru olan mümine denir. Yüce Allah, sadıklardan razı olduğunu şu ayette bildirmiştir:

²⁰⁴ Yazır, VI,4423.

²⁰⁵ Feth, 48/18.

“(Allah Kıyamette) şöyle diyecektir: “Bu, sadıklara, doğruluklarının fayda vereceği gündür. Onlara içinde ebedi kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler vardır. **Allah onlardan razı olmuştur.** Onlar da Allah’tan razı olmuşlardır. İşte büyük kurtuluş budur.”²⁰⁶

3- 7. Şükreden Müminler

“**Şükür**”; nimet vereni övmek ve ona minnettarlık duymaktır. Allah’ın verdiği nimetlere şükür üç şekilde yapılır:

a) **Kalp ile şükür**: Bu, nimet verenin Allah olduğunu bilmek, Allah’ın varlığını, birliğini, yüceliğini, rızık verici olduğunu ikrar edip iman etmek ve O’nu sevmekle olur.

b) **Dil ile şükür**: Bu, Allah’ı övmek, şükür ifade eden sözlerle dili ile söylemekle olur.

c) **Diğer uzuvlarla şükür**: Bu, bütün uzuvları Allah’a ibadet ve itaat etmekte kullanmak, iman edip salih ameller işlemekle olur.

Şükreden insanlardan razı olduğunu Yüce Allah, şu ayetinde bildirmiştir:

“Eğer inkâr ederseniz (*kendinize yaparsınız*) Allah size muhtaç değildir. Bununla birlikte Allah, kullarının küfrüne razı olmaz. **Eğer şükrederseniz, sizin şükrünüzden razı olur.**”²⁰⁷

3- 8. Salih Ameller İşleyen Müminler

“**İman**”, Kur’ân’da bildirilenleri ve Hz. Peygamberden tevatiören gelenleri şeksiz şüphesiz kabul etmek ve doğruluğunu tasdik etmektir. “**Salih amel**” ise, Kur’ân ve Sünnette yer alan bütün emir ve yasaklara uymak, Allah ve peygamberin razı olduğu fiilleri yapmaktır.

Allah, iman edip salih amel işleyenlerden razı olduğunu şu ayetlerde bildirmektedir:

²⁰⁶ Maide, 5/119.

²⁰⁷ Zümer, 39/7.

“İman edip salih amel işleyenler halkın en hayırlılarıdır. Onların Rab’leri katında mükâfatları, altlarından ırmaklar akan ve içlerinde ebedi olarak kalacakları Adn cennetleridir. **Allah onlardan razı olmuştur.** Onlar da Allah’tan razı olmuşlardır. Bu, Rabb’inden korkan kimseler içindir.”²⁰⁸

3- 9. Muttaki Müminler

“**Muttakî**”; iman edip salih ameller işleyerek, Kur’ân ve sünnette yer alan emir ve yasaklara uyarak kendilerini dünya ve ahirette ilahi azaba uğramaktan koruyan kimselere denir.

Allah, muttakilerden razı olduğunu şu ayette bildirilmiştir:

“**Muttakiler için** Rab’leri katında altından ırmaklar akan, içinde ebedi olarak kalacakları cennetler, tertemiz eşler ve **Al-lah’ın rızası vardır.**”²⁰⁹

3- 10. Huzura Ermiş Müminler

Kur’ân’da bu kimseler, “mutmain nefis” olarak nitelenmiştir. “Mutmain nefis”; iman edip Kur’ân ve Sünnete uyan, İlâhî ahlâkla ahlâklanmış, muttakî, muhsin, sadık ve salih insanlara denir. Bu kimseler Allah’tan razı olmuş, Allah da onlardan razı olmuştur. Yüce Allah bu kimselere şöyle seslenmektedir:

“Ey huzura kavuşmuş mümin! (*en-nefsü’l-mutmainne*) Sen O’ndan razı, O da senden razı olarak Rabb’ine dön (*salih*) kullarımın arasına katıl ve cennetime gir.”²¹⁰

Bu ayette “**fedhulî fî ibâdî**” (*gir kullarımın arasına*) dediği seçkin kullar; Nisa Suresinin 69. ayetinde “**refîk**” (*arkadaş*) olarak nitelenen kimselerdir:

“Kim Allah’a ve Peygambere itaat ederse işte onlar, Al-lah’ın kendilerine nimet verdiği Peygamberler, sıddıklar, şahitler, şehitler ve salih kişilerle beraberdirler. Bunlar ne güzel arkadaşlardır (**refîk**).”

²⁰⁸ Beyyine, 98/7-8.

²⁰⁹ Al-i İmran, 3/15.

²¹⁰ 89/27-30.

Bu kimseler, Allah'ın rızasını kazanmak için canlarını ortaya koyarlar.²¹¹

3- 11. Zikreden Müminler

“**Zikir**”, Allah'ı gönül, dil ve uzuvlarla anmaktır. **Kalple zikir**; Allah'ın varlığını, birliğini, yüceliğini, yaratıcı ve rızık verici olduğunu düşünmek, **dil ile zikir**; Kur'ân okumak, Allah, lâ ilâhe illâ Allah, sübhânellâh, elhamdü lillâh, Allahü ekber gibi Allah'ı yücelten, öven ve anlatan sözleri çokça söylemek; **uzuvlarla zikir**; uzuvları Allah'a itaatte kullanmak, Allah'a itaat etmektir. Yüce Allah, “Ey Müminler! Allah'ı çok zikredin” buyurmuştur.²¹² Çünkü “Kalpler ancak Allah'ı zikretmekle huzur bulur.”²¹³ Peygamberimiz (s.a.s.);

أَلَا أُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرٍ أَعْمَالِكُمْ وَأَرْضَاهَا عِنْدَ مَلِكِكُمْ وَأَرْفَعَهَا فِي دَرَجَاتِكُمْ ...
فَالُوا وَمَا ذَاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ ذِكْرُ اللَّهِ

– “Amellerinizin en hayırlısını, Melikinizin katında en çok razı olunanını ve derece bakımından en yüksek olanını haber vereyim mi? Buyurmuştur. Sahabe,

– (Evet, haber ver.) Nedir bunlar ya Resûlellah! Demesi üzerine Peygamberimiz (s.a.s.),

– “Allah'ı zikretmektir” demiştir.²¹⁴

3- 12. Şirke Bulaşmadan İbadet Eden ve Kur'ân'a Sarılan Müminler

Peygamberimiz (s.a.s.) şöyle buyurmuştur:

²¹¹ Bakara, 2/207.

²¹² Ahzab, 33/41.

²¹³ Ra'd, 13/28.

²¹⁴ İbn Mace, Edeb, 53, II, 1245.

إِنَّ اللَّهَ يَرْضَى لَكُمْ ثَلَاثًا وَيَكْرَهُ لَكُمْ ثَلَاثًا فَيَرْضَى لَكُمْ أَنْ تَعْبُدُوهُ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَأَنْ تَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَيَكْرَهُ لَكُمْ قِيلَ وَقَالَ وَكَثْرَةَ السُّؤَالِ وَإِصَاعَةَ الْمَالِ

“Allah sizin için üç şeyden razı olmuş, üç şeyi de kerih görmüştür. O’na ibadet etmeniz, O’na hiçbir şeyi ortak koşmanız ve hep birlikte Allah’ın ipine (*Kur’ân’a*) sarılıp bölünmemenizden razı olur. Dedi kodu etmek, çok soru sormak ve malı zayı etmenizden de hoşlanmaz.”²¹⁵

3- 13. Ana-Babasını Hoşnut Eden Müminler

Ana-babaya itaat etmek, onların ihtiyaçlarını karşılamak, onlara merhamet etmek ve gönüllerini hoşnut etmek Allah’ın emridir.²¹⁶ Peygamberimiz (s.a.s.),

رَضِيَ الرَّبُّ فِي رَضَى الْوَالِدِ وَسَخَطَ الرَّبُّ فِي سَخَطِ الْوَالِدِ

“Allah’ın rızası ana-babanın rızasında, Allah’ın gazabı da ana-babanın gazabındadır”²¹⁷ buyurmuştur. Ana-babaya isyan etmek en büyük günahlardan biridir. Peygamberimiz (s.a.s.);

أَخَذْتُكُمْ بِكَبِيرِ الْكَبَائِرِ قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ

– “Günahların en büyüklerini size haber vereyim mi buyurmuş, sahabe de,

– Evet ya Resûlellah, diye karşılık vermiştir. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.s.),

– “Allah’a ortak koşmak ve ana-babaya isyan etmektir (*ukûku’l-vâlideyin*)”²¹⁸ buyurmuştur.

²¹⁵ Müslim, Akdiye, 10, II, 1340.

²¹⁶ İsrâ, 17/23-24.

²¹⁷ Tirmizi, Birr, 3, IV, 311.

²¹⁸ Tirmizi, Birr, 4, IV, 312.

3- 14. Temizliğe Riayet Eden Müminler

Allah'ın temizlenen kulları sevdiğini yukarıda beyan etmiş-tik. Allah sevdiği kullarından razı olur. Mümin iç ve dış temizliğe dikkat etmeli, sağlığı açısından özellikle dış temizliğine hassasiyet göstermelidir. Peygamberimiz (s.a.s.),

اَلَسَّوَاكُ مَطَهْرَةٌ لِّلْفَمِّ مَرْصَاةٌ لِلرَّيِّبِ

“Dişleri fırçalayıp temizlemek, ağızı temizleyen ve Allah'ı razı eden bir davranıştır”²¹⁹ buyurmuştur.

Mümin, Allah'ın rızasını kazanacak söz, fiil ve davranışlar sergilemeye çalışmalı, söylediği ve yaptığıının küçük ve büyük oluşuna bakmamalıdır. Peygamberimiz (s.a.s.) küçük bir sözle de Allah'ın kulundan razı olacağını bildirmiştir:

إِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ رِضْوَانِ اللَّهِ لَا يُلْقَى لَهَا بَالًا يَرْفَعُ اللَّهُ بِهَا دَرَجَاتٍ
وَإِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ سَخَطِ اللَّهِ لَا يُلْقَى لَهَا بَالًا يَهْوِي بِهَا فِي جَهَنَّمَ

“Kul, önem vermediği (*ancak*) Allah'ın razı olduğu bir söz söyler, Allah bu söz sebebiyle o kulun derecesini yükseltir. Bir kul da önemsemediği (*fakat*) Allah'ın kızdığı bir söz söyler bu yüzden Allah onu cehenneme atar.”²²⁰

Allah'ın sevdiği ve razı olduğu insanları ve amelleri bu şekilde özetledikten sonra şimdi merhamet ettiği insanlara geçebiliriz.

Zikrettiğimiz ayet ve hadislerde; gerektiğinde Allah yolunda hicret eden, müminlere yardımcı olan, mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihat eden, verdiği sözü tutan, Allah ve peygamber düşmanlarıyla dostluk kurmayan, özünde, söz, fiil ve davranışlarında doğru olan, nimetlere şükreden, nankörlük etmeyen, iyi işler yapan, Allah'ı daima anan, ana-babasına iyi davranan; temizliğe riayet eden, Allah'a ortak koşmadan ibadet eden ve Kur'ân'a sarılan müminlerden Allah'ın razı olduğu bildirilmek-

²¹⁹ Buhârî, Savm, 27, II, 234.

²²⁰ Buhârî, Rikak, 23, VII, 185.

tedir. Allah'ın rızası ile sevmesi aynı anlamı ifade eder. Allah, sevdiği kuldan razı olur.

4. ALLAH'IN MERHAMET ETTİĞİ İNSANLAR

Dünyada bütün insanlar, Allah'ın rahmeti sayesinde varlıklarını sürdürmektedirler. Mümin-kâfir bütün insanlar, kâinattaki Allah'ın nimetlerinden yararlanmaktadırlar. Allah'ın ahiretteki nimetlerinden ise ancak müminler yararlanabileceklerdir. Bu, Allah'ın rahman ve rahîm olmasının gereğidir. Önce rahmet, merhamet, ruhm kavramlarının, sonra rahman, rahim ve zü'r-rahmeti sıfatlarının anlamını, daha sonra da Allah'ın rahmetine mazhar olan insanların vasıflarını zikredeceğiz.

4- 1. KONU İLE İLGİLİ KUR'ÂN KAVRAMLARI

a) Rahmet ve Merhamet

“*Rahmet*”, “*merhamet*” ve “*ruhm*” kavramları; “r-h-m” kökünden türeyen kelimelerdir. Bu kök; merhamet etmek, acı-mak, esirgemek, korumak, affetmek, bağışlamak, nimet vermek, ikamet etmek ve kadının rahminden şikâyet etmesi anlamlarına gelir.

“*Rahmet*” ve “*merhamet*” kelimeleri isim olarak; hayır, iyilik, ihsan, nimet ve kalp inceliği demektir. Kur'ân'da daha çok “rahmet” kelimesi kullanılmıştır.²²¹ “*Ruhm*” ve “merhamet” kelimeleri ise birer ayette geçmiştir.²²²

Kur'ân'da aynı kökten türeyen “erham” kelimesi de kullanılmıştır ki bu kelime, isim-i tafdîl olarak “en merhametli” ve “rahîm” kelimesinin çoğulu olarak “kadının döl yatağı ve yakın akrabalar” demektir.²²³

Cennet, Kur'ân'da “*rahmetüllah*” olarak nitelenmiştir:

²²¹ 114 ayet.

²²² Kehf, 18/81; Beled, 90/17.

²²³ Mesela Enfâl, 8/75; Ra'd, 13/8; 12 ayet.

“Yüzleri beyaz, nurlu olanlar, Allah’ın rahmeti (*cenneti*) içindedirler. Onlar, orada ebedî kalacaklardır.”²²⁴

Aynı kökten türeyen “*rahman*”, “*rahîm*” ve “*zû’r-rahmeti*” kelimeleri, Allah’ın sıfatı olarak kullanılmıştır.

b) Rahman

“*Rahman*” kelimesi sadece Allah’a özgün bir sıfattır. Kur’ân’da 57 defa geçen bu kelime, Allah’tan başkaları için kullanılmamıştır. Bu isim “sıfat-ı gâlibe” olup Allah’ın güzel isimlerinin ikincisidir. Bu kelimenin ikili ve çoğulu yoktur. Kur’ân’da da sadece tekil olarak kullanılmıştır. “Rahman” kelimesi Allah’ın ismi-sıfatı olarak; pek merhametli, çok merhamet sahibi, çok nimet verici ve çok müşfik şeklinde anlamlandırılmak mümkün ise de Allah’ın ismi olarak bu kelimeyi tam karşılayacak Türkçe bir sözcük yoktur. Türkçe’deki “*esirgeyen*”, “*bağışlayan*”, “*acıyan*” ve “*yarlıgayan*” kelimeleri “rahman” kelimesinin anlamını karşılamamaktadırlar. “Esirgeyen” sözcüğünde “kiskanma” anlamı vardır ki “rahman” kelimesinde bu anlam yoktur. “Acıyan” sözcüğü, “rahman” kelimesinin anlamını tam ifade etmemektedir. Çünkü “merhamet” sadece acı-mak değil; acıyı, musibeti, sıkıntıyı, derdi ve belayı giderip yerine sevinci, nimeti, sıhhati, devayı, ferahı ve rahatlığı getiren bir hayır ve iyiliktir. “Bağışlayan” sözcüğü ise “*rahman*” kelimesinin değil “*vehhâb*” ve “*afûv*” kelimelerinin karşılığıdır.

c) Rahim

Kur’ân’da 114 defa geçen “*rahîm*” kelimesi, bir ayette “*rahîm*” şeklinde²²⁵ Hz. Muhammed’in (s.a.s.), bir ayette “*ruhamâ*” şeklinde²²⁶ Peygamberimiz ve müminlerin sıfatı olarak kullanılmıştır. Bu kelime, “çok merhamet edici” demektir. Kur’ân’da çoğul şekli kullanılmıştır (*ruhamâ* ve *râhumîn*).

²²⁴ Al-i İmran, 3/107.

²²⁵ Tevbe, 9/128.

²²⁶ Feth, 48/29.

Allah'ın “**rahman**” sıfatı, “rahîm” sıfatından daha kapsamlıdır. Yüce Allah, “rahman” sıfatının gereği olarak yarattığı bütün varlıklara merhamet eder. Bu konuda mümin-kâfir ve itâatkâr-âsi ayırımı yapmaz. O'nun merhameti her şeyi kuşatmıştır.²²⁷ O, rahmeti kendisine farz kılmıştır (**ketebe**).²²⁸ Bütün insanları yaratan, yaşatan, sıhhat, akıl, irade ve rızık veren Allah'tır. Dünyayı, içindekileri, ayı, güneşi, yıldızları, gezegenleri, havayı, suyu, rüzgârı, bitkileri, ağaçları, hayvanları, geceyi, gündüzü, kısaca her şeyi insan için yaratmış, insanın hizmetine sunmuş (**teshir**)²²⁹ ve insana sayılamayacak kadar çok nimet vermiştir.²³⁰

Allah, dünyada insana emeğinin karşılığını verdiği gibi,²³¹ insanın emeği olmadan da bildiğimiz ve bilmediğimiz pek çok nimet de vermiştir.

Yüce Allah, temiz havayı, suyu, güneş enerjisini, ağaçları, bitkileri, birçok meyveyi, etinden, sütünden, yününden, derisinden ve gücünden yararlandığımız pek çok hayvanı ve daha nice nimetleri insan emeği olmadan bizlere merhameti sebebiyle vermiştir. Bu, Allah'ın “rahman” olmasının sonucudur. Bu konuda mümin, kâfir, ibadet eden ve etmeyen ayırımı da yapmamaktadır.

Allah, insanın dünya ve ahirette mutlu olmasını istemektedir. Bunu sağlayacak yolu göstermek için Peygamberler ve kitaplar göndermiştir. İlâhî kitaplar, insanlar için bir rahmettir.²³² Kur'ân, müminler için bir rahmettir.²³³ Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.) âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir.²³⁴

“**Rahîm**” ismi “rahman” ismine göre daha özeldir. Sadece iman edip salih amel işleyenlere, muttakî ve muhsinlere yöne-

²²⁷ A'raf, 7/156.

²²⁸ En'am, 6/12, 54.

²²⁹ Bakara, 2/29; İbrahim, 14/32-33; Lokman, 31/30.

²³⁰ İbrahim, 14/34.

²³¹ Necm, 53/39.

²³² En'am, 6/154; A'raf, 7/52, 103; Hud, 11/17.

²³³ Yunus, 10/57; nahl, 16/89; İsra, 17/82.

²³⁴ Enbiya, 21/107.

liktir. Dünyada sadece müminlerin güzel amellerine sevap verir, ahiret nimetlerinden yararlandırır, onlardan razı olur ve onları cennetine koyar. Mümin olmayanlar, Allah'ın dünyadaki nimetlerinden yararlanırlarsa da ahiretteki nimetlerinden mahrum kalırlar.

“**Rahman**” ve “rahîm” kelimelerinin bu anlamı sebebiyle Allah, dünya ve ahiretin, mümin ve kâfir herkesin rahmanı, ahiretin ve müminlerin rahîmi denilmiştir.

Allah'ın rahmetinin her şeyi kuşattığını, ahirette ise sadece müminlere merhamet edeceğini Kur'ân'ın şu ayetleri ifade etmektedir:

Musa (a.s.)'nın; “(*Rabb'im!*) sen bizim velimizsin, bizi bağışla, bize merhamet et, sen bağışlayanların en hayırlısı. Bize dünyada da ahirette de hasene (*iyilik, güzellik, nimet*) yaz. Biz sana yöneldik”²³⁵ şeklinde dua etmesi üzerine, yüce Allah, “Dilediğimi azabıma uğrattırım. Rahmetim ise her şeyi kuşatmıştır. Merhametimi (*kötülüklerden*) korunanlara, zekâtı verenlere ve ayetlerimize iman edenlere yazacağım”²³⁶ buyurmuştur.

Peygamberimiz (s.a.s.), yüce Allah'ın cennete,

فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى لِلْجَنَّةِ أَنْتِ رَحْمَتِي وَقَالَ لِلنَّارِ أَنْتِ عَذَابِي

“Sen benim rahmetimsin, cehenneme de sen benim azabımsın”²³⁷ dediğini bildirmiştir.

Allah'ın azabı da merhameti de çoktur. Bu hususu, Peygamberimiz (s.a.s.), şöyle bildirmiştir:

لَوْ يَعْلَمُ الْمُؤْمِنُ مَا عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الْعُقُوبَةِ مَا طَمِعَ بِجَنَّتِهِ أَحَدٌ وَلَوْ يَعْلَمُ الْكَافِرُ مَا
الرَّحْمَةِ مَا قَطَعَ مِنْ جَنَّتِهِ أَحَدٌ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ

²³⁵ A'raf, 7/155-156.

²³⁶ A'raf, 7/156.

²³⁷ Buhârî, Tevhid, 25, VIII, 186.

“Eğer, Allah katındaki cezayı bilseydi hiçbir mümin cennete gireceğini ummazdı. Eğer rahmetinin çokluğunu bilseydi hiçbir kâfir de cennetten ümidini kesmezdi.”²³⁸

ç) Zü’r-Rahmeti

Allah’ın merhametini ifade etmekte kullanılan ifadelerden biri de “**zü’r-rahmeti**” ifadesidir. Ayette;

“Rabb’in zengin, rahmet sahibidir (**zü’r-rahmeti**).”²³⁹

“De ki Rabb’iniz geniş rahmet sahibidir (**zu rahmetin vâsiatin**)”²⁴⁰ buyrulmuştur.

Allah, merhametlilerin en hayırlısı²⁴¹ ve en merhametlisidir.²⁴²

Peygamberimiz (s.a.s.), Allah’ın merhametinin çokluğunu şöyle ifade etmiştir:

جَعَلَ اللَّهُ الرَّحْمَةَ مِائَةَ جُزْءٍ فَأَمَسَكَ مِنْهُ تِسْعَةَ تِسْعِينَ وَأَنْزَلَ فِي الْأَرْضِ جُزْءًا
الِكِ الْجُزْءِ تَنْزَاحُمُ الْخَلَائِقُ حَتَّى تَرْفَعَ الدَّابَّةُ خَافِرَهَا عَنْ وَلَدِهَا وَاحِدًا فَمِنْ
خَشْيَةِ أَنْ تُصِيبَهُ

“Allah, rahmeti yüz parça yapmış, bunun doksan dokuzunu kendisinde tutmuş, bir parçasını yeryüzüne indirmiştir. Bu bir parça rahmet sebebiyle yaratıklar birbirlerine merhamet ediyorlar. O kadar ki hayvanlar, yavrularına zarar verir korkusuyla ayaklarını kaldırmaktadırlar.”²⁴³

إِنْ رَحْمَتِي تَغْلِبُ غَضَبِي

“Rahmetim gazabıma galip gelmiştir.”²⁴⁴

²³⁸ Müslim, Tevbe, 23, III, 2109.

²³⁹ En’am, 6/133.

²⁴⁰ En’am, 6/147.

²⁴¹ Müminun, 23/118.

²⁴² Yusuf, 12/64.

²⁴³ Müslim, Tevbe, 17, 19; III, 2108; bk. Buhârî, Edeb, 19, VII, 75.

²⁴⁴ Müslim, Tevbe, 16, III, 2108.

Allah, dilediğine rahmetini ihsan eder.²⁴⁵ Ancak Allah Kur’ân’da hangi nitelikteki insanlara rahmetini ihsan edeceğini beyan etmiştir. Bu bölümde Allah’ın rahmetini ihsan edeceğini vaat ettiği insanları zikredeceğiz.

4- 2. ALLAH’IN RAHMETİNİ VA’D ETTİĞİ İN-SANLAR

“*Rahmet*” kelimesinin geçtiği ayetlere baktığımız zaman iman edip salih amel işleyen, Allah ve Peygamberin emir ve yasaklarına uyan, haramlardan ve kötülüklerden sakınan, ibadetlerini en güzel biçimde yapan mümin, muttaki, muhsin, itâatkâr ve sabırlı insanların Allah’ın merhametine, cennet ve nimetlerine mazhar olabileceğini öğreniyoruz.

Kur’ân’da Allah’ın rahmetine mazhar olacakların yapacakları iman, ibadet, amel, fiil ve davranışlar zikredildikten veya bir emir verildikten veya yasaklardan kaçınanlar zikredildikten sonra;

“Umulur ki merhamet olunursunuz.”²⁴⁶

“İşte onlara Allah rahmetini ihsan edecektir.”²⁴⁷

“Allah, onları kendinden bir rahmet ve lutf (cennete) sokacaktır.”²⁴⁸

“İşte onlar Allah’ın rahmetini umarlar.”²⁴⁹

“Rableri, onlara kendisinden bir rahmet, rıza ve cennetleri müjdeler.”²⁵⁰

“Rableri onları rahmetine dâhil edecektir.”²⁵¹

“Size rahmetinden iki pay versin.”²⁵²

²⁴⁵ Bakara, 2/105; Ankebut, 29/21; İnsan, 76/31.

²⁴⁶ En’am, 6/155; A’raf, 7/204; nisa, 24/56; Neml, 27/46.

²⁴⁷ Tevbe, 9/71.

²⁴⁸ Nisa, 4/175.

²⁴⁹ Bakara, 2/218.

²⁵⁰ Tevbe, 9/21.

²⁵¹ Tevbe, 9/99.

İfadeleri kullanılmıştır.

Şimdi Allah'ın rahmetini ihsan edeceğini bildirdiği kimse-
ri zikredebiliriz:

a) Muttaki Müminler

Muttakî insanı daha önce izah etmiştik. Muttakî müminlere Allah'ın rahmetini ihsan edeceği şu ayette bildirilmektedir:

“Ey müminler! **Allah’a karşı gelmekten sakının** (*ittekullah*) ve Peygamberi’ne iman edin ki **O size rahmetinden iki kat versin** ve size ışığında yürüyeceğiniz bir nur lütfetsin, sizi bağışlasın. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”²⁵³

b) Salih Müminler

“*Salih mümin*”, salih ameller işleyen müminlere denir.

“İman edip salih ameller işleyenlere gelince Rab’leri onları rahmetine dâhil edecektir. İşte apaçık kurtuluş budur”²⁵⁴ ayeti buna delildir.

c) Kur’ân’a Sarılan Müminler

“Allah’a iman edip O’na sımsıkı sarılan müminlere gelince Allah, onları kendinden bir rahmet ve lütfâ dâhil edecek ve onları kendine götürecek doğru yola iletecektir.”²⁵⁵

Bu ayette, söz konusu edilen “Allah’a sarılmak”tan maksat, Kur’ân’ın emirlerine uymaktır. Nitekim bir başka ayette Kur’ân’a uyanlara merhamet edeceği bildirilmiştir:

“İşte bu (*Kur’ân*), bizim indirdiğimiz mübarek bir kitaptır. Bu Kur’ân’a uyun ve Allah’a karşı gelmekten sakının ki size merhamet edilsin.”²⁵⁶

²⁵² Hadid, 57/28.

²⁵³ Hadid, 57/28.

²⁵⁴ Casiye, 45/30.

²⁵⁵ Nisa, 4/175.

²⁵⁶ En’am, 6/155.

ç) İtaatkâr Müminler

“Allah’a ve Peygambere itaat edin tâ ki merhamet edilesiniz.”²⁵⁷

“Allah ve Peygamberine itaat”; Kur’ân ve sünnete uymaktır.

d) Namaz Kılan Müminler

Yüce Allah;

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

“Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve Peygambere itaat edin tâ ki merhamet olunasz.”²⁵⁸

Peygamberimiz (s.a.s.);

الْمَشَّائُونَ إِلَى الْمَسَاجِدِ فِي الظُّلَمِ أُولَئِكَ الْخَوَاضُونَ فِي رَحْمَةِ اللَّهِ

“Gece karanlıkta mescitlere gidenler, Allah’ın rahmetine gark olacaklardır”²⁵⁹ buyurmuştur.

“*Namaz*”; İslam’ın beş temel esasından biri olup, imandan sonra en başta yapılacak görevlerden biri ve “dinin direğidir.”²⁶⁰ Namaz, en faziletli ibadettir. Peygamberimiz (s.a.s.);

أَيُّ الْأَعْمَالِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ

“Amellerin hangisi Allah'a en sevimlisi, faziletlisidir?” sorusuna,

قَالَ الصَّلَاةُ عَلَى وَفْتِهَا

“Vaktinde kılınan nazdır”²⁶¹ cevabını vermiştir.

²⁵⁷ Al-i İmran, 3/132; bk. Tevbe, 9/71; Nur, 24/56.

²⁵⁸ Nur, 24/56; bk. A’raf, 7/156; Tevbe, 9/71; Zümer, 39/9.

²⁵⁹ İbn Mace, Mesacid, 14, I, 256.

²⁶⁰ Aclûnî, II, 39-40.

²⁶¹ Müslim, İman, 136-139, I, 89.

Ergenlik çağından itibaren ölünceye kadar kadın-erkek her Müslüman, günde beş vakit namazı kılmak zorundadır. Namaz, insanı bütün kötülük ve haramlardan alı koyar.²⁶² Firdevs cennetinin varisi olan müminlerin en başta gelen özelliği namaz kılmaktır.²⁶³ Kur’ân’da namazlarını kılmayanların “ğayya” ya atılacağı bildirilmiştir.²⁶⁴ “Ğayya”, cehennemde bir vadinin adıdır.²⁶⁵

e) Zekâtını Veren Müminler

“Allah buyurdu ki: Kimi dilersem onu azabıma uğrattırım. Rahmetim ise her şeyi kuşatır. Onu (*rahmetimi*), muttakilere, zekâtı verenlere ve ayetlerimize iman edenlere yazacağım.”²⁶⁶

“**Zekât**”, zengin müminlerin mallarının belirli bir miktarını Tevbe suresinin 60. ayetinde belirtilen yerlere verdiği mâlî bir ibadettir. Zekât Kur’ân’da çoğu kez namaz ile birlikte zikredilmiştir. Kur’ân’da zekâtını vermeyenlerin ahirette cehennemde cezalandırılacağı bildirilmiştir.²⁶⁷

f) Muhsin Müminler

“Allah’ın rahmeti muhsinlere çok yakındır.”²⁶⁸

“**Muhsin**” kelimesinin anlamını daha önce izah etmiştik.

g) Mallarından Allah Yolunda İnfak Eden Müminler

“Bedevilerden öylesi de vardır ki Allah’a ve ahiret gününe iman eder. (*Hayır için*) harcadığını Allah katında yakınlığa ve Peygamberin dualarını almaya vesile edinir. Bilesiniz ki bu, onlar için Allah’a bir yakınlıktır. Allah onları rahmetine dâhil edecektir. Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”²⁶⁹

²⁶² Ankebut, 29/45.

²⁶³ Müminun, 23/2, 11.

²⁶⁴ Meryem, 19/59.

²⁶⁵ Kurtubî, XI, 125.

²⁶⁶ A’raf, 7/156.

²⁶⁷ Tevbe, 9/35.

²⁶⁸ A’raf, 7/56.

²⁶⁹ Tevbe, 9/99.

“*İnfak*”, zekât ve sadakanın dışında müslümanın Allah için yakınlarına, fakirlere, muhtaçlara ve hayır kurumlarına maddi yardımda bulunmasıdır. İnfak, Allah’ın bir emri, müminin bir özelliğidir.

ğ) Musibetlere Sabreden Müminler

Müslümanı üzen her şey musibettir. Allah, insanı; açlık, korku, mallardan, canlardan ve ürünlerden noksanlaştırmak suretiyle insanı imtihan edeceğini bildirmekte ve musibetlere sabredenlerin müjdelenmesini istemektedir. Musibetlere sabredenler Allah’ın merhametine mazhar olacaklardır:

“Andolsun ki sizi biraz korku ve açlık; mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz azaltma ile imtihan edeceğiz. Sabredenleri müjdele. O sabredenler kendilerine bir bela geldiği zaman; biz Allah’ın kullarıyız ve biz O’na döneceğiz derler. İşte Rab’lerinden bağışlamalar ve rahmet hep onlarıdır. Doğru yolu bulanlar da onlardır.”²⁷⁰

h) Emr-i Bi’l-Ma’ruf ve Nehy-i Ani’l-Münker Yapan Müminler

“*Emr-i bi’l-ma’rûf*”; marufu yani İslam’ın ve akl-ı selimin iyi ve güzel gördüğü şeyleri emretme, İslam’ı insanlara anlatma görevidir.

“*Nehy-i ani’l-münker*” ise, münkeri yani İslam’ın ve akl-ı selimin kötü ve çirkin gördüğü şeyleri men etme, kötülüklerle mücadele etme görevidir. Bunlar, her müslümanın görevidir. Bu görevi yapan müminler Allah’ın merhametine mazhar olacaklardır.

“Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirlerinin dostlarıdır. Onlar marufu emrederler, münkeri men ederler, namazları kılarlar, zekâtı verirler, Allah ve Peygamberine itaat ederler. İşte bunlara Allah rahmet edecektir.”²⁷¹

²⁷⁰ Bakara, 2/155-157.

²⁷¹ Tevbe, 9/71.

i) Allah Yolunda Cihat Eden Müminler

“İman edenler, hicret edenler ve Allah yolunda cihat edenler, işte bunlar Allah’ın rahmetini umabilirler. Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”²⁷²

“**Cihad**”; bir müminin Allah için İslam’ın bilinmesi, tanınması ve yücelmesi için çalışmasıdır.

ı) Kötülüklerden Korunan Müminler

“(Melekler), müminler için şöyle bağış dilerler: ‘Rabb’imiz! Senin rahmetin ve ilmin her şeyi kuşatmıştır. O halde tevbe eden ve senin yoluna uyanları bağışla ve onları cehennem azabından koru. Rabb’imiz! Onları da onların atalarından, eşlerinden ve nesillerinden iyi olanları da kendilerine vaat ettiğin Adn cennetlerine koy, şüphesiz aziz ve hâkim olan sensin. Onları kötülüklerden koru. O gün (*kıyamet günü*) kimi kötülüklerden korursan muhakkak ki onu rahmetine mazhar etmiş olursun. En büyük kurtuluş, budur.”²⁷³

Melekler, üç özelliğe sahip müminler için Allah’tan bağış dilemekte, cennete dâhil edilmelerini, cehennemden ve kötülüklerden korunmalarını istemektedirler. Bunlar; günahlarına tövbe eden, Allah’ın yoluna, İslam’a uyan ve salih ameller işleyen müminlerdir. Ayette geçen “**seyyiât**”, batıl inanışlar ve günah olan söz, fiil ve davranışlardır.

j) Okunan Kur’ân’ı Dinleyen Müminler

“Kur’ân okunduğu zaman onu dinleyin ve susun tâ ki merhamet olunasınız.”²⁷⁴

Okunan Kur’ân’ı dinlemek, Allah’ kelamına saygının bir gereğidir. Mümin Kur’ân okur, okunan Kur’ân’ı dinler, okuduğunu ve dinlediğini anlamaya ve öğrenmeye öğrendiğini de tatbik etmeye çalışır.

²⁷² Bakara, 2/218; bk; Tevbe, 9/21-22; Nisa, 4/95-96.

²⁷³ Mümin, 40/7-9.

²⁷⁴ A’raf, 7/204.

k) Ahiretten Korkan Müminler

“*Ahiretten korkmak*”, orada azaba uğramaktan korkmaktır.

Ahiretten korkmanın gereği, mümin dünyada ahiretini kazanmaya çalışır. Neticede Allah’ın rahmetine mazhar olur.

“Geceleyin secde ederek ve kıyamda durarak ibadet eden, ahiretten (*orada azaba uğramaktan*) sakınan ve Rabb’inin rahmetini dileyen kimse (*ahiretten korkmayan kâfir kimse gibi mi*)dir?”²⁷⁵

l) Hoşgörülü Müminler

Peygamberimiz (s.a.s.),

رَحِمَ اللَّهُ رَجُلًا إِذَا بَاعَ وَإِذَا اشْتَرَى وَإِذَا اقْتَضَى

“Allah, bir şey sattığı, satın aldığı ve borcunu istediği zaman müsâmahakâr olan kişiye merhamet eder”²⁷⁶ buyurmuştur.

m) Merhametli Müminler

Yüce Allah şu ayetinde müminlerin birbirlerine merhameti tavsiye etmelerini emretmiştir:

“Sonra iman edenlerden, birbirlerine sabrı tavsiye edenlerden ve merhameti tavsiye edenlerden olmak. İşte bunlar sağın ashabıdır.”²⁷⁷

Peygamberimiz (s.a.s.) de şu sözleri ile müminlere merhameti tavsiye etmiştir:

إِنَّمَا يَرْحَمُ اللَّهُ مِنْ عِبَادِهِ الرَّحْمَاءَ

“Allah, ancak merhametli olanlara rahmetini ihsan edecektir.”²⁷⁸

²⁷⁵ Zümer, 39/9.

²⁷⁶ Buhârî, Büyü’, 16, III, 9.

²⁷⁷ 90/17-18.

²⁷⁸ Buhârî, Cenâiz, 33, II, 80.

الرَّاحِمُونَ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ ارْحَمُوا أَهْلَ الْأَرْضِ يَرْحَمَكُم مِّنْ فِي السَّمَاءِ

“Rahman merhamet edenlere merhamet eder. Yeryüzündekilere merhamet edin (*o zaman*) göktekiler de size merhamet eder.”²⁷⁹

لَا يَرْحَمُ اللَّهُ مَنْ لَا يَرْحَمُ النَّاسَ

“İnsanlara merhamet etmeyene Allah merhamet etmez.”²⁸⁰

مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا وَيَعْرِفْ حَقَّ كَبِيرِنَا فَلَيْسَ مِنَّا

“Küçüklerimize merhamet etmeyen, büyüklerimizin hakkını tanımayan bizden değildir (bizim sünnetimizi terk etmiştir.)”²⁸¹

İnsanlarda sevgiyi var eden Allah olduğu gibi merhameti var eden de Allah’tır.²⁸² Peygamberimiz (s.a.s.),

لَا تُنْزَعُ الرَّحْمَةُ إِلَّا مِنْ شَقِيٍّ

“Merhamet ancak şakî insandan söküp alınır”²⁸³ buyurmuştur. Akra’ ibn Hâbis, Peygamberimiz (s.a.s.)i (*torunu*) Hasan’ı öperken görmüş ve

– ‘Benim on çocuğum var, onlardan hiç birini öpmedim’ demiştir. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.s.),

إِنَّهُ مَنْ لَا يَرْحَمْ لَا يُرْحَمْ

“Merhamet etmeyene merhamet edilmez”²⁸⁴ demiştir.

Hiz. Aîşe (r.a.) anlatmıştır

²⁷⁹ Ebu Dâvud, Edeb, 66, V, 231.

²⁸⁰ Buhârî, Tevhîd, 2. VIII, 165.

²⁸¹ Ebu Dâvud, Edeb, 66, V, 233.

²⁸² Rum, 30/21.

²⁸³ Ebu Dâvud, Edeb, 66, V, 232.

²⁸⁴ Müslim, Fedail, 65, II, 1808.

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَدِمَ نَاسٌ مِنَ الْأَعْرَابِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ فَقَالُوا أَتَقْبَلُونَ صِيبِيَانَكُمْ؟
فَقَالُوا نَعَمْ فَقَالُوا لَكِنَّا وَاللَّهِ مَا نُقْبَلُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
وَأَمَلِكُ إِنْ كَانَ اللَّهُ نَزَعَ مِنْكُمْ الرَّحْمَةَ

“Bazı bedeviler Peygambere geldiler ve

– Siz çocuklarınızı öpüyor musunuz?’ dediler. Peygamberin (s.a.s.),

– “Evet” demesi üzerine bedeviler,

– ‘Vallahi biz çocuklarımızı öpmüyoruz” dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.s.),

– Allah, sizden merhameti (içinizden) söküp aldı ise ben ne yapayım” demiştir.²⁸⁵

Müminler; eşlerine, çocuklarına, yakınlarına, insanlara ve bütün canlılara karşı merhametli olmalı ve Allah’ın kendisine merhamet etmesini de niyaz etmelidir. Peygamberimiz (s.a.s.),

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَارْضَ عَنَّا وَتَقَبَّلْ مِنَّا وَأَدْخِلْنَا الْجَنَّةَ وَنَجِّنَا مِنَ النَّارِ
وَأَصْلِحْ لَنَا شَأْنَنَا كُلَّهُ

“Allah’ım! Bizi bağışla, bize merhamet et, bizden razı ol, (ibadetlerimizi) kabul et, bizi cennetine koy, cehennemden koru ve bütün işlerimizi ıslah et” diye dua etmiştir.²⁸⁶

Kur’ân’da, Allah rahmetinden ümit kesilmemesini istemektedir:

“(Ey peygamberim!) de ki: Ey nefislerine karşı aşırı giden kullarım! Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin. Allah, bütün günahları bağışlar. Çünkü O, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”²⁸⁷

²⁸⁵ Müslim, Fedail, 64, II, 1808.

²⁸⁶ İbn Mace, Dua, 2, II, 1261.

²⁸⁷ Zümer, 39/53.

Allah'ın rahmetinden ümit kesenler, sapıklar ve kâfirler olarak nitelenmiştir:

قَالَ وَمَنْ يَقْطُطْ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ

“Sapıklardan başka kim Rabbinin rahmetinden ümit keser?”²⁸⁸

“Allah'ın ayetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr edenler, işte onlar benim rahmetimden ümidini keserler. Onlar için acı bir azap vardır.”²⁸⁹

Allah'ın ahiretteki rahmeti dünya nimetlerinden daha hayırlıdır.²⁹⁰ Kur'ân'da akıllı insanların; “Rabbimiz! Bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi eğiltme, bize katından bir **rahmet** ver” diye dua ettiklerini.²⁹¹

Musa (a.s.)'nın; “Rabbim! Beni ve kardeşimi bağışla, bizi rahmetine dâhil et, merhametlilerin en merhametlisi sensin”²⁹² diye yalvardığını öğreniyoruz.

Nefsin kötü arzularından ve ahiret sıkıntılarından ancak Allah'ın merhamet ettiği insanlar kurtulabilir.²⁹³ Bu sebeple yüce Allah;

“Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükle-me. Bizi affet, bizi bağışla, bize merhamet et. Sen bizim mevlamızsın. Kâfirler toplumuna karşı bize yardım eyle”²⁹⁴ diye dua etmemizi öğretmektedir. Çünkü Allah, insanlara karşı çok şefkatli çok merhametlidir.²⁹⁵

İnsanlar ancak Allah'ın rahmeti sayesinde Şeytanın şerrinden korunabilirler. Şu ayetler bunun açık delilidir:

²⁸⁸ Hicr, 15/56.

²⁸⁹ Ankebut, 29/23.

²⁹⁰ Al-i İmran, 3/157.

²⁹¹ Al-i İmran, 3/8.

²⁹² A'raf, 7/151.

²⁹³ En'am, 6/16; Yusuf, 12/53; Mümin, 40/9; Duhan, 44/40-42.

²⁹⁴ Bakara, 2/286.

²⁹⁵ Bakara, 2/143.

“Eğer size Allah’ın lütfu ve merhameti olmasaydı pek azınız hariç Şeytana uyardınız.”²⁹⁶

“Eğer size Allah’ın lütfu ve merhameti olmasaydı hiç biriniz asla temizlenemezdi.”²⁹⁷

“Eğer Allah’ın size lütfu ve merhameti olmasaydı elbette ziyana uğrayanlardan olurdunuz.”²⁹⁸

Yukarıda Allah’ın sevgisine, rızasına ve merhametine vesile olan iman, salih amel, nimetlere şükür, özünde ve sözünde doğruluk (*sıdk*), Allah ve peygamberin düşmanlarını dost edinmek, yararlı işleri en güzel bir şekilde yapmak (*ihsan*), Allah’a karşı gelmekten, ilâhi azaba sebep olacak söz, fiil ve davranışlardan sakınmak (*ittika*), adalet, sabır, Allah’a güvenmek (*tevekkül*), maddi ve manevi temizlik (*tathîr*), tövbe, İslam’ın bilinmesi, yaşanması, iyiliklerin yapılması ve kötülüklerden kaçınılması için çalışmak (*cihad*), hoşgörü, merhamet ve yumuşak davranış (*rıfk*), hayâ, iffet, iyilik (*birr*), çalışmak, dua, affetme, yardım severlik, farzları ifa, Allah ve Peygambere itaat, namaz, zekât, Kur’ân hükümlerine uymak, Kur’ân’a sarılmak, ... müminlerin nitelikleridir.

Allah’ın sevdiği, razı olduğu ve rahmetine dahil ettiği kimseler kurtuluşa erenlerdir. Kur’ân’da kurtuluşa eren insanların da vasıfları zikredilmiştir. Şimdi bunları görelim.

5. KUTULUŞA ERENLER

Kurtuluşa erenler Kur’ân’da “*felâh*”, “*iflah*”, “*fevz*” ve “*mefâze*” kavramlarıyla ifade edilmiştir.

Yeri ziraat için sürmek, hile yapmak, arzusuna nail olmak anlamındaki “f-l-h” kökünden gelen “*iflâh*” kelimesi istediğini elde etmek, kurtuluşa ermek, korktuğu şeyden, tasa ve zorluklardan kurtulmak, nimet ve rahatta daimî olmak, ahirette cenne-

²⁹⁶ Nisa, 4/83.

²⁹⁷ Nur, 24/21.

²⁹⁸ Bakara, 2/64.

te kavuşmak; “*fevz*” ve “*mefâz*” ise bir şeyi elde etmek, şerden kurtulmak demektir. Kur’ân’da kurtuluşa eren kimseler, “*müflih*” (çoğulu *müflihûn*), “*fâiz*” (çoğulu *fâizûn*) olarak nitelenmişlerdir.

Bir insanın kurtuluşa erebilmesi için en başta mümin olması gerekir. Mümin olmak kurtuluşa ermenin ön şartıdır.²⁹⁹ Diğer şartlar, ilave vasıflardır.

Şimdi Kur’ân’da “*müflihûn*” ve “*fâizûn*” (kurtuluşa erenler) olarak nitelenen kimselerin hangi özelliklere sahip olduklarını görelim:

– (Şirk, küfür ve nifaktan) arınan müminler (*men tezekkâ*).³⁰⁰

– Allah’a karşı gelmekten sakınan müminler (*muttakiler*).³⁰¹

– Sabırlı müminler.³⁰²

– Mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda çalışan müminler (*mücahitler*).³⁰³

– Allah’a yaklaştırmaya yol arayan müminler.³⁰⁴

– İçki, kumar, şans oyunları ve putlardan sakınan müminler.³⁰⁵

– Allah’ın nimetlerini hatırlayan (*nimetleri verenin Allah olduğunu bilen*) müminler.³⁰⁶

– Allah’ı çok zikreden müminler.³⁰⁷

– İbadet eden müminler.³⁰⁸

²⁹⁹ Müminun, 23/1; Bakara, 2/3-4; A’raf, 7/157.

³⁰⁰ A’la, 87/14; Şems, 91/9.

³⁰¹ Bakara, 2/189; Al-i İmran, 3/130, 200; 100; Bakara, 2/1-5; Tevbe, 9/20; Nur, 24/51.

³⁰² Al-i İmran, 3/200.

³⁰³ Maide, 5/35; Tevbe, 9/88; saf, 61/11-12.

³⁰⁴ Maide, 5/35.

³⁰⁵ Maide, 5/90.

³⁰⁶ A’raf, 7/69.

³⁰⁷ Enfâl, 8/45; Nur, 24/31.

³⁰⁸ Hac, 22/77.

- Hayır işleyen müminler.³⁰⁹
- Tevbe eden, Allah’a yönelen müminler.³¹⁰
- Allah’ın verdiği rızık Allah yolunda infak eden müminler.³¹¹
- İnsanları hayra çağıran müminler.³¹²
- İyiliği emredip kötülüğü men eden müminler.³¹³
- Peygamberi destekleyen ve ona (*dinine*) yardım eden müminler.³¹⁴
- Kur’ân’a uyan müminler.³¹⁵
- Allah’a ve peygamberine itaat eden müminler.³¹⁶
- Allah’tan korkan müminler.³¹⁷
- Yararlı işleri en güzel bir şekilde yapan müminler (*muhsinler*).³¹⁸
- Lağviyattan (*dünya ve ahirette işe yaramayan, İslâm’ın hoş görmediği söz, fiil ve davranışlardan*) yüz çeviren müminler.³¹⁹
- Irzlarını koruyan (*zina etmeyen*) müminler.³²⁰
- Nefsini cimrilikten koruyan müminler.³²¹
- Allah yolunda savaşan müminler.³²²

³⁰⁹ Hac, 22/77.

³¹⁰ Nur, 24/31.

³¹¹ Bakara, 2/4.

³¹² Al-i İmran, 3/104.

³¹³ Al-i İmran, 3/104; Tevbe, 9/71-72.

³¹⁴ A’raf, 7/157.

³¹⁵ A’raf, 7/157.

³¹⁶ Nisa, 4/13; Tevbe, 9/71-72; Nur, 24/51-52.

³¹⁷ A’raf, 7/157.

³¹⁸ Lokman, 31/3-5.

³¹⁹ Müminun, 23/3.

³²⁰ Müminun, 23/5.

³²¹ Haşr, 59/9.

³²² Tevbe, 9/100.

– Farz, vacip, sünnet ve adaplarına riayet ederek ve hiç arameden namazlarını kılan müminler.³²³

– Zekâtını veren müminler.³²⁴

– Emanetlere ve ahitlere (*Allah’a ve insanlara verdiği söz- lere, sözleşmelere*) uyan müminler.³²⁵

– Allah taraftarı olan müminler.³²⁶

– Mizanda (*amellerin tartıldığı ahiret terazisinde*) sevabı ağır gelen müminler.³²⁷

Özet olarak verdiğimiz bu maddeler bir bütün olarak değeri- lendirildiğinde “kurtuluşa erenlerden” olabilmek için iman edip Allah ve Peygambere itaat etmek gerektiği ortaya çıkmaktadır.

II. ALLAH’IN SEVMEDİĞİ, GAZAP ETTİĞİ, RAH- METİNDEN MAHRUM ETTİĞİ İNSANLAR VE HOŞ- LANMADIĞI AMELLER

Bütün insanları yaratan, yaşatan ve dünyada onlara nimet veren Allah’tır. Bu açıdan insanların iman edenleri ile inkâr edenleri, itaat edenleri ile isyan edenleri arasında fark yoktur. Allah’ın bir kulu sevmemesi, dünyada ona nimet vermemesi anlamına gelmez. Allah’ın bir insanı sevmemesi, ona kızması ve lanet etmesi; onun inanç, söz, fiil veya davranışlarından razı olmaması ve ahirette ona nimet vermemesi demektir. Bu bölümden Allah’ın sevmeyişi, kızdığı, lanet ettiğı insanları ve hoşlanmadığı amelleri zikredeceğiz.

³²³ Müminun, 23/2, 9.

³²⁴ Lokman, 31/4-5; Tevbe, 9/71-72.

³²⁵ Müminun, 23/8.

³²⁶ Mücadele, 58/22.

³²⁷ A’raf, 7/8; Müminun, 23/102.

1. ALLAHIN SEVMEDİĞİ İNSANLAR

Varlıklar, güzellikler, iyilikler ancak zıtlarıyla bilinir, tanınır, anlaşılır ve değeri ortaya çıkar. Soğuk olmadan sıcak, gece olmadan gündüz, karanlık olmadan aydınlık, çirkinlik olmadan güzellik, zulüm olmadan adalet ve takva bilinip tanınmaz.

Zıtları birlikte tanımadan onların her hangi bir kutbunu sevmek körlüktür. Tanımadan sevmek tabuculuktur.

Buraya kadar Allah'ın sevdiği, razı olduğu, rahmetini ihsan ettiği ve kurtuluşa eren insanları gördük. Şimdi bunların zıtlarını; Allah'ın sevmediği, razı olmadığı, hoşlanmadığı, kızdığı, merhamet etmediği (*lanet ettiği*) ve hüsrana uğrayan insanları görelim.

Allah, şu nitelikteki insanları sevmediğini Kur'an'da bildirmiştir.

1- 1. Allah Kâfirleri Sevmez

فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ

“Şüphesiz Allah kâfirleri sevmez.”³²⁸

“*Kâfir*”, Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.)’in, Allah’tan alıp haber verdiği ve bize tevâtüren ulaşan haberlerin ve ayetlerin tamamını veya her hangi birini doğrulamayan veya beğenmeyen veya küçümseyen veya şüphe eden veya kalbi ile inanmayan veya iman ve ibadetinde Allah’a ortak koşan kimseye denir. Kâfir kavramına müşrik (*Allah’a ortak koşan*) ve münafık (*ikiyüzlü*) kimse dâhildir.

1- 2. Allah Zalimleri Sevmez

وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ

“Allah zalimleri sevmez.”³²⁹

³²⁸ Al-i İmran, 3/32; Rum, 30/45.

Arap dilinde; “bir şeyi kendine özgü yerinden başka bir yere koymak,³³⁰ noksan yapmak³³¹ ve doğru yoldan sapmak, mey-letmek ve sınırı aşmak anlamına gelen “zulüm” kavramı; Kur’ân’da daha çok küfür, şirk, nifak, fiske (*itaatsızlık*) ve isyan anlamında kullanılmıştır. İlâhî iradeye uymayan her inanç, söz, fiil ve davranış zulümdür. İnsan öldürmek, insana haksızlık ve hakları ihlal etmek zulüm olduğu gibi Allah’a ortak koşmak, namaz kılmamak ve oruç tutmamak gibi Allah’a karşı görevleri terk etmek de zulümdür.

Allah zulmü haram kılmıştır. Ebu Zer (r.a), Peygamberimiz (s.a.s.)’in Rabb’ından şu rivayeti yaptığını bildirmiştir:

يَا عِبَادِي إِنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي وَجَعَلْتُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا فَلَا تَظَالَمُوا

“Ey kullarım! Ben nefsimi zulmü haram kıldım. Aranızda birbirinize zulmetmenizi de haram kıldım. Birbirinize zulmetmeyiniz.”³³²

Peygamberimiz (s.a.s.),

اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

“Zulümden sakının. Çünkü zulüm, kıyamet gününde karanlıklardır.”³³³

الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ

“Müslüman müslümanın kardeşidir ve ona zulmetmez”³³⁴ buyurmuştur.

1- 3. Allah Hainleri Sevmez

إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ

³²⁹ Al-i İmran, 3/57, 140; Şura, 42/40.

³³⁰ Cevherî, V, 1977.

³³¹ İbn Manzûr, XIII, 373.

³³² Müslim, Birr, 55, III, 1994.

³³³ Müslim, Birr, 56, III, 1996.

³³⁴ Müslim, Birr, 58, III, 1996.

“Şüphesiz Allah hainleri sevmez.”³³⁵

“Hakkını eksik vermek, sözünde durmamak, emaneti yerine getirmemek³³⁶ anlamındaki “*hiyanet*” kökünden gelen “*hain*”; Allah’a ve insanlara verdiği sözünde durmayan, yaptığı sözleşmelere uymayan, maddi ve ma’nevi emanetlere riayet etmeyen ve kendisine tevdi edilen görevleri ifa etmeyen kimseye denir. Kur’ân’da günah işleyen,³³⁷ zina eden,³³⁸ sözleşmeleri bozan³³⁹ ve emanetlere riayet etmeyen³⁴⁰ kimseler “hainlikle” suçlanmış-tır.

1- 4. Allah Haddi Aşanları Sevmez

إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ

“Şühesiz Allah, haddi aşanları sevmez.”³⁴¹

“*Mu’tedî*”; ilâhî sınırlara, Allah’ın ve insanların haklarına tecavüz eden, haksızlık yapan, yasak ve günah söz ve fiilleri işleyen, zâlim ve fâcir (*hak yoldan çıkmış*) insanlara denir.³⁴²

1- 5. Allah Müsrifleri Sevmez

إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ

“Şüphesiz Allah, israf edenleri sevmez.”³⁴³

“*Müsrif*”; haddi aşan, hatalı davranan, aşırı giden, sözünü, gücünü, zamanını, malını ve mülkünü boş yere ve haram yerlere harcayan, yerli yerinde kullanmayan, saçıp savuran, ölçülü ha-

³³⁵ Enfal, 8/58.

³³⁶ İbn Manzur, XIII, 144.

³³⁷ Bakara, 2/187; Enfal, 8/27.

³³⁸ Yusuf, 12/52; Mümin, 40/19.

³³⁹ Nisa, 4/107; Enfal, 8/71.

³⁴⁰ Nisa, 4/105.

³⁴¹ Bakara, 2/190; Maide, 5/87; A’raf, 7/55.

³⁴² Cevheri, VI, 2419; İbn Manzur, XV, 32-34, Taberî, V, 7/122.

³⁴³ En’am, 6/141; A’raf, 7/31.

reket etmeyen kimseye denir. Şirk, küfür, zina ve insan öldürme gibi bütün günah fiiller israftır.³⁴⁴

1- 6. Allah Müsteکbirleri Sevmez

إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ

“Şüphesiz Allah, kibirlenenleri sevmez.”³⁴⁵

“**Müsteکbir**”; kibir sahibi, büyüklenen, kendisini ulu ve üstün gören kimseye denir. Bu davranış, kişiyi iman ve ibadetten, Allah ve Peygambere itaatten alıkoyar. İnsanları küçük görmesine ve dolayısıyla insan haklarına saygısızlığa sebep olur. Böyle bir davranış Allah elbette sevmez. Peygamberimiz (s.a.s.),

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَزْدَلٍ مِنْ كِبَرٍ

“Kalbinde zerre kadar kibir olan insan (cezasını çekmeden) cennete giremez”³⁴⁶ buyurmuş ve kibri şöyle tanımlamıştır:

الْكِبَرُ بَطَرُ الْحَقِّ وَغَمَطُ النَّاسِ

“Kibir, hakkı kabul etmemek ve insanları hakir görmektir.”³⁴⁷

1- 7. Allah Kendini Beğenen ve Övünen Kimseleri Sevmez

إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا

“Şüphesiz Allah kendi beğenen ve övünenleri sevmez.”³⁴⁸

Ayette geçen “**muhtâl**”, müteکebbir, kibirli; “**fahûr**” ise çok övünen kimse demektir. Büyüklük, Allah’a mahsustur. Kibir,

³⁴⁴ İbn Manzûr, IX, 147-150.

³⁴⁵ Nahl, 16/23.

³⁴⁶ Ebu Dâvud, Libas, 29, IV, 351-352.

³⁴⁷ Müslim, İman, 147, I, 92; İbn Mace, Zühd, 16, II, 1397; Ahmed, II, 164.

³⁴⁸ Nisa, 4/36; Hadîd, 57/23.

Allah’a iman ve ibadetten yüz çevirmek, hakkı kabul etmemek ve insanlardan yüz çevirmektir.

Peygamberimiz (s.a.s.);

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبَرٍ فَقَالَ رَجُلٌ إِنَّ الرَّجُلَ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ ثَوْبُهُ حَسَنًا وَنَعْلُهُ حَسَنًا فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ الْكِبَرُ بَطْرٌ الْحَقِّ وَغَمَطُ النَّاسِ

“Kalbinde zerre kadar kibir bulunan kimse cennete giremez” buyurmuştur. Bunun üzerine bir adam, “kişi elbisesinin iyi olmasını, ayakkabısının iyi olmasını sever (*bu da kibir midir?*)” diye sormuştur. Peygamberimiz (s.a.s.) bu soruya, “Allah güzeldir güzeli sever. Kibir hakkı kabul etmemek ve insanları hakir görmektir” şeklinde cevap vermiştir.”³⁴⁹

Yüce Allah,

وَلَا تُصَغِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ

“İnsanlara yanağını bükme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Çünkü Allah, kendini beğenen kibirli ve övünen insanları sevmez”³⁵⁰ buyurmuştur.

1- 8. Allah Şımaranları Sevmez

إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ

“Allah şımaranları sevmez.”³⁵¹

“*Ferih*”; nimete nankörlük ederek azan, şükretmeyen, serveti ile böbürlenen, kibir, gurur, sevinme ve övünmede sınırlı aşan kimseye denir.

³⁴⁹ Müslim, İman, 147. I, 93; bk. Tirmizi, Birr, 61, IV, 361.

³⁵⁰ Lokman, 31/18.

³⁵¹ Kasas, 28/76.

“**Ferih**”, “**batar**”, “**eşir**” ve “**merah**” kelimeleri eş anlamdadır.³⁵²

1- 9. Allah Fesadı sevmez ve Müfsitleri Sevmez

“Allah fesadı sevmez.”³⁵³ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ

“Allah bozguncuları sevmez.”³⁵⁴ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ

“**Sulh**” ve “**salah**” kelimesinin zıddı olan “**fesat**” kelimesi; bir şeyin az ve-ya çok ölçülü olmaktan (**itidal**) ve doğruluktan (**istikamet**) çıkmasına denir.³⁵⁵ Yeryüzünde ilâhî iradeye uygun olan düzenin, doğanın, çevrenin, toplum huzurunun, din, mal, can, akıl ve namus güvenliğinin, insan haklarının ve özgürlüklerinin, ahlâkın, çalışma düzeninin, ticaretin, birlikteliğinin ve toplum barışının bozulması “**fesat**”, bunları bozanlar ise “**müfsit**”tir. Allah, Kur’ân’da; “yeryüzünde fesat çıkarılmamasını”³⁵⁶ istemekte ve fesat çıkarıcıları sevmediğini bildirmektedir.

1- 10. Allah Çok Günah İşleyenleri Sevmez

إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَّانًا أَثِيمًا

“Şüphesiz Allah, hairnleri ve günakârları sevmez.”³⁵⁷

“**İsm**”; insanı sevap ve hayırlı şeylerden alıkoyan fiillere denir.³⁵⁸ Peygamberimiz (s.a.s.), “Günah; (*işlendiği zaman*) göğsüne darlık veren ve insanların öğrenmesini istemediğın şeydir”³⁵⁹ diye tarif etmiştir.

Allah ve Peygamberin yapılmasını veya kaçınılmasını zorunlu kıldığı emir ve yasaklarına uymayan her türlü inanç, söz,

³⁵² İbn Manzur, II, 541.

³⁵³ Bakara, 2/205.

³⁵⁴ Maide, 5/64; Kasas, 28/77.

³⁵⁵ Rağıb, S. 381.

³⁵⁶ 2/11, 60, 7/74, 85, 26/183.

³⁵⁷ 4/107, 22/38.

³⁵⁸ Rağıb, S. 10.

³⁵⁹ Müslim, Birr, 14–15, III, 1979; Ahmed, IV, 182, Tirmizî, Zühd, 52, IV, 597.

fiil ve davranışlar günahtır. Nefis sahibi olması sebebiyle her insanın az-çok günahı vardır. Önemli olan hiç günah işlememek değil, günahda ısrar etmemek ve bütünüyle günah bataklığına dalmamaktır. Allah, günah bataklığına dalmış insanları sevmez.

1- 11. Allah Kötü Sözlerin Açıkça Söylenmesini Sevmez Ancak Zulmedilen Hariç

لَا يُحِبُّ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا مَنْ ظَلِمَ

“Allah, zulme uğrayanın dile getirmesi dışında, çirkin sözün açıklanmasını sevmez.”³⁶⁰

Ayette geçen “*kötü söz*”; şirk, küfür, yalan, gıybet, hakaret, edep ve ahlâk dışı, Allah ve Peygamberin razı olmadığı sözlerdir. Allah, kötü fiilleri işlemek şöyle dursun kötülüğün söz olarak söylenmesini bile sevmez. Ancak zulme/haksızlığa uğrayan kimse feryad edebilir. Zalim aleyhine bağıra çağıra beddua edebilir. Yetkili mercilere şikâyetle bulunabilir. Zalimin kötülüklerini anlatabilir. Kötü sözlerine -inkâr olan sözler hariç- misli ile karşılık verebilir. Allah, mazlumin feryadını dinler ve halini bilir.

1- 12. Allah Nankörleri Sevmez

وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ

“Allah nankörleri ve günahkârları sevmez.”³⁶¹

إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ

“Şüphesiz Allah hâinleri ve nankörleri sevmez.”³⁶²

Kur’ân’da “*kefûr*” ve “*keffâr*” olarak ifade edilen “nankörler” iman ve ibadet etmeyen, salih ameller işlemeyen, Allah’a ortak koşan, Allah’ı, peygamber ve kitabını inkâr eden, haram

³⁶⁰ Nisa, 4/148.

³⁶¹ Bakara, 2/276.

³⁶² Hac, 22/38.

ve günahlara dalan, dinî görevlerini terkeden, kâfir, münafık, müşrik ve fasık insanlara denir.

1- 13. Allah fuhşu, tefahhuşu, sokaklarda yüksek sesle konuşmayı ve bağırıp çağırmayı sevmez

إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفُحْشَ وَالتَّفَحُّشَ وَلَا الصَّيْحَ فِي الْأَسْوَاقِ

“Şüphesiz Allah, fuşu, tefahhuşu ve sokaklarda bağırıp çağırılmasını sevmez.”³⁶³

“**Fuhş**”, her türlü çirkin söz, fiil ve davranışlar, “**tefahhuş**” ise; bir şeyi kötülemeyi ve çirkin görmek demektir.

Toplumda edepsizliğin yayılmasını isteyenlere dünya ve ahirette acıklı bir azap olduğu bildirilmiştir:

“İman edenler arasında edepsizliğin (**fâhuşe**) yayılmasını isteyenler için dünyada da ahirette de acıtıcı bir azap vardır.”³⁶⁴

Bağırıp çağırma da Kur’ân’da yasaklanmıştır:

“Sesini kıs (**bağırıp çağırma**). Çünkü seslerin en çirkinini eşeklerin sesidir.”³⁶⁵

Zikrettiğimiz hadis bu iki ayeti teyit etmektedir.

Yukarıda beyan edilenleri birlikte değerlendirdiğimiz zaman Allah’ın, inkâr ve isyan edenleri, ilahî iradeye uygun hareket etmeyenleri sevmediğini söyleyebiliriz.

Sevmenin zıddı “kızmak” ve “hoşlanmamak”tır.³⁶⁶ Allah’ın kızdığı insanları ve amelleri şöyle özetleyebiliriz.

³⁶³ Ahmed, II, 191; Ebu Davud, Libas, 28, IV, 350; Müslim, Selam, 11, II, 1707.

³⁶⁴ Nur, 24/19.

³⁶⁵ Lokman, 31/19.

³⁶⁶ İbn Manzûr, I, 289.

2. ALLAH'IN GAZAP ETTİĞİ İNSANLAR

Yüce Allah, Kur'ân'da sevdiği insanları bildirdiği gibi kızdığı insanları da bildirmiştir. Bu bölümde Allah'ın kızdığı insanlar ve kızma anlamını ifade eden Kur'ân kavramları ele alınacaktır.

2- 1. GAZAP ETME ANLAMINI İFADE EDEN KUR'ÂN KAVRAMLARI

Kur'ân'da sevmenin zıddı olarak; “*ğadab*”, “*buğz*”, “*suht*”, “*kerâhe*”,³⁶⁷ “*ğayz*”,³⁶⁸ “*makt*”,³⁶⁹ “*ğul*”,³⁷⁰ ve “*dağn*”,³⁷¹ kelimeleri kullanılmıştır.

a) Ğadab

“*Ğadab*”; intikam duygusu ile kalpteki kanın galeyana gelmesidir. Kızan insanın damarları şişer, gözleri kızarır, elleri titrer, ses tonu yükselir. “*Ğadab*” Allah için kullanıldığı zaman bu davranışlar söz konusu değildir. “*Allah'ın gazabı*”; insanın inanç, söz, fiil ve davranışlarına razı olmaması, sevap vermemesi, bu kimseyi cezalandırması anlamına gelir.

b) Makt

“*Makt*”; bir insana yaptığı kötü bir fiil, söz ve davranışı sebebiyle çok buğz etmek ve kızmaktır.

c) Buğz

“*Buğz*”, nefsin yüz çevirdiği şeyden nefret etmesidir. Sevginin (*hubb*) zıddıdır.

³⁶⁷Bakara, 2/216; Al-i İmran, 3/162; Muhammed, 47/28; Hucurat, 49/12.

³⁶⁸ Al-i İmran, 3/119.

³⁶⁹ Nisa, 4/22; Fatır, 35/39; Mümin, 40/10.

³⁷⁰ A'raf, 7/43; Hicr, 15/47; Haşr, 59/10.

³⁷¹ Muhammed, 47/37.

ç) Suht

“**Suht**”, cezayı gerektiren şiddetli gazaptır. “**Allah’ın suhtu**”, suç işleyeni cezalandırmasıdır.

d) Ğayz

“**Ğayz**”, gazabın daha ileri şekli, şiddetli halidir.

e) Ğıll

“**Ğıll**”, insanın, sevmediği kimseye karşı duyduğu kindir.

f) Dağn

“**Dağn**” (çoğulu **edğan**), şiddetli kindir (**hıkd**).

g) Kerâhe

“**Kerâhe**”, bir söz, fiil ve davranıştan hoşlanmamaktır.

2- 2. ALLAH’IN GAZAP ETTİĞİ İNSANLAR

“**Ğadab**” kelimesinin anlamını izah etmiştik, Allah; sevmediği ve razı olmadığı insanlara kızar. Allah’ın kızdığı insana melekler ve insanlar da kızarlar. Şu hadis bu gerçeği ifade etmektedir:

وَإِذَا أَبْغَضَ عَبْدًا دَعَا جِبْرِيلَ فَيَقُولُ إِنِّي أَبْغَضُ فَلَانَا فَأَبْغَضَهُ قَالَ فَيَبْغِضُهُ ثُمَّ يُنَادِي فِي أَهْلِ السَّمَاءِ إِنَّ اللَّهَ يُبْغِضُ فَلَانَا فَأَبْغِضُوهُ قَالَ فَيَبْغِضُونَهُ ثُمَّ تَوَصَّحَ لَهُ فِي الْأَرْضِ

“Allah bir kula kızar (onu sevmezse) Cibril’e seslenir ve “Ben filana kızıyorum, sen de ona kız” diye emreder. Cibril de ona kızar. Sonra Cibril, gök halkına, “Allah filana kızıyor siz de ona kızın” diye seslenir. Göktekiler de ona kızarlar. Sonra yerdeki insanların gönlüne o kimse hakkında bir buğz ve nefret konulur.”³⁷²

³⁷² Müslim, Birr, 157, III, 2030.

Kur'ân'da Allah'ın şu nitelikteki insanlara kızdığı bildirilmektedir.

a) İnkâr Edenler

İnkâr edenler kavramına kâfir, müşrik ve münafık dâhildir.

“Kim göğsünü küfre açarsa onların üzerine Allah'tan bir gazap iner. Onlar için büyük bir azap vardır.”³⁷³

“**Göğsü küfre açmak**”, inkâr etmektir. Allah elbette ayetlerini, peygamberlerini, emir ve yasaklarını, helal ve haramlarını inkâr edenlere kızar.

“Kâfirlere (*ahirette şöyle*) çağrılır: “Allah'ın kızması; sizin (*inkâr ve isyan sebebiyle*) kendi kendinize kızmanızdan daha büyük (*ve şiddetli*)dir. Zira siz, (*dünyada*), imana çağrıldığınız halde inkâr ediyordunuz.”³⁷⁴

Allah, insanları küfre veya imana zorlamaz.³⁷⁵ Küfrü de imanı da seçen insanın kendisidir. Ancak, “Allah, kulunun inkâr etmesine razı olmaz.”³⁷⁶ “Kim inkâr ederse inkârı kendi zararınadır. Kâfirlerin küfrü Rab'leri katında kendileri için ancak gazabı artırır. Kâfirlerin küfrü, kendilerine ziyandan başka bir şey getirmez.”³⁷⁷

“**Münafık**”; kalbi ile iman etmediği halde sadece dili ile iman ettiğini söyleyen ikiyüzlü kimselere; “**müşrik**” ise; imanın veya ibadetinde başkalarını Allah'a ortak koşan kimselere denir. Allah, münafık ve müşriklere gazap ettiğini bildirdiği ayet şöyledir:

“Allah onlara (*münafık erkek ve münafık kadınlara, müşrik erkek ve müşrik kadınlara*) gazap etmiş, onları lanetlemiş ve

³⁷³ Nahl, 16/106.

³⁷⁴ Nisa, 40/10.

³⁷⁵ Bakara, 2/256.

³⁷⁶ Zümer, 39/7.

³⁷⁷ Fatır, 35/39.

kendilerine cehennemi hazırlamıştır. Orası ne kötü bir yer-
dir.”³⁷⁸

Allah hakkında tartışanlara gazap olduğu bildirilmiştir.

“Daveti kabul edildikten sonra Allah hakkında tartışmaya girenlerin delilleri Rab’leri katında boştur. Onlar için bir gazap vardır ve onlar için şiddetli bir azap vardır.”³⁷⁹

“*Allah hakkında tartışma*”; Allah’ın varlığı ve Hak Dini hakkında tartışmayı ifade eder. Allah, vardır, tektir, eşi ve benzeri yoktur, her şeyin yaratıcısıdır. Bunda şüphe yoktur. İslam Dini haktır, her emir ve yasağı, helal ve haramı doğrudur. Tartışmayı gerektirecek bir husus yoktur. Dileyen İslam’ı kabul eder, dileyen kabul etmez. Allah ve Dini hakkında tartışmaya girenler, şüpheli insanlardır. Böyle insanlara Allah kızdığını bildirmektedir.

Kur’ân’da birçok ayette Yahudilere Allah’ın gazap ettiği bildirilmiştir:

“Allah’ın gazabına uğradılar.”³⁸⁰

“Gazap üstüne gazaba uğradılar.”³⁸¹

Yahudilerin Allah’ın gazabına uğramalarına sebep olan inanç, söz, fiil ve davranışlarını şöyle özetleyebiliriz:

* Allah’ın ayetlerini ve Peygamberlerini yalanladılar ve inkâr ettiler.³⁸²

* Musa (a.s.)’ya tapınmamız için bize tanrılar yap, dediler.³⁸³

* Hahamlarını ve rahiplerini Allah’tan ayrı ilahlar edindiler,³⁸⁴ buzağıyı tanrı edindiler.³⁸⁵

³⁷⁸ Feth, 48/6.

³⁷⁹ Şura, 42/16.

³⁸⁰ Bakara, 2/61.

³⁸¹ Bakara, 2/90.

³⁸² A’raf, 7/146; Cuma, 62/5; Bakara, 2/61, 87; Maide, 5/70.

³⁸³ A’raf, 7/138.

³⁸⁴ Tevbe, 9/31.

- * Üzeyir (a.s.)’e Allah’ın oğlu dediler.³⁸⁶
- * Mucizelerin büyü olduğunu söylediler.³⁸⁷
- * Allah’ın ayetlerini bilerek tahrif ettiler.³⁸⁸
- * Kur’ân’ı inkâr ettiler.³⁸⁹
- * Elleriyle yazdığı kitabı az bir pahaya satmak için “bu Allah’tandır” dediler.³⁹⁰
- * Allah’ın indirdiği kitaptan bir şeyler gizleyip onu az bir pahaya sattılar.³⁹¹
- * Allah’ın yolunu eğriltmek istediler.³⁹²
- * Allah’a verdiği sözü (*misakı*) bozdular.³⁹³
- * Puta ve batıla inandılar.³⁹⁴
- * Ahireti verip dünyayı satın aldılar.³⁹⁵
- * Dalaleti hidayete, azabı mağfirete tercih ettiler,³⁹⁶ iki yüz-lülük yaptılar,³⁹⁷
- * Hz. Meryem’e zina suçu isnat ettiler.³⁹⁸
- * Peygamberleri haksız yere öldürdüler.³⁹⁹
- * İsyan ettiler ve haddi aştılar.⁴⁰⁰

³⁸⁵ Bakara, 2/51, 54.

³⁸⁶ Tevbe, 9/30.

³⁸⁷ Maide, 5/110.

³⁸⁸ Bakara, 2/75; Nisa, 4/46

³⁸⁹ Bakara, 2/89-90.

³⁹⁰ Bakara, 2/79.

³⁹¹ Bakara, 2/174.

³⁹² Al-i İmran, 3/99.

³⁹³ Nisa, 4/155.

³⁹⁴ Nisa, 4/51.

³⁹⁵ Bakara, 2/86.

³⁹⁶ Bakara, 2/175.

³⁹⁷ Al-i İmran, 3/119.

³⁹⁸ Nisa, 4/156.

³⁹⁹ Bakara, 2/87.

⁴⁰⁰ Bakara, 2/61.

* İman edenleri Allah yolundan men ettiler,⁴⁰¹ Müslümanlara bir musibet dokununca sevindiler,⁴⁰² kâfirler müminlerden daha doğru yoldadır dediler.⁴⁰³

* İşittik isyan ettik,⁴⁰⁴ Allah çocuk edindi,⁴⁰⁵ Allah fakir biz zenginiz, Allah cimridir,⁴⁰⁶ Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz⁴⁰⁷ dediler,

* Haram kılındığı halde faiz alıp verdiler ve insanların mallarını batıl yollarla yediler.⁴⁰⁸

* Yalana kulak verdiler ve haram yediler.⁴⁰⁹

* Çoğu günah, düşmanlık ve haram yemekte yarış etti.⁴¹⁰

* Kibirlendiler⁴¹¹ ve yeryüzünde bozgunculuk yaptılar.⁴¹²

* Kâfir,⁴¹³ günahkâr,⁴¹⁴ azgın,⁴¹⁵ fasık,⁴¹⁶ iftiracı,⁴¹⁷ bozguncu,⁴¹⁸ sefih,⁴¹⁹ sapık⁴²⁰ ve cahil⁴²¹ idiler,

* İnsanlara kötülük yaptılar,⁴²² Musa (a.s.)'ya eziyet ettiler⁴²³ ve müminlere incitici sözler söylediler.⁴²⁴

⁴⁰¹ Bakara, 2/146.

⁴⁰² Al-i İmran, 3/120.

⁴⁰³ Nisa, 4/51.

⁴⁰⁴ Bakara, 2/93.

⁴⁰⁵ Bakara, 2/116.

⁴⁰⁶ Al-i İmran, 3/181; Maide, 5/64.

⁴⁰⁷ Maide, 5/18.

⁴⁰⁸ Nisa, 4/161.

⁴⁰⁹ Maide, 5/42.

⁴¹⁰ Maide, 5/62.

⁴¹¹ A'raf, 7/146.

⁴¹² Maide, 5/64.

⁴¹³ Bakara, 2/89.

⁴¹⁴ Maide, 5/18.

⁴¹⁵ En'am, 6/146.

⁴¹⁶ A'raf, 7/145.

⁴¹⁷ A'raf, 7/152.

⁴¹⁸ A'raf, 7/142.

⁴¹⁹ A'raf, , 7/155.

⁴²⁰ Taha, 20/85.

⁴²¹ A'raf, 7/138.

⁴²² A'raf, 7/153.

⁴²³ Saf, 61/5.

⁴²⁴ Al-i İmran, 3/186.

Allah'ın kızdığı Yahudiler, Kur'an gönderilmeden önceki ve Kur'an'ın gönderildiği dönemde yaşayan Yahudilerdir. Allah sayılan nitelikleri taşıyan Yahudilere de aynı nitelikteki diğer insanlara da kızar.

b) Nimetler Konusunda Azanlar

Konu ile ilgili ayet şöyledir:

“Size rızık olarak verdiklerimizin temiz olanlarından yiyiniz, bu hususta taşkınlık ve nankörlük etmeyiniz. Sonra sizi gazabım çarpar. Her kim ki kendisini gazabım çarparsa gerçekten o, helak olmuştur.”⁴²⁵

“*Nimetler konusunda azmak*”; nimetleri israf etmek, nimetle şımarık olmak, fakirin hakkını vermemek, nankörlük etmek, haram ve isyan olan yerlerde harcamak, karaborsa, tartı ve ölçüde eksiklik, kalitesiz mal üretimi, malı değerinden fazlasına satmak, müşterinin borcunu ödememesi gibi insanların birbirlerine zulüm olan davranışlarıdır.⁴²⁶

c) İslam Uğrunda Yapılan Savaştan Kaçınlar

İslam uğrunda gerektiğinde savaşmak müminlere Allah'ın bir emridir. Yüce Allah;

“Hoşunuza gitmese de savaş size farz kılındı.”⁴²⁷

“Sizinle savaşanlarla Allah yolunda savaşın.”⁴²⁸

“Şeytanın dostlarıyla savaşın.”⁴²⁹

“Küfrün önderleriyle savaşın.”⁴³⁰

“Allah'a ve ahiret gününe iman etmeyen, Allah'ın ve Peygamberinin haram kıldığını haram kılmayanlarla ve Hak dini dininmeyenlerle savaşın.”⁴³¹

⁴²⁵ Taha, 20/81.

⁴²⁶ Beydavî, IV, 211.

⁴²⁷ Bakara, 2/216.

⁴²⁸ Bakara, 2/190.

⁴²⁹ Nisa, 4/76.

⁴³⁰ Tevbe, 9/12.

“Allah’a ortak koşanlar, nasıl sizinle top yekûn savaşıyorlarsa siz de onlarla top yekûn savaşın”⁴³² buyurmuştur. Allah, savaş söz konusu olduğunda bu emrine uymayanlara elbette kızar.

Müslümanlarla Mekkeli müşrikler arasında yapılan Uhud savaşı ile ilgili olarak;

“Kim o gün - savaşmak için bir tarafa çekilmek ya da başka bir birliğe katılmak- dışında arka dönerse (*savaştan kaçarsa*) o kimse Allah’tan bir gazaba uğrar. Onun yeri cehennemdir” buyrulmuştur.⁴³³

“*Savaştan kaçmak*”, helak edici yedi günahdan biridir.⁴³⁴

ç) Kasten Bir İnsanı Öldürenler

Allah, insan öldürmeyi haram kılmış ve haksız yere bir insanı öldürmeği bütün insanları öldürmek gibi saymıştır.⁴³⁵ Kasten insan öldürene kızdığını ve o kimseyi lanetlediğini bildirmiştir:

“Kim bir mümini kasten öldürürse onun cezası ebedi kalmak üzere cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, onu lanetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.”⁴³⁶

İnsan öldürmek, helak edici büyük günahlardandır.⁴³⁷

d) Müminlere Kin Tutanlar

“(Ey Müminler! Kâfirler)... Kendi başlarına kaldıklarında size karşı öfkelerinden dolayı parmaklarını ısırlırlar. De ki: “(Ey kâfirler!) Öfkenizden ölün. Gerçekten Allah, göğüslerde olanı bilir (ve ona göre ceza verir.)”⁴³⁸

⁴³¹ Tevbe, 9/12.

⁴³² Tevbe, 9/36.

⁴³³ Enfal, 8/16.

⁴³⁴ Müslim, İman, 145, I, 91.

⁴³⁵ Maide, 5/32.

⁴³⁶ Nisa, 4/93.

⁴³⁷ Müslim, İman, 144–145, I, 91-92.

⁴³⁸ Al-i İmran, 3/119.

e) Yapamayacağı Şeyleri Söyleyenler

“Ey müminler! Niçin yapmayacağınız şeyleri söylüyorsunuz. Yapmayacağınız şeyleri söyleminiz Allah yanında kızmayı gerektiren, çirkin ve sevilmeyen (*makt*) bir şeydir.”⁴³⁹

f) Koğucular, Laf Taşıyıcılar

Şu hadis bunun delilidir:

وَأَنَّ أَبْغَضَكُمْ إِلَيَّ الْمَشَائِثُ وَالنَّمِيمَةُ الْمُفَرِّقُونَ بَيْنَ الْأَحِبَّةِ الْمُتَلَمِّسُونَ
لِلْبُرَاءِ الْعَيْبِ

“Benim katımda en çok buğz edileniniz, koğuculuk yapan, dostların arasını açan ve temiz kimselerde kusur arayanlarındır.”⁴⁴⁰

Allah, bir insana ve topluma gazap ederse o kimse ve o toplum helak olmuş ve hüsrana uğramış demektir. Yüce Allah; “Kimin üstüne gazabım inerse artık o (*ateşe*) düşmüştür”⁴⁴¹ buyurmuştur.

g) Fasık İnsanlar

“*Fasık*”, Allah ve Peygambere itaati terk eden kimseye denir.

“Allah, fasık insanlardan razı olmaz, (*onlara kızar.*)”⁴⁴²

ğ) Dua Etmeyenler

Peygamberimiz (s.a.s.);

مَنْ لَمْ يُسْأَلِ اللَّهَ يَغْضَبْ عَلَيْهِ

“Kim Allah’tan bir şey istemezse Allah ona kızar.”⁴⁴³

⁴³⁹ Saf, 61/2-3.

⁴⁴⁰ Münzîr, III, 410.

⁴⁴¹ Taha, 20/81.

⁴⁴² 9/96.

⁴⁴³ Tirmizî, Dua, 2. V, 456.

Başka bir rivayette ise;

مَنْ لَمْ يَدْعُ اللَّهَ شُبْحَانَهُ غَضِبَ عَلَيْهِ

“Kim Allah’a dua etmezse Allah ona kızar”⁴⁴⁴ buyurmuştur.

h) Düşmanlıkta Aşırı Gidenler

إِنَّ أَبْغَضَ الرِّجَالِ إِلَى اللَّهِ الْأَلَدَّ الْخَصِمُ

“Allah katında insanların en çok kızılanı düşmanlıkta aşırı gidenlerdir.”⁴⁴⁵

i) Bidatçiler

أَبْغَضُ النَّاسِ إِلَى اللَّهِ ثَلَاثَةٌ مُلْحِدٌ فِي الْحَرَمِ وَمُتَّبِعٌ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةَ
الْجَاهِلِيَّةِ وَمُطَلَّبٌ دَمَ امْرِئٍ بغيرِ حَقٍّ لِيُهْرَقَ دَمُهُ

“Allah’ın insanlardan en çok kızdığı şu üç sınıf insan-dır: Ka’be ve civarında (*harem bölgesinde*) zulüm işleyen, İslam toplumunda câhiliye âdetini (*İslam’a uymayan inanç, söz, fiil ve davranışları*) yaşatmak isteyen, haksız yere bir insanın öldürülmesini isteyen kimse.”⁴⁴⁶

ı) Ağzı Bozuk ve Kaba Davranışlı Olanlar

وَأَنَّ اللَّهَ لَيَبْغِضُ الْفَاحِشَ الْبَذِيَّ

“Allah, ağzı bozuk ve kaba davranışlı insanlara kızar.”⁴⁴⁷

⁴⁴⁴ İbn Mâce, Dua, 1, II, 1258.

⁴⁴⁵ Buhârî, Tefsîr, Sure, 2, 37, V, 159; Mezalim, 15, II, 101; Ahkâm, 34, VIII, 117; Müslim, İlim, 5, III, 2054.

⁴⁴⁶ Buhârî, Diyat, 9 VIII, 39.

⁴⁴⁷ Tirmizî, Birr, 62, IV, 362.

j) Çok Yemin Edenler

أَرْبَعَةٌ يُبْغِضُهُمُ اللَّهُ الْبَيْعُ الْحَلَّافُ وَالْفَقِيرُ الْمُخْتَالُ وَالشَّيْخُ الرَّائِي وَالْإِمَامُ
الْجَائِرُ

“Allah dört sınıf insana kızar: Bunlar; çok yemin eden satıcı, kibirli fakir, zinakar yaşlı ve zalim yönetici.”⁴⁴⁸

Malı satmak için sürekli yemin etmek İslami bir davranış değildir. Kibir, Müslüman’a yakışmayan bir davranıştır. Bu davranış, fakir için daha da kötüdür. Zina haramdır, bu günah yaşlı insan için daha da uygunsuz bir davranıştır.

k) Zalim Yöneticiler

Daha önce Allah’ın adil yöneticileri sevdiğini zikretmiştik. Allah, adil yöneticileri sevmelerine karşılık zalim yöneticilere kızar, buğz eder, şu hadis bu gerçeği ifade etmektedir:

وَأَبْغَضَ النَّاسِ إِلَى اللَّهِ وَأَبْغَضَهُمْ مِنْهُ مَجْلِسًا إِمَامًا جَائِرًا

“Allah’ın en çok kızdığı ve meclisinden en çok uzaklaştırdığı insanlar, zalim yöneticilerdir.”⁴⁴⁹

Daha önce de izah ettiğimiz gibi “*zulüm*” ilâhî iradeye uymayan inanç, söz, fiil ve davranışlara denir. Yöneticilerin zulmü, yönetilenlere haksızlık etmeleri ve onlara eşit davranmamaları, kendilerine verilen görevlere ve emanetlere riayet etmemeleri, milletin yararını gözetmemeleridir.

Zulüm, Allah’ın kendisine ve insanlara haram kıldığı bir davranıştır. Zulme engel olunması Peygamberimizin insana yüklediği bir görevdir: Peygamberimiz (s.a.s.),

أَنْصُرَ أَحَاكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا نَنْصُرُهُ مَظْلُومًا فَكَيْفَ
نَنْصُرُهُ ظَالِمًا قَالَ تَأْخُذُ فَوْقَ يَدَيْهِ

⁴⁴⁸ Nesâî, Zekât, 77, V, 86.

⁴⁴⁹ Tirmizî, Ahkâm, 4, III, 617; Ahmed, III, 22.

“– Kardeşine ister zalim olsun ister mazlum olsun yardım et” buyurmuştur. Sahabenin,

“– Ya Resulellah! Mazluma yardım edelim, zalime nasıl yardım edeceğiz?” diye sorması üzerine,

“– Zalimin iki elinden tutar (*zulmüne mani olursunuz*)”⁴⁵⁰ cevabını vermiştir.

1) Sebepsiz Yere Boşanan Eşler

Kur’ân ve hadislerde ‘talak’ kavramı ile ifade edilen boşanma her hangi bir gerekçe ile “nikâhın” (*evlilik bağının*) çözümlmesidir. Nikâh bağı mecbur kalınmadıkça çözülmemelidir. İslam her ne kadar talaka cevaz vermiş, helal saymış ise de Peygamberimiz (s.a.s.) Allah’ın boşanmaya kızdığını bildirmiştir.

أَبْغَضُ الْخَلَائِلِ إِلَى اللَّهِ الطَّلَاقُ

“Allah’ın en çok kızdığı helal talaktır.”⁴⁵¹

Görüldüğü gibi Yüce Allah; inkâr, şirk (*Allah’a ortak koşmak*), nifak (*iki yüzlülük*), isyan, azgınlık, insan öldürme, kin tutma, koğuculuk, aşırı gitme, zulüm ve benzeri batıl inanç, kötü söz, fiil ve davranışlara kızmaktadır.

Allah’ın bir inanç, söz, fiil ve davranışa kızması o inanç, söz, fiil ve davranışın günah olduğunun ve terk edilmesi gerektiğinin ifadesidir.

Allah’ın hoşlanmadığı inanç, söz, fiil ve davranışlara Müslüman da kızar. Ancak insan için “*buğz*” iyi bir davranış değildir. Bu sebeple Peygamberimiz لَا تَبَاغَضُوا “birbirinize buğz etmeyiniz”⁴⁵² buyurmuştur. Müslüman, şahıslara değil kötü söz, fiil ve davranışlara buğz eder. Bunu da nefsi için değil Allah

⁴⁵⁰ Buhârî, Mezalim, 4, III, 98.

⁴⁵¹ Ebu Dâvud, Talak, 3, II, 632; İbn Mâce, Talak, 1, I, 650.

⁴⁵² Ebu Dâvud, Edeb, 53, V, 213.

için yapar. Allah için sevmek ve Allah için kızmak imanın gereğidir.⁴⁵³ Peygamberimiz (s.a.s.);

مَنْ أَحَبَّ لِلَّهِ وَأَبْغَضَ لِلَّهِ وَأَعْطَى لِلَّهِ وَمَنَعَ لِلَّهِ فَقَدْ اسْتَكْمَلَ الْإِيمَانَ

“Kim Allah için sever, Allah için kızar, Allah için verir ve Allah için men ederse imanını kemale erdirmiş olur”⁴⁵⁴ buyurmuştur.

Sevgide olduğu gibi kızmada da ölçülü olunmalıdır. Hz. Ali (r.a.),

أَبْغَضُ بَغِيضِكَ هَوْنًا مَا عَسَى أَنْ يَكُونَ حَبِيبَكَ يَوْمًا مَا

“Kızdığını da ölçülü kız. Olur ki bir gün kızdığın kimse dostun olur.”⁴⁵⁵

3. ALLAH’IN RAHMETİNDEN MAHRUM ETTİĞİ İNSANLAR (LANET EDİLENLER)

“*Rahmet*” kavramını ve Allah’ın merhametine mazhar kıldığı insanları daha önce görmüştük. Allah’ın rahmetinden uzaklaştırması Kur’ân’da “*lanet*” kavramı ile ifade edilmiştir. Sözlükte; kovmak, uzaklaştırmak ve beddua etmek anlamına gelen bu kavram Kur’ân’da; Allah’ın bir insanı ahirette cezalandırması, rahmet dairesine almaması, hayırdan mahrum etmesi ve insanların bir başkasına beddua etmesi anlamında kullanılmıştır.⁴⁵⁶

Kur’ân’da Allah’ın hangi niteliklere sahip insanlara lanet ettiği bildirilmiştir. Şimdi bunları görelim.

⁴⁵³ Buhârî, İman, 1, I, 8.

⁴⁵⁴ Ebû Dâvud, Sünnet, 16, V, 60.

⁴⁵⁵ Tirmizî, Birr, 60, IV, 360.

⁴⁵⁶ Rağıb, s. 451; Kurtubî, XIV, 240; Hazin, I, 57, 232.

3- 1. Kâfirler

Allah, Kur'ân'da birçok ayette kâfirlere lanet ettiğini bildirmiştir:

“Allah’ın laneti kâfirlerin üzerinedir.”⁴⁵⁷

“Allah, kâfirlere lanet etmiş ve onlar için çılgın bir ateş hazırlamıştır. Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır.”⁴⁵⁸

“İnkâr edenler ve kâfir olarak ölenler, Allah’ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onların üzerinedir. Onlar, ebediyen lanet içinde kalırlar.”⁴⁵⁹

3- 2. Münafıklar

“Allah onları (*münafıkları*) lanetlemiştir. Onlar için sürekli bir azap vardır.”⁴⁶⁰

3- 3. Müşrikler

“Allah onları (*müşrikleri*) lanetlemiş ve onlara cehennemi hazırlamıştır. Orası ne kötü bir yerdir.”⁴⁶¹

Kâfir, münafık ve müşrik kavramlarını daha önce izah etmiştik. Burada tekrar etmiyoruz.

3- 4. Yahudiler

“Allah onları (*Yahudileri*) küfürleri sebebiyle lanetlemiştir.”⁴⁶²

“Sözlerini (*misaklarını*) bozdukları için onları lanetledik.”⁴⁶³

⁴⁵⁷ Bakara, 2/89.

⁴⁵⁸ Ahzab, 33/64-65; Maide, 5/78.

⁴⁵⁹ Bakara, 2/161-162.

⁴⁶⁰ Tevbe, 9/68, bk, 33/60-67.

⁴⁶¹ Feth, 48/6.

⁴⁶² Bakara, 2/88; Nisa, 4/46-47.

⁴⁶³ Maide, 5/13.

“Yahudiler, Allah’ın eli bağlıdır (cimridir) dediler. Kendi elleri bağlandı ve söylediklerinden ötürü lanetlendiler.”⁴⁶⁴

Allah’ın lanetine sebep olan Yahudilerin yukarıda meallerini verdiğimiz ayetlerde küfür, misaklarını bozmak ve Allah’ı cimrilik ile itham etmek zikredilmiştir. Peygamberimiz (s.a.s.),

لَعَنَ اللَّهُ الْيَهُودَ حَرَمَتْ عَلَيْهِمُ الشُّحُومُ فَجَمَلُوهَا فَبَاغَوْهَا

“Allah, Yahudilere lanet etsin. Kendilerine ölmüş hayvan yağları haram kılındığında onları erittiler ve sattılar ve paralarını yediler.”⁴⁶⁵

لَعَنَ اللَّهُ الْيَهُودَ إِتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ

“Allah, Yahudilere lanet etsin. Onlar peygamberlerin kabirlerini mescit yaptılar.”⁴⁶⁶

Sözleriyle Yahudilerin lanet edilmelerine sebep iki davranışlarını bildirmiştir. “Allah’ın kızdığı insanlar” bölümünde Allah’ın Yahudilere kızmasına sebep olan davranışlarını zikretmiştik. Bunlar aynı zamanda lanetlenmelerine de sebep olan davranışlarıdır.

3- 5. Puta ve Batıla İnananlar, ‘Kâfirler, Müminlerden Daha Doğru Yoldadır’ Diyenler

“Kendilerine Kitaptan bir pay verilenleri görmedin mi? Onlar, puta ve batıla iman ediyorlar ve kâfirler için, ‘bunlar, iman edenlerden daha doğru yoldadır’ diyorlar. İşte onlar, Allah’ın lânetlediği kimselerdir.”⁴⁶⁷

⁴⁶⁴ Maide, 5/64.

⁴⁶⁵ Müslim, Musâkât, 73-74, II, 1207, 1208.

⁴⁶⁶ Buhârî, Salât, 48, I, 110; Cenaiz, 62, II, 91, 92, II, 106; Müslim, Mesacîd, 19, I, 376; Ebû Davûd, Cenaiz, 76, III, 553; Nesâî, Cenaiz, 106, IV, 95.

⁴⁶⁷ 4/51-52.

3- 6. Allah ve Peygamberine Eziyet Edenler

“Allah’a ve peygamberine eziyet edenler (*yok mu işte*) Allah onları dünya ve ahirette lanet etmiş ve onları için alçaltıcı bir azap hazırlamıştır.”⁴⁶⁸

“*Allah’a eziyetten maksat*; Allah’ın varlığını, birliğini, Peygamber ve kitaplarını inkâr etmek, Allah’a eş, çocuk ve ortak isnat etmek, “Allah’ın eli bağlıdır.”⁴⁶⁹ “Üzeyir ve Mesih Allah’ın oğludur,”⁴⁷⁰ “melekler Allah’ın kızlarıdır,” “Allah baba” ve “Allah zulmetti” gibi O’na layık olmayan sözler söylemek, dinini ve peygamberini kötülemek vb davranışlardır.

“*Peygambere eziyet*” ise; ona büyücü, yalancı, şair, kâhin, deli vb sözler söylemek, onu ve tebliğ ettiği dini kötülemektir.⁴⁷¹

3- 7. Kasten Bir Mümini Öldürenler

“Kim bir mümini kasten öldürürse onun cezası, içinde ebediyen kalacağı cehennemdir. Allah, ona gazap etmiş, onu lanetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.”⁴⁷²

3- 8. İlâhî Gerçekleri Gizleyenler

“İndirdiğimiz açık delilleri ve Kitapta insanlara apaçık gösterdiğimiz hidayet yolunu gizleyenlere hem Allah hem de lanet ediciler lanet ederler.”⁴⁷³

3- 9. Zalimler

“Allah zalim toplumları doğru yola iletmez. Bunların cezası, Allah’ın, meleklerin ve bütün insanların lanetine uğramalarıdır. Bu lanet içinde ebedî olarak kalırlar. Onların azapları hafif-

⁴⁶⁸ 33/57.

⁴⁶⁹ 5/64.

⁴⁷⁰ 9/30.

⁴⁷¹ Kurtubî, XI, 238.

⁴⁷² Nisa, 4/93.

⁴⁷³ Bakara, 2/159.

letilmez, yüzlerine de bakılmaz. Ancak tevbe edip hallerini ıslah edenler hariç.”⁴⁷⁴

Kur’ân’da “zalimler” vasfı daha çok kâfir, münafık ve müşrikler için kullanılmıştır. İlâhî iradeye uymayan her söz, fiil ve davranış zulümdür. “Kim (*günahlarına*) tevbe etmezse işte onlar zalimlerdir”⁴⁷⁵ ayeti; şirk, küfür, nifak ve isyan bütün günahların zulüm olduğunu ifade etmektedir.

3- 10. İffetli Kadınlara Zina Suçu İsnat Edenler

“Namuslu ve kötülüklerden habersiz mümin kadınlara zina isnadında bulunanlar, dünya ve ahirette lanetlenmişlerdir. Onlar için büyük bir azap vardır.”⁴⁷⁶

3- 11. Allah’a Verdiği Sözü Bozanlar, Bozgunculuk Yapanlar ve Akrabalık Bağlarını Kesenler

“Misaktan sonra Allah’a verdiği sözü bozanlar, Allah’ın ulaştırılmasını istediği şeyi (*akrabalık bağlarını*) kesenler ve yeryüzünde bozgunculuk yapanlar, işte lanet onlar içindir ve yurdun kötüsü (*cehennem*) onlar içindir.”⁴⁷⁷

12. Firavun ve Kavmi

“Bu dünyada arkalarına lanet taktık. Onlar kıyamet gününde de kötülenmişlerdendir.”⁴⁷⁸

3- 13. Ad Kavmi

“Onlar hem bu dünyada hem de kıyamet gününde lanete tabi tutuldular.”⁴⁷⁹

⁴⁷⁴ Al-i İmran, 3/86-89; bk. A’raf, 7/44-47; Hud, 11/18; Mümin, 40/52.

⁴⁷⁵ 49/11.

⁴⁷⁶ Nur, 24/23.

⁴⁷⁷ Ra’d, 13/25; Muhammed, 47/22-23.

⁴⁷⁸ Kasas, 28/42, bk. Hud, 11/99.

⁴⁷⁹ Hud, 11/60.

3- 14. Rüşvet Alıp Verenler

لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الرَّاشِي وَالْمُرْتَشِي

“Allah’ın Resulü, rüşvet alan ve verene lanet etmiştir.”⁴⁸⁰

لَعَنَ اللَّهُ مَنْ لَعَنَ وَالِدَيْهِ وَمَسَّبَ وَالِدَهُ

“Allah’ın laneti, rüşveti alan ve rüşvet verenin üzerinedir.”⁴⁸¹

3- 15. Ana-Babasına Lanet Edenler

“Allah ana-babasına lanet edenlere” ve “sövenlere” lanet etmiştir.”⁴⁸²

3- 16. Hırsızlar

لَعَنَ اللَّهُ مَنْ ذَبَحَ لِغَيْرِ اللَّهِ

“Allah, hırsıza lanet etmiştir.”⁴⁸³

3- 17. Hayvanları Allah’tan Başkası Adına Kesenler

لَعَنَ اللَّهُ مَنْ ذَبَحَ لِغَيْرِ اللَّهِ

“Allahtan başkası adına hayvan kesenlere Allah lanet eder.”⁴⁸⁴

⁴⁸⁰ Ebu, Dâvud, Akdiye, 4; Ahmed, II, 164; Tirmizî, Ahkâm, 9, III, 622; İbn Mâce, Ahkâm, 2, II, 775.

⁴⁸¹ Kamil Miras, Tecrid, V, 273.

⁴⁸² Müslim, Edâhî, 44, II, 1567; Ahmed, I, 309.

⁴⁸³ Buhârî, Hudûd, 13, VIII, 18. Müslim, Hudûd, 7, II, 1314; Ahmed, II, 253.

⁴⁸⁴ Ahmed, I, 309.

3- 18. İçkiciler

لَعَنَ اللَّهُ الْخَمْرَ وَشَارِبَهَا وَسَافِيفَهَا وَبَائِعَهَا وَمُبْتَاعَهَا وَعَاصِرَهَا وَمُعْتَصِرَهَا
وَحَامِلَهَا وَالْمَحْمُولَةَ إِلَيْهِ

“Allah, içkiye, içene, sunucusuna, satıcısına, satın alıcısına, üreticisine, imal ettirene, taşıyıcısına, taşıttırıcısına lanet eder.”⁴⁸⁵

3- 19. Zina Edenler ve Homoseksüeller

مَلْعُونٌ مِّنْ أَتَىٰ بَهِيمَةً

“Hayvanla ilişki kurana lanet edilmiştir.”⁴⁸⁶

لَعَنَ اللَّهُ مَنَ عَمِلَ عَمَلَ قَوْمِ لُوطٍ

“Allah, Lut kavminin yaptığını yapana (*homoseksüellere*) lanet et eder.”⁴⁸⁷

لَعَنَ اللَّهُ الْمُحَلِّلَ وَالْمُحَلَّلَ لَهُ

“Allah hulle (*geçici evlilik*) yapana ve yaptırana lanet eder.”⁴⁸⁸

3- 20. Karaborsacılar

الْجَالِبُ مَرْزُوقٌ وَالْمُحْتَكَرُ مَلْعُونٌ

“Malı piyasaya sürene rızık verilir, karaborsacı (*gıda maddelerini saklayıp pahalandıktan sonra satışa sunanlar*) lanetlenmişlerdir.”⁴⁸⁹

⁴⁸⁵ Ebu Dâvud, Eşribe, 2, IV, 82.

⁴⁸⁶ Tirmizî, Hudûd, 24, IV, 58.

⁴⁸⁷ Ahmed, I, 309, 317, bkz. Tirmizî, Hudûd, 24, IV, 58.

⁴⁸⁸ Ebu Dâvud, Nikâh, 16, II, 562.

⁴⁸⁹ İbn Mâce, Ticaret, 6, II, 728.

3. 21. Mümine Zarar Verenler

مَلْعُونٌ مِّنْ ضَارٍّ مُّؤْمِنًا أَوْ مَكْرٍ بِهِ

“Mümine zarar veren ve ona hile yapan kimse lanetlenmiştir.”⁴⁹⁰

3- 22. Arazinin Sınırlarını Değiştirenler

لَعَنَ اللَّهُ مَن غَيَّرَ مَنَارَ الْأَرْضِ

“Allah, arazinin sınırını değiştirenlere lanet etmiştir.”⁴⁹¹

لَعَنَ اللَّهُ مَن سَرَقَ مَنَارَ الْأَرْضِ

“Arazinin sınırlarından çalanlara lanet etmiştir.”⁴⁹²

3- 23. Döğme Yapanlar ve Yaptıranlar

لَعَنَ اللَّهُ الْوَائِمَاتِ وَالْمُسْتَوْشِمَاتِ لِلْحُسْنِ الْمُغَيَّرَاتِ خَلَقَ اللَّهُ

“Güzellik için döğme yapan ve yaptıran ve böylece Allah’ın yarattığı tabîi güzelliği değiştirenlere Allah lanet eder.”⁴⁹³

* “Peygamberimiz (s.a.s.);

لَعَنَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَن مَثَّلَ بِالْحَيَوَانِ

“Hayvanlara işkence yapanlara lanet etmiştir.”⁴⁹⁴

لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ أَكِلَ الرِّبَا وَمُوكِلَهُ وَكَاتِبَهُ وَشَاهِدِيهِ وَقَالَ هُمْ سَوَاءٌ

⁴⁹⁰ Tirmizî, Birr, 27, IV, 332.

⁴⁹¹ Müslim, Edâhî, 43, II, 1577; bk. Ahmed, I, 309.

⁴⁹² Müslim, Edâhî, 43-45, II, 1567.

⁴⁹³ Buhârî, Talak, 51, VI, 188; Müslim, Libas, 120, II, 1678.

⁴⁹⁴ Buhârî, Zebâih, 25, VI, 228; Nesâî, Dahâyâ, 41; Kamil Miras, Tecrîd, XII, 26.

“Faiz konusunda dört kişiye; faiz yiyen, yediren, faiz işlemini yazan, faiz alıp verene ve şahitlik edene lanet etmiş ve bunların hepsi günahta eşittir” demiştir.⁴⁹⁵

Allah ve peygamberin lanetine maruz kalmak bir kul için büyük hüsrandır. Çünkü “Allah, bir kimseye lanet ederse artık onun yardım edeni de dostu da bulunmaz.”⁴⁹⁶

Allah ve Peygambere itaat etmeyenler kıyamet gününde; “Keşke Allah’a itaat etseydik, Peygambere itaat etseydik”⁴⁹⁷ diyerek pişman olurlar ve “Ey Rabbimiz! Biz reislerimize ve büyüklerimize uyduk ve onlar bizi yoldan saptırdılar derler ve Rabb’imiz! Onlara iki kat azap ver ve onları büyük bir lanetle rahmetinden kov”⁴⁹⁸ derler ve “birbirlerine lanet ederler.”⁴⁹⁹

Yukarıdaki ayet ve hadisler, Allah’ın kâfirlere ve büyük günah işleyenlere lanet ettiğini ortaya koymaktadır.

Bir günah işleyene lanet edilmesi, o günahtan insanları sakındırmaya yönelik olup o filin büyük günah olduğunu bildirmek içindir. Dolayısıyla yukarıdaki ayet ve hadislerle dayanarak, bu günahları işleyenlere lanet etme hakları yoktur. Peygamberimiz (s.a.s.) bunu yasaklamış ve şöyle buyurmuştur:

لَا يَكُونُ الْمُؤْمِنُ لَعَانًا

“Mümin lanetçi olamaz.”⁵⁰⁰

لَا تَلَاعَنُوا بِلَعْنَةِ اللَّهِ وَلَا بِغَضَبِ اللَّهِ وَلَا بِالنَّارِ

“Allah’ın laneti, gazabı ve cehennemi ile birbirinizi lanetlemeyin.”⁵⁰¹

Bunun gerekçesini de şöyle açıklamıştır:

⁴⁹⁵ Müslim, Müsakat, 106, II, 1219; Ebu Dâvûd, Büyü, 4; Tirmizî, Büyü, 2, III, 512; İbn Mâce, Ticaret, 58 II, 764; Darimî, Büyü, 4; Ahmet, I, 83.

⁴⁹⁶ Nisa, 4/52; Ahzab, 33/65.

⁴⁹⁷ Ahzab, 33/66.

⁴⁹⁸ Ahzab, 33/66–68.

⁴⁹⁹ Ankebut, 29/25.

⁵⁰⁰ Tirmizî, Birr, 72, IV, 371.

⁵⁰¹ Ebu Dâvud, Edeb, 53, V, 212; Tirmizî, Birr, 48, IV, 350.

مَنْ لَعَنَ شَيْئًا لَيْسَ لَهُ بِأَهْلٍ رَجَعَتِ اللَّعْنَةُ عَلَيْهِ

“Kim bir şeye lanet eder de lanet ettiği şey buna layık olmazsa o lanet, lanet edene döner.”⁵⁰²

لَيْسَ الْمُؤْمِنُ بِالطَّعَّانِ وَلَا اللَّعَّانِ وَلَا الْفَاحِشِ وَلَا الْبَذِي

“Mümin, çekiştiren, lanetleyen, kaba ve ağız bozuk değildir.”⁵⁰³

مَنْ لَعَنَ مُؤْمِنًا فَهُوَ كَقَتْلِهِ

“Mümine lanet eden onu öldüren gibidir.”⁵⁰⁴

لَا يَنْبَغِي لِصِدِّيقٍ أَنْ يَكُونَ لَعَّانًا

“Özünde, sözünde, fiil ve davranışlarında dosdoğru olan mümin (*siddik*) lanetçi olamaz.”⁵⁰⁵

لَا يَكُونُ اللَّعَّانُ شُفَعَاءَ وَلَا شُهَدَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

“Lanetçiler, kıyamet günü ne şahit, ne de şefaathçi olurlar.”⁵⁰⁶

İslam bilginleri isim belirleyerek kâfir olsun mümin olsun her hangi bir insana lanet edilmesinin caiz olmadığını söylemişlerdir.⁵⁰⁷

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَدْعُ عَلَى الْمُشْرِكِينَ قَالَ إِيَّيْ لَمْ أُبْعَثْ

لَعَّانًا وَإِنَّمَا بُعِثْتُ رَحْمَةً

Ebu Hüreyre, Peygambere, “Müşriklere beddua et” denildi. Peygamberimiz (s.a.s.), “Ben lanetçi olarak değil rahmet olarak gönderildim” buyurdu demiştir.⁵⁰⁸

⁵⁰² Ebu Dâvud, Edeb, 53, V, 212.

⁵⁰³ Tirmizi, Birr, 48, IV, 350.

⁵⁰⁴ Buhârî, Edeb, 44, VII, 84.

⁵⁰⁵ Müslim, Birr, 84, III, 2005.

⁵⁰⁶ Müslim, Birr, 85, III, 2006.

⁵⁰⁷ Hazin, I, 230.

4. ALLAH'IN HOŞLANMADIĞI FİİL VE DAVRANIŞLAR

Kur'ân'da Allah'ın hoşlanmadığı fiil ve davranışlar; “*kerh*”, “*kürh*” ve “*kerâhe*” kavramları ile ifade edilmiştir. “K-r-h” kökü; bir şeyden hoşlanmamak, bir şeyi istememek, sevmemek ve çirkin görmek anlamındadır. “*Kerâhe*” kavramı Kur'ân'da “*hubb*” kavramının mukabili olarak kullanılmıştır. Şu ayeti örnek olarak zikredebiliriz:

وَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسَىٰ أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ

“Bazen hoşunuza gitmeyen bir şey hakkınızda hayırlı olabilir. Sevdiğiniz bir şey de hakkınızda şer olabilir.”⁵⁰⁹

İsra Suresinin 22. ayetinden 38. ayetine kadar 11 emir, 11 yasak zikredildikten sonra 38. ayetinde,

كُلُّ ذَلِكَ كَانَ سَعْيُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا

“Bütün bunlar, kötü olan, Rabb'inin katında hoş görülmeyen şeylerdir” denilmiştir.

Ayette geçen “mekruh” kelimesi; hoşlanılmayan, kızılan ve razı olunmayan şey demektir.⁵¹⁰ Bu 11 emir ve 11 yasak insanın; fert, aile ve toplum hayatında; kendisine, ailesine, diğer insanlara ve Allah'a karşı görevlerini genel hatlarıyla içermektedir. Bu emir ve yasaklar şunlardır:

Emirler

- Sadece Allah'a ibadet etmek,
- Ana-babaya iyilik etmek, güzel söz söylemek ve iyi davranmak,
- Ana-babaya merhametli ve mütevazı olmak,

⁵⁰⁸ Müslim, Birr, 87, III, 2007.

⁵⁰⁹ Bakara, 2/216.

⁵¹⁰ Beydavî, IV, 38.

- Ana-babaya dua etmek,
- Salih insan olmak,
- Tevbe etmek,
- Akraba, fakir ve yolculara yardım etmek,
- Muhtaç insanlara yumuşak söz söylemek,
- Verilen söze ve yapılan sözleşmeye uymak,
- Ölçüyü tam yapmak,
- Doğru terazi ile tartmak,

Yasaklar

- Allah’tan başka ilah edinmek,
- Ana-babaya öf demek,
- Ana-babayı azarlamak,
- Malı-mülkü ve nimetleri saçıp savurmak,
- Cimrilik etmek,
- Açlık korkusuyla çocukları öldürmek,
- Zinaya yaklaşmak,
- Haksız yere insan öldürmek,
- Haksız yere yetim malı yemek,
- İnsanın iyice bilmediği şeyin ardına düşmesi (*bu konuda konuşması ve fikir beyan etmesi*),
- Yeryüzünde şımararak yürümek.

Yüce Allah, Kur’ân’da emir ve yasaklarına aykırı davranılmasından hoşlanmadığını açıkça bildirmiştir.⁵¹¹

Fert ve toplumların dünya ve ahiret saadetlerini elde edebilmeleri için Kur’ân’da birçok emir ve yasak beyan edilmiştir.

⁵¹¹ Taberî, IX, 15/89. Kurtubî, X, 262.

Bu emir ve yasaklar, tamamen insanların yararınadır. Allah, yarattığı kulunu herkesten daha iyi bilir. Bu bilgisine göre emir ve yasaklar koymuştur. Bu emir ve yasaklarına uyanlardan razı olur ve onları sever, uymayanlardan razı olmaz, hoşlanmaz, onlara kızar ve onları sevmez. Şimdi Kur'ân'ın bu emir ve yasaklarından örnekler zikredelim:

Allah'ın Emirlerinden Örnekler

- * Allah'a, Peygambere ve Kur'ân'a iman etmek.⁵¹²
- * Allah'a ibadet etmek.⁵¹³
- * Allah'ı çok zikretmek.⁵¹⁴
- * Allah'ı noksan sıfatlarından tenzih etmek (*tesbîh*).⁵¹⁵
- * Allah'ı övmek (*hamd*).⁵¹⁶
- * Allah'a sarılmak (*i'tisam*).⁵¹⁷
- * Allah'tan korkmak (*hasye ve havf*).⁵¹⁸
- * Allah'a karış gelmekten sakınmak (*ittika*).⁵¹⁹
- * Allah'ın ipine yani Kur'ân'a sarılmak (*i'tisam*) ve uymak (*ittiba*).⁵²⁰
- * Allah ve peygamberin davetine icabet etmek (*isticâbe*).⁵²¹
- * Allah'a ve Peygamberine itaat etmek.⁵²²
- * Allah'tan af dilemek (*istiğfar*).⁵²³
- * Allah'ın hükümlerine sabretmek.⁵²⁴

⁵¹² Teğabün, 64/8; Nisa, 4/136.

⁵¹³ Nisa, 4/36; hac, 22/77.

⁵¹⁴ A'raf, 7/205; Ahzab, 33/41.

⁵¹⁵ Ahzab, 33/42.

⁵¹⁶ Fatiha, 1/1; Tevbe, 9/112.

⁵¹⁷ Nisa, 4/36; Hac, 22/77.

⁵¹⁸ Bakara, 2/150.

⁵¹⁹ Bakara, 2/194, 196; Al-i İmran, 3/102.

⁵²⁰ Al-i İmran, 3/103; En'am, 6/155.

⁵²¹ Enfal, 8/24; Şura, 42/38-47.

⁵²² Nisa, 4/59.

⁵²³ Müzzemmil, 73/20.

- * Beş vakit namazı ve Cuma namazını kılmak (*salât*).⁵²⁵
- * Namazda saygılı olmak (*huşû*).⁵²⁶
- * Namaza sabretmek (*istibar*).⁵²⁷
- * Namazı korumak/vakti vaktine kılmak (*muhafaza*).⁵²⁸
- * Namaz için abdest almak (*vudu'*).⁵²⁹
- * Su bulamayınca temiz toprakla teyemmüm etmek.⁵³⁰
- * Eş ve çocuklarına namazı emretmek.⁵³¹
- * Avret mahallini örtmek, sıcak ve soğuktan koruyacak elbise giymek.⁵³²
- * Elbiseleri temizlemek.⁵³³
- * Cünüplükten gusletmek.⁵³⁴
- * İmkânı olanların hac yapması.⁵³⁵
- * Ramazan orucunu tutmak (*savm*).⁵³⁶
- * Zengin olanların zekât vermesi.⁵³⁷
- * Zekât (vermek ve verecek duruma gelmek) için çalışmak.⁵³⁸
- * Rızkı verenin Allah olduğunu bilmek.⁵³⁹

⁵²⁴ İnsan, 76/24.

⁵²⁵ İsrâ, 17/78; Cuma, 62/9.

⁵²⁶ Müminun, 23/2.

⁵²⁷ Taha, 20/132.

⁵²⁸ Müminun, 23/9.

⁵²⁹ Maide, 5/6.

⁵³⁰ Maide, 5/6; Nisa, 4/43.

⁵³¹ Taha, 20/132.

⁵³² A'raf, 7/26-27.

⁵³³ Müddessir, 74/4.

⁵³⁴ Maide, 5/6.

⁵³⁵ Bakara, 2/196.

⁵³⁶ Bakara, 2/183-185.

⁵³⁷ Bakara, 2/43.

⁵³⁸ Müminun, 23/4.

⁵³⁹ Hud, 11/6; Zuhuruf, 43/32; Zariyat, 51/58.

- * Allah'a güvenmek (*tevekkül*).⁵⁴⁰
- * Helal ve temiz olan şeylerden yiyip içmek.⁵⁴¹
- * Hayır işlemek.⁵⁴²
- * Hayır işlerde yarışmak.⁵⁴³
- * Hayırlı, faziletli, salih ve iyi amellere koşmak.⁵⁴⁴
- * Allah'tan gelene razı olmak.⁵⁴⁵
- * Nimetlere şükretmek.⁵⁴⁶
- * Musibetlere sabretmek.⁵⁴⁷
- * Günahlara tevbe etmek.⁵⁴⁸
- * İman ve ibadetlerde ihlâslı olmak.⁵⁴⁹
- * Şeytanı düşman bilmek.⁵⁵⁰
- * Öfkeye hakim olmak.⁵⁵¹
- * İyiliği emredip kötülüğü nehyetmek.⁵⁵²
- * Yalan, kötü ve çirkin sözlerden kaçınmak.⁵⁵³
- * Doğru sözlü olmak.⁵⁵⁴
- * Akrabalara iyilik etmek.⁵⁵⁵

⁵⁴⁰ Al-i İmran, 3/159.

⁵⁴¹ Bakara, 2/168; Maide, 5/88.

⁵⁴² Hac, 22/77.

⁵⁴³ Al-i İmran, 3/114; Müminun, 23/61.

⁵⁴⁴ Bakara, 2/148.

⁵⁴⁵ Kalem, 68/48.

⁵⁴⁶ Nahl, 16/114.

⁵⁴⁷ Bakara, 2/155-156; Zümer, 39/10.

⁵⁴⁸ Nisa, 4/16; Tahrim, 66/8.

⁵⁴⁹ Zümer, 39/11, 14.

⁵⁵⁰ Fatır, 35/5-6.

⁵⁵¹ Al-i İmran, 3/134.

⁵⁵² Tevbe, 9/71.

⁵⁵³ Nisa, 4/148; Hac, 22/30.

⁵⁵⁴ Ahzab, 33/70-71.

⁵⁵⁵ Nahl, 16/90; Nisa, 4/36.

* Yetimlere, fakirlere, komşulara, arkadaşlara ve yolculara yardım etmek (4/36),

* Allah yolunda harcamak (*infak*).⁵⁵⁶

* Emanetlere riayet etmek.⁵⁵⁷

* Yapılan sözleşmelere uymak.⁵⁵⁸

* Kadınlara mehirlerini vermek.⁵⁵⁹

* Kadınlarla iyi geçinmek.⁵⁶⁰

* Zarar ve tehlikelerden Allah'a sığınmak.⁵⁶¹

* Yakıtı taşla insan olan ve kâfirler için hazırlanan cehennemden sakınmak.⁵⁶²

* Nefsini ve çoluk çocuğunu cehenneme gitmeye sebep olan inanç, söz, fiil ve davranışlardan korumak.⁵⁶³

* Gözlerini harama bakmaktan korumak.⁵⁶⁴

* Kötü zandan sakınmak.⁵⁶⁵

* Müslüman olarak ölmek.⁵⁶⁶

* Eşyaya ibret nazarıyla bakmak.⁵⁶⁷

* Varlıklar üzerinde düşünmek.⁵⁶⁸

* Şımarıklığı terk etmek.⁵⁶⁹

* İlim tahsil etmek.⁵⁷⁰

⁵⁵⁶ Bakara, 2/195, 261.

⁵⁵⁷ Müminun, 23/8.

⁵⁵⁸ Maide, 5/1.

⁵⁵⁹ Nisa, 4/4.

⁵⁶⁰ Nisa, 4/19.

⁵⁶¹ Zariyat, 51/50.

⁵⁶² Bakara, 2/24; Al-i İmran, 3/131.

⁵⁶³ Tahrim, 66/6.

⁵⁶⁴ Nur, 24/30-31.

⁵⁶⁵ Hucurat, 49/12.

⁵⁶⁶ Al-i İmran, 3/102.

⁵⁶⁷ Nahl, 16/66; En'am, 6/11.

⁵⁶⁸ Al-i İmran, 3/190.

⁵⁶⁹ Hadid, 57/23-24.

- * Tartıyı ve ölçüyü tam yapmak.⁵⁷¹
- * Alkollü içeceklerden ve uyuşturuculardan sakınmak.⁵⁷²
- * Adaletle hükmetmek.⁵⁷³
- * Şahitliği dosdoğru yapmak.⁵⁷⁴
- * Müslüman amirlere itaat etmek.⁵⁷⁵
- * Çalışmak.⁵⁷⁶
- * Allah yolunda cihat etmek ve gerektiğinde savaşmak.⁵⁷⁷
- * Emanetleri (işleri) ehline vermek.⁵⁷⁸
- * Verilen selamı almak.⁵⁷⁹
- * Müslümanların arasını düzeltmek (*ıslah*).⁵⁸⁰
- * İyilik ve takva üzerine yardımlaşmak.⁵⁸¹
- * Doğrularla beraber olmak.⁵⁸²
- * Allah'ın mağfiretine vesile olacak amellere ve cennete koşmak.⁵⁸³
- * Ahiret gününden korkmak.⁵⁸⁴
- * Ahiret için hazırlanmak.⁵⁸⁵
- * Salih ameller işlemek.⁵⁸⁶

⁵⁷⁰ Zümer, 39/9; Rum, 30/59.

⁵⁷¹ En'am, 6/152; Rahman, 55/9.

⁵⁷² Maide, 5/90.

⁵⁷³ Nisa, 4/58.

⁵⁷⁴ Nisa, 4/59, 135.

⁵⁷⁵ Nisa, 4/59.

⁵⁷⁶ Necm, 53/39.

⁵⁷⁷ Bakara, 2/190; Maide, 5/35.

⁵⁷⁸ Nisa, 4/58.

⁵⁷⁹ Nisa, 4/86.

⁵⁸⁰ Enfal, 8/1.

⁵⁸¹ Maide, 5/2.

⁵⁸² Tevbe, 9/119.

⁵⁸³ Al-i İmran, 3/133; Hadîd, 57/21.

⁵⁸⁴ Lokman, 31/33.

⁵⁸⁵ Haşr, 59/18.

- * İyi, güzel ve hayırlı işlere aracılık etmek.⁵⁸⁷
- * (İyi şeyler için yaptığı) yeminleri korumak.⁵⁸⁸
- * Yeryüzünde dolaşip yalanlayıcıların akıbetinin nasıl olduğuna bakmak.⁵⁸⁹
- * Müşriklerden yüz çevirmek.⁵⁹⁰
- * Günahın açığını da gizlisini de terk etmek.⁵⁹¹
- * İhlâsla dua etmek.⁵⁹²
- * Affetmek.⁵⁹³
- * Kur'ân okunduğu zaman susmak ve dinlemek.⁵⁹⁴
- * Kur'ân ayetlerini düşünmek ve onlardan öğüt almak.⁵⁹⁵
- * Fitneden sakınmak.⁵⁹⁶
- * Kâfirlere karşı savaş araç gereci hazırlamak.⁵⁹⁷
- * Gerekğinde küfrün önderleriyle savaşmak, mücadele etmek.⁵⁹⁸
- * Dosdoğru olmak.⁵⁹⁹
- * İnsanları Allah yoluna çağırarak.⁶⁰⁰
- * Irz ve namusu korumak.⁶⁰¹

⁵⁸⁶ Nisa, 4/124.

⁵⁸⁷ Nisa, 4/85.

⁵⁸⁸ Maide, 5/89.

⁵⁸⁹ En'am, 6/11.

⁵⁹⁰ En'am, 6/106.

⁵⁹¹ En'am, 6/120.

⁵⁹² A'raf, 7/29; Kamer, 54-55.

⁵⁹³ A'raf, 7/199.

⁵⁹⁴ A'raf, 7/204.

⁵⁹⁵ Sâd, 38/29.

⁵⁹⁶ Enfal, 8/25.

⁵⁹⁷ Enfal, 8/60.

⁵⁹⁸ Tevbe, 9/12.

⁵⁹⁹ Hud, 11/112.

⁶⁰⁰ Nahl, 16/125.

⁶⁰¹ Mûminun, 23/5; Nur, 24/30, 31.

- * Kadınların başlarını örtmeleri.⁶⁰²
- * Bekârları evlendirmek.⁶⁰³
- * İşleri danışma ile yapmak (*şura*).⁶⁰⁴
- * Zulme ve saldırıya uğrayanlara yardım etmek.⁶⁰⁵
- * Fasık insanın getirdiği haberin doğru olup olmadığını araştırmak.⁶⁰⁶
- * Borç vermek.⁶⁰⁷
- * Meclislerde yer açın denilince yer açmak.⁶⁰⁸

Allah'ın Yasaklarından Örnekler

- * Allah'ın ayetlerini veya ayetlerde bildirilen gerçekleri inkâr etmek ve yalanlamak.⁶⁰⁹
- * Allah'a ortak koşmak (*şirk*).⁶¹⁰
- * İmana şirk karıştırmak.⁶¹¹
- * Allah'a yalan isnat etmek.⁶¹²
- * İki yüzlülük yapmak (*münafıklık*).⁶¹³
- * Allah'ın helal kıldığı şeyleri haram kılmak.⁶¹⁴
- * Allah'ın mekrinden emin olmak.⁶¹⁵
- * Allah'ın rahmetinden ümit kesmek.⁶¹⁶

⁶⁰² Nur, 24/31.

⁶⁰³ Nur, 24/32.

⁶⁰⁴ Şura, 42/38.

⁶⁰⁵ Şura, 42/39.

⁶⁰⁶ Hucurat, 49/6.

⁶⁰⁷ Hadîd, 57/11; Müddessir, 73/20.

⁶⁰⁸ Mücadele, 58/11.

⁶⁰⁹ En'am, 6/21, 49.

⁶¹⁰ Nisa, 4/48, 116.

⁶¹¹ En'am, 6/82.

⁶¹² Nisa, 4/50; Al-i İmran, 3/94.

⁶¹³ Nisa, 4/145.

⁶¹⁴ Maide, 5/87.

⁶¹⁵ A'raf, 7/97-99.

⁶¹⁶ Zümer, 39/53.

- * Allah'ın ayetlerinden yüz çevirmek.⁶¹⁷
- * Allah'ın ayetlerine eskilerin masalları demek.⁶¹⁸
- * Allah'ın zikrini yani Kur'ân'ın emir ve yasaklarını görmezlikten gelmek.⁶¹⁹
- * Allah'ı unutanlar gibi olmak.⁶²⁰
- * Allah, Peygamber ve müminlerin düşmanlarıyla dost olmak.⁶²¹
- * Müminleri bırakıp kâfirleri dost edinmek.⁶²²
- * Allah ve Peygamberine hainlik etmek.⁶²³
- * Meleklerle Allah'ın kızları demek.⁶²⁴
- * Gıybet etmek.⁶²⁵
- * İnsanlarla alay etmek.⁶²⁶
- * Çirkin sözleri dinlemek.⁶²⁷
- * Arzu ve hevaya uymak.⁶²⁸
- * İsrâf etmek.⁶²⁹
- * Yapılan iyiliği, verilen sadakayı başa kakmak.⁶³⁰
- * Âdet ve loğusa halindeki eşiyle ilişkide bulunmak.⁶³¹
- * Büyüklenmek (*kibir*).⁶³²

⁶¹⁷ En'am, 6/4.

⁶¹⁸ Kalem, 68/12-15.

⁶¹⁹ Zuhruf, 43/36.

⁶²⁰ Haşr, 59/19.

⁶²¹ Mücadele, 58/22; Mümtetine, 60/1.

⁶²² Nisa, 4/144.

⁶²³ Enfâl, 8/27.

⁶²⁴ İsrâ, 17/40.

⁶²⁵ Hucurat, 49/12.

⁶²⁶ Hucurat, 49/11.

⁶²⁷ İsrâ, 17/36.

⁶²⁸ Yusuf, 12/53; Furkan, 25/43.

⁶²⁹ İsrâ, 17/26-27; Furkan, 25/67.

⁶³⁰ Bakara, 2/262, 264.

⁶³¹ Bakara, 2/222.

- * Yetimlerin malını zulüm ile yemek.⁶³³
- * Yalan yere yemin etmek.⁶³⁴
- * İnsanlara zulmetmek.⁶³⁵
- * Hainlere ve zalimlere yardımcı olmak.⁶³⁶
- * Allah'ın ayetlerinin inkâr edildiği ve yalanlandığı yerlerde oturmak.⁶³⁷
- * Zinaya yaklaşmak.⁶³⁸
- * İnsanları Allah yolundan alıkoymak.⁶³⁹
- * Günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmak.⁶⁴⁰
- * Azgınların emrine uymak.⁶⁴¹
- * Allah ve Peygambere isyan etmek.⁶⁴²
- * Allah'ın sınırlarına tecavüz etmek, helal, haram, evlenme, boşanma, yeme, içme, miras, kısas ve ceza... ile ilgili hükümleri uygulamamak.⁶⁴³
- * İzin almadan ve selam vermeden başkasının evine girmek.⁶⁴⁴
- * İffetli kadınlara zina suçu isnat etmek (*iftira*).⁶⁴⁵
- * Büyü yapmak (*sihr*).⁶⁴⁶
- * Faiz alıp vermek.⁶⁴⁷

⁶³² Lokman, 31/18; İsra, 17/33-38.

⁶³³ Nisa, 4/10.

⁶³⁴ Maide, 5/89.

⁶³⁵ Nisa, 4/168; şura, 42/42.

⁶³⁶ Nisa, 4/105, 107.

⁶³⁷ Nisa, 4/140.

⁶³⁸ İsra, 17/32.

⁶³⁹ Nisa, 4/167.

⁶⁴⁰ Maide, 5/2.

⁶⁴¹ Şuara, 26/151.

⁶⁴² Nisa, 4/14.

⁶⁴³ Nisa, 4/13-14.

⁶⁴⁴ Nur, 24/27.

⁶⁴⁵ Nur, 24/23.

⁶⁴⁶ Bakara, 2/102.

- * Faiz de alış veriş gibidir demek.⁶⁴⁸
- * Savaştan kaçmak.⁶⁴⁹
- * Düşmanlık ve gûnahta yardımlaşmak.⁶⁵⁰
- * Yalancı şahitlik yapmak.⁶⁵¹
- * Livatacılık (homoseksüellik) yapmak.⁶⁵²
- * Devlet malını haksız yere almak, zimmetine geçirmek.⁶⁵³
- * Rüşvet alıp vermek.⁶⁵⁴
- * İnsanların mallarını batıl yollarla yemek.⁶⁵⁵
- * Hırsızlık etmek.⁶⁵⁶
- * Yol, can ve mal güvenliğini ihlal etmek (terör).⁶⁵⁷
- * İntihar etmek.⁶⁵⁸
- * Hâkimin hükmünde adil olmaması.⁶⁵⁹
- * Ölü eti (*leş*), akmış kan, domuz eti ve Allah'ın adı anıl-
madan kesilen hayvanların etini yemek.⁶⁶⁰
- * Allah yolunda öldürülenlere ölümler demek.⁶⁶¹
- * İbadetlerde gösteriş yapmak.⁶⁶²
- * Hainlik etmek.⁶⁶³

⁶⁴⁷ 2/278-279.

⁶⁴⁸ Bakara, 2/275.

⁶⁴⁹ Enfal, 8/16.

⁶⁵⁰ Maide, 5/2.

⁶⁵¹ Furkan, 25/72.

⁶⁵² Şuara, 26/165.

⁶⁵³ Al-i İmran, 3/161.

⁶⁵⁴ Bakara, 2/188.

⁶⁵⁵ Bakara, 2/188.

⁶⁵⁶ Maide, 5/38.

⁶⁵⁷ Maide, 5/33.

⁶⁵⁸ Nisa, 4/29-31.

⁶⁵⁹ Maide, 5/44.

⁶⁶⁰ En'am, 6/145; Bakara, 2/173; Maide, 5/3.

⁶⁶¹ Bakara, 2/154.

⁶⁶² Nisa, 4/142; Bakara, 2/264.

- * Bildiği gerçekleri, bilgiyi gizlemek.⁶⁶⁴
- * İnsanların gizli hallerini araştırmak.⁶⁶⁵
- * Kadının eşine baş kaldırması (*nüşuz*).⁶⁶⁶
- * Laf taşıyıcılığı yapmak (*nemîme*).⁶⁶⁷
- * İnsanlara eziyet etmek.⁶⁶⁸
- * Yer yüzünde şımararak yürümek.⁶⁶⁹
- * İnsanlara yanağını çevirmek yani onları hakir görmek, küçümsemek.⁶⁷⁰
- * Yüksek sesle konuşmak/bağırıp çağırmak.⁶⁷¹
- * Cimrilik yapmak ve insanlara cimriliği emretmek.⁶⁷²
- * Mallarını gösteriş için harcamak.⁶⁷³
- * İnsanın kendisini tehlikeye atması.⁶⁷⁴
- * Haset etmek.⁶⁷⁵
- * Kötü, çirkin ve şer olan işlere aracılık etmek.⁶⁷⁶
- * Kötü ve günah fiiller işlemek.⁶⁷⁷
- * İnsanlara suç isnat etmek (*iftira*).⁶⁷⁸
- * Kişinin nefesine zulmetmesi.⁶⁷⁹

⁶⁶³ Yusuf, 12/52.

⁶⁶⁴ Bakara, 2/159, 174.

⁶⁶⁵ Hucurat, 49/12.

⁶⁶⁶ Nisa, 4/34.

⁶⁶⁷ Kalem, 68/10-11.

⁶⁶⁸ Ahzab, 33/58.

⁶⁶⁹ Lokman, 31/18.

⁶⁷⁰ Lokman, 31/18.

⁶⁷¹ Lokman, 31/19.

⁶⁷² Nisa, 4/37.

⁶⁷³ Nisa, 4/38.

⁶⁷⁴ Nisa, Bakara, 2/195.

⁶⁷⁵ Nisa, 4/54.

⁶⁷⁶ Nisa, 4/85.

⁶⁷⁷ Nisa, 4/110-112.

⁶⁷⁸ Nisa, 4/112.

- * Yalan sözleri dinlemek.⁶⁸⁰
- * Haram şeyleri yemek.⁶⁸¹
- * Allah'tan başkasına tapanlara sövmek.⁶⁸²
- * Şeytana uymak ve ona tapmak.⁶⁸³
- * Açlık korkusuyla çocuklarını öldürmek.⁶⁸⁴
- * Fuhşun açığına ve gizlisine yaklaşmak.⁶⁸⁵
- * Gafillerden olmak.⁶⁸⁶
- * İlahi gerçeklerden şüphe etmek.⁶⁸⁷
- * Çekişmek.⁶⁸⁸
- * Zalimlere meyletmek.⁶⁸⁹
- * Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmak.⁶⁹⁰
- * Allah'ın zikrini yani emir ve yasaklarını görmezlikten gelmek.⁶⁹¹
- * İnsanları Allah yolundan menetmek.⁶⁹²
- * Şeytana tapmak.⁶⁹³
- * İnsanlara kötü lakap takmak.⁶⁹⁴
- * Yalan yere yemin etmek.⁶⁹⁵

⁶⁷⁹ Nisa, 4/110.

⁶⁸⁰ Maide, 5/42.

⁶⁸¹ Maide, 5/42.

⁶⁸² En'am, 6/108.

⁶⁸³ En'am, 6/142; 2/168, 36/60.

⁶⁸⁴ En'am, 6/151.

⁶⁸⁵ En'am, 6/151.

⁶⁸⁶ A'raf, 7/205.

⁶⁸⁷ Bakara, 2/147.

⁶⁸⁸ Enfal, 8/46.

⁶⁸⁹ Hud, 11/113.

⁶⁹⁰ A'raf, 7/56, 26/183.

⁶⁹¹ Nisa, 43/36.

⁶⁹² Zuhurf, 43/37.

⁶⁹³ Bakara, 2/168; Yasin, 36/60.

⁶⁹⁴ Hucurat, 49/11.

- * Yalan söyleyerek gerçeği gizlemek.⁶⁹⁶
- * Yalancı şahitlik yapmak.⁶⁹⁷
- * Hayra engel olmak.⁶⁹⁸
- * Vasiyette haksızlık etmek.⁶⁹⁹
- * Yapılan vasiyeti değiştirmek.⁷⁰⁰
- * İnsanın başkalarına iyiliği emredip nefisini unutması.⁷⁰¹
- * Eşine verdiği malı, boşandığında geri almak için haksız suçlama yapması.⁷⁰²
- * İnsanın yapmayacağı şeyleri söylemesi.⁷⁰³
- * Dünyayı sevip ahireti terk etmek.⁷⁰⁴

Kur'ân'ın emir ve yasakları yukarıda zikrettiklerimizden ibaret değildir. Allah, emirlerinin uygulanmasını ve yasaklarından da kaçınılmasını ister. Böyle davrananlardan razı olur, aksi davrananlardan ise hoşlanmaz, onlara kızar.

Allah'ın emir ve yasaklarına uymak ibadet, itaat ve sevaptır. Aksi davranış isyan ve günahdır. Müslüman Allah ve Peygamberin emir ve yasaklarına gücü nispetinde uyar. Gücünün yetmediği konulardan sorumlu değildir. Allah, kimseye gücünün üstünde bir şey teklif etmez.⁷⁰⁵ Allah, insanlar için kolaylık diler, güçlük dilemez.⁷⁰⁶

Allah'ın emir ve yasakları; insanların inanç, söz, fiil ve davranışlarının bütünü ile ilgilidir. Emir ve yasaklar arasında bir

⁶⁹⁵ Maide, 5/89.

⁶⁹⁶ Maide, 5/107; Bakara, 2/283.

⁶⁹⁷ Bakara, 2/283.

⁶⁹⁸ Kalem, 68/12.

⁶⁹⁹ Bakara, 2/182.

⁷⁰⁰ Bakara, 2/182.

⁷⁰¹ Bakara, 2/44.

⁷⁰² Nisa, 4/20.

⁷⁰³ Saf, 61/2.

⁷⁰⁴ İnsan, 76/27.

⁷⁰⁵ Bakara, 2/286.

⁷⁰⁶ Bakara, 2/185.

ayırım yapılmaz. Çünkü İslam, bir bütündür, parçalanamaz. Yaratıcının teklîğinde de, Hak dinin bir ve bütün oluşunda da “tevhîd” esastır.

Dinin içeriğini, emir ve yasaklarını anlatmak için aslî ve fer’î; iman, ibadet, ahlâk ve muamelât diye kısımlara ayırsak da bunlar aslında birdir, bütündür. Her birine uymak birer ibadettir, Allah’a kulluğun ifadesidir. İman, ibadet, ahlâk ve muamelât iç içedir. Ahlâkî davranışları, muamelattan, imanı ibadetten ayırmak mümkün değildir. İmansız ibadet olmaz.

Allah kullarının küfre düşmesine⁷⁰⁷ toplumların itaatten çıkmasına razı olmaz.⁷⁰⁸

Allah’ın emir ve yasaklarına uyan kimse Allah’ın sevgisini, rızasını ve rahmetini kazandığı gibi inkâr edip isyan eden insan da O’nun sevgi, rıza ve rahmetinden mahrum kalır. Sevgi, rıza ve rahmetini kazanan insanların kurtuluşa ermelerine karşılık bunlardan mahrum kalan insanlar da hüsrana uğrarlar. Kur’ân’da kimlerin “hüsrana uğradığı” bildirilmiştir. Şimdi hüsrana uğrayan insanların niteliklerini görelim.

5. HÜSRANA UĞRAYAN İNSANLAR

Allah’ın sevmediği, hoşlanmadığı, kızdığı ve lanet ettiği insanlar hüsrana uğramış insanlardır. Kur’ân’da ziyana uğramış insanlar “*hâsir*” (çoğulu, *hâsirûn*) ve “*hâib*” (çoğulu, *hâibûn*) kelimeleri ile ifade edilmiştir.

“*Hüsrân*” kelimesi; alış-verişte aldanmak, helâk olmak, sapıtmak, helâk etmek, zayi etmek, tartıyı eksik yapmak, eksiltmek ve zarara uğramak; “*haybe*” kelimesi ise; istediğini elde edemeyip emeği boşa gitmek, ziyana uğramak, mahrum olmak ve ümidini kesmek anlamındadır. Bu kimselere “hâsir” ve “hâib” denir.⁷⁰⁹

⁷⁰⁷ Zümer, 39/7.

⁷⁰⁸ Tevbe, 9/96.

⁷⁰⁹ İbn Manzûr, I, 368; IV, 238.

Bu kavram; mal, mülk ve itibar gibi dünyevî kazançların; akıl, sıhhat, iman ve sevap gibi manevî kazançların kaybedilmesinde kullanılır. Kur'ân'da daha çok manevî ziyânı ifade etmekte kullanılmıştır.

İnsan ömrü, sermaye gibidir. Kim bununla Allah'ın rızasını, sevgisini ve rahmetini satın alırsa kazançlı, kim de Allah'ın gazabını ve lanetini satın alırsa hüsrandır.

“Nefsini (*şirk, küfür, nifak ve isyandan takva ile*) temizleyen kurtuluşa ermiş, onu (**fücur**) ile kirleten ziyana uğramıştır.”⁷¹⁰

Allah, her nefse “**fücur**” ve “takva”yı ilham etmiştir.⁷¹¹ “**Takva**”, her türlüğü iyiliğin ve güzelliğin; “fücûr” ise, bütün çirkinlik ve kötülüklerin ortak adıdır. Yukarıdaki ayet, muttakilerin kurtuluşa erdiklerini, fâcirlerin de hüsrana uğradıklarını bildirmektedir. Asr suresinde yüce Allah, asra yemin ederek insanların hüsranda olduklarını bildirmekte, bunlardan dört sınıf insanı istisna etmektedir. Bu dört sınıf insan; iman edenler, salih amel işleyenler, hakkı tavsiye edenler ve sabrı tavsiye edenlerdir. Bu dört sınıfın içine giremeyenler hüsrana uğrayan insanlardır. Allah, Kur'ân'da hüsrana uğrayan insanların özelliklerini tek tek saymıştır. Özet olarak bunları şöyle sıralayabiliriz:

- * İman etmeyenler.⁷¹²
- * Kâfirler.⁷¹³
- * Allah'ın ayetlerini inkâr edenler.⁷¹⁴
- * Allah'ın ayetlerine zulmedenler.⁷¹⁵
- * Allah'ın kitabını inkâr edenler.⁷¹⁶
- * Allah'ın ayetlerini yalanlayanlar.⁷¹⁷

⁷¹⁰ Şems, 91/9-10.

⁷¹¹ Şems, 91/8.

⁷¹² En'am, 6/12, 20.

⁷¹³ Enfal, 8/36, 37; Fatır, 35/39; Mümin, 40/85.

⁷¹⁴ Kehf, 18/103-105; Zümer, 39/63.

⁷¹⁵ A'raf, 7/9.

⁷¹⁶ Bakara, 2/121.

- * Allah'ın ayetleri ve Peygamberi ile alay edenler.⁷¹⁸
- * Allah'a düşmanlık edenler.⁷¹⁹
- * Ahireti inkâr edenler.⁷²⁰
- * Dini terk edenler.⁷²¹
- * Haktan sapan insanlar.⁷²²
- * İslam'dan başka din arayanlar.⁷²³
- * Din konusunda kâfirlere itaat edenler.⁷²⁴
- * İman esaslarını inkâr edenler.
- * İman ve ibadetinde Allah'a ortak koşanlar.⁷²⁵
- * Allah'ı unutan fasık ve münafıklar.⁷²⁶
- * Allah'ın yolunu eğiltmek isteyenler.⁷²⁷
- * İnsanları Allah yolundan menetmek için mallarını harcayanlar.⁷²⁸
- * Dünyayı ahirete tercih edenler.⁷²⁹
- * Allah'tan başkasına ibadet edenler.⁷³⁰
- * Allah'a verdiği sözü bozanlar.⁷³¹
- * Batıla dalanlar.⁷³²

⁷¹⁷ Yunus, 10/95.

⁷¹⁸ Kehf, 18/103–106.

⁷¹⁹ Fussilet, 41/19–23.

⁷²⁰ Neml, 27/5.

⁷²¹ Maide, 5/21.

⁷²² A'raf, 7/178.

⁷²³ Al-i İmran, 3/85.

⁷²⁴ Al-i İmran, 3/149.

⁷²⁵ Zümer, 39/65.

⁷²⁶ Tevbe, 9/67–69.

⁷²⁷ Hud, 11/19–21.

⁷²⁸ Enfal, 8/36–37.

⁷²⁹ Nahl, 16/107–109.

⁷³⁰ Zümer, 39/15.

⁷³¹ Bakara, 2/27.

⁷³² Mümin, 40/78; Casiye, 45/27.

- * Batıla inanıp Allah'ı inkâr edenler.⁷³³
- * Zalimler.⁷³⁴
- * Gafiller.⁷³⁵
- * Şeytana taraftar olanlar.⁷³⁶
- * Şeytanı dost edinenler.⁷³⁷
- * Allah'ın huzuruna çıkmayı yalanlayanlar.⁷³⁸
- * Çocuklarını öldürenler.⁷³⁹
- * Allah'ın mekrinden emin olanlar.⁷⁴⁰
- * Sıla-i rahmi terk edenler.⁷⁴¹
- * Malı ve çocukları kendisini Allah'ı anmaktan alıkoyanlar.⁷⁴²
- * Yeryüzünde bozgunculuk yapanlar.⁷⁴³
- * Zorba ve inat insanlar.⁷⁴⁴
- * Kötü arkadaş edinenler.⁷⁴⁵
- * İftira edenler.⁷⁴⁶
- * Allah'ın kendilerine verdiği rızkı, Allah'a iftira ederek haram kılanlar.⁷⁴⁷

⁷³³ Ankebut, 29/52.

⁷³⁴ Hud, 11/18–21; İsrâ, 17/82; Şûra, 42/45.

⁷³⁵ Nahl, 16/108–109.

⁷³⁶ Mücadele, 58/19.

⁷³⁷ Nisa, 4/119.

⁷³⁸ En'am, 6/31; Yunus, 10/45; Kehf, 18/105.

⁷³⁹ En'am, 6/140.

⁷⁴⁰ A'raf, 7/99.

⁷⁴¹ Bakara, 2/27.

⁷⁴² Münafikun, 63/9.

⁷⁴³ Bakara, 2/27.

⁷⁴⁴ İbrahim, 14/15.

⁷⁴⁵ Fussilet, 41/25.

⁷⁴⁶ Taha, 20/61.

⁷⁴⁷ En'am, 6/140.

* Allah’a bir kenarından (*di7nin bütününe iman etmeden*) ibadet edenler.⁷⁴⁸

* Bir hayra ulaşınca sevinip bir kötülük gelince yüz üstü dininden dönenler.⁷⁴⁹

* Mizanda tartıları hafif gelenler.⁷⁵⁰

Hüsrana uğrayan insanlar, kurtuluşa eremeyen insanlardır.

Kur’ân’da şu kimselerin de kurtuluşa eremeyecekleri bildirilmiştir:

– Allah’a iftira edenler.⁷⁵¹

– Allah’a yalan isnat edenler.⁷⁵²

– Allah’ın ayetlerini yalanlayanlar.⁷⁵³

– Zalimler.⁷⁵⁴

– Mücrimler.⁷⁵⁵

– Büyücüler.⁷⁵⁶

– Kâfirler.⁷⁵⁷

Yukarıda zikredilenler incelendiğinde kâfirlerin ve büyük günah işleyenlerin hüsrana uğrayanlar olduğu anlaşılmaktadır.

Buraya kadar “sevgi” konusunu işlemeye çalıştık. Sevginin ileri şekli “dost” olmaktır. Üçüncü bölümde Kur’ân ve Sünnet’in ışığı altında “dostluk” konusunu ele alacağız.

⁷⁴⁸ Hac, 22/11.

⁷⁴⁹ Hac, 22/11.

⁷⁵⁰ Müminun, 23/103.

⁷⁵¹ En’am, 6/21.

⁷⁵² Yunus, 10/69.

⁷⁵³ En’am, 6/21.

⁷⁵⁴ En’am, 6/21, 135; Yusuf, 12/23; Kasas, 28/57.

⁷⁵⁵ Yunus, 10/17.

⁷⁵⁶ Yunus, 10/37; Taha, 20/69.

⁷⁵⁷ Müminun, 23/117; Kasas, 28/82.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DOSTLUK

لَا تُصَاحِبْ إِلَّا الْمُؤْمِنًا وَلَا يَأْكُلْ طَعَامُكَ إِلَّا تَقِيٌّ

“Ancak mümini dost edin, yemeğini de ancak muttaki insan yesin.”¹

¹ Ebu Dâvûd, Edeb, 19, V, 167, Ahmed, III, 38.

“**Dost**”; bir insanı gönülden seven, onun iyiliğini isteyen, iyi ve kötü gününde yanında olan, ona yardım eden kimseye denir. Zıddı düşmandır.

“Dostluk”; sevginin ilerlemiş şekline denir. Dost, ahbap ve yaren kelimeleriyle anlamdaştır. İnsan ancak sevdiği kimse ile dost olur.

I. DOST KAVRAMINI İFADE EDEN KUR’ÂN KAVRAMLARI

“Dost” kavramı Kur’ân’da; “velî”, “vâlî”, “mevlâ”, “halîl”, “hulle”, “hamîm”, “bitâne”, “sadîk”, “karîn”, “velîce” “refîk” ve “habîb” kelimeleri ile ifade edilmiştir.

1. Velî, Vâlî ve Mevlâ Kelimeleri

“V-l-y” kökü; “birine yaklaşmak, birinin işini üzerine almak, idare etmek, birine iyilik etmek, yardım etmek ve bakmak” anlamlarına gelir.²

Aynı kökten gelen “**velî**” (çoğulu, **evliyâ**); “dost, seven, yardım eden, koruyan, bakan, birinin işini üzerine alan, idare eden” demektir.³

“**Vâlî**” ve “**mevlâ**” kelimeleri de “**velî**” anlamındadır.⁴

“**Vâlî**” ve “**mevlâ**” kelimeleri, fail ve mef’ul anlamında kullanılır. Mümin için “Allah’ın velisi” denir ancak “Allah’ın mevlası” denmez. Çünkü “mevlâ” kelimesinde, sahip ve malik olma, yardım etme, işlerini yönetme ve koruma anlamı da vardır.⁵

² Levis Me’luf, s. 918–919.

³ Levis Me’luf, s. 919; Hazin, I, 401.

⁴ Rağîb, s.533.

⁵ Hazin, I, 401.

“Mümin, Allah’ın velisidir” demek; O’nu seven, dost edinen, emir ve yasaklarına uyan, O’ndan yardım gören, sevap, rıza ve sevgisini kazanan demektir. Ancak Allah için, “müminlerin velisi ve mevlası” denir. “Allah, müminlerin velisi ve mevlasıdır” demek; Allah, müminleri sever, korur, yardım eder, güzel amellerinin karşılığını eksiksiz verir ve ödüllendirir demektir. Kur’ân’da;

“Allah, müminlerin velisidir.”⁶

“Allah, iman edenlerin mevlasıdır” denilmiştir.⁷

“**Vâli**” kelimesi, Kur’ân’da sadece, “Onların, O’ndan başka dostu / yardımcısı yoktur”⁸ ayetinde geçmiştir ki bu ayette “**vâli**”; koruyucu, kollayıcı ve dost anlamındadır.

“V-l-y” kökünden gelen “**tevellî**” kelimesi, dost edinmek; lafzen veya takdîren “an” harf-i cerrîyle kullanıldığı zaman yüz çevirmek anlamına gelir.⁹ Mesela; “Kim Allah’ı, O’nun elçisini ve müminleri dost tutarsa (*bilsin ki*) galip gelecek olanlar yalnız Allah’ın taraftarlarıdır”¹⁰ ayetinde geçen “**yetevelle**” fiili “dost tutmak”; “De ki: Allah’a ve Peygambere itaat edin. Eğer yüz çevirirlerse muhakkak ki Allah, kâfirleri sevmez”¹¹ ayetinde geçen “**tevellev**” kelimesi, “dönmek, yüz çevirmek” anlamındadır.

2. Halîl ve Hulle Kelimeleri

“**Halîl**” (çoğulu, **ehullâ**) kelimesi, samimi dost, “**hulle**” dostluk anlamındadır.¹²

“**Hulle**” (çoğulu, **hulâl**) kelimesi bu anlamda Kur’ân’da tekil ve çoğul olarak şu ayetlerde geçmiştir:

⁶ Al-i İmran, 3/68.

⁷ Muhammed, 47/11.

⁸ Ra’d, 13/11.

⁹ Rağıb, s. 534.

¹⁰ Maide, 5/56.

¹¹ Al-i İmran, 3/32.

¹² Kurtubî, II, 266. Hazin, I, 390.

“Ey müminler! Alış verişin, dostluğun (**hulletün**) ve şefaa-
tin bulunmadığı kıyamet günü gelmeden önce size verdiğimiz
rızkıtan (*Allah için*) harcayın.”¹³

“İman eden kullarıma söyle: Namazı kılsınlar, alış verişin
ve dostlukların (**hulâl**) olmadığı kıyamet günü gelmeden önce
kendilerine verdiğimiz rızkıtan (*Allah yolunda*) gizli ve aşikâre
harcasınlar.”¹⁴

Aslında “**hulâl**” kelimesi, iki şeyin arası demektir.
Kur’ân’da bu anlamda da kullanılmıştır.¹⁵

“**Halîl**” kelimesi Kur’ân’da tekil olarak üç, çoğul olarak bir
ayette geçmiştir. “Allah, İbrahim’i samimi dost edindi
(**halîl**)”,¹⁶ “Dostlar (**ehullâ**)”, kıyamet günü muttakiler hariç bir-
birlerinin düşmanı olurlar”¹⁷ ayetlerinde “**halîl**” ve “**ehullâ**”
samimi dost ve dostlar anlamında kullanılmıştır.

الرَّجُلُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ فَلْيَنْظُرْ أَحَدُكُمْ مَنِ يُخَالِلُ

“Kişi dostunun dini üzerinedir. Kiminle dost edindiğinize
iyi bakın”¹⁸ hadisinde geçen “**halîl**” kelimesi de samimi dost
anlamında kullanılmıştır.

3. Hamîm

Kur’ân’da beş ayette “dost”, 15 ayette “kaynar su” anla-
mında kullanılan “**hamîm**” kelimesi, aynı anlamdaki “**velî**”,¹⁹
“**sadîk**”²⁰ ve “**şefî**”²¹ kelimeleri ile birlikte kullanılmıştır. Şu
ayetleri örnek olarak zikredebiliriz:

“Kıyamet günü dost dostun halini sormaz.”²²

¹³ Bakara, 2/254.

¹⁴ İbrahim, 14/31.

¹⁵ İsra, 17/91; Kehf, 18/33.

¹⁶ Nisa, 4/125.

¹⁷ Zuhruf, 43/67.

¹⁸ Ebu Dâvud, Edeb, 19. V, 168.

¹⁹ Fussilet, 41/34.

²⁰ Şuara, 26/101.

²¹ Mümin, 40/18.

²² Mearic, 70/10.

“Bu gün onun (*kâfirin*) candan bir dostu yoktur.”²³

“Zalimin ne bir dostu ne de sözü tutulur bir şefaatchisi vardır.”²⁴

4. Bitâne

Bu kelime Kur’ân’da sadece şu ayette geçmiştir:

“Ey müminler! Kendinizden başkasını kendinize dost/sırdaş edinmeyin.”²⁵

“*Bitâne*” kelimesinin kök anlamı, elbisenin içi, astarı demektir. Buna benzetilerek bir kişinin sırlarına vakıf olan pek sıkı dostuna “*bitâne*” denilmiştir.²⁶

Bu kelimenin kökü olan “*batn*”, bir şeyin içi, görünmeyen kısmı demektir. Bir şeyin dışı, açıkta olan kısmı anlamındaki “*zahr*” kelimesinin zıddıdır. Buna göre “*bitâne*”, sırdaş demektir. Bir insanın en gizli bilgilerini, işlerini ve durumlarını anlattığı çok samimi, candan dostuna kişinin sırdaşı “*bitânetü’r-racûl*” denir.²⁷

5. Sadîk

Dost anlamındaki “*sadîk*” kelimesi (çoğulu, *esdikâ*’), Kur’ân’da sadece iki ayette geçmiştir.²⁸ Azgın insanlar kıyamet günü,

“Bizim ne şefaatchilerimiz var ne de candan, samimi ve yakın bir dostumuz” derler.²⁹

“*Sadîk*”, sevgide sadık olan, kişinin önemseyip önemseyen, aynı inanca sahip samimi dost anlamındadır.³⁰

²³ Hakka, 69/35.

²⁴ Mümin, 40/18.

²⁵ Al-i İmran, 3/118.

²⁶ Yâzır, II, 1162.

²⁷ Kurtubî, III, 178.

²⁸ Nur, 24.61; Şuara, 26.101.

²⁹ Şuara, 26/100–101.

³⁰ Neseî, IV, 481.

6. Habîb Kelimesi

“**Habîb**” kelimesi (çoğulu, **ahıbbâ**’ ve **ahbâb**), “**hubb**” (*sevmek*) kökünden isim olup seven, sevgili ve dost demektir. Kur’ân’da bir ayette çoğul şekliyle geçmiştir. Ayet şöyledir:

“Yahudi ve Hıristiyanlar, ‘biz Allah’ın oğulları ve sevgilileri, dostlarıyız’, dediler.”³¹

7. Karîn Kelimesi

Bir şeyi bir şeye yanaştırıp bitiştirmek, iki şey veya iki şahıs arasını birleştirmek, beraber olmak, dostluk yapmak, mukayese etmek anlamındaki “k-r-n” kökünden gelen “**karîn**” kelimesi (çoğulu **kuranâ**’); dost, arkadaş, eş, koca, yaşıt anlamlarına gelir.³²

Kur’ân’da sekiz ayette geçen bu kelime dost ve arkadaş anlamında kullanılmış, insan ve cin şeytanlarının dostluk ve arkadaşlığı söz konusu edilmiştir. Bunlar, insanlara kötülükleri güzel gösterirler, onları küfür ve isyana teşvik ederler. Konu ili ilgili ayetlerde şöyle denilmektedir:

“Kimin arkadaşı (**karîn**) şeytan olursa (*bu kimse*) çok kötü bir arkadaş edinmiş olur.”³³

“Biz onlara (*Allah’ın düşmanlarına*) arkadaşlar (**kurenâ**) edindirdik. Bunlar, onların önlerinde ve arkalarında ne varsa hepsini onlara süslü gösterirler.”³⁴

Bu kötü dost (**karîn**); arkadaşını, dostunu, şirke, küfre, isyana ve günah işlemeye teşvik eder. Buna uyan kimse bu kötü arkadaşıyla birlikte cehenneme atılır. Şu ayetler bunu ifade etmektedir:

“Kim Rahman’ın zikrinden (*Kur’ân’dan*) yüz çevirir, onu görmezlikten gelirse ona bir şeytanı musallat ederiz. Bu onun

³¹ Maide, 5/18.

³² Levis Me’lûf, s. 625. Kurtubî, V, 194.

³³ Nisa, 4/38.

³⁴ Nisa, 41/25.

dostu, arkadaşı olur (*karîn*). Onlar, bunları, doğru yoldan çıkarırlar. Buna rağmen onlar, kendilerini doğru yolda sanırlar. Nihayet (*o şeytan dostu*) bize geldiği zaman (*bu arkadaşına*); ‘Keşke benimle senin aranda iki dağ arası kadar uzaklık olsaydı, sen meğer ne kötü arkadaş(mış)sın’ der.” (*Kendisine şöyle cevap verilir:*) “Zulmettiğiniz için bu gün (*pişmanlık*) size hiçbir fayda vermeyecektir. Çünkü siz azapta ortaksınız.”³⁵

Kişi ile bu dostu arasında tartışma olur. Kişi, cehenneme atılmasını bu arkadaşının azdırmasından bilir, suçu onun üstüne atmak iste. Bunun üzerine;

“Dostu, arkadaşı (*Allah’a ortak koşan, hayra engel olan, haddi aşan ve şüpheli olan kimse için*),³⁶ ‘Rabbimiz! Onu ben azdırmadım, fakat o kendisi sapıklık içinde idi’ der. Yüce Allah; ‘huzurumda çekişmeyin, ben size daha önce uyarı göndermişim’ der.”³⁷

8. Haden Kelimesi

“*Haden*” (çoğulu *ahdan*), gizli dost tutmak demektir. Nisa suresinin 25. ayetinde geçen bu kelime ile kadınların gizli dost (*metres*) edinmeleri yasaklanmaktadır.

9. Aşîr Kelimesi

“*Aşîr*” (çoğulu *uşerâ*); dost, arkadaş, akraba, eş, zevce demektir. Bu kelime, Kur’ân’da Allah’tan başkasını dost edinme ile ilgili şu ayette geçmiştir:

“(Sapıklar), zararı faydasından daha yakın olana dua ederler. Bu ne kötü bir mevlâ ve ne kötü bir dost, arkadaşır (*aşîr*).”³⁸

³⁵ Zuhurf, 43/36-39.

³⁶ Kaf, 50/25-26.

³⁷ Kaf, 50/27-28.

³⁸ Hac, 22/13.

10. Velîce Kelimesi

Girmek anlamındaki “v-l-c” kökünden gelen “**velîce**” kelimesi, kişinin ehlinde olmayan güvendiği insan, sırdaş demektir. Kur’ân’da sadece şu ayette geçmiştir:

“(Ey müminler!) Yoksa siz, Allah içinizden cihad eden ve Allah’tan, Resulünden ve müminlerden başkasını kendisine sırdaş (**velîce**) edinmeyenleri bilmeden, ortaya çıkarmadan bırakılacağınızı mı sandınız?”³⁹

11. Refîk Kelimesi

Faydası dokunmak, yardım etmek, lütufla muamele etmek, yumuşak davranmak, dost ve arkadaş olmak anlamındaki “r-f-k” kökünden isim-sıfat olan “**refîk**” kelimesi (çoğulu **rufekâ**); dost, arkadaş demektir.

Kur’ân’da sadece nisa suresinin 69. ayetinde geçmiştir:

“Kim Allah’a ve Peygambere itaat ederse işte onlar, Allah’ın nimet verdiği peygamberler, siddîklar, şehitler (*ya da şahitler*) ve salihlerle beraberdir. Onlar ne güzel dost-arkadaştır, (**refîk**).”

Yukarıda zikrettiğimiz "dost" anlamını ifade eden; kelimelere ilave olarak “**nasîr**” (yardımcı),⁴⁰ “**hafîz**” (koruyucu), “**vekîl**”,⁴¹ “**şefî**” (aracı, kurtarıcı)⁴² ve “**vâkî**” (koruyucu)⁴³ kelimelerini de zikredebiliriz. Bu kelimeler Kur’ân’da dostluk anlamını ifade eden kelimelerle birlikte geçmektedir. Yardımcı, koruyucu, vekil ve şefaatçi olmak dostluğun sonucudur.

³⁹ Tevbe, 9/16.

⁴⁰ Müminun, 22/78.

⁴¹ Şura, 42/6.

⁴² En’am, 6/51.

⁴³ Ra’d, 13/37.

II. DOST EDİNMENİN ÖNEMİ

Bir insanı sevmek, onunla dost olmak, içini dökmek, sırlarını paylaşmak, iyi ve kötü gününde birlikte olmak arzusu insanın doğasında vardır ve insan buna muhtaçtır. İnsanın; canı sıkıldığı, morali bozulduğu, bir musibetle karşılaştığı zaman kendisini teselli edecek, yardımcı olacak, yol gösterecek, mutlu ve sevinçli, hayırlı ve başarılı işlerinde birlikte olacak, tebrik, takdir ve teşvik edecek bir dosta her zaman ihtiyacı vardır.

Kur’ân’da dostluk üzerinde çok durulmuş, dost edinilecek ve edinilmeyecek insanların vasıfları anlatılmıştır. Müminlerle dost edinmek teşvik edilmiş, Müslüman olmayanlarla dostluk kurmak ise yasaklanmıştır. Müminlerin aralarındaki dostluğun sürekli olması için iyilik edilmesi, iyi davranılması, kötülüğe karşı bile iyilik yapılması tavsiye edilmiştir. Allah şöyle buyurmuştur:

“İyilikle kötülük bir olmaz. (*Sen kötülüğü*) en güzel bir şekilde sav, o zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki candan, sıcak ve samimi bir dost oluvermiştir.”⁴⁴

Bir sonraki ayette bu erdeme ulaşabilmenin iki şartı zikredilmiştir: “Sabır” ve “hayırhahlık”. Ayet şöyledir:

“Buna (*kötülüğü iyilikle savma olgunluğuna*) ancak sabrederler kavuşturulur. Buna ancak (*hayırdan*) büyük pay sahibi olan kimse kavuşturulur.”⁴⁵

Bu ayetler bize dostluğun devamı için dostlara daima iyilik yapmanın, iyi davranmanın, hoşgörülü ve sabırlı olmanın gerekli olduğunu bildirmektedir.

Yüce Allah, “dostları”; anne, baba, erkek ve kız kardeşler, amca, dayı, hala ve teyze ile aynı değerde zikretmiş, bunların evlerinde yemek yemekte bir güçlüğü olmadığını bildirmiştir.⁴⁶

⁴⁴ Fussilet, 41/34.

⁴⁵ Fussilet, 41/35.

⁴⁶ Nur, 24/61.

Hasan Basrî, “müminlerden çok dost edinin, çünkü kıyamet günü dostlar şefaathçi olacaklardır.”⁴⁷ Katâde bin Diâme, “Dost, salih bir insan ise dosta faydası dokunur ve ona şefaathçi olur” demiştir.⁴⁸

Samimi, salih ve muttaki dostun insana dünyada faydası dokunduğu gibi ahirette de faydası dokunur. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“O gün dostlar, birbirlerinin düşmanlarıdır. Ancak muttakiler hariç.” (*Onlar, dünyada olduğu gibi ahirette de birbirlerinin dostlarıdır*).⁴⁹

Bu sebeple insan, fasıklarla değil muttaki insanlarla dost olmalıdır. Zalimleri dost edinenler ahirette pişman olacaklardır:

“O gün zalim, ellerini ısırıp, ‘ne olaydı da keşke ben Peygamberle beraber bir yol edineydim’, der. ‘Vah bana, ne olurdu ben falanı dost tutmasaydım. O beni bana gelen zikirden (*Kur’ân’dan*) saptırdı, der.”⁵⁰

Peygamberimiz (s.a.s.), “Kişi dostunun dini, ahlâkı üzeredir. Öyle ise sizden biriniz kiminle dostluk yaptığına iyi baksın” demiştir.⁵¹

“**Dost**”, insanı kurtuluşa da helâke de götürebilir. Nice insanlar, dostları yüzünden perişan olmuşlar, dünya ve ahiretleri yıkılmıştır. Nice insanlar da dostları sayesinde iyiliğe, güzelliğe, hayra, mutluluğa, servet ve makama ulaşmışlardır. Bu sebeple insan, dost edineceği kimseleri iyi seçmelidir. Bu sebeple olmalı ki Peygamberimiz (s.a.s.);

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ خَلِيْلٍ مَّاكِرٍ

“Allah’ım! Hilekâr dosttan sana sığınırım”⁵² diye dua etmiştir.

⁴⁷ Hazin, IV, 481.

⁴⁸ Taberî, XI, 19/89.

⁴⁹ Zuhurf, 43/67.

⁵⁰ Furkan, 25/27–29.

⁵¹ Ebu Dâvûd, 19, V, 1168; Tirmizî, Zühd, 32, IV, 573.

Dostlar, üç kısma ayrılır:

1. Hakikî ve Vefakâr Dost

Bu dost, dostunun saadet ve musibetini kendi saadet ve musibeti gibi görür. Dostunun yardımına koşar, iyi ve kötü gününde onunla beraber olur.

Peygamber (s.a.s.);

خَيْرُ الْأَصْحَابِ عِنْدَ اللَّهِ خَيْرُهُمْ لِصَاحِبِهِ وَخَيْرُ الْجِيرَانِ عِنْدَ اللَّهِ خَيْرُهُمْ لِجَارِهِ

“Allah katında arkadaşların hayırlısı arkadaşına faydalı olan, komşuların hayırlısı da komşusuna faydalı olanlardır”⁵² buyurmuştur.

2. Menfaatperest Dost

Bu tür dost, menfaati olduğu sürece dostu ile beraber olur, onu sever. Menfaati bitince dostluğu da biter.

3. Hilekâr Dost

Bu tür dost, insana dost gibi görünür, gerçekte düşmandır. Fırsat bulunca aleyhte bulunur, kusurlarını ve sırlarını ifşa eder, iyiliklerini ise gizler.

Son iki tür insanı, aslında dost edinmemek gerekir.

Her şeyde olduğu gibi “dost edinme” konusunda da Kur’ân bize rehberlik etmektedir. Şimdi Kur’ân’a göre, müminlerin dost edinebileceği ve edinemeyeceği kimseleri görelim.

⁵² İbn Neccâr, bk. Berki, s. 78, No: 94.

⁵³ Tirmizî, Birr, 28, IV, 333.

III. MÜ’MİNLERİN DOSTLARI

1. Allah

Müminlerin gerçek dostu, Allah’tır. Bu konuda Kur’ân’da birçok ayet vardır. Bir kaçının meali şöyledir:

“(Ey müminler!) sizin için Allah’tan başka ne bir velî ne de bir yardımcı vardır.”⁵⁴

“Allah, iman edenlerin velisidir. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır.”⁵⁵

“Allah, muttakilerin velisidir.”⁵⁶

“Veli yalnız Allah’tır.”⁵⁷

“Allah, iman edenlerin mevlasıdır.”⁵⁸

“(Ey müminler!) Biliniz ki Allah sizin mevlanızdır, O ne güzel mevladır, ne güzel yardımcıdır.”⁵⁹

“Dost olarak Allah (*size*) yeter, yardımcı olarak da Allah si-ze yeter.”⁶⁰

“O, yardımcılardan en hayırlısıdır.”⁶¹

“Allah, müminlerin velisi ve mevlasıdır” demek; mü’minleri sever, amellerinin karşılığını tam verir, kötülüklerden korur, onlara yardım eder, iman üzere sabit kılar, onlardan razı ve hoşnut olur demektir.

İnsanlar; iman edip salih ameller işlemek, Allah ve Peygamberin emir ve yasaklarına uymak, Allah ve yaratıkların haklarına riayet etmek suretiyle Allah’ın dostluğunu kazanabilirler. Mümin Kur’ân ve Sünnete ne kadar uyar ve günahlardan ne

⁵⁴ Bakara, 2/107; bk. Tevbe, 9/116; Ankebut, 29/22.

⁵⁵ Bakara, 2/257.

⁵⁶ Casiye, 45/19.

⁵⁷ Şura, 42/9, 28.

⁵⁸ Muhammed, 47/11.

⁵⁹ Enfal, 8/40.

⁶⁰ Nisa, 4/45.

⁶¹ Al-i İmran, 3/150.

kadar sakınırsa O nispette Allah'ın dostluğunu elde eder. Yüce Allah;

“Onlar (*müminler*) için Rab’leri katında esenlik evi (*dârü’s-selam* /*cennet*) vardır. O (*Allah*), yaptıkları (*güzel*) ameller sebebiyle onların dostudur.”⁶²

“(Ey insanlar!) Biliniz ki Allah’ın velilerine korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir. O dostlar ki iman ettiler ve (*Allah’a karşı gelmekten, günahlardan*) sakındılar. Onlar için dünya ve ahirette müjde vardır. Allah’ın kelimeleri değişmez. İşte bu, büyük kurtuluştur” buyurmuştur.⁶³

İnsan; ölümü ve hayatı ile imtihan halindedir.⁶⁴ Dünyadaki imtihanı, iman ve salih ameller işleyip işlememesidir. İman edip salih ameller işleyebilirse Allah’ın dostluğunu kazanır. Kur’ân’da bu konuda yüce Allah; Allah’ı birleyen (*hanîf*), Müslüman,⁶⁵ halîm, içli (*evvâh*), Allah’a yönelen (*münîb*),⁶⁶ Allah’a itaat eden bir ümmet (*ümmeden kâniten lillah*), nimetlere şükreden, salih, mümin, muhsin⁶⁷ dosdoğru (*suddîk*), insanlara önder (*imam*),⁶⁸ vefâkâr⁶⁹ ve dost (*halîl*)⁷⁰ olarak nitelediği İbrahim Peygamberin⁷¹ bizim için örnek olduğunu bildirmiştir.

Bakara Suresinin 124. ayetinde Allah’ın İbrahim Peygamberi bir takım “kelimeler” ile imtihan ettiği, İbrahim’in de bu imtihanı başarı ile tamamladığı bildirilmiştir.

İbrahim Peygamberin imtihan edilip başarı gösterdiği bu “kelimeler” (*emirler, nitelikler*) nelerdir? Taberî’nin İbn Abbas’tan yaptığı bir rivayete göre⁷² İbrahim Peygamberin imtihan edildiği şeyler; Tevbe, 9/112, Ahzâb 33/35; Müminûn, 23/1–11

⁶² En’am, 6/127.

⁶³ Yunus, 10/62–64.

⁶⁴ Mülk, 67/2.

⁶⁵ Al-i İmran, 3/67.

⁶⁶ Hud, 11/75.

⁶⁷ Saffat, 37/111.

⁶⁸ Meryem, 19/41.

⁶⁹ Necm, 53/37.

⁷⁰ Nisa, 4/125.

⁷¹ Meryem, 19/41.

⁷² Taberî, I, 1/524.

ve Meâric 70/22–34 ayetlerinde zikredilen nitelikler ve görevlerdir.

a) Tevbe Suresinde Zikredilen Nitelikler

1. التَّائِبُونَ (*Şirk, küfür, nifak ve isyandan*) tövbe edenler.

2. الْعَابِدُونَ Allah'a ibadet eden müminler.

3. الْحَامِدُونَ Allah'ı övenler.

4. السَّائِحُونَ Oruç tutanlar.

5. الرَّاكِعُونَ Rükû' edenler.

6. السَّاجِدُونَ Secde edenler.

7. الْأَمْرُونَ بِالْمَعْرُوفِ Marufu (*iyi, güzel, yararlı ve doğru söz, fiil ve davranışları*) emredenler.

8. النَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ Münkeri (*kötü, çirkin, zararlı ve yanlış söz, fiil ve davranışları*) men edenler.

9. الْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللَّهِ Allah'ın sınırlarını koruyanlar.

Bunlar, müminlerin özellikleridir. Ayet, وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ “müminleri müjdele” şeklinde sona ermektedir.

أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا

b) Ahzab Sûresindeki Nitelikler

1. الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ Müslüman erkek ve Müslüman kadınlar.

2. الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ Mümin erkek ve mümin kadınlar.

3. الْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ Allah'a itaat eden erkekler ve itaat eden kadınlar.

4. الصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ Özünde, sözünde ve işlerinde doğru olan erkek ve doğru olan kadınlar.

5. الصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ Sabırlı erkek ve sabırlı kadınlar.

6. الْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ Allah'a saygılı erkek ve saygılı kadınlar.

7. الْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ Sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar.

8. الصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ Oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar.

9. الْخَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْخَافِظَاتِ Irzlarını koruyan erkekler ve ırzlarını koruyan kadınlar.

10. الذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ Allah'ı çok zikreden erkekler ve Allah'ı çok zikreden kadınlar.

Bu ayette de on görev zikredilmiştir: İslam, iman, itaat, doğruluk, sabır, saygı, zekât-sadaka, oruç, ırzı koruma ve Allah'ı zikir. Allah, bunlar için bağış ve büyük bir mağfiret hazırlamıştır.

c) Müminûn Suresindeki Nitelikler

Bu suredeki ayetlerde kurtuluşa eren insanların özellikleri zikredilmiştir. Bunlar;

1. Mümindirler.
2. Namazlarında saygılıdırlar.
3. Lağviyattan (boş ve faydasız şeylerden) yüz çevirirler.

4. Zekât için, (*zekât verecek hale gelmek için*) çalışırlar.
5. Irzlarını korurlar.
6. Emanetlere riayet ederler.
7. Ahitlerine uyarlar.
8. Namazlarını korurlar.
9. Varislerdir.
10. Firdevs cennetine varis olacaklardır.

d) Meâric Suresindeki Nitelikler

1. Namazlarını kılanlar. Bunlar;
2. Namazlarında devamlıdırlar.
3. Zekâtlarını verirler.
4. Kıyamet gününü tasdik ederler.
5. Rab'lerinin azabından korkarlar.
6. Irzlarını korurlar.
7. Emanetlerine riayet ederler.
8. Ahitlerine uyarlar.
9. Şahitliği yaparlar.
10. Namazlarını muhafaza ederler.

Ayetin sonunda bu kimselerin cennetlerde ikram edilecekleri bildirilmiştir.

Görüldüğü gibi bu dört surede cennete girmeye ve Allah'ın dostluğunu, sevgi ve hoşnutluğunu kazanmaya vesile olan ameller zikredilmiştir. Bu ayetlerde zikredilenler İslamî bütün görevleri genel hatlarıyla içermektedir. Bu görevleri yapanlar Allah'ın dostluğunu kazanmış olurlar.

2. Melekler

Melekler; Allah'ın emir ve yasaklarına asla karşı gelmeyen,⁷³ Allah'ı öven,⁷⁴ O'na secde eden ve asla kibirlenmeyen⁷⁵ nuranî varlıklardır. İnsanlar için dua ederler,⁷⁶ ölüm zamanı gelen insanların canlarını alırlar,⁷⁷ cennet kapılarında müminleri karşılayıp onları selamlarlar⁷⁸ ve müminleri cennetle müjdelirler.⁷⁹

“Rabb’imiz Allah’tır deyip sonra dosdoğru olanların üzerine melekler iner, (onlara), ‘korkmayın, üzülmeyin, siz, va’dolunduğunuz cennetle sevinin, biz dünya hayatında (olduğu gibi) ahiret hayatında da sizin dostlarınıız, orada size canlarınızın gerektiği her şey var, orada size istediğiniz her şey var’ derler.”⁸⁰

Melekler, müminlerin dostlarıdır. Bu sebeple onlara yardım ederler.⁸¹

3. Peygamber ve Müminler

Peygamber ve müminler, birbirlerinin dostlarıdır. Yüce Allah, müminlere hitaben şöyle buyurmaktadır:

“Sizin dostunuz, ancak Allah, O’nun Peygamberi ve namazlarını kılan, zekâtlarını veren, rükûa varan müminlerdir.”⁸²

Kâfirler, zalimler, Hristiyanlar ve Yahudiler, birbirlerinin dostları olduğu gibi⁸³ müminler de birbirlerinin dostlarıdır.⁸⁴ Ahirette kâfirler ve zalimler birbirlerinin düşmanı, muttakiler

⁷³ Tahrim, 66/6.

⁷⁴ Şura, 42/5.

⁷⁵ Nahl, 16/49.

⁷⁶ Şura, 42/5.

⁷⁷ Nahl, 16/28, 32.

⁷⁸ Nahl, 16/32.

⁷⁹ Ra’d, 13/22.

⁸⁰ Fussilet, 41/30–31.

⁸¹ Enfal, 8/9; al-i İmran, 3/124.

⁸² Maide, 5/55.

⁸³ Enfal, 8/73; Maide, 5/51; Casiye, 45/19.

⁸⁴ Enfal, 8/72; Tevbe, 9/71.

ise dünyada olduğu gibi yine birbirlerinin dostları olacaklardır.⁸⁵ Bu sebeple müminler, sadece Allah'ı, Peygamberi ve müminleri dost edinmelidirler.

“Allah'ı, Peygamberini ve müminleri dost edinenler, işte onlar, Allah taraftarı olanlardır, galip gelecek olanlar da onlardır.”⁸⁶

Peygamber (s.a.s.),

لَا تُصَاحِبْ إِلَّا مُؤْمِنًا وَلَا يَأْكُلْ طَعَامَكَ إِلَّا تَقِيٌّ

“Ancak mümini dost edin, yemeğini de ancak muttaki insan yesin.”⁸⁷

وَمَثَلُ الْجَلِيلِ الصَّالِحِ كَمَثَلِ صَاحِبِ الْمُسْكِ إِنْ لَمْ يُصْبِكَ مِنْهُ شَيْءٌ أَصَابَكَ
مِنْ رِيحِهِ وَمَثَلُ جَلِيلِ السُّوءِ كَصَاحِبِ الْكَبِيرِ إِنْ لَمْ يُصْبِكَ مِنْ سَوَادِهِ أَصَابَكَ
مِنْ دُخَانِهِ

“Salih dost koku satan kimse gibidir. Bu kimsenin sana bir hayrı dokunmasa bile kokusu isabet eder. Kötü dost ise demirci körüğünü çeken kimse gibidir. Onun siyahlığından sana bir şey dokunmasa bile dumanı zarar verir.”⁸⁸

الْمُؤْمِنُ مِرَاثُ الْمُؤْمِنِ وَالْمُؤْمِنُ أَخُو الْمُؤْمِنِ

“Mümin minin aynasıdır, mümin müminin kardeşidir.”⁸⁹

Sözleri ile bize ancak mümin, salih ve muttaki insanlarla dost olmamızı tavsiye etmektedir.

⁸⁵ Zuhurf, 43/67.

⁸⁶ Maide, 5/56.

⁸⁷ Ebu Dâvûd, Edeb, 19, V, 167, Ahmed, III, 38.

⁸⁸ Ebu Dâvûd, Edeb, 19, V, 166.

⁸⁹ Ebu Dâvud, Edeb, 57, V, 217.

IV. MÜ'MİNLERİN DOST/SIRDAŞ EDİNEMEYECEĞİ KİMSELER

Yüce Allah, Kur'ân'da müminlerin dostlarını, dost edinebileceği kimseleri bildirdiği gibi dost edinmeyeceği kimseleri de bildirmiştir. Bunlar; kâfirler, münafıklar, müşrikler, zalimler, Hristiyanlar, Yahudiler ve şeytanlardır.

1. Kâfirler

“Ey müminler! Müminleri bırakıp da kâfirleri dost edinmeyin.”⁹⁰

“Müminler, müminleri bırakıp da kâfirleri dost edinmesin. Kim böyle yaparsa Allah ile bir dostluğu kalmaz.”⁹¹

“Ey iman edenler! Kendinizden başkasını kendinize dost/sırdaş edinmeyin.”⁹²

2. Münafıklar

“Onlardan (*münafıklardan*) dostlar edinmeyin... Onlardan ne dost edinin ne de yardımcı.”⁹³

“Münafıklara, acıklı bir azap olduğunu bildir. Onlar, müminleri bırakıp kâfirleri dost tutarlar.”⁹⁴

3. Yahudi ve Hristiyanlar

“Ey müminler! Yahudi ve Hristiyanları dost edinmeyin. Onlar, birbirlerinin dostlarıdır. Sizden kim onları dost edinirse o, onlardandır.”⁹⁵

“Ey müminler! Kâfirler ve kendilerinden önce kitap verilenlerden dininizi oyun ve eğlence yapanları dostlar edinmeyin.”⁹⁶

⁹⁰ Nisa, 4/144.

⁹¹ Al-i İmran, 3/28.

⁹² Al-i İmran, 3/118.

⁹³ Nisa, 4/89.

⁹⁴ Nisa, 4/138–139.

⁹⁵ Maide, 5/51.

4. Allah, Peygamber ve Müminlerin Düşmanları

“Ey müminler! Benim düşmanım ve sizin düşmanınız olan kimseleri dost edinmeyin.”⁹⁷

“Allah’a ve ahiret gününe iman eden bir toplumun - babaları, oğulları, kardeşleri veya akrabaları bile olsa- Allah’a ve Peygamberine düşman olanlarla dostluk ettiğini göremezsin.”⁹⁸

Görüldüğü gibi yüce Allah, kâfir, münafık, Yahudi ve Hıristiyanlar ile Allah, peygamber ve müminlerin düşmanlarını dost edinmeyi müminlere yasaklamıştır. Bunun sebebini yüce Allah Kur’ân’da bildirmiştir. Bunlardan bir kısmı şöyledir:

a) Kâfirler, müminlerin inandığı değerleri kabul etmezler. Kur’ân’ın ve Hz. Muhammed’in (s.a.s.) hak olduğuna inanmazlar.⁹⁹

b) Müminleri sevmezler, onlara karşı kin tutarlar. İşlerinin fesada uğraması, gelişme ve kalkınmalarının önlenmesi için ne gerekiyorsa yaparlar. Onların sıkıntıya düşmelerini arzu ederler, *(sosyal, ekonomik ve ahlâken çökmelerini isterler.)*¹⁰⁰

c) Müminleri doğru yoldan çıkarıp sapıtmalarını,¹⁰¹ kendileri gibi inkâr edip kâfir olmalarını isterler,¹⁰² bu uğurda ne gerekiyorsa yaparlar.

ç) Müminlerin, nimet, bolluk, refah ve huzur içinde olmalarını istemezler.¹⁰³

d) Müminlere düşmandırlar fırsat bulunca elleri ve dilleriyle onlara kötülük ederler.¹⁰⁴

⁹⁶ Maide, 5/57.

⁹⁷ Mümtehine, 60/1.

⁹⁸ Mücadele, 58/22.

⁹⁹ Mümtehine, 60/1.

¹⁰⁰ Al-i İmran, 3/118-119.

¹⁰¹ Al-i İmran, 3/69.

¹⁰² Bakara, 2/109; nisa, 4/8; Mümtehine, 60/1.

¹⁰³ Bakara, 2/105.

¹⁰⁴ Mümtehine, 60/1.

e) Zalim ve fasıktırlar.¹⁰⁵

f) Kötülükleri emredip iyilikleri nehy ederler.¹⁰⁶

g) Kâfirler, münafıklar, Yahudi ve Hıristiyanlar sadece birbirlerinin dostlarıdır, Şeytan da onların dostudur.¹⁰⁷

ğ) Kâfirler, dinlerini oyun ve eğlence yerine koymuşlardır. Dünya hayatı kendilerini aldatmıştır.¹⁰⁸

Allah'ın dost edinilmesini yasak ettiği kâfirler, müminlerin anası, babası, kardeşleri bile olsa yine onları dost edinemezler. Yüce Allah;

“Ey müminler! Eğer imana karşı küfrü seviyorlarsa babalarınızı ve kardeşlerinizi (*bile*) dost edinmeyin”¹⁰⁹ buyurmuştur.

“Kâfirleri dost edinmek”; onların inanç, düşünce, ahlâk, söz, fiil ve davranışlarını benimsemek demektir. Hâlbuki Allah, kâfirlerin inanç, düşünce ve davranışlarını benimsemek şöyle dursun onlara en küçük bir meyil göstermeyi bile müminlere yasaklamıştır:

“Sakin zalimlere (*kâfirlere*) en küçük bir meyil göstermeyin, sonra size ateş dokunur ve (*bilin ki*) sizin Allah'tan başka (*gerçek*) dostunuz yoktur.”¹¹⁰

“Sizden kim onları (*Yahudi ve Hıristiyanları*) dost edinirse o da onlardandır.”¹¹¹ Çünkü küfrü sevmek ve ona razı olmak küfürdür.

İnsan, dost edineceği insandan dünyevî veya uhrevî, maddî veya manevî bir yarar bekler. Kâfirin, dünyevî ve maddî bir yararı olsa bile asla uhrevî ve manevî bir yararı olmaz, yarar şöyle dursun aksine zararı olur. Kâfir dost, mümini küfre veya

¹⁰⁵ Bakara, 2/254; Tevbe, 9/67.

¹⁰⁶ Tevbe, 9/67.

¹⁰⁷ Enfal, 8/73; Casiye, 45/19; Tevbe, 9/67.

¹⁰⁸ En'am, 6/70.

¹⁰⁹ Tevbe, 9/23.

¹¹⁰ Hud, 11/113.

¹¹¹ Maide, 5/51.

en azından günaha sürükler. Peygamberimiz (s.a.s.), iyi kimse ile kötü kimseyi şu temsil ile anlatmıştır:

إِنَّمَا مَثَلُ الْجَلِيسِ الصَّالِحِ وَالْجَلِيسِ السَّوِّءِ كَمَثَلِ الْمِسْكِ وَنَافِخِ الْكَبِيرِ
فَحَامِلُ الْمِسْكِ إِمَّا أَنْ يُحْدِثَكَ وَإِمَّا أَنْ تَبْتَاعَ مِنْهُ وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ مِنْهُ رِيحًا طَيِّبَةً
وَنَافِخُ الْكَبِيرِ إِمَّا أَنْ يُحْرِقَ ثِيَابَكَ وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ مِنْهُ رِيحًا خَبِيثَةً

“İyi kimse ile oturup kalkan (*dostluk kuran*) kişinin ve kötü kimse ile dost/arkadaş olan kimsenin misali tıpkı güzel koku taşıyan ile demirci körüğünü çeken kimse gibidir. Misk (*güzel koku*) taşıyan; ya sana koku sürer, ya sen ondan koku satın alırsın veya ondan güzel koku koklarsın. Körükçüye gelince o, ya elbiseni yakar veya ondan kötü koku koklarsın.”¹¹²

Kâfir ile dost olan onun inancından, huyundan, yaşantısından, söz veya davranışlarından bir şekilde etkilenir. Atalarımız, “üzüm üzüme baka baka kararır” ve “körle yatan şaşı kalkar” demişlerdir.

“*Kâfirleri dost edinmemek*”; onlarla tamamen insanî ve sosyal ilişkileri kesmek, alış-verişi, ticareti, komşuluğu, bilim, teknik, sanat, üretim ve faydalı şeylerde onlardan yararlanmayı, iş birliği yapmayı, yardımlaşmayı, onlara iyilik yapmayı ve adaletli davranmayı terk etmek değildir.¹¹³ Haklara riayet etmek, ahde vefa göstermek, güzel muamelede bulunmak, adalet, ihsan ve merhamet gibi güzel davranışlar, müminin şiarı, imanın gereğidir. Kâfir de Allah’ın özene bezene yarattığı bir kuludur. Mümin, kâfir de olsa her insanın hakkına riayet eder, hiç kimseye zulmetmez. Herkesin hayrını ve yararını ister. Bütün insanları imana, salih amellere, güzel ahlâka ve güzelliklere davet eder.

Yasaklanan dostluk; müminlerin sırlarını, kâfirlere vermek, kâfirlerin İslam’a uymayan inanç, düşünce, eylem, söz ve davranışlarını benimsemek, bu sebeple onları sevmektir. Böyle bir

¹¹² Müslim, Birr, 146, II, 2026.

¹¹³ Müntehine, 60/8.

davranışı gerçekten iman etmiş olan bir kimse yapamaz. Çünkü Allah, bunu yasaklamıştır. Bunu yapan kimse, zalim ve fasık olur. İsrail oğullarından, kâfirleri dost edinenlerle ilgili olarak,¹¹⁴

“Eğer onlar, Allah’a, Peygambere ve O’na indirilene (*Kur’ân’a*) iman etselerdi onları (*kâfirleri*) dost edinmezlerdi. Fakat onların çoğu fasık insanlardır”¹¹⁵ buyrulmuştur.

Kâfirlerin dostluğundan hayır gelmez. Atalarımız “ayı derisinden post, kâfirden dost olmaz” demiştir. Yüce Allah, kendisinden başkalarını (*kâfirleri, putları, tağutları ve şeytanları*) dost edinenlerin dostluğunu örümceğin evine benzetmiştir:

“Allah’tan başka dost edinenler (*kendilerine*) bir ev edinen örümceğe benzerler. Evlerin en çürüğü, örümcek evidir. Keşke (*bu gerçeği*) bilselerdi.”¹¹⁶

Kâfir, müşrik, münafık, Yahudi ve Hıristiyanları dost edinme yasağından bir şey istisna edilmıştır. O da müminin malına, canına ve ırzına bir zarar gelme tehlikesidir. Yüce Allah; “Müminler, müminleri bırakıp kâfirleri dost edinmesinler. Kim böyle yaparsa onların Allah ile bir dostlukları kalmaz”¹¹⁷ dedikten sonra, “ancak onlardan (*gelebilecek bir tehlikeden*) korunmanız hariç, (*şerlerinden korunmak için tedbir alabilirsiniz*)”¹¹⁸ buyurmuştur.

Bir kâfir, bir mümine dünyaları verse o mümin ne dinine, imanına ve ahlâkına ne de mümin kardeşine en küçük bir zarar gelecek hiçbir şeyi kabul etmez ve yapmaz. Ancak iyi niyetinden dolayı gafil davranabilir. Hüsnü zannı ile aldanabilir veya bilgi eksikliği olabilir, farkına varmadan uygunsuz bir davranışta bulunabilir. Fakat bile bile kâfirleri dost edinmez, onlara uymaz. Ancak kâfirlerden; malına, canına veya ırzına, dinine veya din kardeşine bir zarar gelecekse, bir zaruret veya bir tehlike

¹¹⁴ Maide, 5/80.

¹¹⁵ Maide, 5/81.

¹¹⁶ Ankebut, 29/41.

¹¹⁷ Al-i İmran, 3/28.

¹¹⁸ Al-i İmran, 3/28.

varsa ya da bir zorlama ile karşı karşıya ise o zaman kâfire, düşmana dost gibi görünebilir, tasvip etmediği söz ve davranışlarda bulunabilir.¹¹⁹

Yalancı Peygamber Müseyleme, Hz. Peygamberin arkadaşlarından iki kişiyi yakalamış ve birine; “Muhammed’in Allah’ın peygamberi olduğuna şahadet eder misin?” diye sormuş, o da; “evet evet evet” demiş. Sonra, “benim Allah’ın peygamberi olduğuma şahadet eder misin?” diye sormuş, ona da “evet” demiş. Müseyleme, kendisinin Hanif Oğullarının peygamberi, Hz. Muhammed (s.a.s.)’in ise Kureyş’in peygamberi olduğunu ileri sürdüğü için bu sahabîyi serbest bırakmıştır. Diğer sahabîye, “Muhammed’in Peygamber olduğuna şahadet eder misin?” diye sormuş, sahabî, “evet” demiş; “benim peygamber olduğuma şahadet eder misin?” diye sormuş, sahabî bu sefer, “ben dilsizim, ben dilsizim, ben dilsizim” demiş. Müseyleme, bu sahabîyi öldürmüştür. Bu haber Peygamber’e (s.a.s.) ulaşınca; “şu öldürülen sıdk u yakîn üzere öldü, mübarek olsun, diğeri de Allah’ın ruhsatını kabul etti, buna da bir beis yok”¹²⁰ demiştir.

Mümin, canına, malına veya ırzına bir tehlike gelecekse kalbiyle razı olmadığı bir sözü söyleyebilir ve bir davranışta bulunabilir. Nitekim Kur’ân’da; “Kalbi imanla mutmain olduğu halde küfre zorlanan hariç kim, iman ettikten sonra Allah’ı inkâr eder ve göğsünü küfre açarsa bunların üzerine Allah’tan bir gazap iner ve onlar için büyük bir azap vardır”¹²¹ buyrulmuştur. Al-i İmran Suresinin 28. ayetinde, *إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقْيَةً*, “Ancak onlardan (*gelebilecek tehlikeden*) korunmanız başkadır” istisnası da *بِالْإِيمَانِ*, “Kalbi imanla dolu olduğu halde zorlanan kimse hariç”¹²² istisnası gibidir. Dolayısıyla Allah, müminlere bir zorlama, bir tehlike veya bir zararla karşı karşıya kalındığında dost gibi görünmeye ve kalben benimsemediği sözleri söylemeye müsaade etmiştir.

¹¹⁹ Yazır, II, 1/1074.

¹²⁰ Yazır, II, 1074.

¹²¹ Nahl, 16/106.

¹²² Nahl, 16/106.

Mümin, hem düşmanlarından hem de Allah'a karşı gelmekten, emir ve yasaklarına muhalefet etmekten de sakınmalıdır.

Allah, ^ط“إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقْيَةً” “Ancak onlardan (gelebilecek tehlikeden) korunma hariç” ruhsatını vermekle beraber, ^طوَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ “Allah sizi kendisinden (emir ve yasaklarına karşı gelmekten) sakındırır ve dönüş onadır”¹²³ buyurarak müminlerin dikkatli olmalarını, asıl olanın Allah'a karşı gelmekten sakınmak olduğunu bildirmiştir.

Müslümanların dost edinemeyeceği varlıklardan biri de Şeytan ve aveneleridir.

5. Şeytanlar

Şeytanlar, insanların düşmanlarıdır. Allah, insanlara; şeytanlara uymayı ve onları dost edinmeyi yasaklamıştır. Kur'ân'da; şeytanı dost edinenler, kâfirler olarak nitelenmiştir:

“İman edenler, Allah yolunda savaşırlar, inkâr edenler de tağut (Şeytan) yolunda savaşırlar. O halde şeytanın dostlarıyla savaşın. Çünkü Şeytanın hilesi zayıftır.”¹²⁴

“O şeytan sizi kendi dostlarından korkutuyor. Eğer müminler iseniz, onlardan korkmayın benden korkun.”¹²⁵

“Kimin arkadaşı/dostu Şeytan olursa (bilsin ki) Şeytan çok kötü bir dosttur.”¹²⁶

“Kim Allah'ın yerine Şeytanı dost edinirse, muhakkak ki açık bir ziyana uğramıştır.”¹²⁷

“Şeytanlar, dostlarına sizinle (müminlerle) mücadele etmeleri için telkinde bulunurlar. Eğer onlara uyarsanız, şüphesiz siz de Allah'a ortak koşanlar olursunuz”¹²⁸ buyurmuştur.

¹²³ Al-i İmran, 3/28.

¹²⁴ Nisa, 4/76.

¹²⁵ Al-i İmran, 3/175.

¹²⁶ Nisa, 4/38.

¹²⁷ Nisa, 4/119.

Şeytan ve zürriyeti müminlerin düşmanıdır. Onları hak yoldan saptırır, günah olan söz ve fiillere teşvik eder, fuhşu (*her türlü çirkin söz, fiil ve davranışları*) emreder, münkiri (*Allah, Peygamber ve akl-ı selim tarafından iyi ve hoş karşılanmayan kötü fiil ve haramları*) emreder.¹²⁹ Şeytanı dost edinen hüsrana uğrar ve zalimlerden olur. Yüce Allah, “(Ey insanlar!) Şimdi siz beni bırakıp onu (*İblis*’i) ve zürriyetini dostlar mı ediniyorsunuz? Oysa onlar, sizin düşmanlarınızdır. (*Allah, yerine Şeytanı dost edinmek*) zalimler için ne kötü bir değiştirmedir”¹³⁰ buyurmuştur.

Müminler, şeytanları dost edinemezler. Şeytanlar ancak, iman etmeyenlerin dostlarıdır. Yüce Allah, “Biz şeytanları iman etmeyenlerin dostları yaptık”¹³¹ buyurmuştur. Şeytanları dost edinenler, kendilerini doğru yolda zannederler. Hâlbuki onlar hak yoldan sapmışlardır.¹³² Çünkü Şeytan, onlara amellerini süslü gösterir.¹³³ “Şeytan onlara vaat eder ve ümit verir. Fakat Şeytanın onlara vaadi aldatmadan başka bir şey değildir. İşte onların varacağı yer, cehennemdir. Asla cehennemden kaçmak imkânı bulamazlar.”¹³⁴

6. Tağutlar

Kendilerine tapılan varlıklara, insan ve cin şeytanlarına, insanları hak yoldan çıkaran azgın insanlara tağut denir. Tağutları ancak kâfirler dost edinirler. Yüce Allah, “Kâfirlerin dostları tağutlardır. Tağut da onları aydınlıktan karanlığa çıkarır. Onlar ateş halkıdır, orada ebedî kalacaklardır”¹³⁵ buyurmuştur.

¹²⁸ En’am, 6/121.

¹²⁹ Nur, 24/21.

¹³⁰ Kehf, 18/50.

¹³¹ A’raf, 7/27.

¹³² A’raf, 7/30.

¹³³ Nahl, 16/63.

¹³⁴ Nisa, 4/120–121.

¹³⁵ Bakara, 2/257.

7. Putlar

“Put”; ağaç, taş, mermer, toprak vb şeylerden yapılan, tanrı diye tapılan varlıklar, kendilerine kulluk edilen insanlar, Allah’ı inkâr ve O’na isyan pahasına uyulan arzu ve heveslerdir. Yüce Allah;

“(Ey Peygamberim!) De ki: O’ndan (*Allah’tan*) başka kendilerine bir fayda ve zarar vermeyen putları dostlar mı edindiniz?”¹³⁶

“Allah’tan başka dostlar edinenler (*müşrikler*); ‘Biz bunlara (*putlara*) sırf bizi Allah’a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz’ diyorlar.”¹³⁷

“Beni bırakıp kullarımı kendilerine dostlar edinen kâfirler (*bunun kendilerine fayda vereceğini mi*) sandılar”¹³⁸ buyurmuştur.

Allah, müminlere, bu yedi sınıf varlığı dost edinmeyi yasaklamıştır. Bunları kendisine dost edinenler aslında dost değil düşman edinmiş olurlar. Şimdi dostluğun zıddı olan düşmanlık kavramını görelim.

V. DOSTLUĞUN ZIDDI: DÜŞMANLIK

“Düşman”; insanı inciten, zarara sokan, ona kötülük eden ve olumsuz davranışlarda bulunan kimseye; “düşmanlık” ise; düşmanca duygu ve davranışlara denir.

“Düşman” ve “düşmanlık” kavramları; Kur’ân’da “*adüvv*” (çoğulu, *a’dâ*) ve “*udvân*” kelimeleriyle ifade edilmiş; Allah’ın, Peygamberlerin, insanların ve müminlerin düşmanlarından söz edilmiştir. Varlıklar zıtlarıyla kaimdir. “Dostluğun” olduğu yerde “düşmanlık” da vardır. “*Düşmanlık*”; insanın ne-

¹³⁶ Ra’d, 13/16.

¹³⁷ Zümer, 39/3.

¹³⁸ Kehf, 18/102.

fis sahibi, kötülük ve şerre yetenekli ve zayıf yaratılmış olmasından kaynaklanır.

Düşmanlığı teşvik eden ve alevlendiren İblis ve zürriyeti ile şeytanlaşan insanlardır. Hayrı, iyiliği, güzelliği ve dostluğu yaratan Allah olduğu gibi şerri, kötülüğü, çirkinliği ve düşmanlığı da yaratan Allah'tır. O, her şeyin yaratıcısıdır. Kur'ân'da Allah'ın, küfür ve azgınlıkları sebebiyle Yahudi ve Hristiyanlar arasına kin ve düşmanlık koyduğu bildirilmiştir.¹³⁹ Bu bir cezadır. Aslında Allah, düşmanlıktan hoşlanmaz. Bu sebeple düşmanlığı, günahla birlikte zikredip “düşmanlık” ve “günah” konusunda yardımlaşılmasını yasaklamıştır:

“Günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın.”¹⁴⁰

“Ey müminler! Gizli konuştuğunuz zaman günah, düşmanlık ve Peygambere isyan üzerine konuşmayın”¹⁴¹ buyuran yüce Allah; günah, düşmanlık ve peygambere isyan üzerine gizli konuşanları,¹⁴² günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşanları¹⁴³ ve yarışanları¹⁴⁴ kınamıştır.

Yüce Allah, insanlar arasında “düşmanlığın” yok olması için kötülüğe bile iyilikle karşılık verilmesini istemektedir:

“İyilik ile kötülük bir değildir. (*Sen kötülüğü*) en güzel olan şeyle sav, o zaman (*bakarsın ki*) seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak ve candan bir dost oluvermiştir.”¹⁴⁵

Allah'a, Peygambere ve salih insanlara “düşmanlık” iyi bir davranış değildir. Ancak, şeytanlara, Allah, Peygamber, iyilik, barış ve huzur düşmanı olanlara düşmanlık edilebilir. Bu düşmanlığın hedefi de zulüm ve savaş değildir. Allah, her türlü zulmü şiddetle yasakladığı gibi bütün insanları barışa çağırmış

¹³⁹ Maide, 5/14, 64.

¹⁴⁰ Maide, 5/2.

¹⁴¹ Mücadele, 58/9.

¹⁴² Mücadele, 58/8.

¹⁴³ Bakara, 2/85.

¹⁴⁴ Maide, 5/62.

¹⁴⁵ Fussilet, 41/34.

ve “Allah, zalimleri sevmez.”¹⁴⁶ “Ey müminler! Hep birlikte barışa girin”¹⁴⁷ buyurmuştur. “**İslam**”, kelimesinin anlamlarından biri de barıştır. Savaşa; ancak barışı, insan haklarını, din ve vicdan hürriyetini korumak için en son çare olarak izin verilmiştir.

İnsan, dostu kadar düşmanını da bilmelidir. Ona göre tedbirli olmalıdır. Şimdi Kur’ân’a göre Allah’ın, peygamberin, müminlerin ve insanların düşmanlarının kimler olduğunu görelim.

1. Allah’ın Düşmanları

Kur’ân’da Allah’ın düşmanlarından söz edilmiştir. Kur’ân’a göre; müşrikler, münafıklar ve kâfirler Allah’ın düşmanlarıdır. Çünkü bunlar, ya Allah’ın varlığını ve birliğini veya ayetlerini veya peygamberlerini tanımazlar veya Allah’a başkalarını ortak koşarlar veya Allah’a iman eden insanlara sırf bu sebeple düşmanlık ederler.

“Ey müminler! Benim de düşmanım sizin de düşmanınız olan kimseleri dost edinmeyin.”¹⁴⁸

“(Ey müminler!) Onlara (*kâfirlere*) gücünüzün yettiği kadar kuvvet ve cihat için bağlanıp beslenen atlar (*savaş araç gereçleri, tanklar, füzeler, toplar ve benzeri araç-gereçler*) hazırlayın. Bununla Allah’ın düşmanını, sizin düşmanınızı ve onlardan başka sizin bilmediğiniz Allah’ın bildiği (düşman) kimseleri korkutursunuz”¹⁴⁹ ayetlerinde açıkça “**Allah’ın düşmanı**” (**adüvvallah**) kavramı zikredilmiştir. Ayetlerin öncesi ve sonrasından¹⁵⁰ “Allah’ın düşmanı” ile kast edilenlerin kâfirler olduğu anlaşılmakta ve bu husus, Bakara Suresinin 98. ayetinde, “Allah, kâfirlerin düşmanıdır” ayeti ile tasrih edilmektedir.

¹⁴⁶ Al-i İmran, 3/57.

¹⁴⁷ Bakara, 2/208.

¹⁴⁸ Mümtehine, 60/1.

¹⁴⁹ Enfal, 8/60.

¹⁵⁰ Enfal, 8/59; Mümtehine, 60/1.

Yeryüzünde azan,¹⁵¹ Allah'ı, Peygamberini ve ayetlerini yalanlayan ve ilahlık iddia eden¹⁵² Firavun için yüce Allah “düşmanınım” (*adüvvün İ*); putlara tapan İbrahim (a.s.)'ın babası için de “Allah'ın düşmanı” demiştir.¹⁵³

“Allah düşmanlarının ahiretteki cezası cehennemdir: Yüce Allah;

“İnkâr edenlere şiddetli bir azap tattıracağız ve onları yaptıklarının en kötüsüyle cezalandıracağız. Bu Allah düşmanlarının cezası ateştir. Onlara ayetlerimizi inkâr etmelerinin cezası olarak ebedî kalma yurdu (*dâru'l-huld* / *cehennem*) vardır”¹⁵⁴ buyurmuştur.

2. İnsanların Düşmanları

İnsanların birinci düşmanı İblis ve zürriyetidir. İblis, en güzel biçimde¹⁵⁵ ve yeryüzünde halife olarak yaratılan¹⁵⁶ insanların atası Âdem'e (a.s.) Allah'ın secde emrini kabul etmemiş, isyan edip azmış ve kâfir olmuştur. Bu sebeple yerilmiş, kovulmuş ve Allah'ın lanetine uğramıştır.¹⁵⁷ Bunun üzerine İblis, Âdem'e (a.s.) ve zürriyetine düşman olmuştur. Kur'ân'da 15 ayette¹⁵⁸ şeytanın insanın düşmanı olduğu bildirilmiş, ona uyulmaması ve onun düşman edinilmesi emredilmiştir:

“Şeytanın adımlarına uymayın. Çünkü o size apaçık bir düşmandır.”¹⁵⁹

“Şeytana tapmayın. Çünkü o sizin apaçık düşmanınızdır.”¹⁶⁰

¹⁵¹ Taha, 20/43.

¹⁵² Naziat, 79/21, 24.

¹⁵³ Tevbe, 9/114.

¹⁵⁴ Fussilet, 41/27-28.

¹⁵⁵ Tin, 95/4.

¹⁵⁶ Bakara, 2/30.

¹⁵⁷ A'raf, 7/11-18; Sâd, 38/71-84.

¹⁵⁸ Bakara, 2/36, 168, 208; Maide, 5/91; En'am, 6/142; A'raf, 7/22, 24; Yusuf, 12/5; İsra, 17/53; Taha, 20/117, 123; Kasas, 28/15; Fakır, 35/6; Yasin, 36/60; Zuhuruf, 43/62.

¹⁵⁹ Bakara, 2/168, 208; En'am, 6/142.

¹⁶⁰ Yasin, 36/60.

“Ey insanlar! Allah’ın vaadi haktır. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve çok aldatıcı (Şeytan) Allah ile (O’nun affına güvencirmek suretiyle) sizi aldatmasın. Çünkü şeytan sizin düşmanınızdır. Siz de onu düşman edinin. O, taraftarlarını cehennem halkı olmaya çağırır.”¹⁶¹

Şeytan; insanlara amellerini süslü gösterir.¹⁶² Önerlerinden, arkalarından, sağlarından ve sollarından insanlara yaklaşır¹⁶³ ve onları azdırır.¹⁶⁴ İçki ve kumar vasıtasıyla insanlar arasında düşmanlık ve kin sokmak, namazdan ve Allah’ı anmaktan alıkoymak ister.¹⁶⁵ İnsanlara vesvese verir,¹⁶⁶ onları fakirlikle korkutur ve kötülüklere teşvik eder.¹⁶⁷

Peygamberimiz (s.a.s.);

إِنَّ لِلشَّيْطَانِ لَمَّةً بِابْنِ آدَمَ وَلِلْمَلَكِ لَمَّةً فَأَمَّا لَمَّةُ الشَّيْطَانِ فَإِعَادُ بِالشَّرِّ
وَتَكْذِيبُ بِالْحَقِّ وَأَمَّا لَمَّةُ الْمَلَكِ فَإِعَادُ بِالْخَيْرِ وَتَصْدِيقُ بِالْحَقِّ فَمَنْ وَجَدَ
ذَلِكَ فَالْيَعْلَمُ أَنَّهُ مِنَ اللَّهِ فَلْيَحْمَدِ اللَّهَ وَمَنْ وَجَدَ الْآخِرَى فَلْيَتَعَوَّذْ بِاللَّهِ مِنَ
الشَّيْطَانِ ثُمَّ قَرَأَ الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ

“Şeytanın ve meleğin Âdemoğluna tesiri, etkisi, baskısı vardır (*lemme*). Şeytanın baskısı, insanı şer ile korkutup tehdit etmek ve hakkı yalanlamaktır. Meleğin etkisi ise hayır vaat etmek ve hakkı doğrulamaktır. Kim meleğin etkisini kalbinde bulursa bilsin ki bu Allah’tandır. Allah’a hamd etsin. Kim de şeytanın baskısını kalbinde bulursa, kovulmuş şeytandan Allah’a sığınsın buyurmuş ve “Şeytan fakirlikle korkutur ve kötülükleri emreder” ayetini okumuştur.”¹⁶⁸

¹⁶¹ Fatır, 35/5–6.

¹⁶² Nahl, 16/63; En’am, 6/43, 137; Enfal, 8/48; 27/24; Ankebut, 29/38.

¹⁶³ A’raf, 7/17.

¹⁶⁴ Sâd, 38/82.

¹⁶⁵ Maide, 5/91

¹⁶⁶ Nas, 114/4.

¹⁶⁷ Bakara, 2/268.

¹⁶⁸ Tirmizî, Tefsir, 2 V, 219–220.

Bir başka hadisinde ise;

إِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنْ بَنِي آدَمَ مَجْرَى الدَّمِ مِنَ الْجَسَدِ

“Kanın bedende dolaştığı gibi şeytan da insana hulûl eder” demiştir.¹⁶⁹

Yüce Allah, “Eğer şeytandan kötü bir düşünce seni dürtüklerse Allah’a sığın”¹⁷⁰ buyurmuş ve şeytanın vesvesesinden korunanları övmüştür.

“Allah’a karşı gelmekten sakınanlar (*muttakîler*), kendilerine şeytandan gelen bir vesvese dokunduğu zaman (*Allah’ın emir ve yasaklarını*) hatırlarlar ve hemen gerçeği görürler.”¹⁷¹

“(Şeytanın) kardeşlerine (*dostlarına*) gelince (*şeytanlar*) onları azgınlığa sürükler.”¹⁷²

Şeytana uymayan ve ondan sakınan insan, kurtuluşa erer.¹⁷³

* İnsanın, diğer bir düşmanı da kendi nefsidir. “Nefis daima kötülüğü emreder.”¹⁷⁴ Peygamberimiz (s.a.s.);

اَللّٰهُمَّ لَا تَكِلْنِيْ اِلٰى نَفْسِيْ طَرَفَةَ عَيْنٍ

“Allah’ım! Beni bir an nefsime bırakma” diye dua etmiştir.¹⁷⁵

Nefs-i emmare’sine uyan, onun her arzusunu yerine getiren insan, onu tanrı edinmiş olur “Nefsini tanrı edineni gördün mü”¹⁷⁶ ayeti bu gerçeği ifade etmektedir. “Nefsini (*şirk, küfür,*

¹⁶⁹ Buharî, Ahkâm, 21, VIII, 114; Ebu Dâvûd, Savm, 79, II, 835.

¹⁷⁰ A’raf, 7/200; Nahl, 16/98.

¹⁷¹ A’raf, 7/201.

¹⁷² A’raf, 7/102.

¹⁷³ Maide, 5/90.

¹⁷⁴ Yusuf, 12/53.

¹⁷⁵ İbn Hıbbân, II, 250 bk. Süyutî, I, 173, No: 1493.

¹⁷⁶ Furkan, 25/43.

nifak, isyan ve kötülüklerden) temizleyen (*insan*) kurtuluşa ermiş, onu (*kötülüklerle*) kirleten de ziyana uğramıştır.”¹⁷⁷

Kur’ân’da; Rabbinin makamından korkan ve nefsinin hevedan (*kötü arzu ve isteklerden*) alıkoyan kimseye cennet vaat edilmiştir.¹⁷⁸

* Kur’ân’da insanın eş ve çocuklarından da insana düşman olanların bulunduğu bildirilmiştir. Yüce Allah;

“Ey müminler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar vardır. Onlardan sakının”¹⁷⁹

Eş ve çocuklar, insanı harama sürüklüyor ve Allah’a ibadetten alıkoyuyorlarsa düşmanlık ediyorlar demektir.

3. Peygamberlerin Düşmanları

Peygamberler de insan olduğu için İblis ve zürriyeti en başta peygamberlerin düşmanıdır. İnsanlardan, peygamberlere ancak şeytanlaşan insanlar düşman olabilir. Yüce Allah;

“Her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman yaptık.”¹⁸⁰

“Her peygambere mücrimlerden (*kâfirlerden*) bir düşman var ettik”¹⁸¹ buyurmuştur. Peygambere düşman olan Allah’a da düşmandır. Kur’ân’da;

“Kim Allah’a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrail’e ve Mikail’e düşman olursa Allah (*da*) kâfirlerin düşmanıdır”¹⁸² denilmiştir.

¹⁷⁷ Şems, 91/9–10.

¹⁷⁸ Naziat, 79/40–41.

¹⁷⁹ Teğabün, 64/14.

¹⁸⁰ En’am, 6/112.

¹⁸¹ Furkan, 25/31.

¹⁸² Bakara, 2/98.

4. Müminlerin Düşmanları

İblis ve nefse ilave olarak münafık, müşrik, kâfir ve Yahudiler de müminlerin düşmanlarıdır. Yüce Allah;

“Gerçekten kâfirler, sizin apaçık düşmanınızdır.”¹⁸³

“Onlar (*münafıklar*) düşmandır, onlardan sakının.”¹⁸⁴

“İnsanların müminlere en şiddetli düşman olanları Yahudiler ve müşriklerdir”¹⁸⁵ buyurmuştur.

Ahirette, muttakiler dışındaki dostlar birbirlerinin düşmanı olacaklardır.¹⁸⁶

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İnsanın doğuştan sahip olduğu duygulardan biri de sevgidir. “*Sevgi*” Kur’ân ve sünnette; “beğenmek, rağbet etmek, istemek, meyletmek, hoşlanmak, tercih etmek ve sevmek” anlamlarına gelen “*hubb*”, “*mahabbet*”, “*vüdd*” ve “*meveddet*” kelimeleri ile ifade edilmiştir.

İnsan; çocuk, eş ve mal-mülk sevgisi gibi gayri iradî veya Allah, peygamber, vatan, millet, din ve iman sevgisi gibi iradî sevgiye sahiptir. İnsanın; Allah’ı, Peygamberi, müminleri, aile fertlerini, insanları, başarılı olmayı, Allah’tan yardım görmeyi, affedilmeyi, dünya ve ahiret nimetlerini, Allah’ın sevdiklerini ve hayırlı şeyleri sevmesi iyi ve övülen; Allah’tan başka tanrıları, sadece dünya nimetlerini, küfür ve isyanı, toplumda kötülüklerin yayılmasını, ölmeyecekmiş gibi yaşamayı, Allah ve müminlerin düşmanlarını, müminlere sıkıntı verecek şeyleri sevmek ise kötü ve yerilen sevgidir.

¹⁸³ Nisa, 4/101.

¹⁸⁴ Münafikun, 63/4.

¹⁸⁵ Maide, 5/82.

¹⁸⁶ Zuhruf, 43/67.

Kur'ân'da; Allah'ın; muhsinleri, muttakîleri, adil olanları, sabredenleri, tevekkül edenleri, temizlenenleri, tövbe edenleri, İslam uğruna cihat edenleri, Müslümanlara karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı onurlu ve zorlu olanları, dini yaşama konusunda kimsenin kınamasından korkmayanları, alış-verişte, alacağını istemede ve borcunu ödemedede hoşgörülü olanları, güzel davrananları, yumuşak huylu, edepli ve ahlâk sahibi ve az da olsa amelinde devamlı olanları sevdiği; kâfirleri, zalimleri, hainleri, haddi aşanları, müsrifleri, mütekebbirleri, kendini beğenen ve çok övünenleri, şımaranları, bozguncuları, çok günah işleyenleri ve kötü sözlerin söylenmesini sevmediği bildirilmiştir.

Sevgi her işin temelidir. Sevgi ile her iş daha kolay yapılır ve yaptırılır. Sevgi ile insanlar huzurlu, aileler mutlu, toplumlar hoşgörülü olur.

Sevginin ileri şekli dostluktur. “Dost” kavramı Kur'ân'da; “*velî*”, “*vâlî*”, “*mevlâ*”, “*halîl*”, “*hulle*”, “*hamîm*”, “*bitâne*”, “*sadîk*”, “*karîn*”, “*velîce*” ve “*habîb*” kelimeleriyle ifade edilmiştir.

“*Dostluk*”, insanlar için çok önemlidir. Çünkü bir dost, insanı kurtuluşa da hüsrana da sürükleyebilir. Bu sebeple Kur'ân'da müminlerin kimleri dost edinip edinemeyeceği bildirilmiştir. Kur'ân'a göre müminlerin dostları; Allah, Peygamber ve müminlerdir. Dost edinemeyeceği kimseler ise; kâfir, münafık, müşrik, Yahudi, Hristiyan, şeytan, put ve tağutlar ile Allah, peygamber ve müminlerin düşmanlarıdır.

Allah Kur'ân'da; kâfirleri kendisinin ve müminlerin düşmanları olarak bildirmiştir. Peygamber ve insanların düşmanları ise şeytanlardır.

Lehû'l-hamd

İNSAN VE ÂHİRET

İnsanın sağında solunda oturan
Bütün yaptıklarından haberdar olan
Az-çok, gizli-aşıkâr her şeyi yazan
Kiramen kâtibindir bunları yapan
İnanırsız elbet kıyamet kopacak
Dirilerek insan mahşere koşacak
İmanlı imansız o gün tanınacak
Mümin güvenli, kâfir şaşıp kalacak
Amel defterleri dağıtılır o zaman
Mümin olanlarınkı sağ tarafından
Kâfir ve münafığınkı de solundan
Ey insan! Mümin ol huzur istiyorsan
Al bakayım oku kitabımı derler
Bil, nefsin sana hesapçı olarak yeter
İçindekileri görünce mücrimler
Eyvâh! Diyecekler, korkup ürkecekler
Bu ne biçim kitap! Ne küçük ne büyük
Hepsi içinde yazılı bölük bölük
Bütün sözler var unutmamış tek sözcük
Toplanmış tamamı olmuş koca bir yük
Kitabı sağından verilen sevinir
“İşte oku kitabımı” diyebilir
İşte imanı var emin olabilir
Hesabı da kolayca görülür

Artık hoşnut olur cennet-i âlâda
Nice sayısız nimetler arasında
Yiyip içip yaşar, ölüm yok orada
Kim istemez bunu mümin olup da
Kitabı solundan verilen bağırır
Feryâd ü figan eder ölüm çağırır
Toprak olup yok olayım der, yalvarır
Darda kalır, tozlanıp yüzü kararır
Der ki: Keşke kitabım verilmeseydi
Şu hesap da ne olur görülmeseydi
Dirilmeyip işim ölümle bitseydi
Gücüm gitti, malım da fayda vermedi
Allah emreder: Tutun onu, bağlayın
Vurun zincire, cehenneme sallayın
Hali budur Allah’a inanmayanın
Hem de hiç salih ameli olmayanın
O gün ona candan bir dost olmayacak
Ebedi alevli ateşte kalacak
Derisi yanıp tekrar yaratılacak
İmansızların cezası budur ancak.

(Referans: Kaf, 50/17–18; İsrâ, 17/13, 14, 49

Hakka, 69/18–37; İnşikak; 84/7–15; İnfitâr,

82/10–12; Abese, 80/40–42; Nisa, 4/56)

İsmail KARAGÖZ

(13.03.1987 Aalen, Almanya)

BİBLİYOGRAFYA

Abdü'l-Bâki, Muhammed Fuad, *el-Mu'cemü'l-Müfehres li el-Fâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, İstanbul, 1982.

Ahmed ibn Hanbel, *el-Müsned*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.

Asım Efendi, Seyyid Ahmed, *Kamus Tercümesi*, İstanbul, 1886.

Atay İbrahim ve arkadaşları, *Seçme Hadisler*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Berkî, Ali Himmet, *250 Hadis*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1974.

Beydâvî, Abdullah ibn Ömer, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, (Mecmûatün Mine't-Tefâsîr içinde), Beyrut, tarihsiz.

Beyhakî, Ahmed ibn Hüseyin,
Şuabü'l-İman, Beyrut, 1410, 8 cilt;
es-Sünenü'l-Kübra, Mekke, 1994.

Buharî, Muhammed b. İsmail, *el-Câmi'u's-Sahîh*, Çağrı yayınları, İstanbul,

Ebu Dâvûd, Süleyman ibn Eş'as, *es-Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.

Ebu Ya'la, el-Mevsîlî, Ahmed ibn Ali, *el-Müsned*, Dımaşk, 1984.

Cevherî, İsmail ibn Hammad, *es-Sihah Tâcü'l-Lüga ve Sihahu'l-Arabîyye*, Mısır, tarihsiz.

Gazâlî, **Ebu Hamid**, *İhyâu Ulûmiddîn*, çeviri. Ahmet Serdaroğlu, Bedir Yayınları, İstanbul, 1974.

Haysemî, Ali ibn Ebî Bekr. *Mecmeu'z-Zevâid*, Kahire, 1407.

Hâşimî, Ahmed, es-Seyyid, *Muhtârü'l-Ehâdisîn'in-Nebeviyye* İstanbul, 1967.

Hâkim, Muhammed ebn Muhammed en-Neysabûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, birinci baskı, Beyrut 1990.

Hazin, Alaaddin Ali ibn. Muhammed, *Lübâbü't-Te'vîl fî Meâni't-Tenzîl* (Mecmûatün Mine't-Tefasir içinde) Beyrut, tarihsiz.

Hindî, Alâüddîn Ali el-Müttakî ibn Hüsâmüddîn *Kenzü'l-Ummal Fî Süneni'l-Akvâl ve'l-F'âl*. Mektebetü't-Türâsî'l-İslamî, Haleb, tarihsiz.

İbn Fâris, Ahmed, *Mu'cemü Makâyisi'l-Lüğa*, Kahire, 1984.

İbn Hacer el-Askalânî, *el-Münebbihât*, Çeviri Celal Yıldırım, Bahar yayınları İstanbul, tarihsiz.

İbn Ebî Şeybe, Abdullah ibn Muhammed *el-Musannef*, Beyrut, 1995.

İbn Hişam, *es-Sîre*, basım yeri ve tarihi yok.

İbn Mace, Muhammed ibn Yezid el-Kazvînî, *es-Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.

İbn Manzur, Cemalüddin Muhammed Mükerrrem, *Lisanü'l-Arab*, Beyrut, 1956.

Karagöz İsmail,

Kur'an'da Dört Kavram, Ankara, 1997.

Kur'an'a Göre Zulüm Açısından Allah ve İnsan, Çelik Yayınları, İstanbul, 1997.

Kurtubî, Muhammed ibn Ahmed, *el-Cami' Li-Ahkâmi'l-Kur'an*, Beyrut, 1967.

Levis Me'lûf, *el-Müncid*, Beyrut, 1986.

Ma'mer ibn Raşid, *el-Cami'*, ikinci baskı, Beyrut, 1403.

Malik ibn Enes, *el-Muvatta'*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.

Münavî, Muhammed Abdür-rauf, *Feyzü'l-Kadir Şerhu Câmiu's-Sağîr Li's-Süyûfî*, Mısır, 1938.

Miras, Kamil-Ahmet Naim, *Sahihi Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1975.

Müslim ibn el-Haccac, *el-Camiu's-Sahih*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.

Münzirî, Abdü'l-Azim ibn Abdü'l-Kavî, *et-Tergîb ve't-Terhîb Mine'l-Ehâdîsi's-Serîf*, Mısır, 1954. 4 cilt.

Nesâî, Ahmed ibn Şuayb el-Horasanî, *es-Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.

Nevevî, Yahya ibn Şeref Ebu Zekeriyya, *Riyazü's-Salihîn Tercemesi*, Çeviri, Mehmet Emre, Bedir yayınları, İstanbul, 1974.

Nesefî Ebu'l-Berekât, Abdullah b. Ahmed, *Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*, (Mecmûatün Mine't-Tefâsîr) Beyrut, tarihsiz.

Rağîb el-İsfahânî, Hüseyin ibn Muhammed, *el-Müfredat fî Ğarîbi'l-Kur'ân*, Mısır, 1961.

Râzî, Fahrüddîn Muhammed ibn Ömer, *Mefâtihu'l-Ğayb*. Mısır, 1935.

eş-Şaşı, Ebû Said Heysem ibn Küleyb, *el-Müsned*, Medine, 1410, 2 cilt.

Taberanî, Süleyman ibn Ahmed, *el-Mü'cemü'l-Kebîr; el-Mu'cemü'l-Evsât*, Kahire, 1415, 5 cilt. *el-Mu'cemü's-Sağîr*, Beyrut, 1985, 2 cilt.

Taberî, Muhammed ibn Cerir, *Câmi'u'l-Beyân An Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, Beyrut, 1988. 15 Cilt, 30 Cüz.

Tayalisi, Süleyman ibn Davud, *el-Müsned*, Beyrut.

Tirmizi, Muhammed ibn İsa, *es-Sünen*, Çağrı yayınları, İstanbul, 1981.

Süyûtî, *el-Camiu's-Sa'îr*, basım yeri ve tarihi yok.

Vehbi, Mehmet, *Hülâsatü'l-Beyan*, (Büyük Kur'ân Tefsiri) Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1966

Yazır, Hamdi, *Hak Dinî Kur'ân Dili*, Eser Neşriyat, İstanbul, 1971.

DİZİN

- A'dâ', 224
 Abdullah, 65, 110, 116,
 235, 236, 237
 Abdullah ibn Abbas, 65
 Abdullah ibn Mes'ûd, 110
 Abdurrahman, 116
 Acıyan, 128
 Adalet, 68, 142, 146, 219
 Adalet, 81
 Âdem, 227
 Âdemoğlu, 29, 56, 57
 Adil, 81
 Adüvv, 224
 Adüvallah, 226
 Afüv, 128
 Ahbâb, 203
 Ahdan, 204
 Ahıbbâ, 203
 Ahiret, 66, 101, 102, 121,
 145, 160, 177, 214, 217
 Âhiret, 31, 38, 59, 60, 63,
 66, 67, 101, 130, 135,
 141, 231
 Ahiretten korkmak, 138
 Ahlâk, 24, 39, 42, 88, 90,
 107, 152, 191, 218, 232
 Aile, 15, 16, 43, 67, 81, 87,
 91, 93, 176, 231
 Aile Fertlerini Sevmek, 41
 Aişe, 94, 139
 Akra' ibn Hâbis, 139
 Akriba, 67, 204
 Ali, 55, 71, 166, 235, 236
 Allah düşmanı, 71
 Allah hakkında tartışma,
 157
 Allah için sevmek, 33, 34,
 104, 113, 166
 Allah İçin Sevmek, 33, 113
 Allah'a kavuşmayı sevmek,
 94
 Allah'ı Sevmek, 30
 Allah'ın Düşmanları, 226
 Allah'ın gazabı, 125, 154
 Allah'ın kıskançlığı, 105
 Allah'ın kulları, 31, 59
 Allah'ın suhtu, 155
 Allah'tan Başka Tapılanları
 Sevmek, 63
 Aşîr, 204
 Aşîr, 22, 204
 Bağışlayan, 43, 75, 108,
 128, 133, 135, 137, 140
 Batar, 151
 Batıl,, 68
 Batn, 202
 Birr, 251
 Bitâne, 199, 202, 232
 Bitâne, 22, 202
 Buğz, 53, 154, 155, 162,
 164, 165
 Buğz, 154
 Buhârî, 17, 20, 25, 33, 34,
 35, 37, 38, 42, 43, 45,
 46, 47, 49, 54, 77, 78,
 92, 94, 96, 97, 101, 102,
 103, 105, 107, 109, 110,
 115, 117, 119, 126, 130,
 131, 138, 139,

- 163, 165, 166, 168, 171,
173, 236
- Cahil, 90, 102, 159
- Cefa, 82
- Cehennem, 93
- Cennet, 31, 66, 77, 94, 116,
132, 210, 214, 230, 234
- Cevad, 83
- Cibril, 71, 76, 77, 155
- Cihat, 82, 85, 110, 114,
116, 119, 126, 137, 182,
226, 232
- Cimri, 90, 102
- Cimrilik, 90, 102, 168
- Cimrilik, 90, 98, 177, 188
- Cömert, 90, 91
- Cömert, 90, 102
- Dağn, 155
- Dâru'l-huld, 227
- Dârü's-selam, 210
- Dâvud, 34, 48, 49, 91, 94,
95, 113, 114, 116, 139,
149, 165, 166, 171, 172,
174, 175, 201, 215
- Dil ile şükür, 122
- Doğru, 21, 64, 68, 69, 71,
76, 79, 81, 98, 100, 103,
107, 117, 126, 133, 141,
147, 159, 168, 169, 184,
204, 211, 212, 217, 223
- Dost, 16, 17, 23, 33, 45, 70,
71, 121, 142, 185, 194,
195, 198, 199, 200, 201,
202, 203, 204, 205, 206,
207, 208, 210, 215, 216,
217, 218, 219, 220, 221,
222, 223, 224, 225, 226,
232, 234
- Dostluk, 16, 17, 21, 22,
121, 126, 195, 200, 203,
205, 206, 207, 217, 219
- Dua, 98, 99, 105, 106, 117,
140, 162, 163
- Dünya ve Âhiret
Nimetlerini Sevmek, 59
- Dürüstlük, 21
- Düşmanlık beslemek, 23
- Ebrar, 97
- Ebu Hüreyre, 37, 175
- Ebu Rizîn el-Ukaylî, 36
- Ebu Zer, 112, 147
- Ebu'd-Derda, 63
- Ehabîş, 120
- Ehîllâ, 200, 201
- Emanet, 252
- Emr-i bi'l-ma'ruf, 109
- Endad, 64
- Endad, 64
- Enes, 37, 38, 110, 236
- Ensar, 44, 118
- Ensar, 118
- Erbab, 64, 65
- Esdikâ, 202
- Esirgeyen, 128
- Eşir, 151
- Evlat, 60, 67
- Evliyâ, 199
- Evvâh, 210
- Eza, 50, 82
- Eziyet, 40, 41, 53, 54, 100,
101, 107, 159, 169, 188
- Fâcir, 148
- Fâhîşe, 153

- Fahûr, 149
 Fâiz, 143
 Fasık, 162, 184
 Ferih, 150, 151
 Fesat, 16, 151
 Fevz, 142, 143
 Fikir, 51, 177
 Firavun, 170, 227
 Firdevs Cenneti, 100
 Fuhş, 153
 Fuhuş, 16, 68
 Fücür, 192
 Göğsü küfre açmak, 156
 Günah, 53, 54, 61, 62, 68,
 95, 109, 116, 137, 148,
 149, 152, 159, 164, 165,
 174, 188, 195, 203, 223,
 225, 232
 Günahkâr, 61
 Ğadab, 154
 Ğadab, 154, 155
 Ğadap, 23
 Ğayûr, 105
 Ğayya, 135
 Ğayz, 23, 154
 Ğayz, 155
 Ğill, 23, 154
 Ğill, 155
 Habâl, 72
 Habîb, 199, 232
 Habîb, 22, 203
 Haden, 204
 Hadis, 17, 99, 115, 235
 Hafîz, 205
 Hâib, 191
 Hain, 148
 Hainlik, 21, 48, 53, 185
 Hak, 20, 25, 40, 41, 64, 68,
 69, 104, 113, 115, 116,
 148, 217, 223
 Halîl, 199, 201, 210, 232
 Halîl, 22, 200, 201
 Hamd, 51, 178, 228, 232
 Hamîm, 199, 201, 232
 Hamîm, 22, 201
 Hâsir, 191
 Haşye, 178
 Hatîb ibn Ebî Beltea, 71
 Havf, 178
 Haya, 95, 96, 97
 Hayâ, 95, 142
 Hayâ, 95, 96
 Haybe, 191
 Hayır, 47, 62, 68, 88, 97,
 127, 128, 136, 220, 228
 Hayvan, 67, 168, 171
 Helâk, 191
 Heva, 66
 Hılâl, 200, 201
 Hıraş ibn Umeyye, 120
 Hıristiyanlar, 64, 203, 214,
 216, 217, 218, 225
 Hırsızlık, 21, 68
 Hıyanet, 148
 Hicret, 85, 118, 119, 126,
 137
 Hile, 16, 21, 53, 64, 68, 92,
 142, 173
 Hilekâr Dost, 208
 Hilm, 106, 107
 Hoşlanmamak, 23, 153, 176
 Hubb, 22, 154, 176, 203,
 231
 Hubeyb, 41

- Hudeybiye, 120
 Hulle, 172, 199, 200, 232
 Hulle, 200
 Huşû, 179
 Huzur, 15, 41, 121, 124, 217, 225, 233
 Hüsrân, 191
 Islah, 140, 170, 182
 Istıbar, 179
 İ'tisam, 178
 İbadet, 15, 21, 36, 59, 65, 82, 94, 99, 103, 105, 110, 115, 122, 125, 126, 129, 132, 138, 152, 176, 178, 190, 191, 193, 195, 211
 İbadet, 251
 İblis., 227
 İbrahim, 64, 65, 66, 82, 129, 194, 201, 210, 227, 235
 İçki, 16, 21
 İftira, 54, 186, 188, 194, 195
 İhanet, 21, 47
 İhlâs, 48
 İhsan, 75, 78, 79, 93, 103, 127, 132, 133, 138, 142, 146, 219
 İmam, 210
 İman, 21, 28, 30, 31, 35, 37, 41, 42, 43, 44, 59, 70, 77, 80, 81, 84, 85, 86, 89, 96, 97, 101, 102, 108, 117, 119, 121, 122, 123, 132, 133, 135, 138, 142, 145, 146, 149, 150, 152, 156, 160, 168, 178, 191, 192, 195, 200, 209, 210, 212, 216, 217, 220, 221, 223, 226, 231
 İman, 28, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 44, 46, 48, 68, 77, 85, 87, 96, 101, 103, 108, 109, 115, 119, 122, 123, 133, 134, 137, 149, 150, 153, 159, 161, 166, 180, 191, 192, 193, 201, 210, 222
 İnfak, 144, 181
 İnfak, 135, 136
 İnkâr, 35, 41, 64, 70, 122, 141, 145, 152, 153, 156, 157, 158, 165, 169, 184, 186, 191, 192, 193, 194, 217, 221, 222, 224, 227
 İnkâr, 156, 167, 227
 İnsanları Sevmek, 55
 İnsanların Düşmanları, 227
 İsa, 64, 237
 İsâr, 44
 İslam, 252
 İslâm, 32, 40, 41, 58, 70, 71, 77, 85, 91, 106, 115, 117, 118, 120, 136, 137, 142, 157, 160, 163, 165, 175, 191, 193, 212, 219, 226, 232, 252
 İsm, 151
 İsticâbe), 178
 İstiğfar, 178
 İstikamet, 151
 İsyân, 35, 40, 64, 65, 66, 68, 84, 125, 145, 147,

- 153, 156, 159, 160, 165,
170, 186, 190, 191, 224,
225, 227, 230
- İtaat, 30, 31, 35, 36, 40, 64,
65, 68, 76, 118, 122,
123, 124, 125, 134, 136,
142, 144, 145, 174, 178,
182, 190, 193, 200, 205,
210, 212
- İtidal, 151
- İ'tisam, 178
- İtkân, 103
- İttiba, 178
- İttika, 142, 178
- İyal, 87
- İyiler, 31, 68
- İyilik, 21, 24, 42, 52, 58,
67, 72, 79, 88, 100, 101,
109, 110, 115, 116, 127,
130, 142, 176, 180, 199,
206, 219, 225
- Kâbe, 120
- Kabir, 59
- Kâfir, 36, 55, 69, 71, 95,
117, 127, 129, 130, 131,
138, 153, 156, 167, 170,
175, 217, 219, 220, 227,
231, 232, 233
- Kalp ile şükür, 122
- Karîn, 199, 203, 204, 232
- Keffâr, 152
- Kefûr, 152
- Kerâhe, 23, 154, 176
- Kerâhe, 155, 176
- Kerh, 176
- Kerîm, 83, 101
- Kıyamet, 39, 40, 46, 50, 54,
56, 91, 96, 104, 137,
147, 170, 174, 175, 201,
202, 207, 233
- Kıyamet, 38, 59, 81, 89,
201, 213
- Kızmak, 23, 34, 153, 166
- Kibir, 149, 150, 185
- Kibir, 149, 150, 164
- Kin tutmak, 23
- Kitap, 251, 252
- Kötü söz, 54, 152, 165
- Kötülük, 21, 64, 68, 135,
159, 195, 206, 217, 224,
225
- Kulun Allah'tan razı
olması, 116
- Kumar, 16, 21, 143, 228
- Kur'ân, 16, 17, 21, 23, 29,
30, 31, 33, 35, 36, 37,
38, 39, 40, 43, 53, 58,
63, 64, 70, 72, 75, 76,
77, 78, 79, 80, 81, 83,
84, 86, 88, 89, 90, 96,
97, 109, 111, 117, 118,
121, 122, 123, 124, 125,
126, 127, 128, 129, 130,
132, 133, 134, 135, 137,
140, 141, 142, 143, 144,
146, 147, 148, 151, 152,
153, 154, 156, 157, 158,
160, 165, 166, 167, 170,
176, 177, 178, 183, 185,
190, 191, 192, 195, 199,
200, 201, 202, 203, 204,
205, 206, 207, 208, 209,
210, 216, 217,

- 220, 221, 222, 224, 225,
226, 227, 230, 231, 232,
236, 237, 251, 252, 253
Kuranâ, 203
Kurenâ, 203
Küfür, 80, 84, 143, 147,
149, 152, 168, 170, 192,
203, 211, 225, 229, 231
Kürh, 176
La'net, 23
Lağv, 96
Lanet, 17, 40, 75, 76, 109,
145, 146, 166, 167, 168,
169, 170, 171, 172, 173,
174, 175, 191
Lemme, 228
Leş, 187
Mahabbet, 22, 231
Makam, 21, 24, 33, 66
Makt, 23, 154, 162
Makt, 154
Mazlum, 49
Medine, 41, 44, 71, 118,
119, 237
Mefâz, 143
Mekke, 43, 71, 118, 119,
120, 235
Melekler, 137, 214
Menfaatperest Dost, 208
Merah, 151
Merhamet, 17, 41, 42, 49,
51, 54, 74, 75, 76, 98,
125, 126, 127, 128, 129,
130, 131, 132, 133, 134,
135, 137, 138, 139, 140,
141, 142, 146, 219
Meryem oğlu Mesih, 65
Metres, 204
Meveddet, 22, 231
Mevlâ, 199, 204, 232
Misafirperver, 101, 102
Mu'tedî, 148
Muaz ibn Cebel, 57, 110
Muhacir, 118, 119
Muhacir, 118, 119
Muhafaza, 80, 179, 213
Muhammed, 36, 38, 39, 41,
128, 129, 146, 154, 170,
200, 209, 217, 221, 235,
236, 237
Muhsin, 80, 86, 123, 132,
210
Muhsin, 135
Muhtâl, 149
Muksıt, 81
Musa, 130, 141, 157, 159
Muttakî, 55, 80, 86, 123,
129
Muttakî, 61, 123, 133
Mücâhid, 120
Müflih, 143
Müfsit, 151
Mümin, 15, 34, 38, 44, 46,
47, 49, 52, 54, 58, 59,
62, 69, 70, 72, 75, 78,
80, 86, 88, 95, 98, 99,
109, 117, 118, 123, 129,
130, 131, 132, 133, 136,
138, 143, 170, 175, 210,
211, 215, 220, 234
Müminlerin Düşmanları,
217, 231

Münafık, 69, 146, 153, 156,
167, 170, 217, 220, 231,
232
Münafık, 156
Münafıklık, 184
Münîb, 210
Müsamahakâr, 92
Müslümanı sevindirmek,
113
Müsrif, 148
Müstekbir, 149
Müşrik, 42, 69, 71, 146,
153, 156, 167, 220, 231,
232
Namaz, 110, 114, 134, 135,
179
Nasîr, 205
Nasûh, 84
Nazîf), 83
Nefis, 61, 152, 229
Nefret etmek, 23
Nehy-i ani'l-münker, 109,
136
Nemîme, 188
Nîd, 64
Nifak, 84, 147, 165, 170,
192, 211, 230
Nimet, 251
Nimetler konusunda azmak,
160
Nüşuz, 188
Oruç, 253
Osman ibn Affan, 120
Öğüt, 51, 52, 183
Ölüm, 94, 95, 110
Övme, 69
Peygamberi Sevmek, 36

Peygamberlerin
Düşmanları, 230
Putlar, 224
Rab, 15, 56, 64, 65, 85,
119, 123, 133, 136, 156,
157, 210, 213
Rahîm, 75, 127, 128, 129,
130
Rahman, 58, 77, 116, 128,
139, 182, 203
Rahmân, 128, 129
Rahmân, 128, 130
Rahmet, 22, 127, 132, 166
Refik, 123, 199, 205
Rıfk, 92, 93, 94, 142
Rızâ,, 22
Rufekâ, 205
Ruhamâ, 128
Ruhm, 127
Sabır, 31, 82, 142, 212
Sabır, 81, 206
Sadaka, 84, 104, 212
Sadakat, 21
Sadık, 121
Sadık, 199, 201, 202, 232
Sadık, 22, 202
Salah, 151
Salât, 40, 179
Salih amel, 122
Salih amel", 77
Sanatkâr, 99
Savaştan kaçmak, 161, 187
Selam vermek, 51, 52
Sevap, 68, 76, 84, 116, 130,
151, 154, 192, 200
Sevgi, 15, 16, 17, 21, 23,
24, 26, 29, 30,

38, 39, 41, 42, 43, 45,
 52, 54, 55, 63, 66, 70,
 76, 77, 191, 195, 213
 Sevgi, 15, 16, 22, 23, 31,
 72, 191, 231, 232, 252
 Seyyiât, 137
 Sıddîk, 175, 210
 Sıla-ı rahim, 108
 Sıla-i rahim, 109
 Sırdaş, 71, 72, 202, 205,
 216
 Sihr, 186
 Suht, 23, 154
 Suht, 155
 Sulh, 151
 Sükûn, 41
 Süleyman, 116, 235, 237
 Sünnet, 252
 Şefî, 201, 205
 Şefkat, 41, 49, 54
 Şer, 48, 62, 68, 176, 188,
 228
 Şeytanlar, 222, 223
 Şirk, 80, 84, 147, 152, 165,
 170, 184, 192, 229
 Şirk, 143, 149, 211
 Şöhret, 66
 Şura, 184, 186
 Şükür, 122
 Tağutlar, 223
 Tahmid, 110, 111
 Takva, 48, 192
 Tanrı, 65, 66, 157, 224, 229
 Tarih, 72
 Tayyib, 83
 Tefahhuş, 153
 Tehlîl, 110, 111

Tekbir, 110, 111
 Temizlik, 21, 84, 142
 Temizlik, 83
 Tesbîh, 111
 Teshir, 129
 Tevekkül, 82, 83, 142, 180,
 232
 Tevellî, 200
 Tokalaşmak, 51, 52
 Tövbe, 61, 62, 74, 75, 84,
 137, 142, 211, 232
 Tövbe, 84, 108
 Udvân, 224
 Ukuk'l-vâlideyn, 42
 Uşerâ, 204
 Uzuvarlarla şükür, 122
 Üzeyir, 64, 158, 169
 Vâkî, 205
 Vâlî, 199, 200, 232
 Vâlî, 199, 200
 Vedûd, 74, 75
 Vedûd, 75
 Vefâkâr, 210
 Vehhâb, 128
 Vekil, 82, 205
 Vekîl, 205
 Velî, 199, 201, 209, 232
 Velî, 22, 199
 Velîce, 199, 205, 232
 Velîce, 22, 205
 Vikaye, 80
 Vüdd, 22, 231
 Yahudiler, 64, 70, 160, 167,
 168, 214, 216, 231
 Yalan, 16, 21, 152, 184,
 195
 Yanlış, 68, 71, 211

- Yarlığayan, 128
Zahr, 202
Zâlim, 148
Zekât, 135, 164, 179, 213
Zeyd, 41
Zikir, 91, 94, 106, 107, 110,
111, 124
Zina, 144, 148, 149, 158,
170, 186
Ziyaret etmek, 51, 108
Zulüm, 21, 68, 146, 147,
160, 163, 164, 165, 170,
186, 225
Zulüm, 250, 251
Zü'r-rahmeti, 127, 128, 131

Doç. Dr. İsmail KARAGÖZ

13 Nisan 1951 tarihinde Bolu İli Gerede İlçesi Hasanlar Köyünde doğdu.

1965–1966 eğitim-öğretim yılında Çukurca Köyü İlkokulunu bitirdi.

1966–1967 yıllarında Diyanet İşleri Başkanlığı İstanbul Kadıköy Üçüncü Sultan Mustafa (İskele) Camii Kur'an Kursu'nda hafızlığını tamamladı.

1967–1968 eğitim-öğretim yılında Düzce İmam-Hatip Lisesi'nde başladığı ortaöğretimini 1972–1973 eğitim-öğretim yılında Ankara İmam-Hatip Okulunda tamamladı. Aynı yıl Ankara Yıldırım Beyazıt Lisesinden mezun oldu.

1974–1975 eğitim-öğretim yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesine girdi ve bu fakülteden 1979 yılında okul birincisi olarak mezun oldu.

1980–1983 yıllarında Haseki Eğitim Merkezinde 3. dönem Müftü ve Vaizlik İhtisas Kursunu bitirdi.

1990 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde doktora yapmaya başladı. 1994 yılında “*Kur'an'da Zulüm Kavramı*” adlı çalışması pekiyi derece ile kabul edildi ve tefsir doktoru unvanını aldı. 1998 yılında tefsir doçenti oldu.

1973 yılında Ankara'da Altındağ İlçesi Merkez Hasköy Camii İmam-Hatipliği görevine başladı.

1979 yılında girdiği Müftülük sınavında başarılı oldu ve Bartın Ulus İlçesine Müftü olarak atandı.

1983 yılında Haseki Eğitim Merkezi'nde hizmet içi eğitimi tamamladıktan sonra Havza İlçe Müftülüğüne atandı.

1984–1987 yıllarında yurt dışında (Almanya-Aalen) din görevlisi olarak bulundu.

1987 yılında Müfettiş Yardımcılığı sınavını kazandı ve 1988 yılında bu göreve atandı.

1991 yılında müfettiş oldu. 24 Nisan 2001’de Din İşleri Yüksek Kurulu üyeliğine atandı. 27 Nisan 2007 tarihinde iç denetçi, 28 Aralık 2010 tarihinde Rehberlik ve Teftiş Başkanı oldu.

Yayımlanmış altısı müşterek 32 kitabı, iki yüzden fazla makalesi, sempozyum ve kongrelerde sunulmuş çok sayıda tebliği vardır. Yurt içi ve yurt dışında dinî ve ilmî konferanslar verdi. Yerel ve ulusal televizyonlarda programlara katıldı.

İsmail KARAGÖZ evli ve beş çocuk babasıdır.

ESERLERİ:

1. *Kur’ân’ı Kerîm ve Hadislere Göre Nimet ve Musibetler Karşısında İnsan ve Toplum* (Ankara, 1995) ikinci baskı, *Kur’ân’a Göre Musibetler Açısından İnsan ve Toplum* adıyla (Çelik Yayınları, İstanbul, 1996); üçüncü baskı; *Fert ve Toplumlara İsabet Eden Musibetler Sebep ve Sonuçları* adıyla (Kitap Neşriyat, Ankara, 2006)

2. *Kur’ân’a göre Zulüm Açısından Allah ve İnsan* (Çelik Yayınları, İstanbul, 1996)

3. *Kur’ân’a Göre İnsana Verilen Değer ve Görev* (Çelik Yayınları, İstanbul, 1996)

4. *Kur’ân’da İbadet Kavramı* (Şule Yayınları, İstanbul, 1997) ilaveli ikinci baskı; *Kur’ân’da İbadet Kavramı ve Allah’a İbadet* adıyla (Kitap Neşriyat, Ankara, 2006)

5. *Kur’ân’da Dört Kavram: Adalet, İhsan, Birr ve Takva* (Kar Yayınları, Ankara, 1997 ve 1999)

6. *Namazların Kısaltılarak ve Birleştirilerek Kılınması (Seferilik ve Hükümleri)* (Hakses Yayınları, Ankara, 1999) ikinci baskı, *Ayet ve Hadislerin Işığında Seferilik ve Hükümleri* adıyla (Kitap Neşriyat, Ankara, 2006)

7. **İnsanın Dine Olan İhtiyacı ve İslam** (Kar Yayınları, Ankara, 2001, ikinci baskı, Kitap Neşriyat, Ankara, 2008)

8. **Kur'ân'da Zikir Kavramı ve Allah'ı Zikir** (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2002, 2005, 2007)

9. **Ayet ve Hadislerin Işığında Sevgi ve Dostluk** (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2002, 2004, 2006, 2007, 2009)

10. **Ayet ve Hadislerin Işığında Engelliler** (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2005)

11. **İnsan, Din ve Peygamber** (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2005, 2007)

12. **Sorumluluk ve Sorunları Açısından Aile ve Gençlik** (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2005, dokuz baskı)

13. **İyi İnsan İyi Müslüman** (Kar Yayınları, Ankara, 2007, iki baskı)

14. **Din ve Vicdan Özgürlüğü** (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, **İnsan, Din ve Özgürlük** adıyla, 2010)

15. **İslam'ın Ana Kaynakları Kur'ân ve Sünnet** (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007)

16. **Ayet ve Hadislerin Işığında Allah'ın İsim ve Sıfatları (Esmâ-i Hüsnâ)** (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, Yenışafak, İstanbul, 2010)

17. **Kur'ân'ı Anlamak, Kırk Ayet ve Yorumu** (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2007, ikinci baskı, 2008, üçüncü ve dördüncü baskı, 2009)

18. **Sigara Alkol Uyuşturucu Zararları ve Dini Hükmü** (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2007, ikinci baskı, 2008)

19. **Allah Sevgisi Allah Korkusu**, (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2008, altı baskı)

20. **Toplumsal Emanet Engelliler**, (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008)

21. Kur'ân'dan Öğütler, (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2009; 2010)

22. İlahî Çağrı: Ey Müminler (Kar Yayınları, Ankara, 2009; iki baskı)

23. Kur'ân ve Sünneti Anlamak, (Kar Yayınları, Ankara, 2010, 2011)

24. Seçme Dualar (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2009, 2010)

25. Günahlar, Tövbe ve İstiğfar (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010)

MÜŞTEREK ESERLERİ

1. Dinî Kavramlar Sözlüğü (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2005, 2006, 2007, Yenişafak, İstanbul, 2009)

2. Hac İlmihali (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2004-2010 yedi baskı)

3. Kulluğun Özü İbadetin Ruhu Dualar (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007; **Dualar** adıyla ikinci baskı, Ankara-2009)

4. Namaz İlmihali (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, 2008, 2009)

5. Yasin Tebâreke Amme Kısa Sure ve Dualar (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007)

6. Oruç İlmihali (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008)

7. Zekât İlmihali (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011)